
3 1761 07031264 0

DĚJE
KRÁLOWSTWÍ ČESKÉHO.

NOWĚ SEPSAL

W. WLADIWOJ TOMEK.

W Praze.

Nákladem F. Řiwnáče.

1850.

Oprawa

některých znamenitějších chyb tisku.

Na str.	241	*řádek*	33	*místo*	wzdorní .	*čti*	wzdorné
»	245	»	32	»	obohacení sebe. w zemi	»	obohacení sebe w zemi,
»	247	»	8	»	Wůdce	»	Wůdcowé
»	246	»	16	»	ustawili	»	wystawili
»	256	»	33	»	pokojně	»	pokorně
»	258	»	25	»	spráwci	»	spráwce
»	260	»	20	»	hnal	»	hnul
»	267	»	7 a 23	»	Srol	»	Šrol
»	277	»	19	»	přijímajících	»	z přijímajících
»	279	»	8	»	Nimčí	»	Němčí
»	281	»	33	»	městem	»	městem swým
»	286	»	8	»	soudy	»	s audy
»	287	»	30	»	pořád	»	posud
»	288	»	10	»	řídiwše	»	řídiwši
»	—	»	11	»	jejich	»	jejích
»	292	»	27	»	byly	»	byli
»	—	»	31	»	Pláček	»	Ptaček
»	300	»	7	»	exekucí	»	exekutivní
»	302	»	17 a 18	»	jenož	»	jakož
»	305	»	9	»	v umluwách	»	o umluwách
»	308	»	18	»	smrt,	»	smrti
»	309	»	14	»	za ten čas	»	na ten čas
»	312	»	30	»	Richmburk	»	Richmberk.

LIBRARY
JUL
19
1976
UNIVERSITY
OF TORONTO

KNIHY PRWNÍ.

O nejstarších obywatelích země české.

(Do r. 451 po Kristu.)

§. 1.

Bojowé.

Země česká, se všech stran horami obstaupená, zůstáwala, jak zeměznalci učí, při stwoření swěta, déle než jiné okolní země, pokryta wodami. Potoky a řeky, prýštící se z hor, neměly odtoku, a činily weliké jezero; až pak welikau bauří žiwlů otřásla se země a propukly se skály w horách na straně půlnoční, tu kdež nyní stojí hrad Děčín. Welikánskau štěrbinau, která powstala, wyhrnuly se wody odtud, a země se objewila. Řeky wzaly swůj přirozený běh, jejž mají podnes, stékajíce se wšecky do hlawní řeky Labe, kteráž skalami Děčinskými odchází ze země. Wšecka země byla pokryta hustým lesem; losowé a zubři i jiná nyní neobyčejná zwěř byla dlauho jediným jejím obywatelem; staří národowé, jenž dáwno před narozením pána Krista obýwali w pěknějších krajinách na poledni, Římané a Řeci, nazýwali ten les Hercynský.

Kteří lidé ponejprw do země této wstaupili, o tom nic s jistotau říci se nemůže. Pokud z dějepisu obecného známo jest, byla největší část Ewropy, krom oněch poledních krajin, kdež obýwali Římané a Řeci, již více než 500 let před narozením pána Krista obydlena neb probíhána od národů kmene trojího, totiž slowanského, německého a celtického; a wšak zdali již tehdáž který z nich pronikl do houští těchto lesů, o tom nikdež nic zaznamenáno nestojí.

Dle nejstarší powěsti, kterau zapsal dějepisec Římský Livius, byl léta před narozením pána Krista 388 w zemi Celtů, kteráž slaula Gallie, nyní země francauzská, král mocný, jménem Ambigates. Ten, znamenaje, že lid w zemi jeho příliš jest rozmnožen, wyslal synowce swé, Belloweza a Sigoweza, aby wezmauce s sebau část toho lidu, jinau wlast sobě wyhledali. Tedy wyšedše, dobyli mnohých zemí, kdež prwé obýwali jiní národowé, a usadili se w rozličných krajinách při řece Dunaji i až k horám Karpatským. Část jich, kteříž se jmenowali Bojowé, wnikli až do Hercynského lesu, a obsadili nynější zem českau, Morawu a jiné okolní krajiny. Ti tedy byli prwní známí obywatelé Čech. Od nich dostala tato země u cizích národů jméno Bojhemum čili Bohemia (Böhmen), jakž se nazýwá u nich podnes.

Bojowé zdržowali se w zemi české bez mála 400 let, a přestáli w ní často weliké boje s okolními národy. Roku 115 před Kristem přišel lid diwoký od wýchodu, řečený Kymrowé neb Cimbrowé, kteříž sobě hledali pohodlnější wlast, a chtěli táhnauti zemí Bojů; a wšak od nich poraženi jsau, a musili se obrátiti jinau stranau, na poledne, kdež je Římané dokonce přemohli a zahubili. — Padesát osm let před Kristem

Julius Caesar, Říman, počal welikau wálku s Helvety, národem celtickým, jenž obýwal w nynější zemi šwejcarské. Bojowé, jakožto přátelé jich, šli Helvetům na pomoc s 32.000 muži; nicméně wšak byli tito od Caesara přemoženi, a Římanům poddáni; Bojům pak, kteří jim přišli na pomoc, dowolil Caesar usaditi se mezi jinými Celty w Gallii, kteraužto welikau zemi též podmanil Římanům. Tau wálkau moc Bojů znamenitě oslábla. Boerebista, mocný král nad Dacií, w nynějším králowstwí uherském a w Sedmihradsku, udeřil na jejich krajiny, ježto se wztahowaly až za Dunaj, a welkau část sobě jich podmanil, jinau poplenil (48 let před Kr.), tak že od těch dob nazýwala se bojskau pauští (w nynějších Rakausích). Tož s druhé strany zdwihl se proti Bojům jiný nepřítel, Markomanni, Němci, kteří přebýwali we Slezsku. Ti wtrhše Bojům nejprwé do Morawy, zmocnili se této země, pronikli odtud až do Uher, a opanowali welké krajiny; neb říše dacká nebránila jim, hned po smrti Boerebisty se rozpadši (45 let před Kr.).

§. 2.

Markomanni.

Toho času byli Římané nejmocnější národ na swětě. Wšecky polední a západní krajiny Ewropy až po řeky Rýn a Dunaj, a krom toho weliké země w Asii a Africe, byly jim poddány. U nich se scházelo bohatstwí celého swěta. Wydržowali weliká wojska a loďstwa, jimiž podmaněné národy drželi pod jarmem; a wíce než moc pauhé zbraně, prospíwal jim wyšší důmysl; neb ostatní národowé w Ewropě byli ještě málo wzdělaní, protož chudí a nuzní. Nad nim

panowali tehdáž mocní císařowé z rodu Caesarowa, majíce sídlo swé w Římě.

Markomanni, wtrhše do Morawy a do Uher, stali se sausedy Římské říše, a zůstáwali se Římany z počátku w dobrém přátelstwí; neb jim Římané lahodili, rádi to widauce, že přispěli k oslabení říše dacké, kteráž byla mocná, a proto jim nepohodlná. Marbod, syn jednoho z předních čili knížat markomanských, dán byl do Říma na wychowání ke dworu císařowu, kdež poznal Římské mrawy a Římské umění. Ten když se nawrátil do swé otčiny, dychtiw byl podobného panstwí, jaké widěl w Římě; a poněwadž byl udatný a chytrý, pozdwihl se nade wšecka ostatní knížata swého národu, zřídil si stkwělý dwůr, žiwotní stráž a wojsko, a počal nad národem swým panowati po králowsku. Potom sebraw swau moc, udeřil na Boje w Čechách, a konečně i tuto jejich zem opanowal, a w ní se s Markomanny usadil (12 let př. Kr.); neb se mu zalíbila pro dobré položení mezi horami a nedostupnými lesy, kdež se neobáwal žádného nepřítele, ale sám odtud chtěl podmaňowati národy. Tedy wedl mnohé boje s jinými okolními Němci na půlnoci a na wýchodu od Čech, w nynějších Sasích, w Lužici, we Slezsku a w Brandenburku, jakož byli Lygiowé, Silingowé, Burgundi, Gothowé, Semnoni, Hermunduři, Langobardowé, kteréž wšecky pod jedno welké panstwí spojil. Jeho wojsko obnášelo 70.000 mužů pěších a 4000 jízdných. Sídlo, kdež přebýwal w Čechách, nazýwalo se dle jména jeho Marobudum; sem přicházeli kupci Římští se zbožím swým; což Marbod rád widěl; neb se jemu spůsoby a obyčeje Římské nad míru líbily.

Ale jiní němečtí národowé, obýwající blíž Rýnu

měli toho času welké boje se Římany, kteří i je chtěli sobě podmaniti. Wůdce Němců byl Armin, též za mládí swého wychowaný w Římě. Ten, stawě se přítelem Římanů, zawedl wůdce jejich Vara s wojskem jeho hluboko do země německé až k řece Wizeře; tu jej opustil, a postawiw se w čelo Němců, porazil a dokonce zhubil w lese řečeném Teutoburském. Pro to wítězstwí nad Římany byl Armin ode wšech Němců wysoce slawen co hrdina a oswoboditel; na Marboda pak, kterýž jim w tom boji nepomáhal, nýbrž k Římanům se měl přátelsky, welmi wšickni se rozhněwali. Strhla se wálka mezi Němci Arminowými a Němci Marbodowými. Obě wojska walná setkala se w bitwě w nynější zemi saské (r. 17 po Kr.); a žádná strana nezwítězila, ale brzy potom z Marbodowa wojska weliké množstwí přeběhlo k Arminowi; čímž on oslaben, musil se nawrátiti do Čech, a wšichni něměčtí národowé, jemu poddaní, odpadli od něho, kromě Markomannů a nejpříbuznějších s nimi Kwadů.

Tu se okázali Marbodowi i Římané co newěrní přátelé. Neb jeho předešlá moc nebyla jim míla, ale zachowáwali s ním pokoj jenom proto, že měli dost wálek s jinými národy. Nyní, když byla jeho moc seslabena od samých Němců, přičinili se, aby jej docela odstranili; i pomáhali podtají Kattwaldowi, kníželi Gothů, w nynější zemi polské, jejž byl Marbod předtím wyhnal z jeho země. Tedy wtrhnul Kattwald do země Marbodowy (r. 19 po Kr.), přemohl jej a počal nad Markomanny panowati. Marbod, newěda jinam, utekl ke zrádným Římanům, a císař Římský Tiberius dal jemu místo ku přebýwání we městě Ravenna w Italii, kdež žiw byl let osmnáct.

Markomanni přestali odtud býti mocní. Kattwald wyhnán byl brzy od jiného knížete, a ten od třetího. Když pak jedni s druhými se potýkali o panstwí nad národem, tu se jali Římané mezi nimi sauditi, a usazowali i ssazowali jim knížata dle swé libosti.

Ale w krajinách na sewerowýchodu od Čech, za řekami Odrau a Wislau, kdež nyní jest Slezsko a země polská, počalo se tehdáž welké hýbání obýwajících tam národů německých a slowanských. Slowanům, národu tichému a pilnému, jejž jiní často tiskli a stěsňowali, počaly meze starodáwních sídel jeho býti auzké; i opřel se nejspíš proti nájezdům Němců, kteří jej laupili, a zaháněl je od swých wlastí. Tedy Hermunduři, Langobardi, Vandalowé, Buriowé, Bastarni a jiní rozliční národowé němečtí, nemohauce déle w těch krajinách žiwi býti dle swé chuti, obrátili zraky swé na jinau stranu, k zemím opanowaným od Římanů. Shlukli se u weliký spolek, také s Markomanny a Kwady, a počali najížděti do říše Římské, zabíjeti a pleniti hrozno až i do samé Italie. To bylo roku 165 po narození pána Krista.

Z toho pošla Římanům wálka patnáctiletá, kterau nazýwali markomanskau. Marcus Aurelius, císař Římský, zahnaw nepřátely, přešel s wojskem přes Dunaj w nynějších Uhřích, i octnul se nenadále w audolí, kdež nebylo wody; a hned nepřátelé se wšech stran jej obstaupili. Tu když wojínowé jeho již práhli žízní, začalo hromobití weliké, a dešť walný sesypal se, jímž Římané občerstweni, udeřili na Němce ustrašené, a porazili je na hlawu (174). Aurelius táhl nyní bez překážky do wnitř země markomanské, a chtěl ji na wždy podrobiti Římanům. Než na wýchodě za říší Římskau, w Asii, wzbauřili se tauž dobau

Parthowé, welicí Římanů nepřátelé; proti nimž musil se Aurelius hned obrátiti, a učinil s Němci pokoj, wšak pod twrdými sliby a wýminkami. Markomanni musili trpěti, že Římané wystawili w jejich zemi twrze a dali do nich posádky, aby je mohli míti wždy na očích. W posádkách těchto bylo dwadcet tisíc mužů, a Markomanni musili je žiwiti. Když wšak trpěli od nich přílišné nátisky, powstali znowa we spolku s jinými Němci, a wálku s Římany obnowili. Marcus Aurelius přitáhl opět s wojskem, a wšak umřel we městě Vindobona, kteréž nyní slowe Wídeň (180). Syn jeho, císař Commodus, byl leniwý, a učinil s Němci mír, powolaw posádky ze země markomanské nazpět.

Markomanni a jiní Němci nepřestali i napotom často nájezdy činiti na Římany, a w krajinách jejich laupiti a drancowati; w čemž se jim čím dál tím lépe wedlo. Nebo w říši Římské nastáwaly toho času pořád wětší nepořádky, pro bujnost panowníků a nezdárnost lidu, kteráž byla naposledy příčinau auplné zkázy a zahynutí této říše. Mnozí z národů německých, o nichž se tuto wyprawowalo, osadili se w samých krajinách Římanů, a nedali se z nich již wypuditi. To pak dosáhlo teprw nejwyššího wrchu, když přitrhnul do Ewropy nowý, ještě diwočejší národ z Asie, Hunnowé, kmene uralského (375), kteříž mnoho německých i slowanských národů, od Černého až i k Baltickému moři, sobě podmanili nebo učinili poplatnými, sami pak se usadili w rowinách nynější země uherské, a odtud jak Římany tak jiné národy bez rozdílu laupili a sužowali. Tu již byli mnozí národowé ze strachu před nimi nuceni k welikému stěhowání se do wzdálenějších končin, a opanowáwali jednu zemi Římskau za druhau.

I Markomanni upadli toho času w poddanstwí Hunnů, a následkem toho w záhubu. Mnoho jich opustilo zemi swau, a wydali se s Vandaly a jinými sausedy, jichž wůdce byl Radagais, na tažení do Italie; kdežto wšak byli od Římanů přemoženi, a wíce se newrátili (405). Potom táhl Attila, král hunnský, se wší swau mocí na západ, chtěje zbytky Římské říše konečně docela ztroskotati, a Římany i wšecky jiné národy w Ewropě sobě podmaniti. Netoliko Hunnowé, ale wšichni jemu poddaní národowé, mezi nimiž i Markomanni, musili táhnauti s ním, tak že se počítalo wojska jeho na 700.000. Hlawní praud toho nesmírného wojska táhl prý zemí českau a dále až za Rýn do Francauz. Tu je wšak očekáwal statečný wůdce Římský Aëtius se wší silau Římanů a spojených s nimi we společném nebezpečenstwí Němců; i stala se bitwa přehrozná u Chalonu nad řekau Marne. Attila byl poražen, a musil se dáti na autěk a na zpáteční cestu do swé země (451). W té bitwě zahynuly, jak se zdá, i ostatní zbytky Markomannů, tolika bauřemi a wálkami seslablých. Říše pak Hunnů po smrti krále Attily brzy se rozpadla, a národowé od nich podmanění se oswobodili.

Letopočet.

L. př. Kr.	388?	Bojowé přišli do Čech.
	115.	Kymbrowé od Bojů poraženi.
	58.	Bojowé pomáhali Helwetům proti Caesarowi.
	48.	Boerebista Boje porazil.
	12.	Markomanni dobyli Čech.
Léta páně	17.	Bitwa mezi Marbodem a Arminem.
	19.	Kattwald Marboda zapudil.
	165.	Počátek wálky markomanské.
	405.	Tažení Markomannů s Radogaisem do Italie.
	451.	Markomanni táhli s Attilau proti Římanům.

KNIHY DRUHÉ.

Od Čecha wojewody až do smrti knížete Boleslawa II.

(Od r. 451 až do 999.)

§. 3.

Příchod Čechů.

Oba národowé, kteří posud w zemi české obýwali, a zwláště Markomanni, jako tehdáž wšichni Němci, byli lidé nad míru diwocí a surowí. Neznaliť žádného ušlechtilejšího umění ani řemesla; žiwili se toliko od honby w lesích neb chowání dobytka a něco málo wzděláwáním polí, w kterémž nenalézali zalíbení. Muži milowali nejwíce wálku a laupež; pročež byly ustawičné boje mezi různými německými kmeny i s jinými národy; jiné práce zanecháwali ženám, starcům a otrokům. Němci nebydleli we městech ani we wsech, nýbrž w jamách a děrách, udělaných do země, nebo w dřewěných chatrčích, každý pro sebe, kde se mu kdy zalíbilo. Oděwu neměli, než syrowých koží zwířecích, jimiž přikrýwali jen některé části těla, neb i docela nazí chodili. Místo náboženstwí měli ohawné powěry; bohům swým zabíjeli často i lidi za

oběť. Také nebylo u nich maudrého zřízení práwa. Silný utiskowal slabého; koho kdo w boji přemohl, ten byl jeho otrokem, s nímž mohl naložiti dle libosti. Poněwadž pak neznali hojnějších spůsobů obžiwy, nebyl ani jich počet nikdy welký; země jejich zůstáwaly smutné; neb lidské stopy bylo w nich znamenati jen pořídku.

O něco méně diwocí než Markomanni byli sice Bojowé, a prawí se, že měli w Čechách i některá města založena; ale surowější Markomanni, jak se zdá, i těm učinili konec. Pročež, ačkoliw Bojowé skoro čtyry sta let, a Markomanni po nich wíce než půl páta století w zemi české obýwali, nezůstalo po jedněch ani po druhých žádné chwalitebné památky. Teprw Slowané, když do země přišli, wymýtili lesy, zorali pole, založili města a wsi po wšech krajinách, dali zemi lidskau podobu.

Jakž se národowé němečtí z krajin nad Wislau a Odrau tlačili pořád dále na západ a na poledne, tak Slowané w patách za nimi, a nepochybně w ustawičných půtkách s nimi, rozšiřowali se z pradáwné wlasti swé za Tátrami, kteráž tehdy slaula Weliké Charwatsko, do zemí od oněch opuštěných. Poznenáhlu byly wšecky země w nynějším sewerním Německu až po řeku Labe, a za Labem až po řeku Zálu od Slowanů zalidněny, a zároweň také Čechy, Morawa a weliká část sewerních Uher.

Jestiť ku prawdě podobné, že ještě prwé než Markomanni zcela tyto země opustili, již některé čeledi Slowanů opanowaly části jejich krajin a s nimi zároweň w nich přebýwaly. Od Markomannů přijali nepochybně názwy některých hor a řek, jakož k. př. samého Labe, kteréž se u Němců tehdáž jmenowalo Albe, latinsky Albis. Od Korkontů, národu, jenž

přebýwal w horách na sewerowýchodu od Čech, nazwaly tyto hory Krkonoše, a zem za Krkonoši zemí slezskau od Silingů čili Silezů, tehdejších obywatelů, rowněž tak Rakausy od Rakatů. I tito okolní národowé hned zároweň s Markomanny nebo již dříwe z těchto krajin wymizeli. Konečně když poslední síla Markomannů zahynula w tažení Attilowě, nepřekáželo Slowanům nic w opanowání celé země české, i přitáhli plukowé jich, jak dí powěst, ze země charwatské (za Tátrami) přes tři řeky, a wůdce jejich slul Čech, od něhož ti, kteří s ním přišli, nazýwali se Čechowé. Též prawí powěst, že se zastawil Čech se swými na hoře, kteráž slowe Říp, a jest hora wysoká u prostřed širokých rowin w kraji Rakownickém, odkudž widěti jest weliký okršlek země. Odtud rozešli prý se po wšech krajinách, a w nich se osadili.

Byli jich kmenowé mnozí, rozličnými jmény se nazýwajíce. Čechowé, od nichž potom i druzí wšichni tak se nazwali, obýwali u prostřed země, kdež nyní jsau krajowé Kauřimský, Beraunský a Rakownický; okolo nich byli rozloženi Lučané w kraji Žateckém, Sedličané w Loketském a Plzenském, Chorwati při horách Krkonošských, Děčané, od nichž založeno město Děčín, w sewerní části Litoměřicka, okolo Mělníka Pšowané, okolo Litoměřic Lutomirici, okolo Plzně Plzňané, a jiní w jiných krajinách.

§. 4.

Obyčeje a řády prwotních Čechů.

Slowané byli od předešlých národů, kteří w zemi české obýwali, w powaze docela rozdílní. Byli také, jako oni, lidé silní, horka i zimy, jako hladu a žízně

welice snášeliwí a we wálkách udatní. Nicméně milowali pokoj wíce než wálku, a netaužili po panstwí nad jinými národy, toliko se proti útiskům od jiných zmužile hájili; neb swoboda byla jim nade wšecko.

W prácech byli pilní a wytrwalí. Nejwíce milowali polní hospodářstwí, čímž zemi české ponejprw dali krásnější podobu. Záhy wzdělávali netoliko obyčejné druhy obilí, nýbrž i rozličné owoce, wíno a jiné plody ušlechtilejší. Práce polní konali mužowé, domácí práce ženy, jakž obyčej jest u wzdělanějších národů. Powědoma jim byla wšeliká wůbec potřebná řemesla; uměliť pracowati i ze železa a dražších kowů; zlato dobýwali čili ryžowali z řek, w nichž se tehdy ještě hojněji nacházelo. Wedli také obchod s cizími zeměmi, prodáwajíce do chudších zemí dobytek a obilí, jehož měli wíc než potřebowali, odjinud zase přiwážejíce jiné zboží, jakož sůl, kteráž se w zemi české nikdež nenalezá, neb wýrobky průmyslowé, ku kterým nepostačowalo jejich umění. Jak byli pracowití, tak také dobré a weselé mysli; milowali hudbu a tanec, a měli hojnost krásných písní, z nichž některé podnes se zachowaly. K hostům byli wlídní a laskawí, tak že dowoleno bylo wzíti i od sauseda, aby se zachowalo hostinstwí.

Oděwy měli šité, na leto muži halenu nebo plášť, ženské řízu, kteréžto šaty nebyly od sebe tuze rozdílné, a přepásáwaly se pásem; na zimu měli krzny čili kožichy. Na hlawě nosili wysoké čepice, na nohau nízké škorně neb krpce. Jídla milowali nejwíce maučná neb z obilí; krom wody pili také připrawowané nápoje, jakož piwo z ječmene nebo pšenice, a medowinu z medu.

Od starodáwna přebýwali Slowané we stawených příbytcích, buď we wsech buď porůznu, každý nejraději u swých polí. Kdo měl swé wlastní hospodářstwí, nazýwal se zeman neb dědinník. Každá rodina ctila a poslauchala swého otce. Umřel-li otec, rozdělily se děti stejným dílem o zanechané jmění, nebo zůstali při sobě nedílní, a wywolili ze sebe starostu neb wládyku, jenž sprawowal jmění a rodinu zastáwal. Bohatší zemané, kteří měli mnoho polí a služebné čeledi, nazýwali se lechowé. Wíce dědin neb wesnic dohromady činilo aujezd neb welikau obec, wíce obcí dohromady župu. Lesy, potoky, pastwiny a jiné wše, co jeden swau rukau newzdělawá, patřilo obci ke společnému užíwání. Mezi bohatým a chudým nebyl rozdíl před práwem a zákonem.

Každá obec a župa sprawowala swé wěci pro sebe: obce w hromadách, župy na sněmích neb sjezdech, k nimž se scházely wšechny hlawy rodin, lechowé i zemané bez rozdílu. Na sněmích se saudilo a uzawíralo wětšinau hlasů. Přednosta župy jmenowal se župan. On a jiní úředníci wolili a usazowali se od sněmu. Obyčejně býwali woleni mocní lechowé, kteří požíwali wážnosti u lidu, a pro dostatek jmění mohli tím spíše obraceti snahu swau k obecnému dobrému. Jako měla každá rodina swého starostu, tak powažowal se župan za starostu celé župy. Wedlé něho byl cúdař, jenž s dwanácti kmety saudil rozepře mezi lidmi, jak chudými tak bohatými. W každé župě byl hrad čili město, wystawené w pewném položení, obyčejně na skrowné wýšině při wodách a lesích. Sem se utíkali obywatelé župy w čas wálky se swými rodinami a jměním, aby se zachránili před nepřítelem. W čas pokoje přebýwali w hradech nejwíce jen žu-

panowé a jiní úředníci se swými sluhami a čeládkau. Tu se držíwaly saudy a scházeli sněmowé. Takowé hrady stawili a oprawowali obywatelé župy společným nákladem a prací. Mocnější lechowé měli swé wlastní menší zámky čili hradce, w nichž přebýwali se swau rodinau a čeledí.

U starých Slowanů welké zřízené státy nebyly, nýbrž každá župa byla malý státek pro sebe, a odtud pocházelo, že nebýwali mocní, nýbrž lehko podléhali cizím nepřátelům. Wíce žup spojowalo se obyčejně teprwé w čas nebezpečenstwí, a wolily sobě společné wůdce, kteříž pak častěji i w míru býwali jejich společnými panowníky. Také požíwali welké wážnosti kněží, dle jejichž rady se řídíwaly i swětské záležitosti. Byly rodiny wznešené, při kterých se zachowalo tajemstwí wyššího umění, a protož i důstojenstwí kněžské, dědičně; takowé býwaly ctěny a o radu tázány od wíce kmenů, a tudy též často stáwaly se pak swětskými panowníky nad wětšími národy. Takowí byli nepochybně i w Čechách počátkowé společné wlády nad celau zemí, o nichž se určité zpráwy nedochowalo.

Slowané od starodáwna wěřili w jednoho newiditedlného boha, stwořitele nebe i země, wedlé něho wšak w rozličné bohy smyšlené, od něho pocházející, a rozličné skutky dle ustanowení jeho konající. Nejwyšší bůh představowal se na rozličný spůsob, a rozličně býwal jmenowán, jakož Perun, Tříhlaw, Swaroh, Bělboh a Černoboh i jinak rozličně. Swatowít byl bůh wálky, Radihost bůh řemesel, Žiwa bohyně aurody, Weles chowání dobytka, Wesna bohyně mladosti, Lada krásy, Morana smrti, a jiných wíce. Těm stawěli chrámy dřewěné we hradech, obklopené

swatými háji neb stromowím, nejčastěji lípami, kterýžto strom považowali Slowané za zwláště zalíbený bohům. O swých bozích měli diwné a rozmanité bájky, a klaněli se a obětowali jim s welikým náboženstwím. Báli se také zlých duchů, kteréž jmenowali běsy, ježto lidem wodau, ohněm a powětřím škodí, neb zlé myšlénky wštěpují. Třas nazýwal se duch, který whání strach do nepřátel. W duchy dobré wěřili, nazwané ďasy, také w rozličné bůžky ženské, řečené wily, jakož rusálky we wodách, polúdnice we stromích a jiné mnohé. Tedy hor, skal, pramének, potůčků, hájů po celé zemi bylo, w nichž myslili, že bůžkowé přebýwají; a k těm místům pobožně přicházejíce w saumrak, přinášeli oběti, bili se w čelo, a zpíwali, aby se jim zalíbili. Doma měli obrazy šotků čili skřetů, o nichž myslili, že dům a lidi w něm obýwající ochraňují. O duších lidských wěřili, že jsau nesmrtedlné; těla zemřelých pálili nebo pochowáwali w polích, w lesích neb na rozcestích, popel jejich zakopáwajíce we hlíněných nádobách, a přikládajíce nejmilejší wěci zemřelého, jakož i jídla a pití na cestu dalekau. Nad hrobem slawili tryzny, tancujíce, zpíwajíce a oběti bohům podzemským wzdáwajíce, aby byli zemřelému milostiwi.

Kněží chowali nauku o náboženstwí dle starodáwních podání, kteráž přinesli předkowé jejich s sebau nepochybně hned za nepamětných časů, když se národ slowanský přistěhowal z Asie do Ewropy. Neboť nauka tato srownáwala se se starodáwním náboženstwím kněží indických i také s bájeslowím starých Řeků a Římanů. Kněží uměli psáti jistým písmem, a měli rozličné jiné známosti, jmenowitě lékařské, jimiž dobře činili lidu, a tím sobě zjedná-

wali welkau lásku a úctu. Staw jejich dělil se na kněží wyšší, kteříž byli zároweň mocní lechowé a wyznamenáwali se zwláště maudrostí před jinými, a kněží nižší čili popy, kteří wykonáwali menší nábo-ženské služby, wyšších poslauchajíce. K těm počítali se také čarodějníci, kauzelníci a hadači, kteříž konali rozličné powěry, jichž pohanstwí owšem bylo plné. Kněží, jakožto wykladatelé wůle božské, měli tudy welké aučastenstwí i we wěcech swětských. Při saudech, při sněmích i we wojnách nic bez jejich přítomnosti, bez jejich rady se nedálo. W pochybných wěcech zpytowali wůli boží metáním hřebů čili losů, při saudech také saubojem mezi stranama neb ohněm a wodau, pokládajíce za newinného, koho oheň ne-spálil, neb kdo we wodě neutonul, a jinými powě-rami, které se i po uwedení křesťanské wíry dlauho zachowaly we zwyku. We wojnách prowázeli wojsko do boje s obrazy bohů, a když nebezpečenstwí weliké bylo, také s korauhwemi poswátnými, které se w čas pokoje chowaly we chrámích.

§. 5.

Samo.

Když se Čechowé po pádu říše hunské w celau zem českau uwázali, byli sausedé jejich na seweru Slowané řečení Srbowé a Lužičané, na wýchodu roz-liční jiní kmenowé slowanští, na jihu w nynějších Rakausích Rugowé, národ německý, na západu jiní Němci, mezi nimiž nejmocnější Durynkowé, sausedící se Srby.

Rugowé byli brzy podmaněni od Němců řeče-ných Herulů, a Herulowé od Langobardů, kterýchž

nechtíce oni poslauchati, dali se na cestu do daleké země do Danska, i táhli skrze Čechy a jiné země slowanské, aniž jim Slowané w tom překáželi.

Durynská říše trwala dlauho, a Durynci byli Čechů nepřátelé; konečně je wšak sobě podmanili Frankowé, kteříž na zříceninách říše Římské založili mocné králowstwí w někdejší Gallii, a odtud, sami jsauce Němci, jiné německé národy mocí zbraně sobě podmaňowali.

I Frankowé byli nepřátelé Čechů, jako wšech Slowanů; ale strašliwější než oni byli jim toho času Awarowé, národ diwoký kmene uralského, kterýž se prodral až do Uher, a zaujal taléž místa, w nichž prwé přebýwali Hunnowé. Awarowé byli jako Hunni kočowníci, to jest lidé, kteří žádných polních prací ani řemesel nekonali, ani neměli stálých příbytků, nýbrž žiwili se od stád dobytka, přitom pak, jsauce dobří jezdci, projížděli země a laupili jiné národy. Za příbytky měli weliké tábory, které jmenowali hrinky, ohražené waly a příkopy; w nich chowali swé ženy a děti a swé kořisti. Před nimi byl weliký strach okolních národů, a přitrhnuwše i do Čech, wšechen lid sobě podmanili, sužowali, utiskowali a poplatky welké ukládali. U Kopidlna, kraje Bydžowského, jest místo, kdež se spatřují dlauhé a wysoké waly; má se za to, že jsau ostatky awarského hrinku, kdež oni se usadili, a mořili lid, prowozujíce panstwí nad Čechy.

Bajan, zlostný chan čili wůdce awarský, wytrhnul z Čech dále až do Durynk, tehdy již Frankům podrobených, chtěje i tam páliti a drancowati. Sigebert, král franský, sebraw pole proti němu, zahnal jej až po Labe, jak se zdá do země české, a porazil

jej na hlawu (567). Ale Bajan, sebraw znowu lid swůj drawý, wtrhnul podruhé do říše franské, a byl sice podruhé zapuzen až k Labi, tu wšak Sigiberta přemohl a zajal; a odtud Awarowé činiti wpády do zemí franských a pleniti jich nepřestali, žádného se nestrachujíce.

Ale Čechowé, nemohauce již snésti jejich ukrutenstwí, počali se jemu konečně mocně wzpírati. Přišel toho času do země jejich Slowan ze wzdálené krajiny, která byla w moci Franků, jehož jméno bylo Samo, muž udatný, wysokého ducha a milowník swého jazyka. Ten pro swé umění walečné obrán byw od nich za wůdce, skrotil Awary bitwami krwawými, a wyhnal je konečně ze země. Čechowé, widauce jeho statečnost, a kterak dobrá jest swornost proti nepříteli, wšichni jej poslauchali jako krále (627), a netoliko Slowané čeští, ale i štyršlí a korutanští, Morawané a Slezáci, Braniborci a jiní Polabští Slowané s lechy a knížaty swými uznali panstwí jeho nad sebau, jsauce jemu wděčni, že i je wšecky oswobodil od zlého nepřítele.

Toto wida Dagobert, král franský, nerád měl tak mocného sauseda, i hledal příčiny k wálce se Slowany. Stalo se brzy, že slowanským kupcům w zemi franské, a naopak Frankům w zemi slowanské učiněno bylo násilí. Tedy poslal Dagobert posla k Samowi, aby dal náhradu za laupeže od lidu jeho spáchané. To chtěl Samo učiniti, kdyžby i Frankowé laupež nawrátili. Ale posel mluwil slowy hrdými a pošetilými, začaw tupiti Sama, a domlauwaje jemu, že jest králi franskému powinen poslušenstwí. Z toho když Samo slušně měl smích, a posla kázal wyprawiti ze země; král franský ihned sebraw wojsko weliké,

začal wálku, i setkala se wojska obojí u hradu, jejž Němci nazýwali Wogastisburk (630), nejspíš tu, kdež nyní jsau Domažlice. Tu bylo bojowáno tři dni welekrutě, i poražen král franský, a wojsko jeho rozplašeno; wšecko, co měli Frankowé we swém ležení, připadlo Čechům za kořist.

Z toho wítězstwí byli Slowané weseli; a mnozí, kteří prwé nebyli pod panstwím Samowým, k němu se přidali, jakož Derwan, kníže srbské s lidem swým. Wšichni mstili se nad Franky za mnohé nátisky, prwé od nich zkušené, země jejich často drancujíce. Dagobert sebral podruhé swé wojsko, ale zase je propustil, a newtrhnul do zemí Samowých, obáwaje se zlého následku.

Takž byl Samo pro swau statečnost prwní mocný panowník Čechů a jiných Slowanů, o němž nám w dějepisu jest powědomo. Panowal let 35, a měl prý 12 žen, s nimiž splodil 22 synů a 15 dcer, o jejichžto příbězích wšak nic není známo. Umřel r. 662 po narození pana Krista.

§. 6.

Krok, Libuše, Přemysl.

Od úmrtí krále Sama po wíce než půl druhého sta let jest o příbězích starých Čechů málo zaznamenáno we starých kronikách; toliko se zachowaly nejisté powěsti w krásných písních starodáwních zpěwců a jiném podání, w nichž co jest prawdiwého, co smyšleného, těžko rozeznati. Tolik jest jisté, že se welká říše Samowa po jeho smrti zase rozptýlila, a ak Čechowé, tak Morawané, Srbowé, Milčané, Slezáci a jiní národowé, kteříž jej měli za wůdce, žili zase každí o sobě pod spráwau swých knížat neb županů.

Toho času, snad asi 100 let po smrti Samowě, jmenuje se wládcem země české Krok, muž maudrý a sprawedliwý. Jako k Samowi pro jeho statečnost, tak měl národ k němu pro jeho maudrost wšelikau důwěru. Pročež, jak powěst prawí, netoliko z jeho kraje neb župy, nýbrž z celé země přicházeli k němu we swých rozepřích, a přijímali od něho rozsudky. Ten byl prý počátek trwanliwého panstwí jeho a rodiny jeho nad Čechy. Bylť, jak se zdá, z bohatého rodu lešského, jehož statky ležely w nynějším kraji Rakownickém, ode Mže (čili Beraunky) až k Wltawě, ne příliš daleko od oslawené hory Řipu, kdež prý se praotec Čech nejprwé položil s pluky swými. Jeho rodu patřil nepochybně powěstný Budeč a Lewý hradec na Wltawě, půl druhé míle pod Prahau. Od něho wystawen byl hrad Krakow čili Krokow u wsi Stebna blíž lesů Křiwoklátských. Jakožto wládař měl wšak sídlo swé we hradě na skále nad Wltawau, řečeném Wyšehrad, kterýžto hrad nazýwán byl swatý. Tu jak se zdá byli od starodáwna nejslawnější chrámowé, k nimž z celé země přicházeli slaužit bohům, a Krok byl netoliko nejwyšší saudce, ale nepochybně i nejwyšší kněz w národu; pročež potomní panowníci nad Čechy, jak i u jiných národů slowanských bylo w obyčeji, nazýwali se knězi čili knížata.

Krok neměl žádných synů, ale tři dcery, spanilé a wěhlasné, Kasi, Tetu a Lubušu. Kasi znala wšeliké byliny a léčiwé síly jejich proti neduhům lidským. Teta byla učená w nauce a náboženstwí; od ní dostal jméno hrad Tetín, který založila blíž města Berauna. Nejmladší, Lubuša čili Libuše, pro swau sprawedlnost, wlídnost a laskawost, po smrti otce Kroka přijata byla za panownici nad národem.

Podlé jejího jména nazýwal se hrad Libušín blíž Smečna, w němž ona na otcowských statcích nejčastěji přebýwala.

Ale když delší čas šťastně nad národem českým panowala, stala se jedné chwíle rozepře mezi dwěma bratřími, Chrudošem a Sťahlawem, syny Klenowými, kteříž byli rodu starého lešského Tetwy Popelowa, jenž přišel hned s praotcem Čechem do země, pročež oba požíwali welké wážnosti u lidu. Ti se saudili před Libuší a sněmem kmetů, lechů a wládyk o statky pozůstalé po jich otci; a sněm rozhodnul na Libušin náwrh dle starodáwního obyčeje slowanského, aby se buď rozdělili stejnými díly, neb za jedno wládli statkem. S tím byl mladší bratr, Sťahlaw, spokojen; ale starší, Chrudoš, chtěl dle obyčeje německého, aby wšechen statek dán byl jemu, jakožto prworozenému; a když se nestalo dle jeho wůle, jal se Libuši tupiti, a láti na to, že jest žena postawena za panownici nad muži. Tu wstala Libuše se stolce knížecího, a nechtěla Čechům wíce sauditi, řkauc, aby si zwolili muže sobě rowného, když je díwčí ruka na ně k wládě slabá. Ale kmeti, lechowé a wládykowé pochwálili nález její, a žádali, aby sobě wzala manžela, jenžby pak byl knězem jejich.

Tedy poslala je ku Přemyslowi, zemanu Stadickému, blíž Austí w kraji Litoměřickém, dawši jim prý koně swého za ukazowatele cesty; i přišedše ku Přemyslu, nalezli jej, an orá, a wyřídiwše jemu swé poselstwí, wyzdwihli jej na koně, a přiwezli slawně na Wyšehrad, kdež pojal Libuši za manželku, a posazen na stolici knížecí. Stolice tato byla tesaná z welikého kamene; a na tu i potomní časy wždy sázeli knížata česká při nastaupení panowání. Pře-

mysl pak, když od pluhu powolán byl na knížetstwí, wzal s sebau na památku chudoby swé střewice a mošnu, kteréž se dle nařízení jeho chowaly na Wyšehradě w knížecí komoře, a býwaly potomkům jeho při nastaupení wlády ukazowány, aby se i oni při swém powýšení pamatowali na chudý swůj půwod.

Libuše a Přemysl panowali nyní nad zemí česau společně. Oni ustanowili řády a práwa země české, dle kterých se potomní časy sprawowala. Tyto byly mírné a starodáwním spůsobům a řádům slowanským přiměřené. Zřízení zemské bylo podobné jako zřízení obcí neb žup. Nejwyšší spráwu wedl kníže s radau a pomocí dwanácti kmetů čili nejwyšších úředníků zemských. On byl ctěn jakožto starosta celého národu. Důstojenstwí knížecí bylo z wůle národu dědičné, a wšak po smrti knížete powýšen býwal za nástupce jeho ten z rodu Přemyslowa, k němuž měl národ největší lásku a důwěru; řád poslaupnosti nebyl ustanowen; a wšak obyčejně dáwala se přednost nejstaršímu. Častěji se také synowé po otci rozdělili o panstwí, ale wždy byl jeden toliko nejwyšším knížetem, jehož měli druzí poslauchati. Zákony dáwali se na sněmích zemských, k nimž se scházeli lechowé a zemané neb wládykowé z celé země, každý, komu na záležitostech zemských záleželo. Tu býwali woleni kmetowé a jiní auředníci zemští, tu se také konali saudowé weřejně přede wším národem. Jak ale záležitosti celé země řízeny byly od wlády a sněmu společného, tak zase spráwa obzwláštních záležitostí žup a obcí zanechána byla jim samotným, dle starodáwního obyčeje. Moc županů byla tedy wedlé moci knížete weliká, a rozdíl důstojenstwí jejich od knížecího mnohem menší než za časů pozdějších.

Libuše, když již wládla nad Čechy s manželem swým společně, kázala, jak dále powěst wyprawuje, w lese při Wltawě doleji pod Wyšehradem wystawiti hrad, jemuž jméno dala Praha, do něhož potomní knížata čeští někteří na čas, někteří na pořád přeložili swé sídlo. Pod tímto Pražským hradem, založeným na wrchu nad potokem Brusnicí, powstalo potom po obau stranách Wltawy hlawní město Praha, jehož budaucí welikost a sláwu Libuše prorokowala. Tehdy, jak se zdá, již i mnohá jiná nynější města w zemi české proslula, jakož Bílina a Žatec, Plzeň, Bechyně, Hradec nad Labem, Trutnow, Kauřím, Slaný, a jiných wíce.

Po smrti Libuše, praw̃í se, že panny, kteréž byly při jejím dwoře na Wyšehradě, smyslily si panowati nad muži a wystawily sobě hrad nad Wltawau naproti Wyšehradu, jemuž jméno daly Děwín. Tu prý mnoho žen swedly, aby se protiwily mužům swým aneb je zabily a k nim na Děwín se odebraly. Odtud bojowaly s muži, wšemožně je pronásledujíce, a wůdkyně jejich byla Wlasta, panna krásná a hrdinská. Konečně wšak mužowé, sebrawše se, užili lsti i moci, a porazili díwky w bitwě. Tu Wlasta, slawně bojujíc, přišla o žiwot; mužští Děwína dobyli a jej rozbořili.

Brzy potom umřel kníže Přemysl, o jehožto prwních nástupcích krom pauhých jmen málo jest powědomo. Prwní byl syn jeho Nezamysl, druhý Mnáta, třetí Wojen, čtwrtý Unislaw, pátý Křesomysl, šestý Neklan, sedmý Hostiwit, otec Bořiwojůw.

Za knížete Neklana byl mezi Lučany mocný lech čili snad auděluý kníže z rodu Přemyslowa, jménem Wlastislaw, jenž knížete Pražského nechtěl poslau-

chati, a zprotiwiw se Neklanowi, hubil jeho krajiny, Tedy poslal Neklan proti němu wojsko swé pod wůdcem Čestmírem. Ten udeřil nejprwé na pewný hrad, w němž seděl Kruwoj, wůdce Wlastislawůw, a dobyl ho útokem, při kterémž útoku Kruwoj zabit jest. Tu oswobodil Čestmír wěrného Neklanowi lecha, jménem Wojmíra, jejž byl Kruwoj zajal i s dcerau jeho, a na tom hradě zawřel u wězení. Potom pak setkal se s Wlastislawem w bitwě, a byla půtka krwawá na poli řečeném Tursko; tu zabil Čestmír Wlastislawa w boji, a Lučané dali se na autěk, i poddali se se zemí swau zase pod moc Pražského knížete. Wlastislaw zanechal jediného syna, mladé pachole, kteréž kázal Neklan chowati na jednom hradě nad řekau Ohří pod opatrowáním pěstauna jeho. Tento, jsa rodem Němec z Durynk, chtěl se zawděčiti Neklanowi, a pachole sobě swěřené zabil, a hlawu jeho poslal knížeti, žádaje odměnu za to, že jej prý oswobodil od budaucího nepřítele. Ale Neklan, zhroziw se nad ohawností toho činu, kázal mu za odměnu zwoliti sobě smrt, kterau by chtěl sejíti ze swěta. I oběsil se newěrný Durynk na olši.

§. 7.

Wálka s císařem Karlem Welikým.

Mezi tím časem, když staří Čechowé ještě wždy w pohanských obyčejích, a nejwíce w míru žiwi byli, zmohla se říše franská nade wšecky jiné národy w Ewropě.

Frankowé byli již dáwno před časy Samowými přijali wíru křesťanskau, a tak učinili i jiní němečtí národowé, kteří se byli usadili w částech někdejší

říše Římské. Rozhoštěni mezi předešlými obywateli těchto zemí, nad nimiž se zmocnili panstwí, potratili z welké části swé německé obyčeje, a časem i německý jazyk smíchali s latinským. Slowané nazýwali tyto pořímanělé Němce nejwíce Wlachy, přenesše na ně to jméno, kterým prwé nazýwali Celty, někdejší oněch krajin obywatele.

Wšecky předešlé panowníky franské přewýšil sláwau swau Karel Weliký. Ten s udatností německau spojowal chytrost wlaskau, a tak užíwal moci i lsti k rozšiřowání panstwí swého nad národy. K wětšímu utwrzení swé moci držel, jakož i předchůdcowé jeho, přátelstwí s papežem Římským. Langobardy w Italii, kteříž byli nepřátelé papežowi, přemohl a sobě podmanil; Bawory a Durynky w Němcích, když se panstwí jeho protiwowali, mocí zbraně pokrotil; konečně i Sasy, ostatní německý národ, který zůstal we starodáwní wlasti Němců, přebýwající tehdáž při Rýnu, Wizeře a Labi, přemohl krwawými wálkami, a přinutil je býti křesťany, čímž zároweň swau i moc papeže Římského rozmnožowal. Karel Weliký ztroskotal také moc Awarů, w čemž jemu Čechowé i jiní okolní Slowané byli nápomocni. Wytáhlť proti nim roku 791 s třemi wojsky, z nichž jedno šlo zemí českau, wnikl až do země jejich, rozbořil jejich hrinky a po několika wálečných taženích docela je sobě podmanil, načež i památka jejich jako předtím Hunnů w krajinách těch wyhynula. Tu se umluwil Karel s papežem o panstwí celého swěta. Roku 800 po narození pána Krista wsadil mu papež na hlawu korunu císařskau, nazwaw jej nowým císařem Římským, a tomu se rozumělo tak, že má býti hlawau swětskau, jakož zase papež hlawau duchowní nade wšemi národy. Jeden druhému měli

w zachowání a rozmnožení této swé moci býti nápomocni.

Z toho nastalo weliké nebezpečenstwí Slowanům, a zwláště těm, kteří ještě byli náboženstwí pohanského. Neb jakož byla wrozená powaha Němců od starodáwna, že chtěli panowati nad jinými národy, tak nyní domníwali se Karel a nástupcowé jeho, že k tomu mají práwo, a rozšiřujíce panstwí swé, myslili, že rozšiřují králowstwí boží, když nutili pohany ku přijmutí wíry křesťanské. Již předtím byl sobě Karel učinil Lutice, přátely Čechů, kteří obýwali při Labi na půlnoci od Srbů, poplatné. Užilť k tomu rozepře jejich s Bodrci, jiným národem slowanským, kterýž za pomoc od Karla wyžádanau proti nim pomáhal jemu zas we wálkách jeho se Sasy.

Roku 805 udeřil Karel z nenadání také na Čechy, chté je sobě podmaniti, nic se neohlížeje na předešlé s nimi přátelstwí we wálce proti Awarům. Sám tehdy již stár jsa, poslal proti nim tři wojska, kteráž se tří stran mocně wtrhše do země, spojila se w krajinách, kdež se scházejí krajowé Litoměřický, Žatecký a Rakownický. Čechowé, nebywše na takowý útok připraweni, skrýwali se z počátku po horách a lesích; bitwě weliké se wyhýbali, a wšak nuzili wojska německá menšími šarwátkami wšemožně. W jedné takowé šarwátce padl znamenitý lech český, jménem Bech. Hradu Kadaně Němci nadarmo dobýwali; konečně když se pomalu moc Čechů sbírala, nepřátelé umdleni, nic neučiniwše, odtáhli ze země. Podruhé přišedše hned rok potom, utrpěli škodu znamenitau, a zase s nepořízením odešli. Takž Čechowé samostatnost swau proti tak welikému nebezpečen-

stwí šťastně ochránili; což se stalo za panowání některého z prwních nástupců Libuše a Přemysla.

§. 8.

Mojmír a Hostiwit.

Toho času také Morawanům, družným bratrům Čechů, nastáwalo welké nebezpečenstwí od Němců. Někteří lechowé a wyšší mezi nimi po skončení wálky Karla Welikého s Awary obsadili některé krajiny jejich, dílem od Awarů opuštěné, dílem z nichž je prwé wypudili. Nebo pomáhawše Karlowi w boji s těmito lupiči wšech okolních národů, chtěli nepochybně míti také část odměny za wítězstwí. Ale Awarowé wedli na ně stížnost u císaře; i obáwajíce se lechowé jeho zlé wůle, raději se jemu poddali w manstwí, to jest, slíbili mu za ponechání těch zemí poslušenstwí a pomoc we wálkách (803). Z toho dělali sobě pak Němci hned práwo k celé Morawě.

Mezi lechy morawskými byl toho času nejmocnější Mojmír, kterýž tak jako Samo neb Krok w Čechách, wšecky ostatní přiwedl pod swé poslušenstwí a stal se panowníkem nad celau Morawau. Země morawská obsahowala tehdáž netoliko nynější markrabstwí morawské, nýbrž i Slowensko w Uhřích a welkau část Rakaus, až k Dunaji. Sídlo Mojmírowo bylo na Welehradě, blíž nynějšího města Hradiště. Nitra a Děwín byly nejslawnější hradowé Morawanů w části Uher, která patřila k jeho říši. Aby měl tím spíše pokoj s Franky, přijal Mojmír křesťanské náboženstwí, a příkladu toho mnozí Morawané následowali. W Nitře, w Olomauci a w Brně byly již tehdy založeny wýtečné kostely. Toho času přijalo i čtrnáct

lechů českých křest swatý w Řezně w Bawořích (845), asi za času knížete českého Hostiwita.

Pokud po smrti Karla Welikého panowal nad welikau říší franskau syn jeho Ludwík, příjmením Pobožný, měli Čechowé i Morawané ještě pokoj od Němců; ale když on umřel, rozdělili synowé jeho, Lothar, Karel a Ludwík, říši franskau na tři díly. Lothar dostal Italii, Karel Francauzsko, a Ludwík Německo. Lothar nazýwal se Římským císařem, druzí dwa jmenowali se král franzauzský a král německý (843). Tedy wšichni Němci měli tu ponejprw swého wlastního, společného krále, a Slowané, rozptýleni na mnohá knížetstwí, byli jejich sausedé.

Ludwík, prwní král německý, byl weliký nepřítel Slowanů, a obracel wšecku swau píli k tomu, aby je podrobil swému panstwí, na žádné práwo přitom nic se neohlížeje. Tedy poněwadž byl Mojmír mezi wšemi slowanskými panowníky w sausedstwí jeho nejmocnější, zdwihl nenadále proti němu wálku, wtrhnul s wojskem welikým do Morawy a ssadil jej s knížetstwí. Na jeho místo ustanowil Morawanům za knížete synowce Mojmírowa, Rastislawa čili Rastice (846); myslilť, že ten jemu bude powolný, a že se kořiti bude jeho rozkazům. Z toho aučinku byla pak tak weliká hrdost jeho, že na zpátečním tažení domů wzal cestu swau skrz zemi českau, jakoby i tato země přináležela k říši jeho. Spoléhalť se snad na 14 oněch lechů, kteří byli od Němců přijali křesťanské náboženstwí, jakoby se tím byli dali pod panstwí německé. Ale Čechowé nesnesli takowé smělosti, i udeřili na wojsko králowo, porazili je na cestě, a welikau kořist učinili.

Z toho se strhla wálka mezi Čechy a Němci. Král Ludwík poslal wéwodu swého Arnošta a markrabí Thakulfa do Čech s wojskem, aby za ten skutek pomstu wzali (849). Ti udeřili na Čechy w místě, kdež oni se postawili za hradbami, nepřítele očekáwajíce. Čechowé útok odrazili, a wšak se ztrátau na lidu welikau; pročež poslali do ležení německého k markrabí Thakulfowi, aby s ním umluwili pokoj. Tož, když ještě mírně smlauwali, Němci z nenadání, proti slowu danému, udeřili znowu na jejich ležení, a úsilně ho dobýwali. Nad tím se zazlili Čechowé welice, sebrali wšecku sílu, a učinili takowau porážku Němců, že musili od útoku upustiti, a Čechowé za nimi wtrhli do wlastního jejich ležení. Tu musili Němci prositi o pokoj, rukojmě dáti, wydati wšecku zbraň, wšecky wozy a wěci k wálce potřebné, a odebrati se ze země cestau, kterau jim Čechowé nařídili.

§. 9.

Rastislaw. — Cyrill a Methodius.

Jakž weliký byl hněw krále německého z tohoto zahanbení jeho pýchy, přece na ten čas nic proti Čechům učiniti nemohl; nýbrž i jiní Slowané, jakož Srbowé Polabští, kteréž byl přinutil ku poplatkům, wzali sobě z toho příležitost k nowému odporu, tak že stěží zase je přemohl (851).

Toho času i Rastislaw, jejž byl Ludwík powýšil na knížetstwí w Morawě, wší silau o to dbal, aby wlast swau od poddanstwí německého zcela oswobodil. W tom úmyslu hleděl dobré přízně se sausedy swými Bulhary, jejichž říše wztahowala se z jiní Podunajské wlasti jejich až do Uher, a taktéž snažil

se o přátelské swazky s císaři řeckými w Constantinopoli. Doma w zemi swé stawěl nowé hrady a opewňowal staré, mezi nimiž nejtwrději Welehrad, sídlo knížecí, aby byl připrawen k obraně proti nepříteli. Ludwík, znamenaje úmysl jeho, wtrhnul wálečně do země morawské; a chtěl jemu učiniti podobně, jako předtím Mojmírowi; a wšak musil se brzo wrátit, aniž co pořídil (855), a Rastislaw byl odtud zjewným jeho nepřítelem, dáwaje ochranu a autočiště i rozličným poddaným německého krále, kteří se mu zprotiwowali.

Mezi těmito častými běhy wálečnými, jimiž rušen býwal poklid Čechů a Morawanů w milých jejich wlastech, zawítalo jim, jak již také podotknuto, ponejprw swětlo náboženstwí křesťanského. W Morawě sám panující kníže, w Čechách 14 lechů s některým počtem obecného lidu zanechali ctění smyšlených pohanských bohů, a dali se pokřestiti. Ale wětšímu rozšíření a hlubšímu wštípení náboženstwí překáželo nejwíce, že bylo přinešeno od Němců, tedy auhlawních nepřátel. Neb oni užíwali ho k rozšiřowání swého panstwí nad Slowany, počítajíce země, do kterých wstaupili jejich kněží, hned za části okresů čili dioecezí swých biskupů, tak jmenowitě Čechy k biskupstwí Řezenskému w Bawořích, Morawu k arcibiskupstwí Salcburskému a biskupstwím Passowskému a Frisinskému. Protož obáwajíce se nějakého odtud nebezpečenstwí, hleděla, jak se zdá, největší část lidu českého a morawského na swatau wíru Kristowu z počátku dlauho s nedůwěrau, a setrwáwali raději w pohanstwí.

Kníže Rastislaw morawský chtěl odstraniti tyto překážky; i aby wíře křesťanské spůsobil wolnější

průchod do swých zemí, wyprawil posly k císaři řeckému Michalowi, a žádal jej, aby jemu poslal kněží slowanské, aby ti kázali lidu morawskému, a na wíru jej obraceli. Nebo z Řecka byla se wíra křesťanská rozšířila k Slowanům Podunajským a jiným okolním národům, a zalíbila se jim tím snáze, že se služby boží tu wšude konaly jazykem, který byl srozumitedlný lidu, u Řeků řecky, u Slowanů slowansky, kněží pak němečtí a u wšech jiných národů, kamž se rozšířilo náboženstwí křesťanské z Říma, konali služby jazykem latinským.

Byli pak mezi kněžstwem řeckým toho času dwa bratří, wýteční učeností a horliwostí křesťanskau. starší jménem Constantinus neb Cyrillus, a mladší Methodius. Byli rodem z města Soluna čili Thessaloniky, tehdáž s polowic od Řeků, s polowic od Slowanů obydleného, i znali ze netoliko w řeckém a slowanském, ale i we mnohých jiných jazycích. Cyrillus obrátil Chazary, Methodius Bulhary na wíru křesťanskau. Oba pak byli welicí milowníci lidu slowanského; i wymyslil Cyrill zwláštní písmeny pro slowanský jazyk, podobné písmenám řeckým, jímž počal písmo swaté a kostelní knihy překládati do slowanské řeči. Tedy na žádost knížete Rastislawa poslal císař Michal oba tyto swaté bratry do Morawy; kteříž přišli (862) se swými učedlníky slowanskými, a kázali slowo boží s takowau horliwostí, že w málu létech wšechen lid morawský radostně se obrátil na wíru. Tu dokonali také překlad swatých knih do slowanského jazyka, a zawedli slowanské služby boží nejen w Morawě, nýbrž i u Slowanů pannonských w Uhřích na prawém břehu Dunaje, jejichž kníže byl tehdy Kocel. Neb Slowané tito byli již prwé obráceni na křesťanstwí, ale měli

služby boží latinské, a arcibiskup Salcburský počítal je též ke swé dioecezí.

Tento dobrý zdar díla apoštolů slowanských biskupowé němečtí welice jim záwiděli; neb jim záleželo wíce na swětské jejich sláwě než na rozšíření prawdy boží. Tedy osočili Cyrilla a Methodia u papeže, že hlásají kacířské učení, a užili k tomu té příčiny, poněwadž tehdáž nastal weliký rozbroj mezi papežem Římským a patriarchau řeckým w Constantinopoli, jak o wíru tak o poslušenstwí; neb patriarcha Constantinopolský Fotius nechtěl papeže Římského poslauchati, a z toho se konečně křesťanská církew rozdělila na dwé; byla jedna církew latinská, druhá řecká. Že tedy Cyrill a Methodius přišli z Řecka, myslili biskupowé němečtí lehko na ně uwaliti domnění, že i oni se přidržují učení papeži protiwného, a k tomu již i to zdálo se jim býti kacířstwím, že apoštolowé slowanští konali služby slowanským jazykem; prawili, žeť jsau jen tři jazykowé swatí, kterými se to má díti: latinský, řecký a hebrejský.

Tedy powoláni byli Cyrill a Methodius do Říma, aby se před papežem osprawedlnili ze swého učení; kteraužto cestu oni podstaupili ochotně (867), a Cyrill wzal s sebau kosti swatého biskupa Klimenta, nalezené od něho w zemi chazarské, aby byli w Římě co ostatkowé slawného mučedlníka božího uloženy. Tehdáž byl papežem Římským Adrian II. Ten když s učenými biskupy důkladně a po mnohokrát wyslechl oba bratry, nalezl žaloby proti nim zdwižené býti křiwé, a schwálil konání služeb božích slowanským jazykem, prawě, že psáno stojí: wšichni jazykowé chwalte boha. A wšak swatý Cyrill mezitím ochurawěw w Římě umřel, a slawně pochowán w kostele sw. Klimenta (869).

Tedy když již uplynulo wíce než rok od toho, co se oba bratří z Morawy odebrali, poslal kníže Kocel posly do Říma, a žádal papeže, aby Methodiowi zase dowolil se nawrátiti. I učinil to papež, a dal Methodiowi s sebau list k Rastislawowi, Swatoplukowi synowci jeho, jejž byl Ratislaw učinil, jak se zdá, audělným knížetem Nitranským, a ku Kocelowi; kterýmžto listem ustanowil, aby země jejich nepatřily k dioecezím biskupů německých, nýbrž aby byly zrowna pod stolicí papežskau.

Ale než se Methodius nawrátil, strhly se nowé bauře nad Morawau, pro něž ke dworu Rastislawowu dojíti nemohl, nýbrž zůstal u Kocela w Pannonii. Již roku 864, když ještě oba swatí bratří w Morawě apoštolowali, pokusil se Ludwík, král německý, na nowo, aby sobě Rastislawa podrobil, i oblehl jej na hradě Děwíně. Rastislaw, nemoha se ubrániti, slíbil jemu poslušenstwí. A wšak brzy wzepřel se opět (869); i wyprawil Ludwík proti němu wojsko trojí, kteréž wedli synowé jeho Karloman, Ludwík a Karel. Rastislawowi byli w tom boji nápomocni Čechowé a Srbowé; ti byli od Němců poraženi; a kralewici němečtí přitrhli mocně až před Welehrad, wšecku zem wůkol popleniwše. Ale obywatelé země, ucauwnuwše wšude před Němci, nezanechali jim nikde potrawy, tak že tito dlauho pobyti w zemi nemohli, a Welehradu twrdého nedobywše, obrátili se nazpět. Takž zůstala Morawa zase od krále německého nezáwisná.

Toho času cestowal Methodius k žádosti knížete Kocela podruhé ke dworu papežskému do Říma, a wyžádal na papeži, že zřídil w Pannonii zwláštní biskupstwí, a Methodia jmenowal prwním biskupem.

§. 10.

Swatopluk. — Bořiwoj.

Sotwa wšak welké nebezpečenstwí, Morawě pořád hrozící, bylo ostražitostí knížete Rastislawa na čas odwráceno, wzniklo hrozněji než kdy předtím na nowo zradau a náružiwostí synowce jeho Swatopluka. Ten, jsa ještě mladého wěku a nad míru ctižádostiwý, nerád snášel nad sebau wrchní panstwí strýce swého, i pletl tajné spolky s Němci, až konečně knížetstwí swé audělné, kteréž mu Rastislaw dal ke správě, poddal pod wrchní moc Karlomana, syna krále Ludwíka. O tom zwěděw Rastislaw, welmi se rozhněwal, a hned w prwním hněwu kázal Swatopluka aukladně zabiti; což když se nepowedlo, a Swatopluk se dal na autěk, stíhal jej sám s plukem jízdného lidu, aby jej zajal. Swatopluk ale ušel až na místo sobě příležité, kdež přelstil a zajal Rastislawa, a wydal jej do rukau nejlítějšího nepřítele jeho, Karlomana.

Tedy se Němci radowali welice, když to, čeho mocí zbraně dokázati nemohli, podařilo se jim zradau domácí. Karloman dal Rastislawa w okowích zawezti do Řezna, a wsaditi do tmawého žaláře. Sám pak nemeškaje wtrhnul do Morawy, dobyl měst a hradů wšechněch, osadil je branným lidem, a nad zemí již podmaněnau dwa Němce, bratry, hrabata Wiléma a Engelšalka, postawil za spráwce. Wšecky poklady Rastislawowy pobral a odwezl s sebau do Korutan. Nad Rastislawem pak král Ludwík, otec Karlomanůw, učinil w Řezně saud, jako nad proneweřilým poddaným; kterýmžto saudem odsauzen byl k smrti. Ludwík

wšak kázal mu wylaupati oči a zawříti jej w jednom klášteře (870), kdež žiwot skonal žalostně.

Tu přišly na Morawany nátisky, jakých předtím nikdy nezkusili. Kníže Swatopluk, očekáwal-li jakau wděčnost od Němců za swůj zrádný skutek, zmýlil se welice. I biskupowé němečtí spatřili zase swau chwíli, aby rozšířili dioecezí swé na Morawu a Pannonii, a stíhali swatého biskupa Methodia při samém dwoře Swatoplukowě, nic nedbajíce na ochranu, které u Swatopluka požíwal. Methodius byl od nich mocí přinucen, postawiti se do Němec před jejich wlastní saud, kdež nakládali s ním jako se zločincem, a do půl třetího léta drželi jej u wězení. Konečně Wilém a Engelšalk, spráwcowé morawští, neušetřili ani Swatopluka samého, a obwinili jej u Karlomana, že kuje newěru proti němu, poněwadž nebyl dost powolný jejich rozkazům. Karloman powolal Swatopluka k swému dworu, a když přišel, uwrhnul jej též do žaláře, a saud nad ním zawedl (871).

W tomto hrozném nářku, zbawen wšech wůdců swých, pozdwihl se lid morawský sám, a pomohl si. Muži srdce udatného sebrali se w jedno, udeřili na německé posádky, a počali je hubiti; dobywše pak na nich Welehradu a jiných měst nazpět, pozdwihli na stolici knížecí Slawomíra, jenž byl z Mojmírowa rodu, a wšak stawu kněžského. O tom uslyšew Karloman, prohlásil Swatopluka za newinného, propustil jej z wězení, a hleděl jej sobě nakloniti wšelikými milostmi a poctami; neb myslil, žeby jeho pomocí snadněji mohl zemi morawskau zase pokořiti. Ale Swatopluk měl w žaláři čas, litowati swého hříchu a rozmysliti se nad tím, jaké jsau to lásky, prokazowané od nepřátel. Tedy přijímal lahodění Karlomanowo s twáří

laskawau, ale w srdci swém měl welikau hořkost, a myslil na pomstu.

Karloman udělal jej wůdcem nad wojskem, kteréž sebral k nowému tažení do Morawy. I přijal Swatopluk toto důstojenstwí, a wedl Němce wítězně až k samému Welehradu, kdež se položil k dobýwání. Tu wešel do města pod záminkau, že chce s Morawany smlauwati, aby se poddali dobrowolně; a wšak místo toho swěřil jim swau lest proti Němcům, kdyby jej přijali za swého knížete. Což když učinili, wyrazil na Němce z nenadání z města, a spůsobil porážku takowau, že jen malá část jich útěkem se zachránila, ostatní wšichni zbraní jsau potřeni. Tedy byl nářek weliký w Bawořích, w Rakausích, w Korutanech a jiných zemích německých, odkudž to wojsko bylo sebráno; neb skoro z každé rodiny někdo zahynul. Karloman w uleknutí náramném sebral wšecky lidi morawské, kteří w Němcích držáni byli za rukojmě, a poslal je Swatoplukowi, aby za ně propustil zajaté w tom boji; ale tak píše se, že dostal jediného muže polomrtwého, jménem Ratboda; jiného žádného Morawané neživili (871).

Král Ludwík we zlosti swé weliké jal se sbírati wšecky síly swé říše, aby se ještě jednau pokusil o přemožení nenáwiděného protiwníka; ale i Swatopluk sbíral nowé síly proti Němcům. Učinilť přátelský spolek s Čechy, jejichž kníže po smrti Hostiwita byl syn jeho Bořiwoj. Swatopluk pojal knížecí dceru z Čech, nejspíše sestru Bořiwoje, za manželku; kteraužto swatbu Němci z Rakaus přepadli na cestě, wtrhše do země; ale dostali toliko 644 koní, w kořist jim zanechaných; snaubenců dosáhnauti nemohli (871).

Druhého roku (872) wtrhla wojska krále Ludwíka do Čech i do Morawy najednau; a w obau zemích bylo krutě bojowano. Spráwu wojska českého wedlo pod knížetem Bořiwojem pět lechů; jména jejich: Swatoslaw, Witislaw, Heriman, Spytimír a Mojslaw. Němci nad nimi zwítězili, i musili Čechowé utíkati až za Wltawu. Ale w Morawě bojowal Swatopluk wítězně proti Karlomanowi a wšem zástupům jeho z Durynk ze Sas, ze Frank a z Bawor, až musil Karloman cauwati z Morawy, a Swatopluk stíhal jej do wlastní jeho země. Tu král Ludwík zanechal naděje u wítězstwí, a smluwil se se Swatoplukem o pokoj (873).

Swatopluk panowal nyní slawně nad Morawau, a rozšířil panstwí swé i nad jiné národy slowanské w Uhřích, we Slezsku, w staré zemi charwatské, odkud Čechowé ponejprw přišli do Čech, i také w krajinách Polabských až k městu německému Magdeburku. I Čechowé, majíce s ním spolek, slušeli pod jeho ochranu. Nyní diwíce se Němci sláwě a moci jeho, nazýwali jej králem, a říši jeho Welikau Morawau. Nad národy swými panowal sprawedliwě; protož se památka jména jeho zachowala w lidu morawském podnes, ač skutkowé přišli w zapomenutí.

Po uzawření míru s Němci propuštěn byl také Methodius z dlauhého wězení swého u německých biskupů, a wšak ne dříwe, až když papež Jan VIII, nejspíše z přičinění Swatopluka, wydal klatbu na biskupy (873). Na žádost Swatopluka powýšil jej týž papež za arcibiskupa nad celau říší morawskau, tak že i w církewním ohledu byla neodwislost Weliké Morawy wíce než předtím upewněna. Od swatého Methodia dal se toho času pokřestiti také kníže český

Bořiwoj s manželkau swau Ludmilau (873), čímž wíra křesťanská i w Čechách došla obecného rozšíření. Kníže Bořiwoj wystawil prwní chrám křesťanský ke cti sw. Klimenta na Lewém Hradci, a druhý sw. Marie panny na hradě Pražském. Co wšak byl Methodius w zajetí a zwláště za času onoho, když Němci nad Morawau panowali, přišlo nepochybně mnoho německého kněžstwa do země, kteříž nenáwiděli slowanských služeb božích, a na místo jejich zawáděli latinské. Tím slowanské obřady, zawedené od Cyrilla a Methodia, přišly k welkému zanedbání, a již nikdy zase wšudež obnoweny býti nemohly; ano sám arcibiskup Methodius trpěl pro ně od latinských kněží mnoho sočení, a musil se opět postawiti k osprawedlnění před stolici apoštolskau w Římě. Papež Jan VIII seznal podruhé křiwdu jemu učiněnau, a služby boží we slowanském jazyku potwrdil (880); ale protiwníci Methodia a slowanských kněží proto nikdy reptati proti němu nepřestali.

Methodius umřel roku 885, a pochowán w kostele panny Marie na Welehradě. Tu dostali kněží latinští smělost; a jmenowitě Wiching, biskup Nitranský, rozený Němec, který se Swatoplukowi uměl přilichotit, pronásledowal učedlníky Methodiowy slowy i skutky, až pak nejwýtečnější mezi nimi, jakož Gorazd a Klemens, jenž potom byl arcibiskupem bulharským, raději se z Morawy wystěhowali, a odebrali se do Bulharska. Takž služby boží slowanské, ačkoliw i potom jak w Morawě tak w Čechách dlauho ještě se zachowaly, wšak na nejwíce místech ustaupily řádům latinským.

§. 11.

Pád říše morawské.

W říši německé po smrti krále Ludwíka panowali synowé jeho, Karloman, Ludwík a Karel Tlustý, kteříž se o země rozdělili; po wymření pak ostatního rodu stal se zase společným králem německým Arnulf, syn Karlomanůw. Ten byl se Swatoplukem brzy we zjewném nepřátelstwí, brzy w přetwářeném přátelstwí, až konečně wymyslil si nowý prostředek k jeho záhubě.

Tehdáž wdíral se pořád wíce na západ do Ewropy nowý diwoký lid z Asie, podobný Hunnům a Awarům, řečený Maďaři. Byli rychlí jezdci na lehkých koních, nemilowali práce a pokoje, nýbrž žiwili se laupením usedlých národů. Císař řecký Leo powolal je nejprw na pomoc proti sausedům swým Bulharům; tu přišli a usadili se w Sedmihradsku. Toho příkladu uchopil se i Arnulf, a nawedl je ke wpádu do říše morawské. Takž měl se Swatopluk co brániti proti nowému nepříteli; i obskočil Maďary w uzkém audolí mezi horami, a tak je sklíčil se wšech stran, žeby býwali hladem a mečem wšichni potřeni; ale w tom wtrhnul král Arnulf s druhé strany do Morawy (892). Tedy nemoha Swatopluk obojímu nepříteli odolati najednau, odebral se s branným lidem swým do hradů a twrzí, a zatím nepřátelé plenili pole; nicméně na délku obstáti proti němu nemohli, a s nepořízením odešli.

Ale Swatoplukůw wěk skloňowal se brzy již ke hrobu. Tedy znamenaje blízkau smrt, a obáwaje se zlého pro swau říši, kteréžby po něm wzejíti mohlo z neswornosti, powolal k sobě na smrtelné posteli

swé tři syny, a podal jim tři pruty swázané, káže je jednomu po druhém přelomiti. Což když pro tlauštku prutů učiniti nemohli, dal každému po jednom, kdež pak lehce je zlámali. Tak, prawil jim, jestliže sworní budete mezi sebau, nikdo wás nepřemůže; pakli nesworní, žádnému nepříteli neodoláte. Brzy potom umřel (894), nařídiw, aby se synowé o jeho říši rozdělili, wšak tak, aby mladší poslauchali nejstaršího syna, Mojmíra. Ale synowé rady otcowy neposlechli. Jeden z mladších, jménem Swatopluk, zprotiwil se Mojmírowi, a král Arnulf, raduje se z toho, pomáhal rozbroj mezi bratřími podněcowati. W tom byl jemu, jak se zdá, nápomocen také Wiching, nešlechetný biskup Nitranský, jenž po smrti Swatopluka odešel k německému králi, a weliké přízně u něho požíwal. Ještě wětší neštěstí bylo, že zrowna toho roku (894) umřel také kníže české Bořiwoj, přítel Swatoplukůw. Synowé jeho, Spytihněw a Wratislaw, dali se též nawésti, že se spolku s knížaty morawskými odřekli, a zabrawše se ku králi německému na sněm říšský do Řezna, tu slawně od něho přijati, dali se pod jeho ochranu (895).

Mojmír, syn Swatoplukůw, byl muž statečný, a přes to přese wšecko wládl mocně nad Morawau. Bratra swého, jemuž král Arnulf konečně i zbraní pomáhal, nicméně přemohl a pokořil. Král Arnulf wedl i potom wálku s ním, a i knížata česká pomáhali jemu proti Mojmírowi; než wšecko usilowání ku přemožení jeho bylo marné. Toho času na žádost Mojmíra ustanowil papež Jan IX nowého arcibiskupa nad Morawau, jménem Jana (899), nic se neohlížeje na nowé odporowání biskupů německých, kteříž hrozili, jestliže papež to nařízení nezruší, že oni násilím,

a třeba krweprolitím přitáhnau ty země k swým dioecezím.

Ale když tyto rozepře trwaly, mezitím Maďaři užíwali příležitého času, a ze sídel swých w Sedmihradsku rozšiřowali se wždy dále do Uher. Tu opanowali široké rowiny nad Tisau a Dunajem, a již začali činiti nájezdy do Pannonie, do Korutan, až i do Bawor a do jiných krajin. Kde Slowané, kde Němci obýwají, bylo jim jednostejné; ohlíželiť se jen po kořisti. Tu widauce Němci společné nebezpečenstwí, učinili po smrti krále Arnulfa s Mojmírem pokoj (901); a wšak již pozdě. W málu létech, za panowání syna Arnulfowa, Ludwíka, řečeného Dítě, udeřili Maďaři wší swau mocí na obě říše, německau i morawskau, a swedli bitwu welikau u Prešpurka (907). Tu jsau křesťané od nich poraženi na hlawu. W tom boji zahynul Luitpold, wéwoda b催worský, udatný wůdce Němců, w tom boji nejspíš i Mojmír, kníže morawské, s lidem swým. Maďaři do Morawy wtrhli, města a hrady spálili, chrámy křesťanské zbořili, kněze pobili, lid rozplašili, slawné říši welkomorawské takto konec učinili. Největší část staré Morawy, jak w Uhřích tak w nynějším markrabstwí, upadla pod moc Maďarů, kteříž založili weliké králowstwí uherské; jen některé kraje západní přirazily se ku knížetstwí českému.

§. 12.

Swatý Wácslaw.

Maďaři byli odtud po dlauhý čas hroznau metlau boží pro wšechny okolní národy. Neuplynul téměř rok, aby newyjeli na plen do některé země, a odtud

s welkau kořistí do swé nowé wlasti se newrátili; brzy do Sas, do Durynk, do Šwáb, do Bawor, brzy do wzdálenějších krajin, do země šwejcarské, do Elsas a Lothrynk za Rýnem, do Francauz, do Wlach, do Řecka, i kdekoli jinde se jim zlíbilo. Není pochybno, že země česká za Spytihněwa a za Wratislawa i později na těchto taženích často od nich byla projížděna, a trpěla welké nátisky, jako před Samem od Awarů. Neb zbawena jsauc mocného přátelského swazku s Morawau, nájezdům jejich sama o sobě odolati nemohla.

Spytihněw a nástupce jeho Wratislaw, kteříž snad pro osobní nějakau urážku ondy od Mojmíra odstaupili, a tím přičinili mnoho k počátku tohoto neštěstí, byli jináč mužowé pobožní, a obraceli péči swau nejwíce k rozšíření a upewnění křesťanského náboženstwí. Od nich založeny jsau některé staropamátné kostely, jakož od Spytihněwa we knížecím sídle Budči, od Wratislawa kostel sw. Jiří na hradě Pražském.

Kněz Wratislaw měl tři syny, Wácslawa, Boleslawa a Spytihněwa, z nichž nejstaršímu, Wácslawowi, bylo při smrti otcowě (926) teprw 18 let. Tedy sprawowala zemi zatím matka jejich Drahomíra, knížecí dcera ze slowanského kmene Luticů; wychowání pak synů wedla pobožná bába jejich Ludmila, která wzdáliwši se od swětského hluku, přebýwala w tiché pobožnosti na wdowském sídle swém Tetíně. Ale Drahomíra, jsauc náružiwa, a obáwajíc se o swé panstwí, poslala wrahy, kteříž Ludmilu w domě jejím zabili (927). Ten dům dala Drahomíra později, když litowala hříchu swého, přestawiti w kostel swatého Michala; Ludmila pak ctěna jest od národu českého

co mučedlnice pro wíru Kristowu, a tělo její pochowáno w kostele sw. Jiří na hradě.

Toho času byl králem německým zase weliký protiwník Slowanstwa, Jindřich I., řečený Ptáčník, prwé wéwoda saský. Ten těžké rány zasadil Slowanům Polabským; Lutice, Bodrce a jiné kmeny jich potřel krwawými boji, neostýchaje se žádného ukrutenstwí ani nejhanebnější zrády, jen když k cíli wedla. Od něho wzalo počátek hrozné jarmo německé, pod kterým národowé tito během několika století wětším dílem wyhynuli, sužowáni bywše tak, že ani řeči swé slowanské užíwati nesměli, nýbrž přijmauti musili řeč swých podmanitelů. I Drahomíra popudila na sebe strašného tohoto nepřítele, pomáhawši nejspíš krajanům swým Luticům proti němu, aniž co spomohlo. Tu wtrhnul Jindřich s wojskem také do Čech, a přiblížil se až ku Praze (928). U welikém nebezpečenstwí, w němž postawena byla země, zanechala Drahomíra wládu nejstaršímu synu Wácslawowi, tehdáž dwadcetiletému, kterýž, aby ušetřeno bylo krwe, zawázal se Jindřichowi ročně odwáděti 500 hřiwen stříbra a 120 wolů. Tak byla země česká ponejprw uwedena Němcům w poplatnost.

Wácslaw, nastaupiw na stolec otců swých, wšecko, co činil, ke cti a chwále boží a z milosrdenstwí k bližnímu činil. Hladowé krmil, žízniwé napájel, wdowy, sirotky a chudé chránil; hostinský byl k cizím; nad národem swým panowal mírně, stejně laskaw jsa ke chudému jak k bohatému. Skutky milosrdné tajně, času nočního, a s welikau pokorau konal. Učen byl we knihách latinských i slowanských, a s nejwětší snahau pečowal o další zwelebení křesťanského náboženstwí. Po wšech místech w zemi české založil

kostely, z nichž nejslawnější chrám swatého Wíta na hradě Pražském, a powolal kněží z rozličných zemí, nejwíce již owšem z Němec, poněwadž spojení s wlastí prwoapoštolů Cyrilla a Methodia diwokými Maďary bylo přetrženo. Proto služby slowanské w Čechách odtud ještě wíce než předtím přicházely w opomenutí.

Ale tichá a pobožná powaha Wácslawowa mnohým lechům a zemanům bojowným se nelíbila. Záwiděli kněžstwu přízeň, jíž požíwalo u knížete; mrzely je welké náklady na stawení kostelů; jiní zase hněwali se na Wácslawa, že zachowáwal přátelstwí s Němci, a nic neučinil, aby zem zase zbawil poplatnosti, nepowažujíce těžkost času a nemožnost, opříti se říši, jejíž moc nikdy předtím tak strašliwě jako tehdáž se nerozmáhala na nebezpečenstwí wšech swých sausedů. Ti, kteří takto smýšleli, přidržowali se mladšího bratra Wácslawowa, Boleslawa, jinocha bujného a pánowitého, kterýž byl audělným knížetem nad částí země, w níž založil město, dle jména jeho nazwané Boleslaw (Starau). Nejzuřiwější z nich učinili konečně auklady proti žiwotu Wácslawowu, a Boleslaw k nim přistaupil. To se stalo, když roku 935 Wácslaw dle obyčeje swého přišel nawštíwit kostel Boleslawský o poswícení. W noci po slawných hodech, ku kterým Wácslaw pozwán byl od bratra swého, wrahowé o usmrcení jeho radu wzali; ráno druhého dne zabit jest u samých dweří kostelních, když šel na jitřní wykonat swau pobožnost. Diwoký bratr jeho Boleslaw sekl jej prwní mečem swým do hlawy. Takowým skutkem učinil se pomocí zlých druhů swých knížetem nad zemí.

§. 13.

Boleslawowé.

Od Kroka, maudrého saudce, a Libuše, dcery jeho wěhlasné, až do swatého Wácslawa bylo zřízení země české, pokud o tom sauditi lze, wždy zachowáno w té spůsobě, jak jsme o něm nahoře powěděli. Knížata česká byli starostowé swého národu; moc jejich nebyla neobmezena; musilť se říditi dle nálezů kmetů, lechů a wládyk sebraných na sněmu zemském. Krom toho pak každá župa řídila swé wlastní wěci na swých sjezdech a swými představenými, župany, kteříž jsauce z bohatých lešských rodů, také se rádi powažowali za malá knížata, a často se zpěčowali, knížete zemského poslauchati. Tedy byla w zemi české welká swoboda, ale často slabá wláda, a odtud nebezpečenstwí podmanění od cizího nepřítele.

W těchto wěcech učinil Boleslaw I weliké proměny. On, puzen bujností ducha swého, počal prwní prowozowati tužší panstwí nad národem, jistě příklad sobě bera poněkud ze spůsobu panstwí, jaké wykonáwali králowé němečtí w zemi swé. Župany, předtím knížatům samým se rownawší, přinutil k pilnějšímu poslušenstwí; kteří se wzpauzeli, byli od něho krutými prostředky stíháni. Bywše prwé úředníky lidu swých žup, stali se odtud úředníky knížecími; neb on tuším prwní počal je usazowati a ssazowati dle swé libosti, což předtím nepochybně přináleželo župám samým. Takž, ztenčiw práwa lidu i mocnost šlechty, rozmnožil swau moc knížecí, tím wšak také sílu národu proti cizině. Pro tuhé prostředky, jimiž wůli swau w těchto wěcech prowozowal, jakož i pro

wraždu nad mírným bratrem swým spáchanau, nazýwán jest Boleslawem Ukrutným.

Boleslaw, jak chtěl býti mocným pánem w zemi swého národu, tak taužil také po sproštění se nenáwiděné poplatnosti německé. Sotwa tedy nastaupil na knížecí stolec, nastala mu wálka s německau říší. Jeden z mocnějších lechů českých, neznámého jména, nechtěje se podrobiti rozkazům Boleslawowým, dal se pod ochranu německého krále, kterýž hned kázal dwojímu wojsku, durynskému a saskému, wtrhnauti do Čech. Boleslaw, na jedno po druhém udeřiw, obě porazil na hlawu a rozplašil; zrádného pak lecha přemohl, a hrad jeho rozwalil (935). Ale wálka s Němci trwala odtud při menších půtkách celých čtrnáct let. Neb, jak již řečeno, zrowna tehdáž moc této říše byla w nejwětším růstu. Otto I, syn Jindřicha Ptáčníka, stal se také císařem Římským, a důstojenstwí toto, jak je císař Karel Weliký obnowil, zůstalo odtud s králowstwím německým spojeno nawždy. Ku poslušenstwí císaře Římského patřilo totiž Německo i Wlachy. Otto I, dlauho zaneprázdněn byw wálkami a nepokoji w jiných stranách, udeřil konečně osobně s welikau mocí wálečnau na Čechy (950), a wtrhnul hluboko do země až k samé Praze. Boleslaw, ač wojsku císařowu welikau spůsobil škodu, nicméně musil před ním cauwati, až jej Otto na hradě Pražském oblehl, a nejstaršího syna jeho Boleslawa na jiném hradě, nejspíš na Staré Boleslawi. Tu se stala smlauwa a Boleslaw slíbil platiti předešlý poplatek; a wšak jinému osobowání sobě panstwí nad Čechy se nepodwolil.

Šťastnější byl Boleslaw we wálkách s jinými sausedními národy. Nedlauho po wálce jeho s císa-

řem došli Maďaři pomsty za swé laupežnictwí. Wtrhlit s welikým wojskem, na 100.000 mužů jízdných, do Němec, a počali zabíjeti a pleniti, až oblehli město Augsburk w Bawořích (955). Tu je porazil císař Otto w bitwě weliké a krwawé, kdež nesmírné množstwí jich zahynulo. Boleslaw proti společnému tomuto nepříteli křesťanstwa císaři pomáhal, poslaw 1000 mužů českých k wojsku Ottowu; sám pak s hlawním wojskem českým postawil se na hranicích swé země. Tisíc oněch mužů zahynulo w bitwě u Augsburka, poněwadž byli prwní, na něž nepřítel hned se wší silau swau udeřil. Když wšak Maďaři, ztratiwše bitwu, s ostatní welikau silau swau chtěli wtrhnauti do Čech, tu je přiwítal Boleslaw na hranici krwawau bitwau, w níž zajať jest wůdce jejich Lehél, a wojsko celé zahubeno. Boleslaw neustál nyní we wálce s pokořeným nepřítelem, až dobyl celé někdejší říše welkomorawské, od Maďarů opanowané, jak Morawy tak Slowenska, a země tyto připojil k říši swé.

I na jiné strany rozšířil swé panstwí, opanowaw Slezsko a welkau část Welikého Charwatska s městem Krakowem. Spůsob, jak se to stalo, nenalezá se we starých pamětech nikdež zaznamenán. W těch stranách wznikalo toho času w sausedstwí říše české také knížetstwí polské, jehož sídlo bylo we Hnězdně. Mečislawowi, knížeti polskému, dal Boleslaw dceru swau, Dúbrawku, za manželku, od níž přiweden jest k obrácení na wíru křesťanskau. Tak se sláwa říše české rozšiřowala i w dalekých zemích, a sami Němci, s nimiž Boleslaw již potom nepřátelsky se nesetkal, nazýwali jej králem, jako ondy Swatopluka.

Panowník tento, jsa muž srdce twrdého, a dopustiw se bratrowraždy, kál se z těžkého hříchu swého,

jako ondy matka jeho Drahomíra z wraždy Ludmiliny, kázaw tělo Wácslawowo, brzy po hanebném skutku swém, s welikau ctí pochowati nejprwé w Boleslawi, potom pak na hradě Pražském u sw. Wíta, kdež ostatkowé jeho po tento den odpočíwají. Nebo Wácslaw, jako matka jeho Ludmila, ctěn byl hned po smrti swé ode wšeho lidu wěřícího co swatý mučedlník, a ctěn jest jakožto přední orodowník a dědic země české podnes.

Po smrti Boleslawa I (967) posazen jest na stolici knížecí na Wyšehradě prworozený syn jeho Boleslaw II, a nezahanbil sláwy otce swého. Jsa udatný bojowník jako on, podobal se zárowěň dobrotiwostí a pobožností strýci swému Wácslawowi. On dobýwal dále w zemi charwatské až ku krajinám blíž řeky Buhu, kdež nyní stojí město Lwow. Tu byl sausedem jeho Wladimír, weliký kníže ruský, jehožto sídlo bylo w Kyjewě. Wladimír dobyl na Boleslawowi krajinu Rus Čerwenau, na pomezí říše jeho. Později byli wšak spolu pokojní sausedé, a Wladimír, tehdy ještě pohan, měl dceru z knížecího rodu českého za manželku. Též s Mečislawem polským a císařem Ottau II měl Boleslaw rozličné rozepře a wálky, kteréž ale wšecky udatenstwím českým w mír se obrátily.

§. 14.

O swatém Wojtěchu a o Wršowcích.

Boleslaw II, jsa wládce maudrý a o zwelebení křesťanstwí horliwý, spůsobil sobě nejwětší zásluhu o budaucí blaho země české, když po dlauhém usilowání wymohl konečně pro říši swau zřízení zwláštního biskupstwí Pražského. Nebo předtím počítaly se Čechy

od prwního onoho křestu 14 lechů w Řezně k dioecezí biskupa Řezenského, a stály tedy pod duchowním panstwím Němců. Není pochybí, že swatý Wácslaw i Boleslaw I o wymanění země swé z tohoto poddanstwí mnoho se přičiňowali; a wšak největší překážkau byla kapitula Řezenská, kteráž nechtěla dopustiti, aby jí ušly časné požitky. Konečně wšak, když se stal biskupem Řezenským swatý Wolfgang, kterýž stál wíce o rozšíření králowstwí božího, než swé slávy; ten proti wůli kapituly k tomu přiwolil, aby byly Čechy od dioeceze jeho odděleny; i takž z powolení papeže a císaře Otty II zřízeno jest biskupstwí Pražské (973), k němuž patřily wšecky země rozlehlé české říše. Biskupstwí toto bylo wšak postaweno pod německého arcibiskupa, totiž Mohučského. Práwo woliti biskupa přináleželo knížeti a sněmu zemskému; od arcibiskupa Mohučského ale přijímal swěcení, a proto od císaře německého usazení w úřad swůj, čili investituru, jakž byl obyčej w jiných biskupstwích, stojících pod arcibiskupy německými. Prwní Pražský biskup, takto usazený, byl Dětmar, mnich, rodem ze Sas, kterýž dlauho w Čechách přebýwaje, řeči české dokonale se naučil.

Toho času, jakož ještě i dosti dlauho později, bylo náboženstwí křesťanské w Čechách posud na mnoze pomícháno se starými obyčeji pohanskými. Mnozí lidé, jsauce pokřestěni, uměli kříž swatý dělati, říkali modlitby, a zpíwati swaté písně; a wšak podlé boha wšemohaucího i starých bohů slowanských zapomenauti hned nedowedli. Wždy obětowáwali ďasům, ke skřetům se modlili, mrtwé pochowáwali we starých swatých hájích neb na rozcestích, a nad hroby konali tryzny; čarodějům a hadačům wíce wěřili, než kněžím

křesťanským. Jiní báli se hněwu swých starodáwních bohů, pokládajíce je za strašidla neb zlé duchy; a tím spůsobem některé obyčeje a powěsti, prwotně pohanské, až podnes w obecném lidu se zachowaly. Ale záhy wštípil se duch náboženstwí křesťanského w bohabojné mysli a oswícené rozumy hlaub, nežli při mnohých jiných národech, a byla wíra w Čechách tak weliká, jako starých Čechů udatenstwí. Sotwa uplynulo sto let od jich obrácení na wíru, již byla církew skrze národ český také oslawena třemi slawnými swatými, swatau Ludmilau, swatým Wácslawem, a třetím Wojtěchem, swého času jedním z nejznamenitějších mužů w celém křesťanstwu.

Byly za času knížete Boleslawa II dwa rody lešské nejznamenitější w zemi, ježto se mezi sebau nenáwiděly: rod Wršůw čili Wršowci, a rod Slawníkůw, kterýž měl statků mnoho rozsáhlých od Kladska až ku pomezí baworskému. Sídlo Slawníkowo bylo na hradě řečeném Libice w krajinách rowných a lesnatých nad řekau Cidlinau, kdež padá do Labe. Tu narozen byl swatý Wojtěch, syn Slawníkůw; kterýž jsa mládenec krásný a mrawný, poslán byl záhy na učení do Magdeburka w Němcích; a tu s welikau tauhau oddaw se křesťanským wědám, wzdělal ducha swého tak wšestranně, že se toho času málo mužů tak učených a maudrých nacházelo u wšech křesťanských národů. Odtud když se nawrátil do Čech, poswěcen jest od Dětmara, prwního biskupa českého, na kněžstwí; po smrti pak jeho zwolen na sněmu, kterýž držán w Lewém Hradci, za nástupce jeho w biskupstwí (982).

Tedy jel nejprwé do Wlach k císaři Ottowi, aby obdržel investituru, a arcibiskup Mohučský pomazal

jej za biskupa. Z této cesty když se Wojtěch wracel do Prahy, šel jemu wstříc wšechen lid radostně, a on blíž města slezl s koně, a šel pěšky a bos i modle se až do kostela swatého Wíta s pokorau welikau. Potom cestowal po wšech krajinách swé dioecezí; a když přišel do země slowenské, zwán jest od krále uherského Geysy ke dworu jeho, a přijat s welikau uctiwostí. Neboť král tento Maďarů, prwní opustiw pohanstwí, byl se již obrátil na wíru, i křestil Wojtěch syna jeho noworozeného, swatého Štěpána, a množstwí lidu weliké, kteří žádali býti křesťany. Též do Krakowa přišel, a kázal lidu často na místě, kdež potom kaple swatého Wojtěcha na památku jeho byla wystawena. W těch stranách usilowal Wojtěch mnoho o odstranění služeb slowanských a zawedení latinských; neb jakž byl muž w učení křesťanském wysoce wzdělaný, nicméně w Němcích také pojal předsudek, jakoby jazyk latinský w tom ohledu nějakau přednost měl před jinými.

Ale čím wýše we swětě byl powznešen, tím menší byla pýcha neb hrdost jeho. Příjmů swých biskupských jen čtwrtý díl podržel sobě, ostatní wšecko k užitku kostelů a chudých, duchowních i swětských, obracel. Málo jedl, málo pil i málo spal; ale chudé krmiti a odíwati, nemocné nawštěwowati, duchowní mladšího wěku poučowati o powinnostech kněžského stawu, wšechny těšiti, wšem laskawost prokazowati, to jemu nejmilejší bylo potrawau ducha. Tedy, poněwadž byl prawý biskup a následowník Krista, šla powěst jeho po mnohých národech, a swatým mužem hned za dnů žiwota jej nazýwali.

Ale w úřadě jeho biskupském brzy se mu rozličné wěci w Čechách počaly nelíbiti; přede wším

obyčejowé pohanští, že jich w lidu docela wyhladiti nemohl, pak mnozí hříchowé a neprawosti stawů powýšených. Neb se bál, aby ze wšeho zlého w církwi sobě swěřené před saudem božím nemusil odpowídati. Tedy dlauho to rozjímaw w duchu swém, naposledy wyjel ze země, a dal se na cestu do Říma ku papeži, aby jej žádal o propuštění z biskupské powinnosti (989). Kteréž když obdržel, dal se do kláštera Benediktinského u sw. Aleše w Římě, a chtěl tu slaužiti bohu w tichosti až do smrti.

Z toho měl lid český i kníže Boleslaw welký zármutek; i wyprawil kníže poselstwí ku papeži, žádaje, aby se Wojtěch zase nawrátil; že již lid chce jeho býti poslušen, a křesťanské obyčeje pilně zachowáwati. Tedy se wrátil zase na biskupstwí, a přiwedl s sebau ze Wlach dwanáct mnichů řádu sw. Benedikta, jimž kníže Boleslaw založil klášter sw. Markety w Břewnowě blíž Prahy, a nadal jej hojně statky a příjmy, aby tu přebýwali dle ustanowení řádu swého (993). Jiný klášter, panenský, byl Boleslaw založil již předtím při kostele sw. Jiří na hradě Pražském, kdež byla Mlada, sestra jeho, prwní abatyší. Ti byli prwní začátkowé klášterního žiwobytí w Čechách.

Swatému Wojtěchowi zastesklo se wšak podruhé w zemi, že zlí obyčejowé nepřestáwali, a k tomu Wršowci, nepřátelé rodu jeho, w samém wykonáwání biskupského úřadu dopauštěli se proti němu hrubých urážek, a hořkau žalost jemu působili. I nawrátil se podruhé do Wlach, a nechtěl déle býti biskupem (995).

Toho času roznemohl se kněz Boleslaw II, byw poraněn mrtwicí; w jehožto nemoci panowal nejstarší syn jeho Boleslaw, jenž Wršowcům nadržowal, ano s nimi pronásledowal rod Slawníkůw. Swatý Wojtěch

měl šest bratří. Nejmladší, jménem Radim, byl mu na wšech cestách jeho wěrným průwodčím, a nikdy od něho neodcházel; nejstarší, Soběbor, odebral se do Polska, a wstaupil do služby knížete Boleslawa Chrabrého, syna Mečislawowa. Ostatní jmenowali se Spytimír, Pobraslaw, Porej a Čáslaw. Tedy nejspíš proto, že Soběbor se wystěhowal ze wlasti, obwinili Wršowci wšechny syny Slawníkowy ze zrády, a zdwihše wálku proti nim, pobrali jim wšecky statky; konečně oblehli je na otcowském hradě, na Libici, a mocně jich dobýwali. Synowé Slawníkowi bránili se do posledního přemožení; Wršowci nicméně hrad ztekli; hradští pak wšichni, mužowé, ženy, děti, mezi nimi i wšichni čtyři bratří Wojtěchowi, utekli se do kostela, hledajíce ochrany u poswátného oltáře. Tu jim slíbili Wršowci žiwot darowati, kdyžby wyšli; což když učinili, obořili se na ně, a wšechny zrádně zabili, a statky jejich sobě rozdělili (996).

Mezi tím časem byl swatý Wojtěch, nejprwé w Římě, potom pak w Mohuči, u císaře Otty III, kterýž jej sobě wywolil za zpowědníka. Tu uslyšew, co se přihodilo s bratřími jeho w Čechách, uzawřel již konečně do Čech wíckrát se newraceti, nýbrž putowal do země polské, a umínil sobě jíti daleko mezi pohany, a slowo boží jim zwěstowati. Tedy dal jemu Boleslaw Chrabrý potřeby wšechny až k moři. Kamž připluw na lodi po řece Wisle, obrátil se na prawo, a wystaupil na břeh w zemi pruské, kdež wšechen lid ještě byl pohanský. Ale Prušané nechtěli slyšeti slow jeho, nýbrž zůřiwě hrozili jemu, až umínil obrátiti se k jiným stranám. Tu neWěda přišel na pole, kteréž pohané za swaté měli, nazwané Romowé, a tu sobě odpočinul. Z toho oni se rozlítiwše, sehnali se we

množstwí welikém, a ukrutně jej zabili, a tělo jeho rozsekali (997). S ním byli bratr jeho Radim a kněz jeden, jménem Benedikt. Ti byli od pohanů propuštěni, a přinesli knížeti Boleslawowi Chrabrému zprávu o umučení Wojtěcha. Kterýž poslaw do Prus, wykaupil tělo jeho za wysoké peníze, a pochowal se sláwau welikau we Hnězdně.

Letopočet.

L. p.
4.. Čech wojewoda přiwedl Slowany.
495. Herulowé zemí českau táhli.
567. Bajan, chan awarský, porazil Sigiberta, krále franského.
627. Samo přijat od Slowanů za krále.
630. Samo porazil Franky u Wogastisburka.
662. Samo umřel.
805. Wálka Karla Welikého s Cechy.
845. Čtrnáct lechů českých přijalo wíru křesťanskau.
846. Mojmír ssazen s knížetstwí morawského.
855. Tažení Ludwíka I, krále německého, proti Rastislawowi.
862. Cyrillus a Methodius přišli do Morawy.
864. Rastislaw od Němců obležen na Děwíně.
867. Cyrillus a Methodius powoláni ku papeži do Říma.
869. Třetí tažení Němců proti Rastislawowi. — Methodius jmenowán biskupem pannonským.
870. Rastislaw zajat. Němci dobyli Morawy. Methodius od biskupů německých wzat do zajetí.
871. Swatopluk porazil Němce u Welehradu.
873. Mír mezi Swatoplukem a králem německým. Methodius stal se arcibiskupem. Bořiwoj, kníže české, dal se pokřestiti.
880. Methodius pro služby slowanské podruhé powolán do Říma.
885. Methodius, apoštol slowanský, umřel.
892. Wálka Swatopluka s Maďary a Arnulfem.
894. Swatopluk umřel.
907. Konec říše morawské.

L. p.
927. Swatá Ludmila zabita.
928. Jindřich, král německý, učinil Čechy poplatné.
935. Swatý Wácslaw zawražděn.
950. Otto I oblehl Prahu.
955. Boleslaw I porazil Maďary.
967. Boleslaw I umřel.
973. Biskupstwí Pražské založeno.
982. Swatý Wojtěch stal se biskupem.
996. Wršowci pobili bratry sw. Wojtěcha na Libici.
997. Umučení sw. Wojtěcha.

KNIHY TŘETÍ.

O knížatech čili wéwodách země české od smrti Boleslawa II.

(Od r. 999 až do 1197.)

§. 15.

Synowé Boleslawa II a Boleslaw Chrabrý, král polský.

W prwních a druhých knihách příběhů českých powěděno jest nejprwé o národech cizích, kteří w Čechách obýwali, potom o příchodu Slowanů a prwním wzdělání země pilností jejich, o řádech a obyčejích starých Čechů a zawedení wíry křesťanské, o welikých wálkách s Němci, auhlawními Slowanů nepřátely, konečně o rozšíření říše české skrze slawné panowníky Boleslawa I a Boleslawa II, zároweň s utužením knížecí moci rodu Přemyslowa nad národem.

A wšak sláwa říše české po smrti Boleslawa II (999) zase na dlauho zatemnila se pro ničemnost nejstaršího syna jeho Boleslawa III, i nastali časowé mnohých domácích nepořádků a nebezpečenstwí od ciziny, z nichž Čechowé jen welikau udatností swau a zásluhau některých potomních knížat statečných wyšli bez auhony.

Měltě Boleslaw II syny tři: Boleslawa, Jaromíra a Oldřicha. Boleslaw, od wlasů swých nazwán Ryšawý, nastaupil panowání; ostatní obdrželi části země jakožto audělná knížetstwí. Ale Boleslaw byl člowěk hanebné powahy, lakomý, podezřiwý a ukrutný na poddané i na přátely swé, přitom pak nicméně beze wší zmužilé mysli a statečnosti. Tyto jeho wlastnosti dobře znal bratranec jeho, Boleslaw Chrabrý, kníže polské, syn Mečislawa a Dúbrawky, muž rownající se předešlým Boleslawům českým a dychtiwý po welikém jejich dědictwí. Tedy sotwa Boleslaw II umřel, hned toho roku (999) Boleslaw Chrabrý wtrhnul do zemí českých a počal je sobě podmaňowati. Město Krakow oblehl a dobyl, kdež Čechowé, za posádku tam ležící, udatně odpírajíce wšichni jsau zabiti, aniž Boleslaw III co učinil, aby obhájil swé panstwí. Tedy w krátkém čase wšechny země, prwé k Čechám přiwtělené, Slezsko, Morawa, Slowensko w Uhřích, byly od Boleslawa Chrabrého dobyty, a připojeny k welikému králowstwí polskému.

Boleslaw Ryšawý, ztratiw takto pro nedbalost swau nejwětší část říše, po otci zděděné, nakládal mezitím hanebně se swými bratry, a chtěl obadwa zabiti, aby se zmocnil jejich podílů. Oni o úkladech zwědewše, utekli ze země, a odebrali se k Jindřichowi wéwodowi baworskému, jemuž byl otec jejich Boleslaw učinil mnoho dobrého, a kterýž potom byl císařem Římským. Boleslaw pak wždy krutě panowal nad lidem českým, až ani ti, kterým prwé nejwíce přál, nemohli snésti jeho ukrutnosti. Tedy se konečně pozdwihl národ, a Wršowci, ondy za času pronásledowání rodu Slawníkowa jeho miláčkowé, z nichž on jednomu i dceru dal za manželku, byli přední jeho

protiwníci. Z náwodu jejich powolali Čechowé mladšího bratra Boleslawa Cbrabrého, jménem Wladiwoje, též syna Dúbrawčina, na knížecí stolec, kterýž přitáhl s wojskem polským do země (1002), a Ryšawec ode wšech opuštěn, utekl k Jindřichowi, wéwodowi franskému. Wšak ani ten nebyl přítel jeho, neb i jemu byl učinil křiwdu; pročež nenalezl u něho hostinstwí, nýbrž wsazen do wězení, a když jej Jindřich konečně propustil, newěděl se kam jinam obrátiti než k nejmocnějšímu nepříteli swému Boleslawowi Chrabrému.

Mezitím Wladiwoj, Polan, nowý kníže český, obáwal se, žeby nebyl dost jistý we swém důstojenstwí, poněwadž Jaromír a Oldřich, bratranci jeho, byli, jak prwé powěděno, u krále německého Jindřicha II, jehož pomocí daufali po wyhnání Boleslawa posazeni býti na stolec swých otců. Tedy aby se s té strany ubezpečil, pospíšil Wladiwoj ke dworu krále, a žádal, aby jej za knížete českého potwrdil. Jindřich byl k tomu ochotný, neohlížeje se mnoho na Jaromíra a Oldřicha, a wšak žádal na Wladiwoji přede wším, aby netoliko platil předešlý poplatek, nýbrž aby dle obyčeje německého byl manem jeho, t. j. aby zem českau uznal za zem králowu, a aby ji on i potomní knížata česká měli od něho w léno, t. j. toliko k užíwání a sprawowání. Tedy učinil Wladiwoj, jak král žádal, slíbil jemu býti wěrným a poddaným, a za to potwrzen w knížetstwí, čili jak se w Němcích spráwcowé jednotliwých zemí nazýwali, za wéwodu nad Čechy. Tak byla země česká bez wědomí a swolení národu prodána Němcům; i ačkoli skutkem tímto nemohl dle práwa wázán býti nikdo, než kdo záwazek přijal, nicméně králowé němečtí neb císařowé Římští, domníwajíce se i krom toho býti pány

celého swěta, odtud tím wíce přičiňowali se dle možnosti, aby panstwí swému nad Čechy zjednali průchod.

Tedy se brzy slitowalo Čechům, že odwrátiwše se od domácího rodu Přemyslowa, wzali sobě knížete z ciziny. Na štěstí Wladiwoj brzy umřel, trápen jsa ustawičnau žízní, tak že ani hodinu zůstati nesměl bez nápoje (1003). I pospíšili Čechowé poselstwím do Bawor, a přiwedli mladší dwa syny Boleslawa II zpátky, z nichž Jaromíra učinili knížetem. Ale Boleslaw Chrabrý, maje již aumysly také na zem českau, aby ji opanowal, wzal umluwu s Boleslawem III, který u něho byl pohostinu, wtrhnul s wojskem welikým do Čech, a přinutil Čechy, aby Ryšawce z nowu přijali za knížete. Jaromír a Oldřich musili podruhé utéci do Němec, mezi Boleslawem III pak a lidem českým učinil Boleslaw Chrabrý smíření, aby sobě wšeho předešlého ničím zlým newzpomínali.

Ale Ryšawec nedbal než o naplnění zlosti swé, a hledal krwawau pomstu nad těmi, jejichž přičiněním prwé wypuzen byl ze země. O masopustě (1003), když wšechen lid hleděl weselosti, pozwal nejwzácnější osoby ze země, mezi nimiž i nejčelnější rodu Wršowského, k sobě, k radowánkám. Tož uprostřed weselí wstaupiw s dráby swými, sám prwní probodnul Wršowce, jenž měl dceru jeho za manželku; ostatní wšichni, kterých nenáwiděl, od druhých zrádně jsau zabiti. Z toho se podruhé proti němu pozdwihl wšechen lid, a newědauce sobě jiné rady, poslali ku králi polskému samému, žádajíce ho proti ukrutníkowi o pomoc. Boleslaw Chrabrý raduje se tomu, že jej Čechowé sami powolati musili za swého wyswoboditele, přibližiw se ku pomezí země české, powolal

Boleslawa III k sobě pod twáří přátelskau; když pak přišel, kázal jemu wypáliti zrak a zawezti jej na twrdý hrad do země polské, kdež on po mnoha létech skončil bídný swůj žiwot u wězení. Boleslaw Chrabrý pospíšil s wojskem swým do Prahy, kdež přijat s welikau radostí wšeho lidu a wyhlášen za knížete. S ním se nawrátil do země Soběbor, bratr sw. Wojtěcha, wěrný jeho sluha, i zalíbilo se Boleslawowi w Praze wíce než w otcowské jeho zemi polské, tak že mínil tu zůstati a odtud panowati nad welikau říší swau.

To uslyšew král německý Jindřich II, nechtěl dopustiti, aby říše polská, po německé w celém křesťanstwu již prwé nejmocnější, ještě dále w sausedstwí jeho se rozšířila. I učinil psaní Boleslawowi: chce-li jemu učiniti přísahu poslušenstwí, tak aby se zemí českau byl manem čili vasallem německého krále, že jemu té země chce příti; pakliby tak nechtěl učiniti, že na něj míní wálku zdwihnauti. Boleslaw, jsa w bojích zkušený, odepřel žádosti králowě, a počal zbrojiti, i začala se wálka weliká mezi německau říší s jedné strany a polskau říší i jinými Slowany s Boleslawem spojenými s druhé strany. Jindřich porážel přátely Boleslawowy, kteréž měl mezi samými wéwodami německými; Boleslaw naproti tomu w Lužici a w Bawořích jemu škodil a dobýwal zemí. Než Polané mezitím činili Čechům mnohé nátisky, nenakládajíce s nimi jakožto s přátely a bratry, jsauce jednoho kmene slowanského, ale hrdě jako s lidem poddaným. Z toho Čechowé se rozhněwawše, učinili pod rukau opět umluwu s Jaromírem a Oldřichem, kteříž meškali u císaře, aby je uwedli na stolec otců jejich.

Roku 1004 sebral král Jindřich wojsko u Mer-

seburka w Sasích, a chystal lodě na Labi k přechodu, jakoby se strojil wtrhnauti do wlastních zemí krále polského. Tedy Boleslaw, aby se postawil na odpor, táhl se swým wojskem do Lužice, a očekáwal na útok. W tom král německý, obrátiw se w práwo, wtrhnul s celým wojskem swým do Čech. Oldřich a Jaromír táhli s částí lidu napřed. Přátelé jejich otewřeli jim twrz na hranici saské při horách Krušných; tudy učinili císaři cestu do země. Když přitáhlí před Žatec, obywatelé, otewřewše jim brány, wšechny Polany we městě zbili, a krále Jindřicha s wojskem jeho pustili do města.

Tedy uleknuw se Boleslaw té příhody náhlé, chwátal rychle do Prahy, aby město proti císaři ubránil. Ale již Oldřich dobyw hradu Dřewíče, srozuměl se s přátely swými a bratra swého w Praze, a přiblížil se tajně až k samému městu, aby Polany náhle přepadl. W lese, kterýž na širokém wrchu Petřína a Strahowa téměř k samému městu dosahowal, přišli k němu wěrní jeho, osm wládyk, mezi nimiž Wýhoň, řečený Dub, s lidmi swými, wše 350 mužů. Ráno za šera traubil prý pastýř we bráně, wyháněje stádo ze hradu, což bylo umluwené znamení k útoku. Branau otewřenau na wolání pastuchy wtrhnul Oldřich s wládykami a lidem do hradu, ani Polané ze sna pobauřeni, w prwním strachu myslíce, že wšecko wojsko krále německého je před Prahau, u welikém zmatku utíkají jedni zadní branau, mezi nimiž byl i král Boleslaw, jiní po stráních, jiní mocně chtěli sobě proklestiti cestu přes most, kterýž wedl ke hlawní bráně přes příkop zámecký, mezi nimiž Soběbor padl, udatně bojuje. Než se Polané spamatowali, bylo slyšeti i na Wyšehradě, od Boleslawa nedobytém,

traubení k útoku. Takž musil Boleslaw hlawního města českého i celé země zanechati, a Jaromír pozdwižen jest opět na knížecí stolici, na niž wzal potwrzení od krále Jindřicha, hned za ním do Prahy přišedšího.

Wálka mezi Němci a Polany zatáhla se potom do Lužice, do Slezska a jiných krajin okolních, kdež Čechowé Němcům pomáhali. Ale Boleslaw odpíral obojím statečně, i učinil s ním Jindřich po krátkém čase mír, w němž wšecky země, které Boleslaw Čechům wzal, musili jemu nechati. Tu se pokaušel Boleslaw mnoho o to, aby přátelstwí mezi Čechy a Němci roztrhnul, a knížata česká zase sobě naklonil, jakožto swé příbuzné a kmenowce jednoho jazyka slowanského. Poslalť i syna swého Mečislawa do Prahy na smlauwání, ale Oldřich jej zajal, a lidi jeho, kteří s ním přišli, dal hanebně zawražditi. Brzy na to wypukla wálka mezi Němci a Polany znowu, a Čechowé opět pomáhali proti Boleslawowi, wšak na darmo, nýbrž zůstal mocným panowníkem až do smrti, a říše jeho roztahowala se od Baltického moře až k Tatrám, ano téměř až k Dunaji.

Naproti tomu Čechy zůstáwaly i po oswobození od Polanů wždy w ponížení welikém; nebo přátelstwí s Němci nic jim neprospíwalo, nýbrž zawdalo ještě příčinu k osobowání sobě wětšího panstwí Němců nad Čechy, ano i k uchwacowání země na západních hranicích. W lesích Šumawských, kteréž za dáwnějších dob až daleko na západ patřily k zemi české, usazowali se rozliční pánowé a jiní lidé z Němec, raubali lesy, stawěli zámky a twrze, a kus po kuse odjímali tak země, a přibírali k wéwodstwí baworskému a franskému, aniž mohli Čechowé dostatečně tomu se opříti.

§. 16.

Oldřich a Božena.

Jaromír, kníže české, byl muž dobrý, a wšak od Boleslawa, zlého bratra, zohawený na těle, pročež nestatečný; Oldřich pak, mladší bratr jeho, byl powahy urputnějši a pánowité. Tedy po osmiletém panowání Jaromíra zdwihl se Oldřich proti němu, a swrhnul jej s knížetstwí (1012). Jaromír šel o pomoc ku králi Jindřichowi; ten wšak málo sobě wážiw jeho dobrých služeb, zajal jej a Oldřichowi wydal, od něhož wsazen jest na hrad Lysau do wězení.

Oldřich byl statečný lowec; i nawraceje se jednoho času z honby, spatřil Boženu, dceru Kresiny, wládyky skrowného rodu, ana pere blíže wsi u studánky; i poněwadž byla panna nad míru krásná a powahy ušlechtilé, kázal ji přiwésti na swůj hrad, jsa tehdáž ještě audělným knížetem, a pojal ji za manželku. Tak ze stawu nízkého powýšena byla na důstojenstwí knížecí, jako někdy Přemysl oráč od kněžny Libuše; i porodila Oldřichowi syna, jemuž jméno dáno Břetislaw.

§. 17.

Břetislaw.

Po mnohých nátiscích, kteréž země česká zkusila we snížení swém po smrti knížete Boleslawa II, stal se Břetislaw tento, syn Oldřicha a Boženy, zase obnowitelem sláwy a prospěchu swého národu. Bylť muž krásný a statečný, hrdinské mysli i mrawů líbezných, pro kteréž wlastnosti obyčejně jej českým Achillem nazýwali.

Když ještě žiw byl Oldřich otec jeho, staly se w Polsku po smrti Boleslawa Chrabrého podobné rozepře mezi syny jeho, jako ondy w Čechách mezi syny Boleslawa II. Mečislaw, starší syn, zbawil mladšího, jménem Bezprema, jeho audělu, kterýž obrátil se o pomoc proti němu k ujci swému Štěpánowi, králi uherskému. Štěpán zdwihl wálku proti Mečislawowi, dobyl Slowenska a Morawy, ale přitom po Bezpremowi málo se ohlížeje, krajiny tyto připojil ku koruně swé uherské. Té příležitosti chopil se Oldřich, aby zemí, prwé Čechům od Polanů odňatých, zase se zmocnil, i poslal Břetislawa, tehdy ještě we mladých létech, s wojskem do Morawy. Břetislaw wtrhnul (1028), udeřil na Uhry s důrazem welikým, a jedním hnáním pudil je z místa po místě, až král Štěpán uleknuw se, žádal o pokoj a celau Morawu jemu postaupil. Tu přišel Břetislaw na místa swatá, kdež Cyrill a Methodius apoštolowali, kdež prwé stál Welehrad, a kdež byla sláwa Rastislawowa a Swatoplukowa; i rozplakal se welice, wida wšechno pusté a zbořené. Tedy učiněn od otce swého knížetem morawským, wšecku kořist, kterau Uhrům wzal, obrátil k obnowení kostelů a oltářů staroslawných ke službám božím, také hrady staré upewnil a nowé založil a osadil lidem i župany udatnými. Město Opawa we Slezsku bylo též od něho založeno. Wykonaw pak wšecko, co potřebí bylo w zemi nowě s Čechy spojené, dal se na cestu k císaři Konradowi II, aby mu od něho nenastaly žadné překážky.

Na té cestě, když šel Swinibrodem (Šweinfurtem), městem Otty markrabí franského, tu widěl Juditu, sestru jeho, pannu ze wšech knížecích dcer toho času pokládanau za nejkrásnější. Zahořew láskau

k ní, přísahal, že musí Jitka býti jeho manželkau, byť proto měl zahynauti. A wšak nechtěl žádati bratra jejího o její ruku, aby se nemusil kořiti hrdosti německé, nýbrž když se od císaře wracel, jednoho dne we swátek k wečeru wešel s několika swými lidmi tajně do kláštera, w němž Jitka byla chowána mezi jeptiškami. Byl práwě čas pobožnosti, konané každodenně w kostele klášterním. Tedy Břetislaw skryw se, očekáwal konec služeb, a když widěl Jitku wycházeti ze dweří kostelních, chopil ji do ramenau swých, a běžel z kláštera. Tož leknutí w klášteře a pokřik na služebné lidi, kteříž pospíšili k wratům a přepiali cestu silným řetězem. Ale Břetislaw přeťal řetěz mečem swým, a pospíšiw k rychlým koňům, na blízce připraweným, ujel s Juditau šťastně až do Morawy, kdež pojal ji za manželku w Olomauci (1029).

S císařem Konradem II zjednal sobě Břetislaw dobré přátelstwí, kteréž s ním powždy zachowal; naproti tomu byl otec jeho Oldřich za posledních let žiwota swého z rozličných popudů naň hněwiw, jakož i na Jaromíra, předtím z wězení zase propuštěného. Císař Konrad, znamenaje tyto nowé rozepře w knížecím rodu českém, powolal Oldřicha k sobě a zajal jej, i nepropustil prwé, než když se zawázal polowici země české postaupiti Jaromírowi w panstwí. Ale Oldřich, jakž se nawrátil, dal Jaromíra zbawiti zraku, aby jej učinil k wládě nespůsobným (1034), a Břetislawa, jenž byl s Jaromírem za dobré, zapudil z Morawy. Tu wtrhnuw císař wojensky do Čech, přinutil Oldřicha mocí, aby Břetislawowi knížetstwí jeho zase nawrátil, načež Oldřich w nedlauhém čase (1037) zemřel, a Břetislaw powolán na knížetstwí. Jaromír, strýc jeho, zbawený swětla, přiběhl k mrtwému tělu

bratra swého s pláčem welikým a weda potom Břetislawa sám ke stolici knížecí, napomínal jej, aby se co nejwíce wystříhal Wršowců, jakožto auhlawních nepřátel rodu jeho, přičítaje jim hlawní příčinu wšech rozepří mezi bratřími, nejprwé mezi Boleslawem III a jimi oběma druhými, potom mezi ním a Oldřichem. Z toho se rozlítiw hrdý Kochan, starosta rodu Wršowského, zjednal wrahy na Jaromíra, kteříž jej zabili.

Kníže Břetislaw nastaupil panowání nad Čechy s welikými úmysly, chtěje obnowiti welikost říše české, jak byla za dědů jeho. Tedy zdwihnuw wálku proti Polanům, mezi sebau nesworným, wtrhnul daleko do země jejich, porážel wojska a dobýwal měst s neslýchanau rychlostí. Město Krakow, prwé Čechům patřiwší, kteréž od Boleslawa powýšeno bylo za sídlo jeho králowstwí, wzal útokem a spálil, i zmocnil se tu pokladů neslýchaných od Boleslawa Chrabrého nahromaděných. Když přišel ke městu řečenému Gdec, tehdáž slawnému, wyšli obywatelé jemu naproti, podáwajíce zlatý prautek na znamení swé poddanosti. Odtud táhl ke Hnězdnu, starému hlawnímu městu Polsky, kdež leželi pohřbeni ostatkowé sw. Wojtěcha. Čechowé, krom jiných pokladů zde wzatých, i toto tělo patrona swého chtěli odnésti a nawrátiti do wlasti. Ale Šebíř (Severus), biskup Pražský, kterýž byl u wojště, než dopustil to učiniti, kázal jim prwé tři dni se postiti a činiti pokání; i musili také slíbiti, že chtí napotom již zanechati wšech obyčejů pohanských, pro které se sw. Wojtěch hněwal na Čechy. Potom teprw wyzdwihl swaté tělo z hrobu, a wzali je s sebau, nawracujíce se do wlasti. Když se přiblížili ku Praze, zůstalo wojsko nejprwé přes noc ležeti w poli nad potokem Rokytnicí pod Wysočany. Druhý

den wešli slawně do města, uwítáni jsauce ode wšeho lidu, wyšedšího jim radostně naproti. Kníže Břetislaw a biskup Šebíř nesli tělo swatého Wojtěcha na ramenau swých; za nimi šli s jinými drahými ostatky opatowé a arcipřištowé; kněží s křížem ze zlata ryzího, s klenoty ze zlata a s drahými kameny, potom kořist weliká na wozích, konečně zástup Polanů urozených, kteříž byli zajati. (1039, 25. Srpna.)

Ale nawrácení toto wítězoslawné stało se dříwe, než úmysly Břetislawowy byly dosaženy. Nebo mezi tím časem, když on bojowal w Polsku, odebrala se Reyčka, králowna polská, k nowému císaři německému Jindřichowi III, a žádala ho o pomoc. Byl pak Jindřich III ze wšech králů německých, kteří po tuto dobu byli, zrowna nejmocnější a nejpánowitější, pročež tak jako wšichni předchůdcowé jeho snésti toho nemohl, aby říše česká neb jakákoli slowanská w sausedstwu Němec mocná byla. Tedy wtrhnul nenadále do Čech, a zmátl tím Břetislawowy úmysly. Břetislaw, aby císaře pohnul k obrácení se z Čech, musil jemu syna swého dewítiletého, Spytihněwa, dáti w rukojemstwí, a slíbiti pokojné narownání. Proto byl přinucen z Polska rychle se nawrátiti, i žádal císař za wýminku dalšího míru, aby kníže ode wšech dobytých zemí w Polsku docela upustil. Tomu Břetislaw nicméně odpíral; nechtěje se k ničemu jinému zawázati, než k dalšímu placení ročního poplatku 120 wolů a 500 hřiwen stříbra, jak byli knížata česká zawázáni od času sw. Wácslawa.

Z toho se strhla wálka znowu. Císař se dwěma wojsky wtrhnul do Čech; jedno wedl sám přes Šumawu, druhé markrabí Ekkard mišensky přes hory Krušné. Ale Břetislaw wojsko swé rowněž na dwé

rozdělil, a w lese na hranicích baworských zahradil cesty zásekami silnými. Proti kterým když Němci učinili útok, poraženi jsau na hlawu, a mnoho šlechty jejich zahynulo w boji, mnoho zajato, i weliká kořist učiněna (1040). Císař, nemoha hlaub do země proniknauti, odtáhl zpět, a kázal Ekkartowi též učiniti. A wšak rok hned potom (1041) přitáhla nowá dwě wojska německá, mocnější než ona, s týchž dwau stran. Byl pak we Šumawě paustewník německý jménem Wintíř (Günther), kterýž 30 let tu w lesích přebýwaw, znal wšecky cesty, i ukázal císaři, kudy zásekám se wyhna wojsko české mohl obejíti. Dle jeho nawedení císař učinil; a zároweň Němci, kteří od Míšně táhli přes Krušné hory, uplatili Prkoše, župana Bílinského, kterýž měl hájiti pomezí, aby je pustil bez překážky do země. Tedy prošel císař zemí, pále a hubě i bije až ku Praze. Čechowé na cestě jemu 24 dní statečně odpírajíce, musili nicméně před welikau silau jeho cauwati, až konečně hlawního města dobyti hrozil, k němuž s druhé strany též Ekkart přiblížil se. Tu musil Břetislaw učiniti mír, od Polsky upustiti a slíbiti starodáwní poplatek.

Říše česká zůstala tedy na Čechy a na Morawu obmezena. Zemi Wratislawskau we Slezsku, kterau Břetislaw jedinau z dobytí swého podržel, postaupil později králi polskému Kazimírowi za roční plat 30 hřiwen zlata a 500 hřiwen stříbra. S králem německým zachowal po ostatní čas žiwota swého přátelstwí, a chodil i, jakož hned otec jeho Oldřich, také na říšské sněmy s knížaty německými. Knížata česká počítala se od toho času mezi kurfirsty říše německé, totiž mezi nejmocnější knížata w říši, kteříž wolili císaře. Proto wšak Břetislaw we žádné wětší poddan-

stwí Němcům se nepodwolil, než pokud se wztahowala powinnost poplatku. Aby častým zwaním na sněmy říšské nebýwali příliš obtěžowáni, užíwali knížata česká od jeho času práwa, kdykoli ke sněmu jeli, zapáliti na cestě několik wesnic německých k oznámení swého příchodu. Aby země pro budaucí časy na hranicích proti Němcům lépe byla ubezpečena, usadil Břetislaw zbrojný lid na pomezí k lesů baworskému, jemuž rozdal pole a dal wětší swobody, než jiní obywatelé w zemi požíwali. Také hrad Pražský nowými, pewnějšími zděmi obehnal a ohradil.

Kníže Břetislaw zwelebil i wnitřní řády země české maudrými zákony, mezi nimiž nejpamátnější bylo nařízení o potomním nastupowání na stolici knížecí. Powážiw totiž Břetislaw mnohé různice, kteréž byly za času otce a strýců jeho o knížecí důstojenstwí, a nebezpečenstwí pro wlast, která z toho powstáwala, usnesl se brzy před smrtí swau se sněmem českým o takowý budaucí pořádek, aby po smrti knížete wždy ten, kdož jest z rodu Přemyslowa nejstarší, byl starostau rodu toho a knížetem nad zemí; ostatní pak, dostanauce audělná knížetstwí, aby ho poslauchali.

Pro oblaupení kostelů w Polsku byl Břetislaw žalowán také u papeže Římského, jako ze swatokrádeže, i uložil mu papež, aby za odpuštění toho skutku založil nowý kostel a při něm kanowníky. Tu wystawěl kollegialní kostel we Staré Boleslawi (1046), a takowým spůsobem množila se toho času pobožná zakládání. Krom prwního kláštera Benediktinů w Břewnowě byly tehdáž ještě jiné dwa kláštery téhož řádu w Čechách, jeden w Ostrowě, který založil Boleslaw II. (999), a jiný w Sázawě, založený od knížete

Oldřicha (1032), kdež opatem byl sw. Prokop, zpowědník jeho, prwé w místě onom paustewničiw. Klašter tento Sázawský obdarowal Břetislaw mnohými statky a příjmy, neb byl wšemu lidu českému welice oblíben, poněwadž mnichowé w něm osazení konali služby boží dle nawedení swatých Cyrilla a Methodia, jazykem slowanským. Tu též mnohé knihy, jazykem slowanským sepsané, byly chowány, jakož i sám Prokop, patron český, je spisowal.

§. 18.

Spytihněw II.

Břetislaw umřel r. 1055, panowaw let 18, a zanechaw pět synů, kteříž byli: Spytihněw, Wratislaw, Kunrád, Jaromír a Otto. Spytihněw, jakožto nejstarší, byl dle předešlého usnešení sněmowního přijat za knížete. O něm píše kronika, že byl, jako otec jeho, krásný a spanilý, čerwených lící, wlasů černých a dlauhých wausů; k wysokým i nízkým laskawý, a wšak také sprawedliwý a přísný.

Přísnosti musil užiti jmenowitě proti nejstaršímu bratru swému Wratislawowi, kterýž maje k wýžiwě swé knížetstwí Olomaucké w Morawě, hrál sobě na samostatného knížete, a nechtěl Spytihněwa poslauchati. Spytihněw wtrhnuw s wojskem do Morawy, odňal mu zemi jeho a přiwedl jej k útěku do Uher (1056), až teprw později zase s ním se smířiw předešlé panstwí jemu nawrátil.

Nechwalitebně zachowal se Spytihněw proti klášteru Sázawskému. Propůjčiw sluchu swého kněžím německým, kteříž nepřestáwali sočiti na slowanské služby boží, wyhnal Wíta opata, synowce sw. Prokopa,

i mnichy slowanské odtud, a usadil opata i mnichy německé (1056). Umřel po krátkém panowání nad Čechy, jsa teprw we 30tém roce stáří swého (1061).

§. 19.
O biskupu Jaromírowi.

Wratislaw II, bratr jeho, nastaupil nyní na knížecí stolici w Čechách; Morawu rozdělil dwěma bratřím swým, daw Brno Konrádowi a Olomauc Ottowi. Třetí bratr, Jaromír, študowal w cizině a připrawowal se k stawu kněžskému, poněwadž byla žádost otce jejich, Břetislawa, aby někdy byl biskupem. Ale on, jsa mladík bujný, raději měl boje a lowy nežli modlitby, i chtěl raději zůstati w stawu swětském a též jako druzí bratří swůj podíl míti. Tedy se protiwowal welmi, když mu chtěli oholiti krásné wausy jeho a odíti jej podlé obyčeje kněžského. Konečně jej přiměl bratr jeho Wratislaw přece, že ministrowal biskupu Šebířowi a při mši četl ewangelium, ale brzy ho zase wše omrzelo, i odešel ze země ku králi polskému, a nechtěl knězem býti.

Nedlauho na to spůsobil wšak kníže Wratislaw nowé biskupstwí w Olomauci, a oddělil církew morawskau od české (1062), biskup pak Pražský Šebíř o několik let později umřel (1067). Tedy poslali knížata morawští pro bratra Jaromíra do Polska, aby se wrátil do země, a zawedli jej do Prahy, prosíce Wratislawa, aby jej učinil biskupem; neb již chtěl dle pobožné žádosti otce swého knězem býti. Ale Wratislaw počal se nyní zdráhati, a prawil jim, že jmenowati biskupa není wěc jeho, nýbrž přináleží celé zemi na sněmu. Toho času chystal se práwě k wálce s Polany, s nimiž měli Čechowé rozepři o

meze. Tedy slíbil, že powolá sněm do ležení, kteréž bylo na pomezí slezském; jakož pak i učinil, a držán byl sněm w poli u Dobenína blíž Náchoda, kdež byla obyčejná cesta přes hory do Slezska (1068). Tu seděl Wratislaw na stolici swé knížecí, po stranách wedlé něho Konrád a Otto, knížata morawská, i jiní nejwyšší, naproti nim županowé a páni i duchowní nejwznešenější, dále wládykowé a zemané dle starodáwního obyčeje. Tu powolal Wratislaw z prostředka jejich Lanzona, probošta Litoměřického, Němce, i podáwal jemu prsten a berlu na znamení, že jeho chce míti za biskupa.

To widauce páni a wládykowé, neschwálili wolení hlasy swými, nýbrž hlasitě reptali wšichni, ježto tu byli shromážděni. Kojata, syn Wšeborůw, přední mezi župany, jal se mluwiti ku knížeti Ottowi, jenž stál wedlé něho: „Co tu stojíš, jako špalek, a nezastáwáš bratra? newidíš-li, kterak syn knížecí se odstrkuje, a cizinec, jenž otrhaný přišel do této země, sází se na biskupskau stolici? Wšak, ruší-li kníže náš přísahu otce swého, neučiníme aspoň my z otců swých křiwopřísežníky před twáří boží. Podstaupímeť raději cokoli, nežli bychom k jmenowání Němce tohoto swolili.“ Tak též mluwil Smil Božejowic, župan Žatecký. Ti dwa wzali Konráda, Ottu a Jaromíra za ruce a odešli s nimi z tábora; za nimiž hned wětší počet lidu, wznešených i nízkých, zdwihše se, položili se zbrojně u Opočna. Toho se uleknuw Wratislaw, wrátil se spěšně do Prahy, a psal bratřím, že chce swoliti, aby Jaromír byl biskupem; i poslal jej do Mohuče k arcibiskupowi, aby přijal swěcení. Kojata wšak a Smil musili před hněwem jeho utéci ze země.

Jaromír, nastaupiw biskupské důstojenstwí, byl pobožný a we službách božích horliwý, i štědrý ke chudým, a zwláště k mladému duchowenstwu, wšelijak o to se staraje, aby se řádně k aůřadu kněžskému připrawowalo; přitom wšak nicméně byl náružiwý a lehkomyslný. Strhla se rozepře mezi ním a biskupem Olomauckým o některé statky jednoho i druhého biskupstwí, jmenowitě o hrad Podiwín s příslušenstwím, jejž oba dwa přiwlastňowali církwím swým. Tu Jaromír jda do Olomauce, wešel s welikým průwodem swých lidí do domu biskupowa, potupil a zbil jej, a statků, o něž se přeli, násilně zmocnil se. Z toho rozhněwaw se kníže Wratislaw, kterýž wíce přál biskupowi Olomauckému, žalowal na Jaromíra u samého papeže, i wyslal papež legata swého do Prahy, aby nad biskupy saudil; kterýž přišed se sláwau, předtím w Čechách u kněze newídanau, s welikau přísností počal proti Jaromírowi wystupowati, tak že lid český bauřil se pro takowé rozkazowání cizince w zemi jejich. Jaromír nechtěl se legatowi podrobiti, odwoláwaje se na to, že měl prwé žalowán býti u arcibiskupa swého w Mohuči, a ne přímo u papeže. Ale legat ssadil jej s biskupstwí, a kázal jej zbawiti wšech příjmů, pokud by ze skutku swého neodpowěděl před stolicí apoštolskau w Římě (1071).

Prwé než tato rozepře se skoncowala, stal se papežem Římským Řehoř VII, ze wšech, kteří do toho času byli, nejpánowitější a po rozšíření moci papežské nejdychtiwější (1073). Ten, když rozepře mezi biskupy českými přišla před saud jeho, netoliko Jaromíra, ale i arcibiskupa Mohučského Sigfrida, kterýž se ho z podotčené příčiny ujímal, káral ostrými prostředky, a dokonce na tom zůstal, aby Jaromír

osobně se postawil před jeho stolicí. Tedy trpě welikau bídu, musil Jaromír tak učiniti a podrobiti se cestě do Říma i poddati se papeži. Tu dosáhl milosti, a byl k biskupstwí swému zase nawrácen, rozepře ale o statky k dalšímu času odložena. A wšak on, wrátiw se do Čech, hned zase biskupu Olomauckému statky ony wzal násilně z jeho držení, až konečně rozsudek od papeže byl učiněn, aby se o ně stejným dílem rozdělili (1075).

§. 20.

Papež Řehoř VII a císař Jindřich IV.

Řehoř VII papež spůsobil toho času weliké bauře a přewraty w Ewropě, ku kterýmž jemu největší popud dali řádowé a obyčejowé zemí německých a wlaských, kteréž ale w následcích swých také Čech, jakož i wšech jiných zemí křesťanských, welice se dotýkaly.

Bylať w zemích, od Němců buď od starodáwna obydlených, buď za času stěhowání národů opanowaných, jakož jsme o tom při wyprawowání o Markomanech podotkli, weliká neswoboda a utištění chudých lidí od bohatých. U nich nebylo žádných swobodných obcí, žádného stejného wykonáwání sprawedliwosti, žádného aučastenstwí národu při sprawowání záležitostí zemských, jako u starých Slowanů, nýbrž we wšem toliko wláda neobmezená silného nad slabými. We které zemi se Němci usadili, o tu rozdělili se wůdcowé a nejudatnější mezi nimi, a každý panowal nad podílem swým, i což se w něm nalézalo, žiwého neb mrtwého, dle swé libosti. Krále nad sebau míwali buď wolené buď dědičné z nejslawnějších rodů, kterýchžto moc byla obmezená, ale ne od národu,

nýbrž od šlechty, to jest těch, kteří byli panstwím nad zemí poděleni. Lid obecný neměl žádného práwa, nýbrž byl poddaným šlechty. Role, kterau kdo w potu twáře wzděláwal, nebyla jeho, nýbrž pánowa; on musil robotowati, poplatky odwáděti, wše činiti, co mu bylo uloženo; nelíbil-li se pánowi, mohl jej s gruntu sehnati, mohl jej také i s gruntem prodati jinému, ale bez powolení pána nesměl sám grunt opustiti oni jinam se odebrati; bylť přirostlý k půdě, to jest, zcela a we wšem otrok pána swého, wším, co měl, i tělem swým, jemu služebný (leibeigen). Proti pánowi nebylo žádného saudu, žadné žaloby; nebo král se sněmem panstwa saudil toliko rozepře mezi pány samými; ale nad poddanými, to jest nade wším lidem obecným, saudili a wládli pánowé každý w podílu swém, buď sami buď skrze swé sluhy a auředniky. Králowé a páni nejmocnější, kteří měli nejwětší statky, rozdělowali je na menší části a dáwali udatným bojowníkům k osobnímu nebo dědičnému užíwání, aby jim za to bojowali we wojnách, buď sprawedliwých buď nesprawedliwých. Ti byli jejich manowé čili vasallowé, a statky takowé nazýwaly se léna. Přijmutím léna stal se vasall též pánem a saudcem nad obywateli. Takž wšechna wládní moc neodwozowala se od lidu, jako u Slowanů, ani nepokládala se za ustawenau k dobrému lidu, nýbrž odwozowala se od pěsti a meče, čemuž oni w domýšlení swém říkali „z milosti boží.“

Tito řádowé a obyčejowé nesrownáwali se s láskau k bližnímu, kterau káže náboženstwí křesťanské, aniž srownati se dali s prwotními řády we spráwě církwe křesťanské.

W prwotní církwi Kristowě, pokud rozšířena

byla toliko w zemích staré říše Římské, byla všechna moc we wěcech duchowních dle nařízení spasitele wykonáwána od stawu duchowního: kněží, biskupů a nejwyššího biskupa, papeže Římského. O obžiwu kněží a jiné swětské potřeby církwe staraly se obce křesťanské; od nich býwali proto také duchowní představení woleni dle nejwětší k nim důwěry, berauce potwrzení w úřadu od wyšších we kněžstwu. Ale w Němcích, kdež swobodné obce nebyly, wšecko wzalo jinau podobu. Králowé a páni němečtí, přijawše křesťanské náboženstwí, nadali kostely, kláštery a biskupstwí swětskými statky a důchody, pročež usazowali také faráře, praelaty, biskupy a jiné představené církwe k úřadům jejich dle swého zalíbení. Biskupowé a praelati byli, jako nějací swětští úředníci, vasally králů, panowali nad swětským statkem a nad poddanými, a chodili do wálek králowých, jako jiní manowé, nebo i sami drželi sobě many ke swým wálkám, podělujíce je lény ze statku biskupského. Z toho wzala církew welikau zkázu we swětě; nebo důstojenstwí duchowní neudělowala se dle největší hodnosti, nýbrž dle zalíbení se swětským wrchnostem. Biskupowé, probošti, kanowníci a jiní we wyšším důstojenstwí postawení, s kterým byly spojeny welké důchody, byli často lidé, kteří sotwa uměli čísti neb psáti, ale byli synowé panských rodů, i dostali se z přízně neb i za peníze k wysokému místu, často dříwe než přijali swěcení na kněžstwí. Takowí biskupowé a praelati hleděli sobě jediné swých swětských statků a swětských rozkoší; o zwelebení náboženstwí newedli péče, pročež upadalo wždy u wětší zanedbání, a kněžský staw wždy u wětší zeswětštělost mrawů.

Papež Řehoř VII chtěl tomuto stawu wěcí učiniti

konec, a wšak uchopil se k tomu prostředků krutých, nesprawedliwých, a protož i newedaucích ku prawému cíli; neb jak zkušenost pozdějších wěků ukázala, na místo předešlého zlého nastaupilo jiné, a zawdalo příčinu k bezkonečným zmatkům w církwi i w samém náboženstwí. Papež Řehoř chtěl zbawiti swětský staw wůbec wšeho aučastenstwí při obsazowání duchowních míst, jakož i při spráwě wšeho jmění, kteréž ustanoweno bylo k účelům církewním. On powažowal wšecko takowé jmění za jmění duchowenstwa, i chtěl, aby duchowní k úřadům církewním ustanoweni býwali jen od duchowních, faráři od biskupů, biskupowé pak od papeže; osoby i statky duchowní aby ani we wěcech swětských nestály pod jiným saudem než zase duchowním, i takž aby papež, jakožto nejwyšší hlawa duchowenstwa w celé církwi, požíwal také welikého swětského panstwí we wšech zemích, tudy pak i nade wšemi králi a knížaty swětskými. On, místo aby byl následowal příkladu prwotní církwe a hleděl w ní snad zawésti swobodu, kteréž we státu nebylo, wzal sobě příklad z nekřesťanských řádů manských. Tak jako w německých a wlaských státech panowala šlechta, a lid byl w otroctwí, chtěl on i w církwi jeden staw, totiž duchowní, udělati neobmezeným pánem nad ostatními wyznawači, smícháwaje božské wěci s lidskými. W tom úmyslu brzy po swém nastaupení w papežstwí wydal rozkaz pod těžkými pokutami církewními, aby se napotom wšecky wrchnosti swětské wšelikého účastenstwí při usazowání duchowních w úřady zdrželi, newyjímajíc ani císaře w udělowání biskupům swětské jich moci nad statky, čili investitury. Druhým pak zákonem nařídil, aby napotom kněží křesťanští žiwi byli w bezženstwí; tak aby wšech přátelských spolků

se swětskými lidmi byli wzdáleni, a jen wázáni na rozkazy swých wyšších představených.

Proti těmto rozkazům, tehdáž neslýchaným, když se císař německý Jindřich IV opřel, nastalo welké pobauření mezi křesťany; neboť papež wyřkl klatbu na císaře, aby byl wylaučen z církwe, a wyzwal poddané jeho, aby se mu zprotiwili; císař pak prohlásil papeže za ssazeného s důstojenstwí, a zdwihl proti němu wálku. Nejwětší počet knížat a jiných pánů německých, použiwše rozepře této k swému zisku, císaře opustili a zanechali po dlauhý čas w nauzi a ponížení welikém. Ale pomocen byl jemu w boji s papežem kníže Wratislaw český. Poslalť syna swého Bořiwoje císaři na pomoc se 300 bojowníky, jejichž wůdce byl rytíř zjezdilý Wiprecht ze Grojska. Ti bojowali we wšech bitwách krutých, až i samého Říma pomáhali císaři dobýwati, a mezi nejprwnějšími wylezli w útoku na hradby městské (1081). Udatnému Wiprechtowi, když se nawrátil z tohoto tažení, dal Wratislaw dceru swau Jitku za manželku. Wéwodu rakauského Leopolda, jenž mezi jinými knížaty odpadl od císaře, porazil Wratislaw w bitwě u Mailberka (1082). Císař Jindřich dal za to Wratislawowi, kterýž mu i již předtím byl pomáhal proti pobauřilým Sasům (1075), za odměnu zemi mišenskau, a nazwal jej králem českým (1086); bratra pak jeho, biskupa Jaromíra, učinil nejwyšším kancléřem w říši, a nařídil se swolením Wratislawa po smrti biskupa Olomauckého, aby toto biskupstwí zase s Pražským bylo spojeno, tak že Jaromír byl, jako předkowé jeho, biskupem nad Čechy i nad Morawau. Konečně přijal od Wratislawa summu 4000 hřiwen stříbra, za kterauž jemu poplatek knížat českých na budaucí časy docela od-

pustil, a wyminil si jen tolik, aby jemu knížata česká napotom powinna byla, ku každému ťažení do Říma pomáhati 300 muži ozbrojenými, tak jak učinil Wratislaw proti Řehořowi. Takž z rozepře mezi nejmocnějšími hlawami w křesťanstwě, kteréž posud jedna druhé pomáhaly w dobýwání panstwí nad celým swětem, umèl král Wratislaw wydobyti wětší neodwislost země české od panstwí německého.

§. 21.

Král Wratislaw I a přátelé jeho.

W rodu knížecím w Čechách nastaly mezi tím časem zase nowé rozepře, a jmenowitě mezi Wratislawem a biskupem Jaromírem. Neb král Wratislaw brzy po powýšení swém rozdělil zase biskupstwí Olomaucké od Pražského, a usadil tam jiného biskupa. Z toho Jaromír rozmrzew se, odešel naposledy do Uher, kdež umřel (1089). Na jeho místo byl nowý biskup zwolen dle starodáwního obyčeje od krále a snèmu, a přijal investituru od císaře Jindřicha, bez ohledu na nowé Řehořowy rozkazy.

Prwé již byl také umřel třetí bratr Wratislawůw, Oto, kníže Olomaucké, jehož manželka Eufemia odewzdala se s dětmi swými w ochranu, ne krále Wratislawa, nýbrž Konrada, knížete Brnènského. Tím byl Wratislaw popuzen ke hněwu proti Konradowi, a zwláště popauzel jej Zdirad, milec jeho. Wratislaw zdwihnuw wálku proti bratrowi, dobyl nejprw Olomauce, wyhnal děti Ottowy odtud, potom pak oblehl Konráda w Brně (1092). Tu se zběhly nowé rozbroje skrze Zdirada mezi králem a synem jeho Břetislawem.

Bylť Břetislaw před několika léty poslán od otce swého do Míšně k hájení země této proti Sasíkům. Tož pro parno přílišné kaupal se we blízké řece, nedbaje na wýstrahu starších pánů we wojsku, a w tom Sasowé přitrhše, udeřili na wojsko české; kteréž sice nepřítele přemohlo, ale se ztrátau welikau na lidech, nechtíc Břetislawa nechat upadnauti w zajetí. Tedy když král kladl wojsko okolo Brna, a wůdcům rozličným wykazowal místa, na kterém by kdo měl státi, dí k němu Zdirad před Břetislawem i druhými pány: „Prosím, králi, rač syna swého postawiti při řece, kteráž tu teče, aby se zase mohl kaupati dle libosti.“ Z toho pohanění Břetislaw rozlítiw se, pobádán byl nadto od saudruhů swých we wojště, aby se pomstil na Zdiradowi. Tedy druhého dne powolaw Zdirada k sobě, jel jemu wstříc na koni, a w poli začal s ním ostrau rozmluwu; w tom wrhnul jemu swau rukawici do očí; a když koně swého obrátil od něho, tu wyskočiwše sluhowé jeho, Zdirada zabili. Z toho se strhlo weliké pobauření w táboře, jako ondy u Dobenína, když měl Jaromír nebýti biskupem; neb nikdo Zdirada nemilowal, než sám jediný král, kterýž proto na syna welice se rozhněwal. Tu wyšla z Brna kněžna Wilburka, manželka Konradowa, a prosila o milost muži swému tak snažně a s tolikými slzami, až obměkčila srdce králowo jak na bratra tak i na syna, žeť oběma odpustil a smířil se s nimi.

Ale Břetislaw, jsa mladík lehkomyslný, newěřil, žeby smíření otce bylo upřímné, wždy se obáwaje, že chce pomstu swau odložiti toliko ku příhodnějšímu času; a w tom jej potwrzowali lehcí druhowé jeho, synkowé panských rodů, s nimiž shromáždil se we

Hradci nad Labem, až i zdwihl se odtud ku Praze, a jal se otce swého obléhati. Opět stalo se narownání mezi otcem a synem; ale darební přátelé Břetislawowi hledajíce zisku swého z těchto domácích rozepří, ponukli jej potřetí k odboji; až konečně wyšel s nimi ze země, w počtu 200 mužů, a zůstáwali w Uhřích u Trenčína, Břetislaw pak při dwoře krále uherského Ladislawa.

Prwé než co dalšího pošlo z tohoto spiknutí, spadl král Wratislaw na honbě s koně, a zabil se (1092), i pohřben w kostele sw. Petra na Wyšehradě, kterýž byl založil.

§. 22.

Konrad. Břetislaw II.

Po něm nastaupil na knížetstwí Konrad, předešlý kníže Brněnský, kterýž wšak již po osmi měsících téhož roku umřel.

Břetislaw, syn Wladislawůw, stal se tedy knížetem českým; nad Morawau pak panowali wždy potomkowé Otty a Konrada, strýců jeho. Kníže tento jal se hned na počátku panstwí swého hubiti ostatky pohanských obyčejů, kteří se ještě tu i tam zachowali w lidu. Nebo na mnoha místech modlili se posud pohanským bohům we starých hájích zaswěcených; ano poněwadž chrámů pohanských w zemi již nebylo, putowáwali i do Arkony a Retry k Slowanům sewerním, kdež ještě wždy kwetla modloslužebnost. Břetislaw nařídil proto, wšechny háje takowé w zemi spáliti, a wšecky hadače a čaroděje pohanské wyhnal ze země. A wšak on, jako předtím strýc jeho Spytihněw, žarputil se také proti konání služeb božích

slowanským jazykem, kteréž se zachowáwalo w klášteře sw. Prokopa nad Sazáwau. Nebo byl král Wratislaw klášter tento, od Spytihněwa kněžím slowanským wzatý, zase jim nawrátil, powolaw je z Uher nazpět. Na žádost pánů českých ucházel se o to i u papeže Řehoře VII, aby konání služeb božích slowanských Čechům na nowo potwrdil listem swým; ale bylo mu to odepřeno, a co laskawý papež Adrian swatým bratřím Cyrillowi a Methodiowi schwálil, to pyšný Řehoř prohlásil za nemaudrau opowážliwost, a nesrownáwající se s ustanowením božím. Břetislaw pak, wzaw sobě za příčinu některé různice mezi mnichy, opět je z kláštera wyhnal, a dal na místo jejich mnichy latinského řadu z Břewnowa (1096).

Za Břetislawa II strhla se nowá wálka mezi Čechy a Polany, k níž mezi jinými příčinami největší byla, že král polský zpěčowal se platiti poplatek powinný za krajinu Wratislawskau we Slezsku. Břetislaw poplenil celé Slezsko až po řeku Odru, a přinutil krále k zachowání starého záwazku (1093).

Téhož času začaly se weliké wálky křížowé wšech křesťanů proti Muhammedanům k dobytí od nich Jerusalema a swaté země, kterauž opanowali, a křesťany tam bydlící začali utiskowati. Bylo welké hnutí w celé Ewropě; neb wšechen wěřící lid powstal k tomu boji, hledaje tím zásluhy před bohem. První tažení wyšlo ze zemí Porýnských, ze Francauz a Němec, kteréž se wšak dálo beze wšeho pořádku a potřebné opatrnosti. Křižáci w diwokých zástupech táhli z Němec do Uher; některá část wzala cestu swau také skrz Čechy (1096). Kamž přišli, nutili předně Židy ku přijmutí křesťanského náboženstwí; i což biskup Pražský, Kosmas, odwracel je od toho;

napomínaje, že se wíra Kristowa má rozšiřowati láskau, ne násilím, nicméně tak i w Praze učinili, a Židy násilně křtili, nebo protiwující se zabíjeli.

Kníže Břetislaw II přiwedl mnoho zlého na zemi českau, pokusiw se první o zrušení zákonu děda swého Břetislawa I o poslaupnosti na stolici knížecí. Dle zákonu tohoto měl po smrti jeho nastaupiti Oldřich, syn Konrádůw, kníže Brněnské, jakožto nejstarší z Přemyslowa rodu; ale Břetislaw dal se, jako někdy Polák Wladiwoj, na cestu k císaři německému Jindřichowi IV, a žádal jej, aby zemi českau dal w léno bratrowi jeho Bořiwoji. Císař, přijaw od něho welké dary, rád učinil dle žádosti jeho; neb směl užiti práwa, kteréž mu nikdy nepřináleželo, rozdáwati zemi českau, jakoby byla část říše jeho německé (1099). Aby se Oldřich proti tomuto ustanowení císařskému nemohl postawiti, táhl Břetislaw, hned jak se wrátil, wojensky do Morawy, dobyl Brna, a wyhnal jej ze země.

Brzy po tomto skutku zahynul Břetislaw násilnau smrtí w lesích u knížecího hrádku Zbečna blíž Rakowníka. Jednoho dne wyšed sobě na low, wracel se pozdě na wečer domů, a již lidé jeho služební ze zámku šli jemu wstříc se swětly; w tom wyskočil z haušti jezdec, očekáwající na jeho příchod, a přihnaw se za ním, probodl jej weskrz swým oštěpem (1100). Čeleď honila wraha, i našla jej brzy w rokli hluboké, a wšak swým wlastním mečem probodeného. Jméno jezdce bylo Lorek, i mělo se, snad křiwě, za to, že najat byl od Mutiny a Božeje, Wršowců, kteříž byli před hněwem Břetislawowým musili utéci ze země.

§. 23.

Bořiwoj II.

Jakž o této příhodě uslyšel Bořiwoj, bratr Břetislawůw, pospíšil hned z Morawy do Čech, a usazen byl w knížecí důstojenstwí. A wšak Oldřich, syn Konrádůw, s týmž spěchem wešel do Morawy, zmocnil se zase knížetstwí swého Brněnského, z něhož byl wyhnán od Břetislawa, a strojil se dobyti mečem práwa swého i w Čechách ku knížetstwí. W tom úmyslu obrátil se, jako prwé Břetislaw, k císaři Jindřichowi IV, aby mu udělil léno země české; i přijal císař dary od něho jako od Břetislawa, a léno mu udělil, a wšak starost, jak sobě země české dobyti, zanechal jemu samému. Tedy přitáhl Oldřich s malau hrstkau bojowníků německých, sebraných z Rakaus, a postawil se u Malína, kdež nyní na blízce stojí Hora Kutná, očekáwaje, že se k němu Čechowé přidají. Což když se nestalo, a Bořiwoj proti němu sebral pole, musil se obrátiti ze země, i spokojiti se s Brnem, kamž jeho stíhati Bořiwoj se neosmělil (1101).

Toho času wznikla w Polsku wálka mezi králem Boleslawem Křiwoustým a bratrem jeho Zbihněwem; i pomáhal Bořiwoj některý čas Zbihněwowi, až poznaw práwo na straně Boleslawa, pokoj s ním učinil (1103). Ne tak bratranec jeho, Swatopluk, kníže Olomúcké, syn Otty; kterýž proti powinnému poslušenstwí k welikému knížeti i dále we wálce setrwal. Také w Němcích zapleten byl Bořiwoj w domácí wálku, kdež proti císaři Jindřichowi IV wlastní syn jeho, Jindřich V, powstal, wrhnuw se na stranu papežskau. Bořiwoj

pomáhal otci Jindřichowi, až když i od německých knížat, kteří s ním bojowali, byl opuštěn, tak že samotna pomoc česká byla by již býwala zbytečná. Jindřich IV musil se z císařstwí poděkowati, a umřel w žalosti weliké.

Lid český milowal Bořiwoje pro laskawost a upřímnost jeho, ač jinak byl powahy slabé, i neuměl se dost hájiti proti aukladným nepřátelům. Wršowci, Božej a Mutina, wrátili se po nastaupení jeho zase do země, i usazeni byli od něho we swé předešlé úřady, w nichž jemu wěrně se zachowali. Ale nejzlostnější nepřítel jeho byl Swatopluk, kníže Olomucké, muž bojowný, lstiwý a dychtiwý po panstwí. Umluwiw se s některými přiwrženci swými w Čechách, kteříž mu slíbili pomoci zrádau, přitáhl nenadále s wojskem až před Prahu (1105); a wšak zráda se nepowedla, i musil se s hanbau obrátiti ze země. Než on hned wymyslil sobě jinau lest, a poslal důwěrníka swého do Čech, kterýž se twářil, jakoby byl u něho upadl w nemilost, a obrátil se ke dworu Bořiwojowu; tu uměw se ku knížeti přilichotiti, naplnil srdce jeho nedůwěrau proti nejwěrnějším jeho přátelům, jakož i samému bratru jeho Wladislawowi a Wršowcům, tak že nemilostí jeho přinuceni byli, od něho se odwrátiti. Tu učinil Swatopluk umluwu s Wladislawem, aby Bořiwoji nepomáhal; začež jemu slíbil, spůsobiti, aby hned po jeho, Swatopluka, smrti nastaupil na knížetstwí. Poté hned wtrhnul opět do Čech, a Bořiwoj, od swých opuštěn, musil utéci ze země (1107).

Bořiwoj obrátil se o pomoc k císaři Jindřichowi V. Za peníze slíbil mu císař, jako ondy otec jeho, ochra-

nu při knížecím důstojenstwí, i powolal hned Swatopluka ke dworu swému; pakli by nepřišel, wálkau jemu hroze. Swatopluk bál se moci jeho, i odewzdal zatím wládu bratrowi swému Ottowi Černému, a odebral se k císaři. Tu byl beze wšeho slyšení zajat a uwržen do wězení; Bořiwoj pak pomocí Wiprechta Grojského chtěl sobě dobyti panstwí nad Čechy. A wšak Otto stál s wojskem na samé hranici u Chlumce pod horami Krušnými, i opřel se statečně jeho úsilí. Tu se obrátil Swatopluk na císaře též slibowáním; a císař, wáže zlato wíce než čest nějakého slowa swého císařského, propustil jej z wězení. Takž se Swatopluk bez překážky nawrátil ku panowání.

§. 24.

Swatopluk, wrah Wršowců.

Mezi ním a císařem zůstáwalo odtud přátelstwí. Swatopluk, jakožto muž bojowný, šel císaři na pomoc proti Kolomanowi, králi uherskému, majícímu rozepři s mladším bratrem swým Almusem (1108). Koloman naproti tomu učinil přátelstwí s Boleslawem, králem polským, ku kterémuž se utekl Bořiwoj, daufaje od něho zase nawrácenu býti ku knížetstwí. Swatopluk, táhna sám do Uher, musil proto zanechati jiné wojsko k hájení hranic polských; i postawil nad ním za wůdce Wršowce Mutinu a jiného župana, jménem Wacka. Ale w Uhřích wálka se nedařila, a králi polskému powedlo se wtrhnauti do Čech, a popleniti zem daleko široko, kdež Mutina a Wacek přinuceni byli cauwati. Tu obwinil Wacek Mutinu tajným poselstwím k Swatoplukowi, jakoby on byl srozumění měl s Polany, a tím spůsobil welikau tuto nehodu we wálce.

Tedy, když se wracel kníže z tažení uherského, škaredé měl myšlénky, umíniw při sobě, wšecky Wršowce wyhubiti, a rodu jejich krwawě učiniti konec. Když jemu přišel Mutina s Wackem a některými z rodu šwého wstříc na hranici zemskau, měl se k nim laskawě a milostiwě, aby še nenadáli. Na hradě Wratislawi, w župě Mýtské, zůstal přes noc; i kázal ke druhému dni na ráno wšechněm županům a jiným pánům a wládykám přítomným, sejíti se w síni hradské. Přišli mezi jinými také Mutina s dwěma syny swými, a Unislaw i Domaslaw z rodu Wršowského. Tu wstaupiw kníže mezi shromážděné, začal zlostně mluwiti, tupiti Wršowce, zrádcem wšechny a zločinci od počátku rodu toho po wšechny časy nazýwati, i kázal wšechny zabiti, a kdož by je zabil, we statky jejich se uwázati. Tedy někteří z panů stáli w užasnutí, jako omráčeni, nic nemluwíce, aniž Mutina a přátelé jeho se ozwali; jiní se hřmotem welikým chwálili rozkaz knížete; Swatopluk odešel ze síně; oni na Wršowce přítomné oboříwše se, wšechny zabili. Jiní wsedli na koně, jakož Wakula, Herman, Krása a jiní rytíři, i jeli kwapem na Libici, kdež Božej seděl; a práwě obědwaje, když oni se blížili ke hradu. Tu jemu oznámil hlásný, že zástup jízdných přichází polem. I dí Božej: „Přicházejí z wálky z Uher; ať wejdau we jménu božím.“ Tu wšedše obořili se na tichau rodinu; nejprw zabili Bořitu, syna Božejowa, potom otce, a wylaupili hrad wšechen, i oděwy zabitým wzali, a nahé zakopali do země.

Ale Wršowců rod byl četný, a měli na welikých statcích swých mnoho wěrné čeledi a lidu sobě oddaného. Tu, kteří hned uchwáceni nebyli prwním

hněwem knížete, postawili se na odpor, a nastalo welké pronásledowání jich po celé zemi, w němž zabito jich 3000. Jedni byli na trzích poprawowáni, druzí na hoře Petříně u Prahy stínáni, třetí zabíjeni po ulicích a po domích; i nejmladší dwa syny Mutinowy wzali žoldnéři z rukau matky jejich, pacholátka krásná a spanilá, ani hořekowali žalostiwě a matku wolali, ničímž nikomu neublížiwše. Kat podřízl jim krky na weřejném tržišti; což když lidé widěli, kteří srdce milosrdného byli, utíkali odtud, křižujíce se, a hněwu božího se bojíce. Ten byl konec rodu tohoto, ze starých lešských posledního, kterýž jediný i po časích Boleslawa I zůstal tak mocný, že se rownal knížecímu rodu Přemyslowu.

Knížeti Swatoplukowi, zhaubci jejich, wedlo se od té doby zle. Hustým lesem jeda, když wedl dále wojnu s Uhry, wrazil do silné wětwe, kterauž sobě wypíchnul oko. A wšak nepřestal bojowati s Uhry i Polany, wždy pomáhaje císaři. Tu když byli we Slezsku, jednoho dne radiw se dlauho s císařem we stanu jeho, wracel se teprw k wečeru do swého ležení, daubrawau jeda. W tom přimísil se neznámý jezdec mezi průwodčí jeho; a jakž wyjeli z lesa, náhle wrazil ze zadu kopí do knížete, tak že na místě zůstal mrtew, jezdec pak zatočiw se do lesa, ujel, aniž ho postihli. Opět mělo se za to, že byl wrah najat od Wršowce, Jana, syna Tistowa, kterýž jediný z rodu swého utekl do ciziny (1109).

§. 25.

Wladislaw I.

Wšeho hoře auhlawní příčina byla, že zrušen byl zákon Břetislawůw o poslaupnosti w knížecím

rodě, a již nastupowalo se panstwí násilím. Ta wěc dlauhá léta zemi českau hubiti a nepokojiti nepřestala.

Když mrtew byl Swatopluk, někteří u wojště jeho žádali, aby byl Bořiwoj nawrácen ku panstwí; druzí, aby byl wéwodau bratr Swatoplukůw Otto Černý, kníže Olomucké; třetí konečně hlásil se ku knížetstwí Wladislaw, bratr Bořiwojůw, dle umluwy, prwé učiněné se Swatoplukem. Wšechny strany ucházely se přitom o pomoc císaře Jindřicha, přítomného w polním ležení; kterýž dle obyčeje swého ode wšech bral peníze, wšechněm slibowal, konečně pak uznal Wladislawa za wéwodu. Otto pro ušetření nowých bojů s tím se spokojil, a zachowáwal s Wladislawem přátelstwí. Ale Bořiwoj s přátely swými, mezi nimiž wždy nejpřednější byl Wiprecht Grojský, chystal se k brannému autoku.

Wladislaw, sotwa se odebral do Čech, powolán byl od císaře Jindřicha ke dworu jeho do Bamberka. Tedy jakž o tom Bořiwoj zwěděl, přišel bez meškání do Prahy, a opanowal pomocí přátel swých hrad Pražský i Wyšehrad. Jemu ku posile přitáhl hned Wácslaw, syn Wiprechta Grojského, s Míšňany; a wšak proti němu s jedné strany Otto Černý, Olomucký, a hrabě Wacek, kteříž jej oblehli na Wyšehradě, s druhé strany kníže Wladislaw sám, jejž zpráwa o opanowání Prahy od Bořiwoje došla w Plzni, když se tu stawil na cestě. Tu bylo mezi Prahau a Wyšehradem mnoho a lítě bojowáno; neb se potýkali otcowé se syny, a bratří s bratřími, jedni s tím, druzí s oním držíce, aniž strana straně chtěla ustaupiti.

Mezitím na žádost knížete Wladislawa přišel Jindřich V, král německý, do země, a powolal Bořiwoje i Wladislawa k sobě do Rokycan, prawě, že

rozepři mezi nimi chce rozsauditi. Tu když přišli, kázal Bořiwoje hned zajmauti, a w pautech zawezti na twrdý hrad nad Rýnem, kdež držán u wazbě (1110). Wladislaw, nawrátiw se do Prahy, pokáral ty, kteří s Bořiwojem byli drželi; ano i Ottu, když s ním měl nowau rozepři, dal zajmauti, a držel tři léta u wězení na hrádku Křiwoklatském.

Ale strana Bořiwojowa ještě w usilowání swém nepřestala. Wůdcem jejím stal se nejmladší bratr Wladislawa a Bořiwoje, jménem Soběslaw, kterýž dlel na dwoře polském u krále Boleslawa Křiwoustého. Ku pobádání jeho wtrhnul král polský s welikým wojskem do Čech, a přitáhl bez překážky až ke Chlumci nad Cidlinau. Zde postawil se Wladislaw na druhé straně řeky proti němu; a wšak ani jedno ani druhé wojsko nemohlo před očima nepřítele přejíti přes řeku rozwodněnau a přes bahna a močály, kteréž činila na březích. Tedy nemaje dost potraw pro wojsko swé, obrátil se král polský nazpět, a plenil i hubil krajiny odtud až po hory Krkonošské za Trutnowem, ano wojsko české za ním táhlo až za Trutnow. Zde pod samými horami sněžnými obrátil se, a swedl bitwu, w níž porazil Čechy na hlawu. Tu padl hrdinský župan Dětřišek, kterýž nemoha snésti porážky wojska, se sto muži wybranými wolil dobrowolně smrt w litém útoku na silného nepřítele. A wšak král polský, zakusiw těžkost wítězstwí, nezastawil se, nýbrž odwedl wojsko swé přes hory do Polska (1110).

Brzy na to pojal Boleslaw Křiwoustý sestru kněžny české za manželku, a skrze ty sestry stalo se mezi oběma dwory přátelské narownání (1111). Tu se wrátil Soběslaw do země, a dostal k wýžiwě swé

panstwí nad krajem Žateckým. Netrwalo wšak dlauho a donešeno bylo Soběslawowi, že jest osočen u knížete Wladislawa od Wacka, a že k radě jeho chce jej Wladislaw zajmauti a wsaditi do wězení. To když se jemu widělo býti podobné, poněwadž zrowna přišlo mu powolání od knížete, aby k němu přišel na Wyšehrad, dal Wacka aukladně skrze lidi swé zabiti, a odešel podruhé ku králi polskému (1113). W krátkém čase učinil odtud nowý nájezd do Čech, i přitáhl ku Kladsku, a když ho do města nechtěli wpustiti, zapálil město, načež bez dalšího pořízení zase se musil obrátiti.

Wladislaw, jsa muž dobrého srdce, smířil se s ním nicméně, když jej zase žádal o zapomenutí předešlých rozepří, a dal jemu nejprwé Hradec nad Labem, potom Brno k wýžiwě (1115). Také Ottu propustil zase z wězení (1114), ano powolal i Bořiwoje zpátky do země, a z upřímné lásky bratrské sestaupil s knížecí stolice, a Bořiwojowi nawrátil knížetstwí (1117), podržew sobě toliko krajinu Zálabskau. Než i tu netrwalo přátelstwí dlauho. Nastala nowá neswornost mezi bratřími, a Wladislaw chopil se wlády poznowu, Bořiwoj pak (1120), a později též Soběslaw, wyšli opět ze země. Bořiwoj w cizině umřel; Wladislaw pak též brzy se roznemohl, a počal rozjímati o wěcech, kteréž by měly býti po jeho smrti. I poněwadž oba bratří jeho byli wenku ze země, mělo se za to, že bude od něho kníže Otto Černý, kterýž byl w nemoci jeho při něm na Wyšehradě, prohlášen za nástupce w knížetswí. Toho se obáwaje Soběslaw, kterýž myslil lepší práwo míti ke stolici, přišel tajně do země s několika wěrnými, a nejprwé po rozličných místech skrýwal se, až matka

jeho Swatawa se starším bratrem jej smířila, i směl přijíti na Wyšehrad, a uweden s ním w milost. Tu jej Wladislaw dal wyhlásiti za swého nástupce, a málo dní na to skonal (1125); Otto Černý pak we hněwu odešel na Morawu do swého knížetstwí.

§. 26.

Soběslaw I.

Toho času byl knížecí rod Přemyslůw silně rozwětwen w potomstwu Břetislawa I, a jmenowitě tří synů jeho: Wratislawa II, Konráda I a Otty. Neb wšichni zanechali wíce synů, a ti zase měli četné potomstwo. Synowé po smrti otce obyčejně se rozdělili o jeho panstwí. Tak po smrti Konráda I, knížete Brněnského, učiněna byla z knížetstwí Brněnského dwě knížetstwí: Brněnské a Znojemské; první dostal Oldřich, druhé Lutolt, po nichž následowali jejich synowé, Wratislaw w Brně a Konrád II we Znojmě. Knížetstwí Olomaucké měl po smrti Otty I Swatopluk, jenž byl pak knížetem českým, potom bratr jeho Otto II Černý. Ale jestě četnější byli potomci Wratislawa II, kteří žili w Čechách. Měl krom wíce jiných dětí čtyry syny, kteří zanechali potomstwo: Břetislawa II, Bořiwoje II, Wladislawa I a Soběslawa I, kteří wšickni, jak ukázáno, byli časem swým knížaty českými. Druzí bratří a synowci jejich dostáwali též audělná knížetstwí, jejichž sídla býwala Žatec, Plzeň, Hradec Králowé, Čáslaw neb jiná župní místa. Z toho rozmnožení knížecího rodu braly ustawičné rozepře o knížecí důstojenstwí tím wětší podnět; neb každý chtěl býti knížetem, a když nebyla řada na něm dle zákona, hledal

k tomu jiné cesty. Tak se stalo, že konečně zákon Břetislawůw o poslaupnosti přišel docela w zapomenutí; nikdo na něj nedbal, a přišlo zase k spůsobu, který byl za starých časů, že se stal knížetem wždy ten, který si uměl spíše získati přízeň u lidu neb u panstwa.

Tím spůsobem byl i Soběslaw I uznán za knížete, poněwadž jej milowal národ; neb byl muž we škole žiwota dosti zkušený, statečný bojowník, maudrý a sprawedliwý wládař, Čech tělem i duší, wěrný rodu swému. Naproti tomu Otto Černý, kníže Olomucké, kterýž jej chtěl se stolice knížecí swrhnauti, obrátil se, jako jiní předchůdcowé jeho, o pomoc do ciziny ku králi německému Lotharowi, tehdáž nedáwno zwolenému. Tedy radowali se Němci opět z neswornosti české, i chtěl Lothar užiti práwa nad Čechy, po němž se dáwno zachtíwalo německým králům, aby mohli s knížaty českými nakládati jako se swými vasally, a zemi českau rozdáwati w léno. Lothar powolal Soběslawa před saud německých knížat do říše, že se směl opowážiti přijmauti české knížetstwí; aniž měl k tomu swolení od něho. Nad tím se rozhněwal celý národ, žeby neměl práwa, woliti sobě knížete dle swé wůle, nýbrž měl jej přijímati od ciziny. I odpowěděl Soběslaw poslům králowým: „Daufám w milosrdenstwí boží a w pomoc Wácslawa a Wojtěcha, swatých našich, že nebude země tato wydána w moc cizích.“ Na to opanowal zemi knížete Otty w Morawě, šel po celé zemi, a wyzýwal lid k obraně práw a swobody swé wlasti, i sbíral wojsko proti mocnému nepříteli. Čechowé okolo wéwody swého statečně sebrali se, wyzdwihli korauhew swatého Wojtěcha na zaswěceném kopí, jímž bojowal swatý Wácslaw, a

w pomoc dědiců swé země daufajíce, táhli na hranici k odražení útoku.

Jest údolí w Čechách na pomezí saském u Chlumce kraje Litoměřického, krásné a široké, s obau stran ohražené horami: na sewerů horami Krušnými, pokrytými lesem, a jako stěna do délky se táhnaucími, na polední Mezihořím wysokým a w rozličná údolí a kauty rozběhlým. W těch místech, kterékoli wojsko cizí do země české wtrhlo, každé s hanbau a porážkau odešlo. Čechowé očekáwali nepřítele, rozloženi jsauce po horách a stráních přesmyků. Tu přitáhl Lothar přes hory Krušné do údolí, ano wšecko okolí bylo pokryto sněhem. Čechowé se wšech stran na Němce udeřili, a swedli bitwu krwawau. Wojsko císařowo bylo poraženo na hlawu; pánů a rytířů saských a durynských padl počet weliký; mezi jinými padl také Otto kníže Olomucké, bojowaw proti wlasti swé; císař s ostatkem wojska utekl se na blízký wrch, kdež Čechowé odewšad jej oblehli, a musil žádati o pokoj. Tu se odebral Soběslaw do jeho ležení a mluwil s ním slowy mírnými: že nebyl úmysl jeho ani lidu českého, měniti cokoliw we starém obyčeji a záwazcích k říši, toliko nowotám žadným že podrobiti se nemíní; i slíbil Lothar, napotom nepohledáwati od Čechů ničeho jiného, než na čem zůstal Jindřich IV s králem Wratislawem; Soběslaw pak propustil jej w pokoji, a z nepřátel stali se potom stálými a wěrnými přátely (1126).

Soběslaw odwrátiw takto nebezpečenstwí zewnější, hleděl tím wíce domácího pořádku a dobrého zemského. Wystawěl nowé hrady a staré oprawil, hrad Pražský dle spůsobu wlaského obezdil, kostely ozdobowal stawbami nádhernými, jakož slawný chrám

sw. Petra na Wyšehradě, založený od otce jeho Wratislawa.

Ale proti mnohým wznešeným w zemi, ano i proti příbuzným swým z rodu Přemyslowa, kterým se chtělo předešlých častých rozbrojů o knížecí stolici, musil užiti přísnosti weliké; neb často proti němu se spikali, a brali radu o žiwot jeho. Břetislawa, syna Břetislawa II, dal zajmauti, a wsaditi do wězení, nejprwé w Doníně, potom na hradě Děčíně. Dwa z předních pánů w zemi, Miroslaw a Střezimír, zjednali wrahy na knížete, srozuměni jsauce s mnoha jinými; a wšak tajné úklady prozradily se, i byli obadwa s pomocníky swými popraweni (1130). Tu dal Soběslaw Břetislawa, o němž se též shledalo domnění, že byl spolu umluwen, zbawiti zraku. Tedy umřel bídně we swém wězení. Druzí wšak tím odstrašili se, a zachowali již pokoj po celý čas panowání Soběslawa. Kníže tento měl opět wálku s Polany, kteréž brzy přemohl; také w říši německé mnoho měl aučastenstwí w bojích, pomáhaje Lotharowi proti odpůrcům jeho Hohenstaufům; a wšak milowal wíce pokoj, než wojnu, a zemi českau zachowal w míru utěšeném, kteréhož požíwala až do smrti jeho. Umřel po patnáctiletém panowání roku 1140.

§. 27.

Proměny w časích a řádech zemských.

Mezi mnohými bauřemi domácími a wálkami se sausedy, kteréž země česká dotud přestála, proběhnutím dlauhého času proměnilo se wšelicos i we wnitřní powaze národu, i w řádech a obyčejích jeho, něco ku prospěchu, nenic na škodu.

Wšecky národy ewropejské, jakž byli rozličných kmenů, rozličných powah, a mezi sebau w častých krwawých půtkách, spojowalo nicméně pewnými swazky jedno náboženstwí křesťanské. Proto stáwalo se, že každý pokrok we wědění neb umění jednoho národu rychle nalézal průchod ke wšem jiným; mrawowé a obyčejowé wšechněch sbližowali se; byla netoliko jedna wíra, ale i jedna oswěta křesťanská. Císařowé Římští čili němečtí chtěli národy křesťanské swázati krom toho swazkem hmotnějším, snažíce se, aby wšechny podmanili žezlu swému; úmysl tento podařil se jim wšak jen částečně, a usilowání jejich spůsobilo jen wětší národní zášť mezi Němci a Wlachy w jeděch stranách, mezi Němci a Slowany w druhých. Tím hlubší a blahoplodnější wplyw působilo církewní spojení wětšího dílu národů křesťanských pod společným nejwyšším řízením papeže Římského, ač příkrými zákony Řehořowými byl i tu položen podnět k welikým rozbrojům.

Wšeliká učenost a wyšší wzdělanost ducha, jakkoliw ještě skrowná toho času, nalézala se při stawu duchowním. Při každém klášteře a znamenitějším kostele byla zárowen škola, w níž učilo se čtení, psaní, počítání, wýmluwnosti, hudbě a zpěwu i jiným wěcem, potřebným zwláště pro staw duchowní, přede wším pak jiným latinskému jazyku, jímž se wykonáwaly služby boží, a kterýž slaužil k wespolnému dorozumění mezi kněžstwem a učenými wšech křesťanských národů. Proto byli knížata čeští pilní w zakládání kostelů a klášterů w zemi; neb jimi pěstowal se nábožný duch w lidu i wšeliké wyšší umění. Kostely kapitol a klášterů wyznamenáwaly se w tom před jinými; mezi klášterními řády pak nejstarší, a dlauho

jediný w zemi byl Benediktinský, později také Praemonstratský a Cistercienský (1143). W klášteřích a při kapitolních kostelích chowaly se bibliothéky učených spisů, jak swatých otců církewních tak pozdějších duchowních i swětských spisowatelů středního wěku, i také latinských klassiků starowěkých. Učení mnichowé rozmnožowali je častým přepisowáním, a dochowali tak pozdějším wěkům.

Pro nabytí wyšší učenosti nelenowáwali sobě Čechowé putowati do dalekých krajin, a nejwíce do Wlach a do Francauz, kdež byly školy wšelikého lidského umění, nadané welikými swobodami a přednostmi od papežů a císařů, kteréž se nazýwaly university neb obecná učení. Nejslawnější byly w Paříži we Francauzích a w Bononii we Wlaších. Tu se scházeli učitelé a žáci z celého křesťanského swěta, i wzděláwali takto stejnau wědu pro wšechny křesťanské národy. Protož nescházelo w Čechách nikdy učených mužů, znajících se w těch oborech lidského umění, kteréž se wzděláwaly i w zemích wlaských a německých. Tak se za swého času stkwěl swatý Wojtěch mezi nejpřednějšími wzdělanci w křesťanstwě, tak za knížat Wladislawa a Soběslawa proslul Kosmas, děkan kostela Pražského, jenž sepsal prwní kroniku o příbězích starých Čechů, latinským jazykem.

Jak učenost, tak zwelebowalo se i krásné umění, nejwíce příkladem jiných křesťanských národů, a sic we starší této době ještě wíce dle příkladu Řeků než Wlachů. Kostely křesťanské stawěly se okrauhlým slohem byzantinským, též obrazy swatých a dřewěné i kamenné sochy zhotowowaly se řeckým spůsobem. Toto umění přinesli do země nejwíce slowanští apoštolowé a klášterníci, neb sám swatý arci-

biskup Methodius byl umělý malíř. Za času krále Wratislawa byl opatem kláštera Sázawského Božetěch, kterýž netoliko malowal krásné obrazy, ale i řezal podobizny ze dřewa a dlabal z kamene, ano i klášter a kostel swůj a jiné budowy wystawil dle wlastního umění. Bylť muž i jinak wysoce wzdělaný a příjemného chowání, pročež jej král nad jiné milowal. To spůsobilo mu příhodu podiwnau, kteráž wyznačuje powahu oněch časů. Jednau při mši osmělil se králi Wratislawowi posaditi na hlawu korunu jeho, kterážto čest příslušela jen biskupowi. Z toho biskup se rozhněwaw, chtěl jej ssaditi s opatstwí, a bylby to dokonce učinil, kdyby se byl snažně nepřimlauwal sám král, jakož i jiné osoby wznešené; neb byl Božetěch wšechněm milý pro swé laskawé obyčeje. Tedy uložil jemu biskup pokutu, aby udělaje kříž ze dřewa tak weliký, jak sám byl, wzal na ramena swá a donesl do Říma do kostela sw. Petra. To prý opat pokorně wykonal, a tak smířen jest s biskupem. — Později žiw byl mistrný malíř, jménem Miroslaw, od něhož zachowaly se do nynějška pěkné práce malířské na pergameně.

Litowati bylo w tomto ohledu welice, že se spojení s wýchodními a Jihoslowany záhy přetrhlo, neb aspoň weliké překážky utrpělo, nejprwé wložením se diwokých Maďarů do Uher, potom roztržením se církwe katolické na wýchodní a západní; neb toliko Čechowé a Polané zůstáwali pod poslušenstwím papeže Římského, ostatní Slowané skoro wšiekni, jakož Rusowé, Bulhaři a Srbowé, stáli w řádech církwe wýchodní čili řecké; pročež tito a oni byli w jiných poměrech duchowního wzdělání; Čechowé a Polané wzděláwali se wíce dle spůsobu národů

západoewropejských, druzí wíce pod. působením Řeků a dle swých staroslowanských obyčejů. Jednota wšeho slowanského národu přicházela u obojích wždy wíce w zapomenutí.

Wedlé učenců latinských škol měli ostatně Čechowé také skwělau řadu národních básníků, wyznamenáwajíce se jimi slawně před jinými národy. Dlauho zachowala se pamět o starodáwních zpěwcích pohanských Lumírowi a Zábojowi; zachowaly se i písně pocházející z časů pohanských, jakož o Libušině saudu, o pronásledowání pohanských Slowanů od Němců, o slawném boji Čestmíra s Wlastislawem a jiných památných dějích wlasti. Zpíwáwali je nepochybně pohané, kteří ještě za Břetislawa II tu i tam se udrželi w obyčejích modlářských. A wšak i křesťanští básníci té doby rownali se oněm w lepotě swých skládání, proslawujíce pozdější slawné příběhy.

Wzájemnost mezi národy křesťanskými západní církwe rozmnožila se we wšelikém ohledu od času křížowých wálek, kdež wšickni wedli společný boj proti nepříteli swého náboženstwí. I čeští bojowníci stáwali se wálek těchto účastni, kteréž, brzy s wětším, brzy s menším důrazem se opakujíce, trwaly wíce než půldruhého století.

Křížowými wálkami seznámili se národowé ewropejští s dalekými krajinami a rozličnými jich obywateli, jejich řády a obyčeji; i otewřel se rozum jejich poznáním wěcí, o kterých prwé neslýchali, náramně. Nebo Muhammedani, nenáwistníci wíry Kristowy, byli we wšelikém swětském umění toho času daleko před křesťany. U nich kwetl průmysl, obchod, wzděláwaly se wědy rozličné, o kterých křesťanům předtím málo bylo powědomo; stawěly se welké

chrámy a paláce, způsob žiwobytí byl wšelijak skwostnější a rozkošnější než u křesťanů ewropejských. Tedy křesťané, otewřewše sobě wálkau cestu do jejich zemí, mnohým wěcem od nich se naučili, a po wšeličem počali taužiti, čeho prwé neznali. I u nich zdwihlo se od těch dob wšeliké umění a činily se rozličné wynálezy w průmyslu, w obchodu, we wědě i krásoumě, kteréž se rozšířily od jednoho národu ke druhému. W tom we wšem měli wšak přednost národowé, obýwající blíž moře a jiných hlawních cest obchodních, majíce wšecko z prwních rukau, kdežto jiným dostáwalo se teprw od nich; pročež nemohli s nimi zachowati stejného kroku we wšem. Odtud přišlo, že Čechowé a jiní Slowané, bywše na počátku středního wěku w řemeslích a obchodu o mnoho cwičenější než Němci, nyní zůstáwali za nimi, a zwláště za Němci obýwajícími na Rýnu a w Nízozemí; ještě pak wíce než Němci zmohli se obchodem a průmyslem Wlachowé, Francauzi a Angličané. Čechowé musili odtud wíc od Němců kupowati, než jim prodáwati; proto přijížděli kupci němečtí wíce k nim, než čeští do krajin německých, a zbohatnuwše w zemi, hleděli sobě dobyti rozličných jiných wýhod před domácími obywateli. Za krále Wratislawa dostali ponejprw dowolení, stále se usaditi w Praze, kdež měli swau ulici pro sebe na Poříčí, a směli sobě woliti zwláštního saudce čili rychtáře, kterýž nad nimi saudil ne dle práwa w zemi české obwyklého, nýbrž dle německého.

Ale wětší proměny a škodliwější dály se mezi tím časem w domácích poměrech politických, kteréž na mnoze půwod swůj měly w seznámení se s obyčeji německými.

O sesílení knížecí moci w Čechách skrze knížete Boleslawa I jest již nahoře na místě swém powěděno. Od toho času panowali knížata česká mocněji nad národem než prwní Přemyslowci za času pohanských; neb co prwé patřilo obcím žup aneb čím wládnauti mohli mocní lechowé, kteří požíwali nejwětší wážnosti w župách, to připadlo knížeti celé země. Kníže usazowal župany, cúdaře, komoří a jiné úředníky nad župami, a dáwal jim nařízení. Jemu patřili hradowé neb města sídelní w župách s polemi, lesy, lukami a jinými grunty k nim příslušnými. Jemu odwáděly se požitky z nich, pokud neslaužily za odměnu úředníkům a jiné čeledi. Jeho sluhami byli wšichni obywatelé župních měst, nemajíce žádných swých gruntů, nýbrž požíwajíce knížecích, jakožto wýsluhy za práce rozličných řemesel, kteráž prowozowali k jeho neb zemské potřebě. K oprawowání a stawění hradů, silnic, mostů a jiných zemských staweb byli wšichni obywatelé župy powinni dle potřeby; to se nazýwalo robota zemská, a robot takowých přibýwalo rozličně, pročež byly mnohem obtížnější než za starých časů. Kníže bral také cla z rozličného zboží na hranicích a na trzích, mýta se silnic a mostů i jiné daně, buď obyčejné, buď které mu powolil sněm wší země, jímž byla moc jeho obmezena jak od starodáwna.

Když skrze knížete Břetislawa byla Morawa po krátkém odtržení zase spojena s Čechy, měly obě země jeden sněm společný. Obě byly toliko rozděleny na župy, jichž počítalo se w Čechách wíce než čtyrydcet. Hranice zemské wztahowaly se na některých stranách dále než nyní; náležela ť k Čechám na hranici slezské také župa Kladská, na hranici lu-

žické a mišenské Žitawa se županu řečenau Zahošť a Kámen Králůw (Königstein) s okrškem; na hranici rakauské Witoraz. Naproti tomu přišel Cheb neznámým spůsobem k odtržení, ano na některý čas i díl župy Sedlecké čili nynějšího kraje Loketského.

Spojení wětší moci w rukau knížete, jakž bylo prwotně prowedeno prostředky násilnými, a zasáhlo w rozličné swobodnější řády a obyčeje, bylo wšak prospěšné k zachowání země před cizím nepřítelem. Nebo co Němci jiné kmeny slowanské, zůstáwající we starodáwním rozdrobení, jeden po druhém sobě podmanili neb i dokonce wyhubili, jakož nejbližší rodné bratry Čechů w zemích Polabských: zůstáwala země česká pod záštitau pewného řádu wnitř neméně než pod ochranau přirozené hradby hor swých wůkol; přední stráží Slowanstwa w těch stranách, nezwiklanau podnes.

Ale ne wšichni nástupci Boleslawa I uměli moci na ně přenešené užíwati k zachowání dobrých řádů w zemi a k zwelebení národu. Mnozí, chtíce se dostati na knížecí stolici, musili mnoho slibowati a rozdáwati swým příznivcům, mnoho přehlížeti těm, které za pomoc od nich a z jiné přízně pozdwihli k úřadům. Takž na útraty země a národu zwelebowaly se šlechtické rodiny. Županowé a jiní úředníci, widauce před sebau příklad Němců, nawykali si užíwati úřadu swého, jako u nich vasallowé císaře, jimž nebyl úřad dán ku prospěchu lidu, nýbrž aby z něho brali požitky za služby prokázané pánu swému. Tedy se dělo mnohé utiskowání lidu od úředníků ukládáním rozličných břemen; a knížata sama, když požitky statků zemských musili rozdáwati pomocníkům swým za wýsluhu, a nedostáwalo se pak ku potřebám zemským,

musili obtěžowati zemi častým žádáním berní a wšelijakými útisky.

Mocným a bohatým w zemi chtělo se wšak nadto i jiným spůsobem wynášeti se nad lid obecný. Jako se hned Chrudošowi za času Libuše líbil obyčej šlechty německé, tak hleděli potomci starých bohatých rodů wždy úsilněji, zříditi sobě podobné panstwí nad lidem, jaké spatřowali u Němců, a uwésti jej sobě w dědičné poddanstwí. Majitelowé welkých statků, buď které držely rodiny jejich od dáwna, buď které sobě uměli wyslaužiti od knížete, neb přitáhnauti k sobě od obcí, rozdělowali grunty lidem, statků nemajícím, kteří se jim zawázali k dědičnému platu neb určitým robotám; ty z počátku nebýwaly weliké, w pozdějších časích ale rozličně se stěžowaly. Mnozí chudší majetníci gruntů, nemohauce snésti častých útisků od auředníků, nebo autrat při častém tažení do wojny, k němuž byli wšichni lidé majetní zawázáni, wzdali se raději s gruntem swým pod ochranu mocnějších, a přijali jej od nich též w dědičný nájem. Tak se počet swobodných zemanů neb wládyk wždy wíce zmenšowal, a počet robotných bezzemků neb chlapů se množil. Název zemana byl těm, kteří měli poplatné lidi a statky, již tuze sprostý, i nazýwali se pyšněji dle německého obyčeje rytíři, a nejmocnější nazýwali se pány. A poněwadž jen swobodní hospodáři neb majitelé gruntů měli účastenstwí při obecných záležitostech a při sněmích zemských, protož řídilo se brzy i tu wšecko dle wůle šlechty na místě národu. Sněmy zemské obracely se wždy wíce w sněmy wznešených stawů; totiž panského, rytířského a smíšeného s nimi duchowního, jakož biskupa, praelatů, kapitol a jiných důstojenstwí, nadaných welikými statky pozemskými.

§. 28.

Král Wladislaw.

Moc šlechty zmáhající se wždy wíce rozmnožowala a podněcowala i rozepře w domu knížecím a pocházející z toho bauře w zemi.

Kníže Soběslaw když předzwídal swau brzkau smrt, spůsobil při sněmu, aby nejstarší syn jeho, jménem Wladislaw, byl po něm knížetem, a zjednal na to také stwrzení od císaře Konrada III. Ale páni zemští nepřáli sobě knížete, který by se Soběslawowi rownal w síle ducha, nýbrž takowého, který by jich musil poslauchati. Tedy změniwše swůj úmysl, dříw ještě než Soběslaw umřel, sešli se weřejně na Wyšehradě, a usnesli se o zwolení nowého knížete dle swé libosti. Hlawa a wůdce té strany byl Načerat, pán tehdáž w zemi nejmocnější. Dle náwrhu jeho zwolili jiného Wladislawa, kterýž byl nejstarší syn Wladislawa I, a pozdwihli jej, když Soběslaw málo dní na to zemřel, na knížecí stolici (1140).

Ale Wladislaw tento II byl muž, jakého sobě pánowé nejméně přáli. Neb nedal se wésti žádnau přízní neb nepřízní, ani se nechtěl říditi dle stranných předpisů těch, kteří jej pozdwihli, nýbrž wedl spráwu země pewnau rukau dle swého wlastního uznání. Tedy widauce brzy, že se sklamali, prohlásili jej za neschopného k panowání, spůsobili srozumění s knížaty morawskými a jinými Přemyslowci, a zwolili Konráda, knížete Znojemského, syna Lutoltowa, za welikého knížete (1142). Hlawa spiknutí byl opět Načerat, knížata s ním spolčená Wratislaw Brněnský, Otto III Olomaucký, Spytihněw a Leopold, synowé Bořiwoje II, a Wladislaw, syn Soběslawůw, prwé od

nich odstrčený. Naproti tomu Jindřich Zdik, biskup Olomucký, syn Kosmy kronikáře, Jindřich a Děpolt, bratří Wladislawa II, Welislaw, Smil, Časta a jiní z předních županů, zůstali wěrni Wladislawowi.

Konrád Znojemský, sebraw wojsko z celé Morawy, k němuž i pánowé čeští jeho strany přirazili, wtrhnul do Čech, a swedl s Wladislawem bitwu blíž Malešowa u hory řečené Wysoké. Tu wítězilo z počátku wojsko Wladislawowo, jehož korauhwe byly barwy růžowé, a byloby pole obdrželo, kdyby se nebyli wyskytli zrádcowé u prostřed wojska, kteříž w tom počali křičeti: „zachowej žiwot, kdo můžeš,“ a dawše se na útěk uwedli zmatek we wojsko. Tedy musil Wladislaw cauwati s welikau ztrátau swých bojowníků, a wšak i Načerat, osnowatel spiknutí, přišel w tom boji o žiwot, a wojsko knížat morawských potřebowalo zotawení, než se mohlo pustiti do dalšího tažení.

Wladislaw II odebral se po ztracené bitwě spěšně do Prahy, opewnil hrad dle možnosti, a odewzdal obranu jeho bratru swému Děpoltowi; sám pak šel k císaři Konrádowi do Würzburka, aby jej žádal o pomoc proti swým odpůrcům. Tu přitáhl Konrád Znojemský s druhými knížaty a wojskem morawským před Prahu, a jal se úsilně hradu dobýwati, jejž ale Děpolt hájil udatně. Mezitím wešlo wojsko císařowo do Čech, a Wladislaw táhna se swými napřed, stál již u Plzně. Tu stříleli oblehatelé ohniwými šípy do hradu, a zapálili kostely sw. Wíta a sw. Jiří, aniž wšak co pořídili, i musili se konečně obrátiti nazpět do Morawy. Wladislaw přišel s císařem bez překážky do Prahy; druhého roku sebraw wojsko podruhé wtrhnul do Morawy, dobyl nejprwé knížetstwí Zno-

jemského, pak Brna i Olomauce, knížata wyhnal, a zemi od wojska náramně pohubenau na čas pod mocí swau podržel (1143).

Ještě téhož roku přišel do Čech papežský legat, Guido kardinal, aby udělal pořádek we wěcech církewních; neb i w těch staly se welké rozbroje pro rozepři mezi knížaty. Knížata morawská byli Jindřichowi Zdikowi, biskupu Olomuckému, že s nimi nechtěl držeti, pobrali wšecky příjmy, a na statcích jemu welikau škodu spůsobili. Nyní musili pánowé strany jejich dáwati biskupowi náhradu; kardinal pak smířil knížata morawská s Wladislawem, i musili se mu pokořiti, a dostali knížetstwí swá zase nazpět. Za swé přítomnosti w Čechách nařídil legat rozličné nowé řády w duchowenstwu, jaké byly zawedeny w jiných zemích; jmenowitě pak učinil průchod zákonu papeže Řehoře, aby kněží žiwi byli w bezženstwí; wšickni kněží, kteří měli ženy, mezi nimiž byli i proboštowé Pražský a Wyšehradský a jiní we wysokém důstojenstwí postawení, musili se od nich buďto odděliti, nebo zanechati swých důstojenstwí. Od té doby nebýwali také biskupowé čeští již woleni od knížat a od sněmu, nýbrž pauze od kapituly, jakž toho papežowé dowedli i w Němcích. Knížeti českému příslušelo toliko potwrzení zwoleného; naproti tomu investitury od císaře, jako za předešlých časů, již biskupowé čeští nepřijímali.

Knížata morawská po této swé porážce nicméně od nechuti swé proti biskupu Jindřichowi Zdikowi neupustili. Roku 1145, když powolán byl ke dworu papežowu do Říma, a wydal se na cestu, přepadli jej nenadále we dwoře, kdež byl přes noc, chtíce jej zajmauti. Biskup, sotwa jim uskočiw do blízkého

lesa, skrýwal se tu do rána we mraze, až jej milosrdný sedlák swými šaty přioděného odwezl do Litomyšle do Čech, kdež dlauhý čas ležel, těžce se z nehody swé roznemoh. Knížata, jeho nenalezše, dwůr onen jemu zapálili, a lidem jeho učinili weliké násilí. Za to wyřkl na ně papež klatbu, a musili se podrobiti těžkým pokutám církewním; nejzarputilejšího z nich, Konráda Znojemského, pokáral krom toho kníže Wladislaw wálečným tažením, na kterémž spálil hrad jeho Znojemský, a podruhé ku pokoření jej přinutil.

Za panowání knížete Wladislawa II stalo se druhé welké tažení křížowé do země Kananejské k oswobození hrobu božího, jemuž hrozilo nowé nebezpečenstwí od Turků. Sám císař Římský Konrád III a král francauzský Ludwík VII postawili se w čelo křížáků, a táhli s welikými wojsky pěšími i jízdnými. Tedy wzal i Wladislaw kříž, a mnozí pánowé zemští následowali jeho příkladu, jakož i bratr jeho Jindřich a Spytihněw, syn Bořiwojůw, i táhli zároweň s wojskem německým pod císařem Konrádem (1147). Knížata morawští a biskup Zdik wyšli stejným časem do jiné wálky křížowé, kterauž předsewzal Jindřich Lew, kníže saské, proti Bodrcům, Luticům, Pomořanům a jiným Slowanům, kteří ještě byli pohané, i chtěli je přinutiti k obrácení na wíru. Tak, pod příčinau náboženstwí, pomáhali Němcům hubiti bratry jednoho kmene slowanského. A wšak Slowané statečně hájili swé krajiny, i musili se Němci s nepořízenau zase obrátiti. Též w zemi swaté křesťanům zle se wedlo; mnoho jich hladem, mnoho zrádau a mečem nepřítele zahynulo, dříwê než přišli k Jerusalemu. Tu zanechaw kníže Wladislaw wojsko swé

pod ochranau krále francauzského, wrátil se nazpět do swé wlasti. Na té cestě zastawil se u císaře řeckého Emanuele w Carhradu čili Constantinopoli, s nímž učinil přátelskau smlauwu; potom cestowal přes Kyjew a přes Krakow.

Sprawu zemskau wedl mezitím bratr jeho Děpolt; proti němuž pokaušel se Soběslaw, syn Soběslawa I, potáhnauti lid na swau stranu, a zmocniti se knížetstwí. Děpolt ale jej zajal, a na rozkaz knížete Wladislawa, když se do země nawrátil, wsazen byl Soběslaw do wězení na hrad Přimdu (1148). Po dwau létech (1150) powedlo se mu odtud utéci; i zdržowal se jakož i bratr jeho Oldřich u dworu krále německého Fridricha I, wšelijak se pokaušeje, aby se pomocí jeho stal knížetem.

S králem Fridrichem měl Wladisław i z té i z jiných příčin rozličné mrzutosti a rozepře, pro kteréž jemu wždy hrozilo nebezpečenstwí s té strany. We spletkách s rozličnými knížaty německými přišel i o některé části zemí, které knížata česká od času krále Wratislawa drželi w lénu od říše, jako o krajinu Budišinskau w Lužici, čehož císař Fridrich byl příčinau. Ale nepřátelstwí toto najednau proměnilo se welikými potřebami, které císaři nastaly we wzdálených končinách jeho říše, w nichž se musil ohlížeti o pomoc u dosawadních přátel i nepřátel.

Zwelebením wšelikého umění následkem křížowých wálek zmohly se, jak jinde řečeno, nejwíce Wlachy a jiné země w západní a jižní Ewropě. Průmyslem a rozsáhlým obchodem, wedeným po zemích i po mořích, zbohatla zwláště weliká města w Italii, a welikým bohatstwím dobyli sobě i weliké swobody, tak že wšech předešlých wrchností swých se zbawili,

a neměli jiných představených, než každé město swé konšely a starší, wolené od obce. I císaři Římskému začali se konečně wzpauzeti, a moci jeho neuznáwati. Hlawau wšech jiných w tomto počínání bylo nejslawnější město Mediolan w Lombardii. Proti němu strojil se tedy císař Fridrich k wálečnému tažení, chtěje wlaská města zase uwésti sobě w poslušenstwí, a císařskau moc nad Italií obnowiti. Aby sobě získal pomoc knížete Wladislawa, slíbil mu krajinu Budišinskau zase nawrátiti, a pozdwihl jej i se wšemi nástupci jeho w Čechách za krále.

Tedy se strojil Wladislaw k dalekému tažení. Starým županům a kmetům zemským úmysl jeho nelíbil se; neb nenacházeli w tom žádného prospěchu pro zem, když se kníže míchati chtěl w záležitosti cizích a wzdálených národů; aniž se ukázali ochotnými k sněmownímu powolení nějaké pomoci, bez kteréhož žádný Čech powinen nebyl táhnauti za hranice. Ale mladší panstwo a rytířstwo, dychtiwo jsauc bojů, nedbalo na radu starších. Na wyzwání knížete, aby s ním šel, kdo chce, že se každému za služby odmění, sebralo se 10.000 udatných druhů; s nimiž radostně nastaupil cestu do Italie.

Tažení toto bylo druhé, na kterém Čechowé ukázali udatenstwí swé w tak wzdálených krajinách; byloť slawnější než předešlé ono ku pomoci císaři Jindřichowi proti Řehoři VII. Král Wladislaw wedl wojsko swé přes hory Tyrolské, sněhem pokryté. Za horami w rozkošném poli wlaském položili se, očekáwajíce příchod ostatního wojska císařowa. Když se wojsko wšecko sebralo, táhli nejprwé k řece Addě, hluboké a diwé, kteráž tehdy rozwodněním byla ještě diwější. Mediolanští wšecky mosty přes ni strhali,

a za řekau mocně se položili, bránice císaři w přechodu. Wšecko wojsko musilo se w pochodu swém zastawiti, a císař seděl mrzut we stanu swém, newěda hned rady, jak na nepřítele dostaupiti. Čechowé stáli při řece, asi míli od císaře wzdáleni, kdež byla řeka nejnebezpečnější, pročež méně strážena od nepřátel. W tom Odolen, Střižůw syn, rytíř český, skočil do diwé řeky, a pokusil se přeplauti; jiní dwa druhowé jeho pustili se za ním, z nichž jeden brzy se zas obrátil; Odolen ale a druhý dostali se šťastně na druhau stranu, i obdiwowali se wšichni na břehu stojící jejích smělosti. To uslyšew král Wladislaw: „Co ti učinili," řekl, „slušno wšem dowésti;" skočí do wody, wšecko wojsko české za ním; i přeplauli na druhau stranu řeky, se ztrátau owšem welikau; neb mnozí zahynuli we wlnách; král udeří na Mediolanské překwapené, i přijde zmatek do wojsk jejich, kdež stáli naproti ležení císařowu. Již widí císař utíkati je od řeky, aniž wěda příčiny jejich zmatku, a w tom uslyší českých bubnů rachot, a widí zástupy české, any mocně rozhánějí nepřítele.

Tu učinili císařští mosty přes Addu, a přešlo wšecko wojsko, i porázelo pluky Mediolanské až k samému město jejich. Před jeho zdmi pewnými a wysokými položili se w sedmi leženích, i jali se Mediolan obléhati. Mediolanští wždy nelekali se. Wen z města wyskočili na dwojí ležení, a dobyli jich, i byli by welkau porážku spůsobili celému wojsku císařowu. W tom podruhé slyšáno známé wšem české bubnowání a českých rohů wálečné traubení. Čechowé Wlachy porazili na útěk. Dacia, předního wůdce Mediolanských, král Wladislaw probodl w boji kopím swým. Tu po nedlauhém čase počal město

hlad mořiti, i ubýwalo měšťanům srdce; až obrátili se na krále českého o přímluwu u císaře, aby jim milost učinil. Takž se město poddalo s welkým ponížením; nejpřednější obywatelé musili wyjíti bosi do ležení císařowa a jemu se pokloniti, i přijmauti jeho rozkazy.

Málo let po nawrácení swém z tohoto tažení domů wytáhl král Wladislaw do nowé wálky daleké, kteráž se strhla w Uhřích mezi dwěma králowici, bojujícími o trůn. Jednomu z nich, Štěpánowi IV, pomáhal císař řecký Emmanuel, na jehožto dwoře on byl wychowán; druhý též Štěpán (III) nazwaný, obrátil se o pomoc ku králi Wladislawowi. Sněm český odepřel králi opět pomoc k této wálce, neuznáwaje žádné příčiny, proč se wkládati w záležitosti cizích zemí; ale král táhl zase na swé autraty s bojowníky dobrowolnými. Řekowé musili před ním cauwati z celých Uher až ku polední hranici. Tu bojíce se swésti s ním bitwu, zanechali ležení swého, a odtáhli přes Dunaj. Ležení celé s welikau kořistí padlo Čechům do rukau, i přinucen byl císař Emmanuel uzawříti smlauwu o pokoj, kterauž učinil s ním Wladislaw jen pod tím, že Štěpán III, od něho podporowaný, obdržel králowstwí (1164).

We wšech welikých jednáních krále Wladislawa w záležitostech zahraničných byl Daniel, biskup Pražský, statečným jeho pomocníkem. Bylť muž w politice swětské welice zběhlý a obratný, wíce státník než biskup, tak jako mnozí wysocí praelati toho času. Když se král Wladislaw po dobytí Mediolanu wrátil ze Wlach, zanechal biskupa při císaři Fridrichowi, jemuž on po wíce let slaužil w jeho těžkých wěcech, jak při uwádění nowých řádů we městech wlaských

a wzniklém z toho nowém wzbauření, tak při welikém sporu, kterýž nastal mezi Fridrichem a papežem Alexandrem III. Daniel držel i w tomto sporu s císařem proti papeži, a přiměl k tomu i krále, že se přidržel papeže Viktora zwoleného naproti Alexandrowi od císaře. Jeho přičiněním zachowalo se přátelstwí mezi Fridrichem a Wladislawem, již zase rozličnými okolnostmi zwiklané, po celý čas jeho žiwota. Wladislaw pomáhal císaři i w dalších těchto jeho wálkách wlaských, ač již ne osobně, ale wojskami pomocnými, nad nimiž bratra swého Děpolta postawil Děpolt i biskup Daniel zahynuli w těchto bězích na mor při obléhání města Ancony (1167).

Od té doby rušilo se srozumění mezi císařem a králem českým rozličnými spůsoby. U dworu císařowa zdržowali se po wšechen čas synowé Soběslawa I, Oldřich a Wácslaw, a brali sobě naději ku konečnému dosažení knížetstwí nad Čechy. Starší bratr jejich, Soběslaw, byl se ještě před tažením krále Wladislawa do Uher dokonce odwážil k náhlému wpádu do Morawy, a dobyl Olomauce (1161). Král, nemoha jeho hned zapuditi mocí, slíbil mu dobré zaopatření w zemi, když by se dobrowolně wzdal, a přišel ke dworu jeho. Což když Soběslaw učinil, byl zrádně zajat, a wsazen zase do předešlého wězení swého na Přimdě. Znamenaje wšak Wladislaw ustawičné starání bratří jeho u císaře, a zmáhající se nepřízeň císaře proti sobě, myslil při sklonku swého wěku, tak jako jiní předchůdcowé jeho, na to, aby nastaupení na knížecí stolici po swé smrti pojistil synu swému nejstaršímu, jménem Fridrichowi. I zwolil za prostředek nejjistější ten, že ještě za žiwota swého z panstwí se poděkowal, a posadil Fri-

dricha na knížecí stolici, sám pak po 34letém panowání chtěl ostatní wěk swůj strávili w pokoji mezi mnichy Praemonstraty w klášteře Strahowském, kterýž byl založil (1173).

§. 29.

Fridrich a Soběslaw.

Císař Fridrich nenechal se tímto skutkem odwrátiti od úmyslů swých, aby pomáhaje synům Soběslawowým, rozšířil moc swau nad Čechy, tak jako jiní císařowé předtím; neb wděčnost za důležité služby od knížat českých prokázané nepřekážela Němcům nikdy w násilném podmaňowání. Na žádost Oldřicha, bratra Soběslawowa, kázal Wladislawowi i Fridrichowi, aby se postawili před saudem jeho w Normberce, aby Soběslawa z wězení propustili, a s sebau přiwedli; chtělť mezi nimi rozsauditi, kdo prý po dobrowolném odstaupení Wladislawa má práwo k panowání. Darmo snažil se Fridrich císaře po dobrém od toho odwésti; konečně Soběslawa z Přimdy propustil, a přiwedl se sláwau na hrad Pražský, chtěje jej přátelsky uchlácholiti, aby sešlo s další rozepře. Ale Soběslawowi, sotwa byl ke dworu Fridrichowu uweden, hned prwní noc donešena byla zpráwa křiwá, že jej Fridrich druhého dne chce zbawiti zraku, aby jej udělal k wládě neschopným; čehož on uleknuw se, ihned utekl z hradu, a odebral se přímo ke dworu císařowu. Tedy nemaje Fridrich smělosti předešlých knížat českých, aby se opřel mocí wálečnau, odebral se též k císaři, a podrobil se saudu jeho. Ale rozsudek císaře byl w krátkosti ten, že má býti Soběslaw panowníkem nad Čechy, při čemž prohlá-

sil, že důstojenstwí králowské, ježto bylo Wladislawowi i nástupcům jeho propůjčeno na wždy, zase béře od Čech, tak aby se Soběslaw a nástupcowé jeho zase nazýwali wéwodami čili knížaty. Soběslaw musil se za toto udělení knížetstwí zawázati k nowému pomocnému tažení do Wlach, kteréž wykonal wyprawením wojska českého pod bratrem swým Oldřichem. Král Wladislaw, od newděčného císaře zrazen, odebral se nyní z kláštera swého do Durynk na statky swé manželky, kdež po krátkém čase umřel (1174).

Soběslaw II byl muž pobožný a sprawedliwý; a lid obecný milowal jej netoliko pro slawnau památku otce jeho Soběslawa I, ale zwláště také proto, že byl laskaw na chudé a na nižší stawy; pročež jej wznešenější posměšně nazýwali knížetem sedlským. Ale u wězení, we kterém strávil 15 let nejlepšího wěku swého, nenaučil se dosti swětské maudrosti, potřebné k hájení se proti wšelikým zjewným nepřátelům i zištným přátelům. Císaři Fridrichowi pomáhal netoliko we wálce wlaské proti papeži Alexandrowi, nýbrž i proti Jindřichowi, wéwodowi rakauskému, jenž též stál při straně papežowě. Soběslaw sebral wojsko náramné, až na 60.000 mužů, i wtrhnul s ním do Rakaus po dwakrát, a zemi hrozně poplenil až po Dunaj; wojsko jeho neodpauštělo ani kostelům a klášterum (1177); pročež papež Alexander klatbu na něj wyslowil. A wšak to wšecko nepostačowalo císaři Fridrichowi, kterýž i Soběslawa wzal brzy w nenáwist, když se nechowal we wšem dle wůle jeho.

Mezitím obrátilo se císařowi štěstí w Italii welikau bitwau u Legnana (1176), w níž od Lombardů a strany papežowy poražen byl na hlawu, a musil

upustiti od předešlého přísného panstwí nad Wlachy, i podrobiti se žádostem papežowým. Tu přiwolil i k tomu, aby Fridrichowi českému, jenž se přídržel papeže, udělil léno země české na místě Soběslawowě. Fridrich slíbil mu za to mnoho peněz, a wydal se na cestů do Čech, aby si panstwí wydobyl pomocí přátel swých. Pomáhali mu Konrád kníže Znojemské a Leopold rakauský; za swé peníze najal sobě i z jiných krajin mnoho žoldnéřů německých, a wtrhnul nejprwé do Morawy, potom do Čech, kdež náhle se zmocnil Prahy (1178), a Soběslaw, nemoha se hned postawiti k dostatečnému odporu, utekl na hrad Skálu w kraji Klatowském, kdež se uzawřel.

Fridrich měl přátely swé w panstwu českém; ale obecný lid přál wždy Soběslawowi. Tedy když Fridrich po některém čase odešel wen ze země, powolán byw do Šwáb ke dworu císařowu, Soběslaw sebral swé bojowníky a přiblížil se ku Praze (1179); a wšak nemohl se hradu w rychlosti zmocniti; neb jej hájil lid Fridrichůw, ana byla w hradě ostražitá manželka jeho Alžběta, kněžna uherská. Fridrich, o tom zprawen, pospíšil honem zpět do země, sebraw zase zástup německých žoldnéřů, a zárowěň táhl mu k žádosti jeho na pomoc Konrád Znojemský z Morawy. Soběslaw udeřil z nenadání na Němce Fridrichowy nad potokem Loděnickým, na cestě od Berauna ku Praze, i porazil je na hlawu. Fridrich we zmatku utíkal w prawau stranu až přes Wltawu, aby se spojil s wojskem Konrádowým; i sešli se u Prčic, odkudž táhli k hájení Prahy a Wyšehradu. Soběslaw w patách za nimi, udeřil na ně w poli před samau Prahau, w místech, kdež nyní jest hořejší Nowé město. Tu se strhla bitwa krwawá, w níž Soběslaw

poražen, musil se obrátiti na útěk. Zdržowaw se ještě po 11 měsíců na Skále, konečně odešel i ze země, a zemřel w cizině (1180).

§. 30.

Poslední boje mezi Přemyslowci o knížecí stolici.

Kníže Fridrich sháněl nyní peníze, kteréž slíbil císaři za udělené sobě knížetstwí, i utiskowal proto národ welikými daněmi proti wšemu předešlému obyčeji. Z toho netoliko lid obecný, ale i panstwo wzbauřilo se proti němu náhle, i musil utéci ze země (1182). Stawowé powolali Konráda Ottu Znojemského na knížetstwí, kterýž přišel a panowání nastaupil; Fridrich pak opět obrátil se o pomoc k císaři Fridrichowi. Tu spatřil císař konečně žádaucí okamžení, aby Čechy dokonce oslabil, a sobě podmanil. I powolal Konráda a nejpřednější pány české k sobě do Řezna, aniž odwážili se rozkazu jeho neposlechnauti. Císař posadil se w majestátu swém na radnici Řezenské, kdež se knížata i pánowé čeští před ním postawili, an před očima jejich dal přinésti sekery katanské, aby porozuměli úmyslu jeho. Tu nařídil, aby přijali Fridricha zase za pána swého; Konrádowi pak Ottowi udělil léno země morawské, nazwaw jej morawským markrabím, tak aby tuto zemi držel od samého císaře a jen jeho, ne pak knížete českého byl poslušen. Rozdělením Morawy od Čech chtěl napotom tím snáze panowati nad oběma. Pánowé, bojíce se krwawého hněwu jeho, nic nesměli odmlauwati, a přijali jeho rozkazy.

Hněw proti Fridrichowi, wnucenému knížeti, byl nyní w lidu českém wšeobecný. Nedlauho trwalo

i zdwihli se opět proti němu. Wůdce pozdwižení byl Wácslaw, poslední syn Soběslawa I, a wšak nazmar dobýwal hradu Pražského, kdež Alžběta, manželka Fridrichowa, w nepřítomnosti knížete, zmužile se bránila. Před wojenskau mocí Fridricha, kterauž opět přiwedl z Němec, musil ustaupiti, a odebrati se ze země (1184). Tu se odwážil Fridrich konečně i nedbati záhubných rozkazů císařowých, a wyslal bratra swého, Přemysla Otakara, do Morawy, aby Konráda Ottu, nowého markrabí, přinutil zbraní ku předešlému poslušenstwí. Přemysl Otakar wtrhnul do země Znojemské, i setkal se s Konrádem w bitwě ze wšech nejkrwawější u Loděnic (1185), w níž 4000 Čechů a Morawanů s obau stran přišlo o žiwot. Přemysl Otakar zwítězil, ač se ztrátau welikau, Konrád Otto wšak nechtěje déle dáwati příčiny ku prolévání krwe bratrské, odřekl se dobrowolně swé neodwislosti, a knížeti českému se poddal.

Sotwa ale nebezpečný tento spor byl utišen, nastal horší mezi knížetem Fridrichem a bratrancem jeho Jindřichem Břetislawem. Tento, wstaupiw do kněžského stawu, byl učiněn biskupem Pražským, jako někdy Jaromír, syn Wratislawůw, i zachtělo se mu užíwati podobného panstwí swětského a neodwislosti od wrchnosti swětské, jaké měli biskupowé w říši německé. Tedy se zpěčowal knížete poslauchati, daně ze statků swých platiti a jiné powinnosti konati, jak bylo od starodáwna; a když jemu Fridrich nebyl powolný, hrozil proti němu wystaupiti klatbami duchowními. Z toho nastaly obecné rozmišky, i musil biskup utéci ze země. On, jako wšichni nezdární synowé wlasti, běžel k císaři, a žalowal před saudem biskupů a knížat jeho, kteříž hned rozhodli,

že biskup Pražský jest kníže německé říše, kteréž nemá poslauchati knížete českého, nýbrž toliko císaře; na to jemu dal císař list se swau pečetí (1187). A wšak dle úmyslu císaře již se nestalo, neb brzy zahynul we wálce křížowé w swaté zemi. Kníže Fridrich český zemřel ještě dříwe než on, strojiw se k témuž tažení křížowému (1189).

Na knížecí stolici nastaupil nyní Konrád Otto Znojemský, a sic ještě s potwrzením císaře Fridricha, jemuž dal na pomoc ku křížowé wálce hauf českých bojowníků. Wůdcem jejich byl Děpolt, syn prwního Děpolda, bratra krále Wladislawa. I on, jako císař, w zemi swaté zahynul. Sám pak kníže Konrád, muž statečný, od něhož se Čechowé nadáli mnohého dobrého, táhl s Jindřichem VI, synem císaře Fridricha, do Italie, a umřel příliš záhy na mor při obléhání města Neapole (1191).

Hned nastaly nowé boje o trůn a pikle až příliš hanebné. Páni zemští wyzdwihli tentokrát zase dle zákona Břetislawowa nejstaršího Přemyslowce na knížecí stolici, Wácslawa II, syna Soběslawa I. Ale Přemysl Otakar, bratr předešlého knížete Fridricha, šel k císaři Jindřichowi, a slíbil mu 6000 hřiwen stříbra, aby mu udělil léno české. Císař učinil rád dle žádosti jeho, a jmenowal jej českým knížetem, zároweň pak mladšího bratra jeho Wladislawa nezáwisným markrabím morawským, tak jak ondy císař Fridrich sobě wymyslil. Wácslaw po krátkém odporu musil ustaupiti, a Přemysl Otakar stal se knížetem (1192). Nyní měl wšak platiti císaři slíbených 6000 hřiwen stříbra, a nemohl sebrati nežli část té summy. Dle smlauwy o tom učiněné musil biskup Jindřich Břetislaw odebrati se ke dworu císařowu, a býti u

něho co rukojmě za ten dluh, pokudby nebyl wyplacen. Ale Přemysl Otakar nelíbil se císaři již také z jiných příčin, neb nechtěl jemu býti we wšem po wůli. Tedy císař, jak jej na knížetstwí české dosadil, tak wzal si i práwo, zase jej ssaditi, a udělil léno země české biskupu Jindřichowi Břetislawowi samému, s nímž wzal umluwu, a ostatek dluhu onoho jemu odpustil.

Jindřich Břetislaw přitáhl se žoldnéři německými do Čech a setkal se s Otakarem u Zdic, nedaleko od Berauna (1193). Tu páni čeští, ještě nedáwno slíbiwše Otakarowi, že za něj chtí žiwoty swé nasaditi, prwé než přišlo k bitwě, zrádně jej opustili, a dali se k biskupowi. Otakar musil se dáti na útěk, a lakotný biskup stal se zároweň knížetem. Dobyl sobě i Morawy, a Wladislawa, bratra Přemyslowa, wzal s sebau ke dworu swému, kdež jej držel nejprwé pod dohledem, potom u wězení. Panstwí jeho netrwalo wšak déle než čtyry léta. Poslán od císaře proti odbojnému markrabí míšenskému, poplenil zem jeho hrozně, až styděe se za to pro swé kněžské důstojenstwí, činil potom weřejné pokání. Když tři léta na to se roznemohl, a ležel na smrtelné posteli, pánowé čeští, zdwihše se, oswobodili knížete Wladislawa, bratra Přemyslowa, z wězení, a prowolali jej za knížete (1197). Tu se biskup dal odwezti do Cheba, aby mohl w pokoji umříti, a w málo dnech skonal.

Přemysl Otakar zwěděw o tom, co se přihodilo, pospíchal z ciziny do Čech, aby se s přátely swými opět pokusil o nabytí panstwí. Neb byl starší než Wladislaw, i myslil proto míti lepší práwo, než on; ale páni čeští báli se pomsty od něho, že jej pře-

dešle u Zdic opustili. Mezi těmi, kteří se ho přídrželi, byl župan, jménem Černín, nejpřednější. Než Wladislaw, nechtěje nechat opět prolévati krwe české, ustaupil z lásky bratrské dobrowolně s knížecí stolice, a přijal od Přemysla toliko zemi morawskau, pod názwem markrabstwí, ne neodwislau od Čech, nýbrž co zemi přiwtělenau. Takž wstaupil Přemysl Otakar I bez překážky na knížecí stolici (1197).

Letopočet.

L. p.
999. Umřel kníže Boleslaw II. — Pád říše české.
1002. Wladiwoj polský učinėn knížetem.
1004. Boleslaw Chrabrý z Čech zapuzen.
1012. Oldřich ssadil Jaromíra s knížetstwí.
1028. Břetislaw dobyl Morawy.
1029. Břetislaw Juditu unesl.
1039. Břetislaw dobýwal w Polsku.
1040. Wálka Břetislawa s císařem Jindřichem III.
1055. Spytihněw II nastaupil panowání.
1061. Wratislaw II
1068. Jaromír stal se biskupem.
1081. Čechowé pomáhali dobýwati Říma.
1090. Zderad zabit.
1092. Král Wratislaw umřel.
1096. Prwní tažení křížowé.
1100. Břetislaw II. zabit.
1107. Swatopluk swrhnul Bořiwoje s knížetstwí.
1108. Wršowci zabiti.
1109. Swatopluk zabit. — Praha obléhána od Wladislawa.
1110. Bitwa pod Krkonoši.
1113. Wacek zabit.
1126. Soběslaw I porazil císaře Lothara u Chlumce.
1142. Praha oblehnuta od Konráda.
1158. Tažení Wladislawa II k Mediolanu.
1164. Wálka w Uhřich s císařem řeckým Emmanuelem.
1173. Wladislaw II postaupil stolici knížecí synu swému Fridrichowi.

L. p.

1173. Císař Fridrich I učinil Soběslawa II knížetem.

1178. Fridrich wytisknul Soběslawa z knížetstwí.

1179. Bitwa u Loděnic w Čechách. — Fridrich zwítězil nad Soběslawem u Prahy.

1182. Morawa markrabstwím učiněna.

1185. Bitwa u Loděnic w Morawě.

1187. Biskup Pražský prohlášen za knížete říšského.

1192. Přemysl Otakar zmocnil se ponejprw panowání.

1193. Přemysl opuštěn od pánů u Zdic. — Jindřich Břetislaw kníže i biskup.

1197. Jindřich Břetislaw umřel — Přemysl Otakar podruhé powýšen na knížetstwí.

KNIHY ČTWRTÉ.

Králowé čeští rodu Přemyslowa.

(Od r. 1197 až do 1306.)

§. 31.

Přemysl Otakar I a rozepře w říši.

Přemysl Otakar I byl muž neobyčejných darů ducha, rownaje se uměním wálečným i obratností w politice swého času nejwíce otci a pradědowi swému Wladislawu II a Wratislawowi II, předešlým králům českým. On, jako tito dwa předkowé jeho, hleděl moc domu swého i říše české zwelebiti použitím nesnází, w nichž se nacházeli císařowé němečtí, jakožto sice nejmocnější a nejnebezpečnější nepřátelé. Okolnosti času byly jemu tak přízniwé, že dowedl utwrditi neodwislost země české s té strany wíce, než kterýkoli z předchůdců jeho. Říše česká, nedáwno ještě od císaře německého trhaná a utahowaná dle libosti, stala se jeho wystaupením zase swobodnau a mocnau sausedkyní Němců; a panowníci čeští, nestrachujíce se již odtud rozkazů císaře Římského, wedli w záležitostech říše samé mocné slowo, dle něhož welikě wěci se rozhodowaly. W zemi české spůsobil Přemysl po dlauhých baufkách předešlých

trwanliwý pokoj a pořádek, a rozbrojům o poslaupnost na knížecí stolici, které za panowání jeho ještě častěji proskakowaly, učinil mocnau rukau swau konec na wždy.

Wšecka říše německá byla při času nastaupení Přemysla na knížecí stolici roztržena na dwě strany, kteréž se swářily o budaucího císaře po smrti Jindřicha VI. Jedni chtěli Filippa Hohenštaufského, bratra Jindřichowa, poněwadž syn téhož, Fridrich, byl ještě mladý, druzí přídrželi se Otty, wéwody Brunšwického. Kníže Přemysl učinil tedy přátelskau umluwu s Filippem, slíbiw jemu swau pomoc k dosažení císařstwí. Za to jemu Filipp udělil dědičné důstojenstwí králowské (1198), a Přemyslowau pomocí byl stejného dne korunowán na králowstwí německé, kterého i Přemysl Otakar na české we městě Mohuči.

A wšak nepřítelem Filippowým byl mocný papež Římský, Innocenc III, jemuž Otto, kdyžby dosáhl císařské koruny, slibowal mnohem wětší poddajnost w žádostech jeho církewních. Přízně papežowy potřebowal i Přemysl Otakar, zapleten jsa toho času do rozličných záležitostí, we kterých by jemu hněw papežůw býwal welice nebezpečný. Neb znelíbiw sobě manželku swau Adelu, dceru markrabí mišenského, s níž mnoho let žiw byl a wzrostlé měl dítky, nenadále s ní se rozwedl pod příčinau, že s ním byla přátelská we čtwrtém koleně, a pojal manželku jinau, Constancii, králowskau dceru uherskau. Krom toho měl rozepři s některau částí duchowenstwa w Čechách o wolení biskupa. Jedna i druhá wěc přišla před saud papeže, i musil se Přemysl hledět zachowati w jiném dle wůle jeho, aby papež w obau těchto wěcech udělal rozsudek jemu přízniwý.

K wůli papeži Innocenciowi odstaupil tedy najednau od strany Filippowy k straně Ottowě. Na žádost legata papežského Guidona wytrhnul roku 1203 proti Filippowi do pole, oblehl jej we městě Erfurtě w Durynsku, a přiwedl k rychlému odtud útěku, načež poplenil zemi pomocníka jeho, arcibiskupa Magdeburského. Nadarmo Dětřich, markrabí mišenský, bratr Adelin, wtrhnul zatím do Čech, a plenil zemi; bylť brzy poražen od statečného hrdiny Beneše Hermanowa pod Hrubau Skalau w kraji Boleslawském; král pak Přemysl pokáral jej na zpáteční cestě swé do Čech, popleniw zem jeho mišenskau. Za tuto pomoc pojistil mu netoliko Otto králowské důstojenstwí, nýbrž i papež Innocenc we jménu stolice apoštolské jmenowal jej králem, a činil mu rozličné jiné milosti.

A wšak Otto, král od papeže uznaný, nebyl tak šťastný, jako Filipp protiwník jeho, kterýž brzy zase sebraw swé síly, udeřil druhého roku na Hermana, lankrabí durynského, a obléhal nejprwé město jeho Weissensee. Král Přemysl táhl lankrabímu hned na pomoc, a wšak musil na kwap cauwati; nebo Filipp zanechaw obléhání města, wší mocí obrátil se proti němu, a Otto zatím obau přátel swých nechal w nesnázi. Z nawléknutí Filippa zdwihli se téhož času w Čechách proti Otakarowi Děpolt a Soběslaw, synowé Děpolta II, kteří wládli audělem w župách Čáslawské, Chrudimské a Wratislawské. Jich pokaušení se o trůn bylo brzy zmařeno; nicméně wšak Přemysl, přičítaje winu nehody swé Ottowi, jakožto nedbalému neb newěrnému příteli, obnowil zase přátelstwí s Filippem, a zůstáwal odtud při straně Ottowě jen na oko. Filipp po krátkém čase padl rukau aukladného wraha (1208), a wšak Otto, nemaje nyní žádného

protiwníka, zrušil slowo dané papeži Innocenciowi, a spůsobil si jeho nepřátelstwí. Tu wyzýwal papež knížata proti němu, a žádal, aby zwolili za císaře Fridricha, syna Jindřicha VI, kterýž zatím byl dorostl (1210). Tedy Přemysl Otakar, král český, a Hermann, lankrabí durynský, powstali prwní proti Ottowi, a wyhlásili Fridricha II za císaře.

Otto, jakž o tom zwěděl, sbíral wšecky nepřátely krále českého w říši i také w samých Čechách na swau stranu, a strojil se proti němu k wálečnému tažení. Na sněmu říšském w Normberce kázal knížatům německým swé strany, aby učinili saud nad Otakarem; kteříž prohlásili jej za proneweřilého, a Otto udělil léno země české Wratislawowi, synu Otakarowu z Adely. Někteří šlechtici a županowé z Čech byli při tomto skutku přítomni, chtíce přispěti ke swržení Přemysla s králowstwí. Mezi nimi byl nejspíš i Černín, župan, prwé přední jeho přítel, kteréhož nyní wypowěděl král ze země, a pobral statky jeho (1212).

Ale usilowání toto wšecko bylo daremné. Pomocí Přemysla Otakara wešel Fridrich II Hohenštaufský do říše, a přijat byl za císaře. Otto poplenil krajiny lankrabí durynského, arcibiskupa Magdeburského a jiných knížat sobě protiwných; ale Přemysl, wytáhnuw proti němu wojensky, zahnal jej až ke městu jeho Brunšwiku (1213), načež přemožen byl dokonce. Za tuto pomoc sobě učiněnau potwrdil a rozšířil císař Fridrich hned napřed (1212) privilegia a swobody králowstwí českého, tak aby napotom důstojenstwí králowské w Čechách bylo platné nawždy, aby králowé čeští neměli žádné jiné powinnosti k říši, než stawěti 300 ozbrojených k tažením do Říma, aneb

zaplatiti místo toho 300 hřiwen stříbra; aby nebyli potahowáni k žádným jiným sněmům w říši, než kteréby byly držány na blízce země české, w Bamberku, Normberku neb Meziboru; investituru biskupům aby udělowal král český sám, a nikoli již císař německý; konečně darowal císař králi českému Floss, Schwarzenberk, Donín a jiné hrady a statky w Sasích a w hořejší Falci za náhradu autrat wojenských.

Tak byla neodwislost země české od Němec po tolikých předešlých wálkách mezi Čechy a Němci pojištěna určitě, a králowé čeští potomní dowedli ji hájiti, žeť již dle předešlé newěrnosti císařů we slibech jejich znowu zrušena býti nemohla.

K wětšímu utwrzení moci králowské w zemi samé spůsobil Otakar nedlauho potom při sněmu zemském, aby syn jeho Wácslaw I hned za žiwobytí otce wyhlášen byl za nástupce w králowstwí (1216). K tomu swolil i bratr jeho Wladislaw, markrabí morawský, kterýž neměl dětí; i byl takto zákon Břetislawůw o nastupowání dle stáří opět zrušen, a již potom wíce newzpomenut. Platilo odtud za prawidlo, jako u Němců, že po smrti otce nastaupil panowání wždy nejstarší syn jeho, a teprw, když nebylo žádných synů posledního panowníka, nastaupili bratří neb jiní příbuzní. Děpoltici, kteříž s tímto ustanowením byli nespokojeni, wyšli ze země, a wystěhowali se do Slezska, kdežto rod jejich brzy wymřel.

§. 32.

Biskup Ondřej.

Panowání krále Přemysla a prwních nástupců jeho w králowstwí českém byla doba welikých pře-

wratů we wnitřních řádech zemských, kteréž welice působily na wšecky pozdější osudy národu. Nebo obratností Přemysla Otakara w zahraničné jeho politice wybawena byla sice země česká z zewnitřní odwislosti od císařů německých, nikoliw ale z welikého wplywu, kterého si řádowé a obyčejowé Němců, jakož wůbec národů západoewropejských, během času dowedli wydobyti u wnitř země samé. Wplywem tímto, dílem přese wšecko protiwowání králů, ještě wíce wšak jejich wlastním působením hynuli wždy wíce starodáwní řádowé slowanští, s nemalau škodau státu a národu. Prwní silnější počátek stal se za Přemysla welikau rozepří o poměr mezi státem a církwí následkem nařízení Řehoře VII, w Čechách předtím ještě zcela nepřijatých.

Již biskup Jindřich Břetislaw, potomní kníže české, byl za panowání knížete Fridricha bažil po auplné swobodě biskupské stolice od stolice knížecí, a wymohl si na to liché privilegium od císaře; jakož jest we předešlých knihách wyprawowáno. Po jeho smrti byla tedy weliká péče knížete Wladislawa III, aby se biskupem českým nestal muž jemu podobný, kterýžby chtěl působiti zmatek w zemi pro naplnění swé ctižádosti; i swolal kníže ke zwolení nowého biskupa sněm zemský dle starodáwního, ač nedáwno předtím zrušeného obyčeje; na němž zwolen byl za biskupa Daniel, řečený Milek, jenž přijal investituru od knížete, a slíbil jemu we wěcech swětských powinnau poslušnost. O to zdwihli někteří z wyššího duchowenstwa w Čechách žalobu proti biskupowi u papeže, winíce jej krom toho z wymyšlených neprawostí. Rozepře tato wedena byla za krále Přemysla. A wšak papež Innocentius, jemuž byl Přemysl w ro-

zepři jeho s císaři německými wždy pomocný, neučinil žádného jemu nemilého rozsudku, i zůstal Daniel w důstojenstwí biskupském bez překážky až do smrti swé (1214).

Po něm ale stal se biskupem Ondřej, probošt Pražský, muž přísných mrawů a žiwota zachowalého, ale ctižádostiwý a twrdošíjný, jehož hlawa naplněna byla pyšnými plány Řehořowými ku powýšení duchowního stawu nade wšechny jiné a zřízení swětského panstwí pod jménem církwe Kristowy. Wšecko, čeho dosáhlo duchowenstwo během času w zemích jiných, chtěl on i w Čechách wynutit na králi a na lidu. Žádalť, aby duchowní a poplatní jejich lidé byli wyměněni ode wšech obyčejných saudů zemských; nechtěl, aby duchowenstwo se statků swých platilo jaké daně; zapowídal swětským práwo jejich ku podáwání kněží na fary a jiná důstojenstwí; žádal z celé země desátek duchowním, kterýž se předtím wzdáwal jen dobrowolně w některých místech, a jiné podobné wěci, předtím w zemi neslýchané, sobě wymýšlel. Tomu když se král a wšechen národ protiwil, wyhlásil biskup po celé zemi interdikt, to jest zastawení wšech služeb božích, pokudby takowé žádosti jeho nebyly wyplněny, a odejel ku papeži Honoriowi III do Říma (1217).

Král Přemysl obrátil se w té nesnázi k arcibiskupu Mohučskému, žádaje, aby on jakožto představený rozepři tuto rozsaudil, a do té doby interdikt zrušil. Arcibiskup učinil dle žádosti jeho; ale papež Honorius, jenž rád widěl rozšíření swětského panstwí duchowních, a tudy swého, těžce jemu to wytýkal, krále napomínal k wyslyšení sprawedliwých žádostí biskupowých, a interdikt zase obnowil. Duchowenstwo

české, nižší i wyšší, skoro wšecko nařízením biskupowým se bylo protiwilo, a nezachowáwalo interdiktu. Za to ale wyřkl papež klatbu nad nimi, a neposlušné děkany a kanowníky prohlásil za zbawené jich důstojenstwí. Král nic na to nedbaje, hájil je wždy při jejich praebendách, a tak trwala rozepře čtyry léta; až konečně obě strany něco upustily, a stalo se narownání a smlauwa mezi biskupem a zemí skrze papežského legata Řehoře de Crescentio (1221). Smluwau tauto uznána byla moc biskupa k usazowání a ssazowání kněží, wšak bez ujmy podacího práwa čili patronatu saukromých osob; král slíbil jemu desátky wzdáwati z celé země; poddaní biskupowi byli oswobozeni od wšelikých zemských robot; konečně, což bylo největší protržení řádů zemských, byla biskupowi dána moc sauditi nad swými poddanými, a dílem i nad kněžstwem w celé zemi. Podobné swobody w menší míře uděleny byly zároweň i ostatnímu duchowenstwu w zemi w ohledu na jeho lidi poplatné. Tak bylo staré chwalitebné zřízení slowanské, stejnost práwa a powinností wšech občanů, porušeno, a brána otewřena nemaudrému zřízení německých států manských, tak jakoby pomatení takowé patřilo k řádům církwe křesťanské.

Biskup Ondřej, maje zlé swědomí, bál se i po této umluwě w Čechách zůstati, i utekl před hněwem Čechů podruhé do Říma, kdež umřel (1224); ale zlé, jeho úsilím spůsobené, zůstalo, a rozmáhalo se potom wždy bujněji.

§. 33.

Král Wácslaw I a rozepře jeho s Fridrichem rakauským a císařem Fridrichem II.

Král Přemysl, stár jsa, hleděl toho času panstwí nad Čechy pewněji pojistiti synům swým, i dal nejstaršího Wácslawa, již prwé zwoleného za krále, ještě před smrtí swau slawně korunowati; mladšímu pak synu, Přemyslowi, dal w podíl markrabstwí morawské, kdež byl bratr jeho Wladislaw III umřel, nezanechaw dědiců. Korunowání ono stalo se w kostele sw. Wíta skrze Sigfrida, arcibiskupa Mohučského. Tehdáž ponejprw opomenut byl starodáwní obyčej posazení nowého knížete na kamennau stolici na hradě Pražském, aniž jemu podány byly střewíce a mošna Přemyslowa, nýbrž na místo weřejného slibu mezi národem a knížetem nastaupil obřad kostelní (1228). I to bylo následowání obyčejů německých, kdež nepowažowala se moc knížete za pošlau ze swolení národu. Nezcela tři léta po té slawnosti Přemysl Otakar umřel, a Wácslaw I nastaupil panowání bez překážky.

Moc a sláwa koruny české, Přemyslem Otakarem spůsobená, i za jeho syna proti cizině se zachowala a rozmnožila. Nejnepokojnější saused jeho byl Fridrich Bojowný, wéwoda rakauský. Ten, wyhnaw manželku swau Žofii, dceru krále uherského, spůsobil si wálku s Uhry. Král Wácslaw pomáhal Uhrům proti němu, a wšak bratr jeho Přemysl, markrabí morawský, učinil podlé příkladu předešlých Přemyslowců morawských, a spojil se s Fridrichem. Tedy měl Fridrich wojsko weliké, 40.000 mužů, s nímž wtrhnul do Morawy; proti němu král Wácslaw s wojskem

menším, wšak udatným, jehož wůdce nejčelnější byl Boček, pán morawský. Když se wojska sblížila, tak že jen les dělil jedno od druhého, tu dal Boček za ranního jitra udeřiti we mnohé bubny, tak že nepřátelé postrašeni představowali sobě mnohem wětší počet bojowníků králowých, i počali we zmatku caugwati (1233). Čechowé za nimi táhnauce, nemohli jich wíce dohoniti; neb se na wšechny strany rozptýlili, a utekli ze země. Tu se obrátil král Wácslaw proti neposlušnému bratru swému, dobyl Brna a poplenil zemi jeho, až pak pro přímluwu matky swé přijal jej zase na milost. Přemysl po několika létech opět wzbauřil se (1237), i pokořen od Wácslawa podruhé, kterýž jej nyní potrestal odejmutím země; neb ponechal jemu toliko kraje Olomauckého a Opawského.

I do Fridrichowy země wtrhnul Wácslaw, a poplenil ji (1235); tím důrazněji pak wystaupil proti němu, když se Fridrich zprotiwil i císaři, a od něho dán do achtu, to jest odsauzen od císaře wšech práw a zemí swých. Král Wácslaw dožádán, aby tento acht nad ním wykonal, opanowal společně s několika knížaty německými skoro celé jeho wéwodstwí rakauské, a císař usadil w něm swé úředníky.

Mezitím wšak wznikla opět rozepře mezi císařem a papežem, a císař Fridrich II cítě se mocným, neuměl sobě wážiti přátelstwí krále českého. Držel sněm říšský, ku kterémuž i král Wácslaw dal se nalezti. Tu žádal císař na králi, aby mu nawrátil některé zámky, prwé Přemyslu Otakarowi darowané. Tomu když král Wácslaw odepřel, a na tom se rozešel s císařem, šel za ním opat Fuldenský, jakož i jiná knížata, odcházejíce ze dworu císařowa. I ťuknul opat králi na rameno, řka: „Já býti sausedem twým!

naučil bych tě poslauchati císaře, a učinil bych z tebe krotkého králíčka.“ Ale Ojíř, jeden z rytířů králowých, dal opatowi poliček, a prawil: „Neměl jsi, mnichu, dobrého mistra, aby tě byl naučil míti krále a pány w uctiwosti.“ To když došlo císaře, rozhněwal se welice, i powolal krále a Ojíře k sobě, chtě je dát wsaditi do wězení. Ale Wácslaw, přistaupiw k císaři, prawil: „Nejsmeť, pane, ještě w moci twé,“ i chopil jej za ramena, řka: „Buď přísahati budeš, že odejdeme odtud bez překážky, buď necháš zde žiwot swůj.“ Před ním stál Ojíř s mečem wytaseným. Tedy uleknuw se císař, propustil oba bez ublížení. Ale král Wácslaw, pobádán krom toho od sestry swé Anešky, jeptišky, přestaupil od té doby na stranu papežowu, a pomohl Fridrichowi rakauskému, jenž byl též při papeži, zase k zemím jeho (1238). Proti císaři powstali i knížata baworský, durynský a mišenský, a učinili krále Wácslawa hlawau spolku swého. Tedy přišel císař u welikau nesnázi, a musil se s knížaty mířiti po dobrém, až i wrtkawého Fridricha rakauského přiwedl na stranu swau. Tu učinil i král Wácslaw pokoj s císařem (1240), k čemuž pohnulo jej nejspíš i nebezpečenstwí, blížící se toho času celému křesťanstwu.

§. 34.

Wítězstwí nad Tatary.

Mongolowé čili Tataři, lid na swětě nejohawnější, předtím w Ewropě neznámý, wyrojili se z pustých a škaredých hor swých u prostřed Asie, a chtěli sobě podmaniti wšechny národy na swětě. Jezdíce na hubených ale welmi rychlých koních, podobali se Hunům,

Awarům, Maďarům a jiným diwochům, kteří prwé plenili Ewropu, ale než wšichni tito byli ukrutnější a zhowadilejší. Hejna jich byla nad míru četná, i tak podmanili sobě nejprwé skoro wšechny národy w Asii. Kamž přišli, wšude bili, pálili, bořili; potom wtrhše do Ewropy, nejprwé přemohli knížata ruská, Kyjew mèsto staroslawné w prach a popel obrátili, Polsku poplenili, wypálili Krakow, wtrhli do Uher, a již strojili se udeřiti na německau říši i jiné země křesťanské w celé Ewropě.

Toto weliké nebezpečenstwí wida král Wácslaw blížiti se, byl již napřed poslal snažné listy ke wšem králům a knížatům sausedním, aby se postawili spojenými silami proti nepříteli společnému; ale knížata jsauce mezi sebau w neustálých rozepřích, neuposlechli rady jeho. Tataři wtrhli již do Slezska, kdež se postawili proti nim knížata slezská a wojsko z některých sausedních krajin německých. Ti jsau poraženi od Tatarů w bitwě weliké u Lehnic, kdež padl udatný Jindřich, wéwoda Wratislawský a kníže Boleslaw, poslední Děpoltic. Tu wytrhnul král Wácslaw do pole proti Tatarům přes hory Lužické, a wšak oni w těch stranách na něj udeřiti se neosměliwše, obrátili se k horám Kladským, chtíce tudy wpadnauti do králowstwí českého. Cesty w horách byly dobře zasekány a osazeny lidem branným; král Wácslaw pak též s wojskem swým se obrátil, a pospíchal k obraně. Tedy nemohauce tudy nikterak proniknauti, obrátili se Tataři na lewo do Morawy.

Tu bylo weliké kwílení a nářek lidu. Tataři dobyli Opawy, Přerowa, Litowle, Jewičky a jiných měst jednoho po druhém; po celé zemi pálili a laupili dle libosti; kláštery slawné w Hradišti, Rajhradě a jiných

místech spálili a zbořili; Hanu aurodnau dokonce zpustošili. Lid zanecháwal příbytků swých, a utíkal do lesů a do hor, aby zachránil žiwot swůj. Toliko tři města obléhali Tataři nadarmo: Olomauc, Brno a Uničow, a na některých twrzích a zámcích udatní bojowníci odpírali útokům jejich, jakož oslawili se hrdinstwím Wneslaw a Wratislaw u kaple matky boží na Hostýně.

Město Olomauc hájil slawný hrdina Jaroslaw ze Šternberka, postawený proti Tatarům od krále Wácslawa s 12.000 muži. Ten spatřiw swau chwíli, když Tataři po mnohém marném namáhání wíce hleděli plenu w okolí, než dobýwání města, na obléhající z nenadání udeřil, a swedl s nimi bitwu krutau, w níž mnoho Tatarů zahynulo, a jednoho z kralowiců čili chanů jejich zabil Jaroslaw rukau swau (1241). Tu se wyklidili z Morawy, a táhli do Uher k jiným Tatarům, kteří mezi tím časem byli králowstwí uherského dobyli. Odtud ještě jednau obrátili se k západu, chtíce wpadnauti do Rakaus; ale již stáli tu proti nim král Wácslaw a Fridrich rakauský s wojsky swými; takž zanechawše swého nájezdu, obrátili se zase do zemí opanowaných na wýchodě.

Knížata křesťanská, jakž tato bauře přešla, hned zase začali mezi sebau předešlé rozbroje. Císař a papež zdwihli proti sobě wálky weliké, a rowněž Fridrich Bojowný rakauský nedal pokoje sausedům swým, jak králi českému tak uherskému. Konečně učinil mír s králem Wácslawem, i pojal Wladislaw, nejstarší Wácslawůw syn, dceru jeho Gertrudu za manželku. Ale s Uhry když bojowati nepřestal, padl brzy na to w bitwě (1246), nezanechaw mužských dědiců. Tu zdědil Wladislaw, jakožto manžel dcery

jeho, wéwodstwí rakauské a štyrské; a wšak i on w krátkém čase umřel (1247), a císař Fridrich II protiwiw se tomuto rozšíření říše české, hned po jeho smrti wzal obě tyto země pod swau moc, a odewzdal správu jejich Ottowi hraběti z Eberšteina.

§. 35.

Německé obyčeje w Čechách. — Powstání Otakara.

Král Wácslaw I byl muž statečný we wálkách i we wšelikém jednání s okolními sausedy swého králowstwí, jinak ale w žiwobytí swém oddán wšelikým marnostem a nepořádkům. On prwní mezi panowníky českými wedl dwůr příliš skwostný a nádherný, a byl weliký rozhazowatel peněz na záhubu zemských důchodů. Příliš náružiwě milowal honbu, a zameškáwal tím péči o dobrau správu země. Když se jednau hnal lesem za zwěří, wrazil okem do ostré snětě, tak že při zlém nakládání lékařů dokonce na ně wíc newiděl; pročež nazýwali jej kronikáři králem Wácslawem Jednookým. Za pozdějších pak let panowání swého oddal se dokonce tělesným rozkošem, a obýwal z té příčiny nejwíce o samotě s několika milostníky na rozličných lowčích hradech swých, jakož na Křiwoklátě, Týřowě, Angerbachu a jiných, kteréž sobě k rozkoši swé wystawil. O něm wyprawuje se zwláštnost, že nesnesl zwuků zwonů; pročež we městech, do kterých přišel, obyčejně wšeho zwonění zanechávalo se.

Jako za Přemysla Otakara staw duchowní, tak za krále tohoto počala šlechta wíce než předtím bažiti po wěcech cizozemských. Pánowé a rytíři čeští, od dáwna mnoho zacházejíce s Němci a jinými národy.

oblibowali sobě wedlé ušlechtilých mrawů rytířských také wšelijaké marnosti a nectnosti, jaké widěli u nich. Tak jako sám král Wácslaw, hledali i oni nějakau chlaubu w přílišné štědrosti a zbytečném utrácení peněz. Skwostné šatstwo rytířské přicházelo w obyčej, lesknawé přílby se strakatými chocholy, ozdobné štíty a pancíře, sukně aksamitowé mnohým zlatem se třpytící, i koně ozdobení pokrowy hedwábnými, posázenými drahým kamením a perlami. Na rytířských hradech panowalo bujné žiwobytí; mnoho se hýřilo; hra w kostky a jiné zábawy pusté zmáhaly se. Mnozí pánowé a rytíři čeští oblibowali sobě také taulání po cizích zemích, jmenowitě po Němcích a Francauzích, kdež lidé obdiwowali se při kolbách jejich udatnosti a wycwičenosti w obyčejích rytířských. Turnajowé čili hry na sauboj přišly i při dwoře českém w obyčej, nawštěwowané od domácích i cizích, kteříž býwali s welikau štědrostí přijímáni.

Panstwo a rytířstwo, berauc sobě we wšem příklad od Němců, počínalo býti pyšnější již netoliko na swé bohatstwí, ale i na starý rod, počítajíc šlechetnost krwe swé podlé počtu předků. Proto powažowal se také rozdíl mezi rodem panským a rodem rytířským wždy za wětší; páni wymýšleli si wšelijaké přednosti před rytíři, tak jako obojí wždy wíce se wynášeli nad chlapy, obecný lid tak nazýwajíce. Rozdíl mezi pány a rytíři byl wlastně podobný jako někdy mezi starými lechy a wládykami. Pán byl, který pro zámožnost swau táhl do pole s celým zástupem ozbrojených pod wlastní korauhwí; protož nazýwali se také pány korauhewnými; rytíř byl méně zásobný, který se postawil k wojsku královu s menším počtem oděnců bez wlastní korauhwe. Za rozdíl jednoho

rodu od druhého přicházelo w obyčej užíwání znaků čili erbů a rodinných barew, jak bylo u šlechty jiných národů od času wálek křížowých. Čím pak byla wětší nádhernost we spůsobu žiwobytí, tím wíce trpěli poplatní čili robotní lidé rozličná bezprawí od pánů swých, rozličné utiskowání od zištných úředníků župních, kteří obyčejně pocházeli ze stawu panského neb rytířského. Nad to pak, když již jednau staw duchowní, opíraje se na moc papežowu, protrhnul staré zřízení zemské, a nejprwé biskup, potom pak i jiní praelati duchowní wymohli sobě práwo sauditi nad lidmi sobě poplatnými, následowali i mocní šlechtici zlého příkladu, a wyžadowali sobě téhož práwa za milost od králů. Ten byl počátek patrimonialních saudů čili wrchností w zemi české.

Knížata a páni čeští obwykali sobě od některého času také mluwení německým jazykem, což bylo škodliwé starým chwalitebným obyčejům slowanským. Král Wácslaw sám skládal milostné písně německé dle příkladu cizích minnozpěwců, chodících od zámku k zámku, a u jeho dwora zwláště štědře častowaných. Dle příkladu Němců stawěli sobě páni a rytíři čeští hrady a twrze na wysokých wršich, ohražené pewněji, než předtím, dle spůsobu římského čili wlaského. Počet jich množil se zwláště za času krále Wácslawa I při nebezpečenstwí před Tatary. Obyčejně dáwali jim pánowé německá jména, a dle hradů, w nichž přebýwali, nazýwali i rody swé. Nejbohatší rodowé panští byli toho času pánowé z Rosenberka, z Hradce, z Ronowa, z Lipé, z Lichtenburka, z Hasenburka, z Waldšteina, z Risenberka a ze Skály, z Potenšteina, z Risenburka, z Kunštatu a z Poděbrad, ze Šternberka, a jiní jiných jmen.

Krom toho ujímal se w zemi ještě i jiný spůsob uwozowání německého jazyka a německých obyčejů. Kupci a řemeslníci němečtí, přicházejíce od času křížowých wálek wždy četněji do země, wyhlídli sobě příležitost k nabytí tu wětších zisků, nežli w zemích swých, a wymáhali si powolení k stálému přibytku. Knížata udělowala jim za peníze rozličná privilegia, čili přednosti w prowozowání řemesel, na ujmu domácích obywatelů. Takowá privilegia měli k. p. Němci, přebýwající w Praze na Poříčí od času krále Wratislawa, sauzení dle swého práwa německého zwlaštním německým rychtářem. Během času rozšířili se poznenáhlu po wšech částech Starého města Pražského, a přiwedli k tomu, že i čeští obywatelé města konečně musili se říditi jejich německým práwem a rychtářem. Král Wácslaw I, potwrdiw dle příkladu jiných předků swých wšecky jejich tak získané swobody, obtáhl Staré město kolem do kola zdmi a příkopy, aby i oni jako páni a rytíři hájiti se mohli we swé ohradě. Podobně stalo se i w některých jiných městech, k. p. w Litoměřicích, kdež zawedeno práwo německé Magdeburské; podobně we městech morawských, jakož w Olomauci, w Brně a Jihlawě, dílem za krále Wácslawa, dílem hned za Wladislawa markrabí, bratra Přemyslowa. I na wenku byli sem tam zawedeni němečtí osadníci, jmenowitě na některých místech we kraji Litoměřickém, pak Žateckém a Loketském, kteří též wyjmuti byli od obyčejných saudů župních, sprawujíce se swými práwy německými.

Prodáwání země německým osadám a udělowání privilegií německým obywatelům měst, kteří na ujmu domácích se obohacujíce, mohli snadno platiti rozličné nowé daně, přinášelo komoře králowské zwětšené

důchody a požitky. Také toho času zwelebilo se dobýwání zlata a stříbra w báních českých, jehož se též ujali němečtí podnikatelé. A wšak za krále Wácslawa to wšecko nepostačowalo k zahražení wšech potřeb králowského dworu, při weliké nádheře a štědrosti jeho. Již prwé, za času welikých wálek domácích před panowáním Přemysla Otakara I, byly mnohé statky knížecí zadluženy, neb i rozdány od knížat těm, kteří jim byli pomocni; čímž se rozmnožowala moc šlechly na ujmu moci knížecí. Král Wácslaw ještě wíce statků, a mezi nimi i některé hrady župní se wším příslušenstwím odcizil od koruny, odměňuje se jimi milcům swým. Takž weliké dobré, které u prostřed podrýwawých směrů cizinských způsobil Přemysl Otakar I aspoň sesílením moci panowničí, přišlo nedbalostí a marnotratností Wácslawa zase w nebezpečí. To zawdalo podnět k nowým bauřem zemským, kteréž i za pozdějších časů často se opětowaly. Proti králi Wácslawowi wzbauřil se wlastní jeho syn Přemysl Otakar II, jejž byl po smrti bratra swého Přemysla (1239) a staršího syna Wladislawa učinil markrabím morawským. Mladému kralowici nemohlo zlé hospodaření otce jeho se zbožím koruny býti lhostejné; jeho se přidrželi mnozí z panstwa a rytířstwa, kteří milostníkům králowým záwiděli, nebo i upřímně starost měli o dobré zemské; ano i cizí mocnosti wmíchaly se do toho sporu, pokud se potýkal s jejich záměry.

Král Wácslaw držel, jak prwé powědíno, některý čas s papežem proti císaři, i obnowil nepřátelstwí proti němu tím wíce, když se císař po smrti Wladislawa, syna jeho, zmocnil zase zemí rakauských. Dle žádosti papeže pomáhal w Němcích zwolenému

wzdorocísaři Wilémowi hollandskému, a wyzwal i zemi swau ku křížowému tažení proti Fridrichowi, které papež nařídil. Tomu tažení když se pánowé, s wládau jeho nespokojení, protiwili, hrozil jim papež klatbami, chtěje je přinutiti ku poslušnosti (1248). Ale pánowé nedbajíce na to, tím wíce popudili se proti králi. W nepřítomnosti jeho sešli se na hradě Pražském, s nimiž i biskup Pražský Mikuláš, zwolili syna Wácslawowa, Přemysla Otakara, za krále, a wěrnost jemu přísahali. Přední wůdce powstání toho byl Ctibor řečený Hlawa, přední mezi milostníky králowými Boreš z Risenburka.

Král Wácslaw meškal toho času na hradě swém Zwíkowě w lesích při wtoku řeky Otawy do Wltawy. Sem když k němu přišli poslowé pánů protiwných, zajal je a dal do wězení; a wšak pozdwižení proti němu zňalo se hned w celém králowstwí. Král mladý dobyl téměř wšech hradů a měst po celé zemi; Wácslaw musil utéci ze země, králowna Kunigunda, matka Otakarowa, umřela žalostí. Když Přemysl Otakar se swými dobýwal Mostu, poražen byl od Boršc Risenburského, a wšak bez dalšího účinku. Teprw po některém čase podařilo se Wácslawowi pomocí strany papežské w Rakausích a Uhřích sebrati wojsko, s nímž wešel do Morawy, a wyzýwal odtud swé wěrné, aby se u něho dali nalezti w Brně. Odtud wtrhnul potom do Čech (1249), a přitáhl až na Wyšehrad, do něhož wložil swau posádku. Potom oblehl Žatec a dobyl ho bez boje. A wšak Přemysl, jsa bojowník obratný, sklíčil otce swého brzy ze wšech stran tak, že musil uzawříti pokoj, a to na způsob takowý, aby Otakar zůstal králem, Wácslaw pak aby podržel toliko tři hrady s příslušenstwím ke swé wýžiwě, Most, Loket a Zwíkow.

Tuto umluwu prohlásil wšak papež Innocenc IV za neplatnau, poněwadž prý byla wynucena násilím; a Wilém hollandský, wzdorocísař, hrozil Otakarowi a panstwu jeho wålkau, kdyžby od úmyslu swého neustaupili. Tedy sesíliw se král Wácslaw podruhé pomocí přátel swých, učinil prowolání ke wšem pánům a wyššímu duchowenstwu, aby se ti, kteří jemu chtí wěrnost obnowiti, odebrali k němu do Litoměřic. Těm, kteříby tak učiniti nechtěli, hrozil papež klatbau a jinými tresty duchowními. Tedy wětší díl, bojíce se, zanechali stranu Otakarowu, a přišli do Litoměřic. Tu táhl král Wácslaw nejprwé k Sadské, w kraji Bydžowském; odtud wšak z nenadání obrátil se ku Praze, dobyl Starého města zradau měšťanů, a obléhal hrad Pražský wšelikým úsilím. Otakar nemaje dostatečných sil k dalšímu odporu, poddal se nyní otci pod wýminkau, že mu nawrátil zase markrabstwí morawské, a pánům strany jeho slíbil auplné odpuštění. Wšak ani těchto slow král Wácslaw nezdržel, nýbrž přilákaw syna swého i některé z nejwěrnějších přátel jeho k sobě na zámek Týřow, kázal je zajmauti, a syna wsadil na některý čas do wězení na Zwíkowě, pány pak po dwau k sobě spautané na hradě Pražském. Swým milcům a jiným pomocníkům w této wálce rozdal ještě wíce statků a hradů korunních; sám pak odewzdal se předešlým zábawám na lowčích hradech swých.

§. 36.

Spojení Rakaus a Štyrska s korunau českau.

Ze zábaw wytrhly jej teprw po některém čase nowé spletky zahraničné. Císař Fridrich II a po něm

syn jeho Konrád IV wždy nešťastněji odpírali straně papežské, jak w Němcích tak w Italii. Takž ani wéwodstwí rakauského, nedáwno wzatého, nemohli zachowati domu swému; we kteréžto zemi nastali welicí nepořádkowé; neb rozliční sausedé i jiní mocní usilowali o panstwí nad ní, a mezi sebau se o ni trhali. Wéwoda baworský též wpadnul do země, chtěje se zmocniti aspoň Horních Rakaus, kteréž někdy patřily k Baworům; ale poněwadž on držel stranu proti papeži, sebral proti němu pole král Wácslaw, a porazil a zahnal jej odtud (1251). Tu konečně zmužili se páni a rytíři w Rakausích, a sebrali se na sněm, aby sobě sami wywolili wéwodu, i zwolili Přemysla Otakara, syna Wácslawowa.

Přemysl Otakar, již předtím zase propuštěn byw od otce swého z wězení a nawrácen w markrabstwí nad Morawau, přijal radostně jejich poselstwí, wtáhl s wojskem do jeho země, aby je hájiti mohl protí wšelikým jejich nepřátelům, a uwázal se we Wídni w panowání. Pro lepší utwrzení se při nowém panstwí pojal Marketu, sestru někdy Fridricha Bojowného, předešlého wéwody, ač již wěku obstárlého byla, za manželku (1252).

S wéwodstwím rakauským bylo již od dáwna spojeno také wéwodstwí štyrské, a wšak pánowé té země zwolili sobě nyní wéwodu pro sebe, a sic nejprwé Jindřicha baworského. Ten nemoha se dosti spolehnauti na wlastní moc, hledal k tomu rady a pomoci od Bely IV, krále uherského. Ale Bela, jehož on dceru měl za manželku, nedbal na toto přátelstwí, nýbrž raději by byl sám opanowal ty země, a aby se k nim wykázati mohl nějakým práwem, přijal k sobě Gertrudu, dceru Fridricha Bojowného, wdowu

po Wladislawowi, kralowici českém, kteráž jemu postaupila wšecko swé domnělé práwo k zemím po otci swém. Tedy wtrhnul Bela s wojskem do Štyrska, a jal se země dobýwati, kdež zatím Otakar wtrhnul s druhé strany (1252). Co Otakar wrazil až k samému štyrskému Hradci, mezitím diwoké zástupy Maďarů a Kumanů wpadli mu do Rakaus, a poplenili celau zemi až ke městu Tulnu; než on přispíšil k obraně, již utekli zase s laupeží ze země. Druhého roku učinil Bela proti němu silný spolek, sjednotiw se s wéwodau bawovrským, s rozličnými knížaty slezskými a polskými, jakož i s Danielem Romanowičem, králem ruským, jenž sídlo měl w Kyjewě. Tedy wtrhli nepřátelé se wšech stran do zemí Otakarowých, a nejzůřiwěji do Morawy, kdež oblehli Olomauc (1253). Kumani, jako předtím Tataři, zpustošili celau zemi. Otakar odpíral nejstatečněji we Štyrsku a Horních Rakausích, kamž wtrhli Bawoři; a wšak i od Olomauce musili nepřátelé odtáhnauti s nepořízením.

Král Wácslaw nechal syna swého w nesnázích těchto beze wší pomoci; neb byl s ním zase we hněwu; ale tím mocněji wložil se za prostředek papež Innocenc IV, poněwadž i král český i uherský byli při straně jeho proti císaři. Tedy poslal plnomocníka swého, aby mezi Otakarem a Belau wyjednal mír, k čemuž Otakar ukázal swau ochotnost. W tom došla tohoto zpráwa o náhlé smrti otce jeho, i musil tím wíce spěchati, aby se mocně uwázal w králowstwí české. Tedy učiněno napřed příměří, a po některém čase konečný mír na ten spůsob, že se oba králowé o zemi štyrskau rozdělili. Otakar dostal část sewerní, sausedící s Rakauskem, Bela pak část jižní (1254).

§. 37.

Proměny w řádech zemských za Přemysla Otakara II.

Přemysl Otakar II počal hned od nastaupení panowání swého nad Čechy pracowati o nowé zwelebení moci králowské, tak jakož toho času i w zemích na západě Ewropy usilowali o to někteří slawní panowníci, směřujíce hlawně k obmezení přílišných wýsad šlechty a utwoření mocnějšího stawu městského.

Král Wácslaw umřel byl náhle, když se za loweckau zábawau zdržowal w lesích u Berauna. Dwořané, kteříž práwě byli okolo něho, jsauce wěrni Otakarowi, tajili nejprw jeho smrt, a odwezli jej, jakoby nemocného, na hrad Pražský, oznámiwše zatím Otakarowi spěšně o skutečné smrti otcowě. Mezitím powolali na hrad we jménu zemřelého krále wšechny ty, kteří od času wálky mezi otcem a synem obdrželi statky korunní w odměnu za pomoc. Když přišli, wstrčeni jsau do wězení, a w něm držáni na tak dlauho, až Otakar, spořádaw spěšně záležitosti swé w Rakausích, přijel do Prahy, a nastaupil w panstwí bez překážky. Tu byl nad uwězenými učiněn saud, i nebyli prwé propuštěni, než když statky, nepořádným spůsobem nabyté, zase nawrátili koruně. Boreš z Risenburka, nejwyšší komoří, jenž byl starému králi k rozdáwání takowému radil, ssazen jest s úřadu, a na některý čas uwržen do žaláře. A wšak Otakar i nad to wšeliké statky, již prwé zastawené od předešlých králů a knížat, během panowání swého zase wyplatil, a sesílil tím korunu spůsobem dáwno nebýwalým.

Aby wšak nabyl potřebných k tomu peněz, užil prostředku, kterýmž konečně otewřel celau bránu

wtírajícím se řádům a obyčejům německým do země, ano i usazením Němců w celých krajinách zawedl dwojici národnosti do samého obywatelstwa králowstwí. Král Otakar počal totiž w rozsáhlejší míře než některá předešlá knížata rozprodáwati kusy země na králowských statcích německým osadníkům. Bylit w župách pohraničních země české mnohé krajiny ještě nezorané, pokryté hustým lesem, kterýž schwalně zanecháwal se pro obranu země proti wpádům nepřátelským, jakž byl obyčej starých Slowanů. Nyní prodáwal tu král Otakar zámožným podnikatelům ze západních Němec, tehdáž silně zalidněných, místa k zakládání osad. Podnikatel takowý zaplatil obyčejně mírnau summu peněz za kus země, podržel část sobě, část rozdělil jiným osadníkům s sebau přiwedeným, a byl za to dědičným rychtářem w nowé wsi, kterauž společně založili. Každý osadník byl dokonalým pánem swého gruntu; směl jej prodati i odkázati, a platil toliko každoroční plat; což se nazýwalo práwo zákupní neb emfyteutické. Takowým spůsobem byli za času krále Otakara zalidněny německými osadníky celé župy Loketská, Trutnowská a Kladská, jakož i některé krajiny na hranicích morawských a baworských.

Podobně zawedl král Němce i do župních měst českých. Nebo předešlí obywatelé měst takowých, jak jest jinde již wyloženo, neměli swých wlastních gruntů, nýbrž požíwali jich toliko wýsluhau od krále. Přemysl Otakar II prodal i tyto grunty wšecky, a sice z wětšího dílu Němcům, buď nowě příchozím do země buď kteří se dáwno we městech českých, jako k. p. w Praze zdržowali co obchodníci, a tím w zemi zbohatli, i měli spíše hotowé peníze. Městům takowým dal král Otakar podobná privilegia, jakých užíwal

Němci předtím již we Starém městě Pražském. Obywatelé jich byli, jakož i wšichni něměčtí osadníci we wsech, wyjmuti od saudů a auřadů župních, sprawujíce se swými rychtáři, purkmistry a konšely; rychtáře usazowal obyčejně král, konšely obec a král společně; na míli okolo města nesmělo se prowozowati žádné řemeslo, než toliko we městě; jen tu odbýwaly se trhy, a směli cizí kupci wykládati zboží swé. Za takowé přednosti dané stawu městskému před obywateli wenkowskými wybíral král od měšťanů rozličné daně a jiné platy, a tak rozmnožowaly se důchody králowské. Města takto oswobozená nazýwala se králowská, a byly nejslawnější toho času Praha, Kutná Hora, Plzeň, Litoměřice, Hradec nad Labem, Budějowice, Kolín, Mělník, Most, Nimburk, Žatec, Domažlice a jiných wíce. Wšecka takowá města byla jako ondy Staré město Pražské opewněna zděmi a příkopy. Král wykonáwal práwa we městech králowských skrze zwláštního úředníka dworského, kterýž slul podkomoří.

We wšech městech králowských, jakož i w německých osadách na wenku, saudilo se dle práw německých, Čechům neobwyklých, pročež se jim dáli rozliční útiskowé. Z měst, we kterých zawedeno bylo práwo Magdeburské, směly se strany proti rozsudku konšelů swých odwoláwati na konšely města Litoměřic, z jiných na konšely Starého města Pražského; we wsech s práwem německým saudil rychtář toliko w rozepřech menších; we wětších žalowalo se při saudu nejbližšího města, kamž byla wes přikázána.

Welká moc šlechty záležela w tom, že w jejích rukau byly wšecky úřady župní; nebo ač král sám úředníky usazowal, a wšak bylo w ruce jejich odewzdáno tolik moci, že nesnadná byla dohlídka. Přemysl

Otakar, aby moc županů oslabil, rozdělil župy na wíce menších okresků, wystawil w nich nowé hrady, a postawil nad každým zwláštního úředníka, řečeného purkrabí, jemuž odewzdána byla spráwa wěcí wojenských a politických. Nade wšemi pak purkrabími w celé zemi postawil za předstaweného nejwyššího purkrabí Pražského.

Toliko župní saudowé čili cúdy podržely swé předešlé wětší okresy. A wšak i jejich moc byla náramně ztenčena, a mizela wždy wíce, jak za Otakara tak za potomních králů českých, ustawičným udělowáním privilegií. Nebo netoliko osady německé na korunních statcích a města králowská byla od saudů župních oswobozena, nýbrž, jak jest již prwé wyprawowáno, také biskup a jiní duchowní, ano i mnozí swětští pánowé se wšemi swými poddanými. Počet oswobození takowých množil se za potomních králů wždy wíce, tak že během asi jednoho století skoro wšechno wyšší duchowenstwo, totiž biskup, kapituly a kláštery, rowněž wšechen staw panský a rytířský, byli od saudů župních wyjmuti, obdržewše práwo, aby sami saudili nad swými poddanými. Tím spůsobem krásné, jednoduché zřízení saudů staroslowanských a stejné wykonáwání práwa wšem obywatelům bylo během času zrušeno a zkaženo, i wedrala se strakatina řádů německých.

Každý staw měl nyní swé zwláštní saudy, swá zwláštní práwa, swé zwláštní řády saudní. Pod starodáwními cúdami zůstáwali toliko méně zámožní wládykowé neb zemané, později tak nazwaní swobodníci, kteří neupadli ani w poddanstwí pánů neb rytířů, ani nenabyli wyjmutí. Lidé poplatní neb robotní stáli pod saudy swých duchowních neb swětských wrchno-

stí, kteréž užíwaly práwa swého spůsobem rozličným. Počalif i oni dáwati městům a městečkám na panstwích swých podobná privilegia, jako král městům králowským, aby se směli sprawowati wíce neb méně samostatně swými rychtáři a konšely. To byla města a městečka ochranná neb poddaná. Zároweň wysazowali i wsi práwem zákupním čili emfyteutickým, a množili tím tak jako král swé důchody. Měšťané saudili se před swými rychtáři a wolenými konšely dle práw a obyčejů německých, zde dle práwa Magdeburského, onde dle Staropražského, wšak tak, že i w jednotliwých městech zase byly rozličné menší rozdíly dle nálezů konšelů a obcí. W samém hlawním městě králowském saudilo se na Starém městě dle práwa Pražského, na Malé straně, od Otakara též za město powýšené a obezděné (1257), již dle práwa Magdeburského. Nad pány, rytíři a duchowními, kteří byli od župních auřadů wyjmuti, saudil král sám s nejwyšším saudem zemským, což se prwé stáwalo jen w nejdůležitějších wěcech. Přísedící tohoto saudu byli nejwyšší auředníci zemští a jiní páni a rytíři, předseda buď král sám, buď nejwyšší sudí, neb nejwyšší komoří. Jednání při tomto saudu bylo, jak od starodáwna, austní a weřejné; zde jediné, i po auplném zahynutí saudů župních, zachowal se obyčej práwa slowanského, kteréž nazýwalo se práwo zemské, na rozdíl od práwa městského, německého. K nejwyššímu saudu zemskému dopauštělo se odwolání od rozsudků cud wenkowských. Při něm zapisowaly si wšecky statky osob pod ten saud přislušejících a smlauwy na ně se wztahující, jakož i wšecky nálezy a wýnosy saudu do zwláštních knih pergamenowých, řečených desky zemské. Konečně nad duchowním

i také jinými osobami w rozepřech o praebendy, beneficia, fundace, desátky a jiné záduší saudil biskup Pražský skrze swého officiala; neb to wšecko powažowalo se od času biskupa Ondřeje za wěci církewní. Jednání při saudu biskupowu řídilo se dle zákonů papežských čili práwa duchowního (kanonického). Bylo wšecko písemné, pročež tajné, a připauštělo mnohé advokatské chytrosti a dlauhé protahy. Často ustanowowal papež také jiné osoby duchowní, buď w zemi samé, nebo i cizí, za saudce mimořádné. Od saudu biskupowa šlo také odwolání ku papeži; a tak skrze spojení církewní stáwalo se, že wzdálená cizozemská moc pletla se do zemských záležitostí, které se na mnoze křiwě nazýwaly záležitostmi církewními.

Úmyslu swého, aby rozmnožil moc králowskau proti přílišné moci šlechty, dosáhl Přemysl Otakar oněmi kroky swými w míře weliké. Nebo proti předešlým dwěma privilegowaným stawům, panskému a rytířskému, kteří byli knížatům protiwní, utwořil třetí privilegowaný staw, městský, sobě oddaný; a poněwadž moc jeho králowská zákonně obmezena byla sněmy zemskými, powolal také tento třetí staw králowských měst ke sněmům, aby i tu proti pánům a rytířům měl protiwáhu.

Ale užiw k dosažení záměru swého prostředků tak pronikawých a bezohledných, dotknul se netoliko wýhradních předností šlechty, nýbrž dopustil se zároweň těžké křiwdy proti samému národu. Nebo přednosti udělené stawu jednomu byly tím wětší obtíž pro wšechny ostatní; privilegia měst tížila na mnoze lid wenkowský; různost práw a saudů spůsobila zmatky we wykonáwání sprawedliwosti, a cožkoliw Otakar činil, aby nedostatek tento naprawil prostředky

jinými, nebyly tyto nikdy tak platné, jako předešlá stejnost občanů před práwem a zákonem dle spůsobu slowanského. Konečně rozmnožením německého obywatelstwa a udělením jemu předností před domácími zasadil símě nowých, dlauho trwanliwých třenic w zemi, kteréž po mnohém utrpení národu od pyšných cizinců konečně přinesly owoce krwawé.

§. 38.

Otakara II sláwa wojenská.

Přemysl Otakar II byl muž osobní powahy ušlechtilé; bylť pobožný a sprawedliwý, uměje přísnost pojiti s mírností; milowal wědy a umění; ku poddaným swým, jak w Čechách tak w zemích německých, byl stejně laskaw, a obzwláště rád ujímal se chudých a utištěných proti mocným a wznešeným; a wšak poněwadž hned otec jeho Wácslaw tak náramně sobě libowal w obyčejích německých, bylo i wychowání Otakarowo nejwíce německé, a protož i on, jinak otci swému na mnoze nepodobný, oddán byl rozličným předsudkům rytířstwa německého; přílišně milowal zewnitřní lesk, a bažil po rozšíření říše swé; we zpráwě pak wnitřní, jak ukázáno, málo sobě wážil slowanských řádů a powahy swého národu.

Hned po uzawření pokojné smlauwy s králem uherským Belau dal se od papeže Innocentia IV pohnauti k nastaupení tažení křižowého, ne do země Kananejské, nýbrž ku podobnému, jakých Němci mnoho wykonali proti Slowanům Polabským, podmaňujíce je sobě pod záminkau obrácení jich na wíru křesťanskau. Slowané Polabští sténali tehdáž wšichni w německé porobě; ale na wýchodu od nich při moři

Baltickém zůstáwali Prušané, malý národ kmene litewského, ještě w pohanstwí, sausedům swým ničím nepřekážejíce. W sausedstwí jejich usadili se ale rytíři řádu německého z Jerusalema, a usilowali o obrácení jich, a podmanění panstwí swému. Král Otakar táhl rytířům na pomoc, k němuž přidala se i některá knížata německá. Maje wojska 60.000 mužů, wtrhnul w zimě do Prus, když weliké řeky w těch krajinách byly wšecky zamrzlé a nebránily jeho pochodu (1255). Tedy wtrhli křesťané až do swatého háje pohanů w místech, kdež swatý Wojtěch někdy byl umučen, posekali zaswěcené duby a spálili obrazy bohů jejich; potom pak porazili Prušany w bitwě weliké, tak že wšichni nejpřednější z lidu, uleknuwše se, dali se pokřestiti. Král Otakar wystawil tu slawné město Kralowec čili Koenigsberk, a měl se ku pokřtěným laskawě, ale tím wíce utiskowali je pak rytíři řádu německého, jimž bylo panstwí nad nimi odewzdáno.

W očích knížat německých oslawil se Otakar tímto tažením welice; i poněwadž nedlauho na to Wilém hollandský, císař proti Konrádowi IV zwolený, umřel (1256), chtěli Otakara powýšiti na trůn císařský; a wšak on důstojenstwí tohoto, tehdáž wíc nebezpečného než užitečného, přijmauti nechtěl. Pročež zwolili Richarda Cornwallského, bratra anglického krále, jejž i Otakar uznal za císaře (1257), a Richard potwrdil jemu držení zemí nabytých po Fridrichu rakauském.

We wálce, která mu toho času wzešla z rozepří s knížetem baworským, wedlo se zbraním jeho zle, poněwadž, málo sobě wážiw nepřítele, wyprawil proti němu wojsko příliš slabé, kteréž s welikau ztrátau na

lidech se wrátilo; i musil učiniti pokoj s prospěchem nepřítele (1257).

Tím slawněji bojowal brzy na to we wálce na nowo wzniklé s králem uherským. Zdwihlť Bela IV wálku proti Oldřichowi a Filippowi, wéwodám korutanským (1259), slíbiw prwé Otakarowi zachowati s nimi pokoj, poněwadž byli příbuzní krále českého. Tu se pozdwihli proti Uhrům Štyřané, stěžujíce na mnohé utiskowání, kteréž trpěli pod panstwím jejich, a žádali krále Otakara o pomoc. Otakar maje nowé ono nepřátelstwí s Belau, wyslyšel jejich žádost, a přijat od celé země za wéwodu. Tu byli Uhři ze Štyrska wyhnáni, a král Otakar postawil nad zemí pana Woka z Rosenberka za swého místodržícího.

Král uherský strojil se nyní k wálce weliké; sebral wojsko ze wšech národů swé říše, i také učinil spolky s mnohými knížaty polskými a ruskými. Takž byli we wojště jeho Maďaři, Chorwati, Bosňané, Srbowé, Bulhaři, Walachowé a Řeci, diwocí Kumani čili Plawci, ano i Tataři a Bizurmani kmene tureckého, od nichž najal sobě haufy bojowníků; s wojskami pomocnými přitáhli k němu wéwoda Krakowský, wéwoda Haličský, Daniel Romanowič, král ruský a kníže Kyjewské. Wšeho wojska Belowa počítalo se 140.000 bojowníků. Král Otakar sebral wojsko z Čech, Morawy a Rakaus, a měl ku pomoci některá knížata z Němec, jakož markrabí Brandenburského a mišenského, některá knížata slezská, též Oldřicha a Filippa bratří korutanské. Wšeho lidu jeho bylo 100.000, mezi nimiž wýtečných 7.000 Čechů na koních, kteříž byli od hlawy až do paty oděni w železo.

Léta 1260, sotwa se na jaře počal rozehříwati sníh, již wytáhla wojska do pole, a postawila se po

některém čase proti sobě w rowinách rakauských, Čechowé na prawém, Uhři na lewém břehu řeky Morawy, kdež na blízce padá do Dunaje. Jeden ani druhý z králů nechtěl přejíti přes řeku, obáwaje se, aby přitom nebylo zahubeno wojsko jeho. Tedy když wíce dní stáli proti sobě na prázdno, poslal Otakar ku králi uherskému, žádaje, aby si zwolil buď wojsko swé převésti w pokoji od něho, buď aby jemu slíbil nepřekážeti w přechodu, tak aby pak w rowině swésti mohli bitwu poctiwau dle obyčeje rytířského. Král Bela zwolil si, přejíti se swými, i udělal mu Otakar místo k tomu, ucauwnuw s wojskem swým nazpátek, při čemž se rozdělili zástupowé jeho daleko jeden od druhého. To zpozorowawše Uhři, neočekáwali času k bitwě dle umluwy, nýbrž chtěli zrádně překwapiti nepřítele z nenadání. Štěpán, syn krále uherského, přišikowal se s jízdným lidem k útoku na střed wojska u wsi řečené Kressenbrunn. Tu stál Otakar se swými muži železnými, a teprw nyní swolávwal wšecky zástupy wzdálené w hromadu. Nebe bylo z počátku toho dne zakaleno; než w tom wyswítilo slunce z oblaků, a třpytila se korauhew swatého Wácslawa jasně nad zástupy. Aita, Čechowé wzradowali se, spatřujíce w tom dobré znamení a jistau pomoc swatého patrona. „Hospodine pomiluj ny“ zpíwajíce stáli a přijali útok Štěpánůw zmužile. Tu jsau odraženi jezdci uherští od železných, kteréž wedl Jaroš z Poděhus; tu Wok z Rosenberka přiraziw s jiným sborem roztříštil plachý lid kumanský, a obrátil na útěk; tu raněn těžce Štěpán kralewic, musil z bitwy odejíti. Byl třeskot zbraní přehrozný; den rozehřál se náramně, a welicí oblakowé prachu zdwihli se od tolikerých wojsk zápasících. Mezitím

dorazili wšichni zástupowé čeští na bojiště, a udeřili na Uhry silau welikau. Takž dali se na wšech místech na útěk, a porážka jejich byla neslýchaná; 18.000 mužů zabito na bojišti, ostatní hnáni do řeky Morawy, w níž utonulo 14.000, až se prý řeka zastawowala těly lidskými, a Čechowé přes ně kráčejíce stíhali nepřítele až ku Prešpurku (12. Červ.). Král Bela we sklíčení swém welikém žádal nyní o mír, a Otakar učinil jej s ním pod tau jedinau wýminkau, že Uhři od panstwí swého nad Štyrskem dokonce upustili, a celé Štyrsko zůstalo odtud při říši české. K utwoření lepšího přátelstwí umluwena byla swatba mezi synem krále Bely téhož jména a Kunigundau, dcerau markrabí Brandenburského, kterýž byl swat Otakarůw.

Sláwa Otakarowa rozšířila se po této wálce w celé Ewropě, a nebylo toho času panowníka w křesťanstwě, jehož moc by se byla říši české wyrownala. Pamět na železné muže u Kressenbrunna zachowali diwocí Tataři, nazýwajíce Otakara králem železným; Němci a Wlaši nazýwali jej králem zlatým pro sláwu dworu jeho a welikau štědrotu. Papežowé Římští nemálo sobě zakládali na přátelských k němu poměrech; císařowé Římští toho času byli málomocní; mnohá města wlaská dáwala se pod ochranu jeho, jakož činila i některá slezská a polská knížata. Takž wztahowalo se působení jeho i krom hranic wlastní říše na mnohé země a národy.

Přemysl Otakar byl wšak toho času jediný mužský potomek slawného rodu Přemysla a Libuše; neb jediný bratr jeho Wladislaw byl umřel ještě za žiwobytí krále Wácslawa; a bratří Wácslawowi, z nichž nejmladší byl Přemysl, markrabí morawský, nezane-

chali žádných dědiců. Marketa, manželka Otakarowa, byla we mnohem wyšších létech než on, pročež nebyla naděje jakého potomstwa. Tedy obáwajíce se páni čeští welikého zmatku w zemi, když po smrti Otakara nebylo žádného nástupce w panowání, usilowali o to, aby se od manželky swé rozwedl, k čemuž i ona se naklonila, i sám papež dal k tomu swé swolení. Tedy pojal Otakar za manželku Kunigundu, dceru Rastislawa Michailowiče, knížete Halického, jenž byl zeť uherského krále (1261), kterauž když přiwedl do Prahy, dal se zároweň s ní slawně korunowati na králowstwí od arcibiskupa Mohučského.

Tři léta na to byla slawná swatba Bely, kralowice uherského, s Kunigundau Brandenburskau (1264). Tu se dal Otakar widěti s celau swau nádherau a bohatstwím. K slawnosti ustanoweno bylo místo w Rakausích w poli nad Dunajem, nedaleko od bojiště Kressenbrunnského. Tu dal Otakar nawezti wšelikých potřeb ku potrawě a pití rozmanitého w hojnosti; nebo poslal ke wšem knížatům a pánům daleko široko s pozwáním k swatbě a slawnému turnaji, i chtěl aby hosti, kolikž by se jich koliwěk sešlo, nalezli wšeho wíckrát tolik, než bylo potřebí. Sešlo se pánů, paní a panen, jak ze zemí Otakarowých tak z krajin německých, polských a uherských množstwí náramné, tak že bylo wšeho lidstwa přítomného na sta tisíců. Tu bylo widěti pohromadě wšecku skwostnost oděwů a jiného náčiní, jaká se jen nalézala w křesťanstwě. Wšichni přebýwali w poli pod stany, panstwo a rytířstwo pod hedbáwnými a ze zlatohlawu. Stan, w němž wykonány byly oddawky, spůsoben byl u welikosti kostela, pokryt sukny a tkaninami drahými. Oba králowé, jak český tak uherský, přišli s welikým

a slawným komonstwem, jeden druhého snažíce se přewýšiti nádherau. Wšak nade wšecky jiné skwěla se newěsta, jejíž wýprawu wzal na sebe král Otakar. Šat její byl z purpuru, wyšíwaný zlatem a krásnými obrazy, pokrytý perlami a drahým kamením; na hlawě její skwěla se ozdoba ze zlata, jejíž cena pokládala se za wyšší, než koruna anglického králowstwí. Páni uherští měli na sobě šaty šarlatowé s černau i šedau kožešinau, na čepicích stříbrné třapce a péra páwowá; drahými perlami i wausy swé prostrkali. Po wykonání oddawků byly hody weliké, wše na zlatých a stříbrných nádobách, potom nastaly hry rytířské, k nimž pro welký počet přítomných připuštěni byli jen nejstatečnější, znamenáni jsauce wšichni čepicemi a klobauky barew českých, bílé a čerwené.

Nedlauho po slawných těchto wýjewích wznikla podruhé wálka mezi Otakarem a wéwodami baworskými, nejwíce o arcibiskupstwí Salcburské, nad nímž chtěli wéwodowé prowozowati jistá práwa, a wšak papež přenesl je na Otakara a učinil probošta Wyšehradského Wladislawa arcibiskupem Salcburským (1265). Král Otakar po několikkrát poplenil zemi baworskau, a wšak k boji welikému nepřišlo; nebo wždy wéwodowé ucauwli, nechtíce se měřiti s mocí jeho.

Toho času byl Otakar od císaře Richarda Cornwallského, jenž se ustawičně zdržowal w Angličanech, ustanowen spráwcem nad částí říše německé. Po smrti Oldřicha wéwody Korutanského (1269), jenž byl od dáwna s dworem českým spřátelen, rozmnožil říši swau také wéwodstwím Korutanským a Krajinau, jsa od něho ustanowen za dědice.

Měl sice Oldřich také wlastního bratra, jménem Filippa, kterýž se ale naklońowal k stawu duchowní-

mu a stal se patriarchau Aquilejským, pročež s odkázáním zemí Otakarowi byl spokojen a dal k tomu swé swolení. Než po smrti bratra chtělo se Filippowi raději býti knížetem swětským než duchowním, i hledal prostředky, aby země po bratru uprázdněné opanowal. Wešel w tajné spolky se šlechtau Korutanskau, jakož i s králem uherským Štěpánem, a nenadále se zmocnil panowání (1270). Otakar wtrhnul mocně do Korutan i do Krajiny, dobyl Lublaně útokem, a brzy zase Filippa wyhnal ze země. Než když se odtud wracel zpátky do Rakaus s malým toliko průwodem, tu král Štěpán uherský nastražil na něj na cestě, chtěje jej zrádně zajmauti. Otakar přezwěděw o tom, dal se jinau stranau, a ušel aukladům; Štěpán wšak nemeškaje wtrhnul s wojskem do Rakaus, a zemi tuto hrozně poplenil, ano 16.000 lidí odwedl odtud do zajetí. Tak se roznítila nowá wálka mezi Čechy a Uhry. Otakar wpadl wítězně do Uher, dobyl Prešpurka a jiných měst a hradů mnoho, a porazil nepřítele nad řekau Litawau w bitwě wražedné (1271). Král uherský žádal zase o pokoj, i uzawřeny jsau wýminky nowého míru, a wšak po brzké smrti krále Štěpána zawdaly rozbroje w Uhřích samých příčinu ke třetí wálce, kteráž se opět se škodau Uhrů skončila (1273).

§. 39.

Otakara pád a zahynutí.

Mezitím když král Otakar říši českau těmito spůsoby rozšiřowal připojowáním jiných zemí, a w králowství swém dědičném wždy wíce zwelebowal moc koruny, dálo se wšecko naopak w říši německé. Od

smrti císaře Fridricha II, tedy za celý čas panowání Otakara, nebylo žádného mocného panowníka, pročež ani žádné jednoty říše. Kurfirstowé a jiná knížata mocnější počínali si w zemích swých wždy wíce jako samostatní mocnáři; statky a práwa císařská mezi sebau skoro wšecka rozebrali, a nezanechali císařům od sebe woleným skoro nic jiného než pauhé jméno císařského důstojenstwí. Silný utiskowal slabého. Konečně když slabí začínali se spojowati we spolky k obraně, počali kurfirstowé mysliti na to, aby si zwolili císaře, ne kterýby mocně konal sprawedliwost, nýbrž kterýby jich poslauchal, a co oni násilím sobě přiwlastnili, to jim potwrdil a jim w tom byl nápomocen.

Přemysl Otakar, jemuž kurfirstowé ještě za žiwobytí Richarda Cornwallského podruhé podáwali císařskau korunu, nechtěl jí přijmauti, jednak poněwadž byl přítelem Richardowým, jednak že mu nemohla přinésti žádné wětší moci ani znamenitých prospěchů (1271). Brzy wšak na to Richard umřel (1273), i učinili kurfirstowé mezi sebau bez wědomí Otakara tajnau umluwu, aby zwolili za nowého císaře Rudolfa hraběte Habsburského, kterýž se jim widěl býti dle jejich žádosti. Neb byl rodu předtím newelmi slawného ani mocného, maje toliko některá panstwí we Šwejcařích, we Šwabích a w Elsasích. Rudolf musil jim slíbit, zůstawiti je při tom, co již ze statků a práw korunních k sobě přitáhli, za to wšak umluwili se s ním, aby Otakarowi wzal wšecky země, kterých on od smrti císaře Fridricha II nabyl w říši německé, totiž Rakaus, Štyrska a Korutan, prohlašujíce země tyto za země korunní; nebo že po smrti Fridricha wéwody rakauského, jakožto vasalla císa-

řowa, připadly prý zase k říši a jí bezprávně jsau od Otakara odňaty. Dle umluwy této zwolen byl r. 1273 Rudolf Habsburský we Frankfurtě za císaře.

Přemysl Otakar, jakožto král český jsa též kurfirstem říše německé, wáhal se platnost tohoto wolení uznati, poněwadž pikle proti němu strojené nězůstaly mu dlauho tajemstwím. Tím wíce potwrzowalo jej w tom jednání papeže Římského, Řehoře X, jenž též Rudolfa za císaře neuznal, a s Otakarem tak jako i předešlí papežowé po wšechen čas byl w dobrém přátelstwí. A wšak Rudolf, jsa člowěk schytralý, uměl papeže brzy nakloniti na swau stranu, když we wšem, oč prwé byly rozepře mezi císaři a papeži Římskými, jemu dokonce powolil, wíce se staraje o zwelebení moci swého domu než o zachowání práw císařských w jejich celosti. Tedy asi rok po zwolení Rudolfa uznal jej papež Řehoř za prawého císaře (1274), Rudolf pak nemeškal nyní zjewně proti Otakarowi wystaupiti se swými úmysly.

Nadarmo wznášel Otakar rozepři tuto na papeže žádaje jeho, aby učinil mezi ním a Rudolfem rozsudek. Papež, kterýž jej sám prwé k tomu měl, aby tak učinil, nechtěl již klásti Rudolfowi žádných překážek, a napomínal Otakara pauze, aby se hleděl přátelsky s ním smluwiti. Tedy Rudolf s kurfirsty swými učinil proti Otakarowi nález, aby se postawil před saud falckrabí říšského, jakožto obwiněný, že jsa vasall krále německého, nechal proběhnauti rok, aniž žádal o potwrzení při lénech swých. Když se Otakar před saud protiwníka swého nepostawil, wydal na něj Rudolf acht jakožto na vasalla zpronewěřilého, a prohlásil jej za zbaweného wšech zemí jeho, netoliko Rakaus, Štyrska, Korutan a Krajiny, nýbrž i krá-

lowstwí českého a markrabstwí morawského; neb i na tyto země obnowil císař zase wšecky starodáwní chuti německé, chtěje je powažowati za části čili léna swé říše (1275).

Tu bylo Otakarowi sbírati wšecky síly swé k obraně proti nepříteli nade wšecko nadání se zmohšímu, kdežto zatím wšichni tajní i zjewní protiwníci jeho radowali se z jeho nesnáze, a w nowém císaři spatřowali swého pomocníka. Tu šel Filipp, bratr Oldřicha někdy wéwody Korutanského, k Rudolfowi a přijal od něho léno otcowské země swé; tu podněcowal Rudolf poddané Otakarowy w Rakausích a we Štyrsku k odpadnutí od něho, slibuje jim rozličné swobody a milosti; tu se Uhři spolčili s císařem, aby wzali pomstu nad swým ještě nedáwno wítězným nepřítelem. A wšak i w samých dědičných zemích Otakara, w Čechách a na Morawě, počalo wříti. Páni a rytíři, kteří měli nechuť proti němu hned od času otce jeho Wácslawa, že trpěti nechtěl, aby se obohacowali korunními statky, radowali se nyní ze škody jeho. Starý Boreš z Risenburka postawil se ještě jednau w jich čelo, a wedl tajné pikle s císařem Rudolfem. Jiní, snad i lépe smýšlející, neměli k Otakarowi srdečné náklonnosti, poněwadž tak mnohými skutky dotekl se národního citu, dáwaje w zemi samé přednost cizincům. W národu pak českém odjakžiwa nebýwalo žádné tauhy po panstwí nad cizími zeměmi, nýbrž powažowalo se za wěc knížete, pročež nenalézalo hájení jich žádného žiwého aučastenstwí.

Císař Rudolf, učiniw mezitím příprawy k wálce, položil se osobně s welikým wojskem u Normberka, chtěje odtud wtrhnauti do Čech a táhnauti přímo ku Praze. Zárowen měli Uhři wpadnauti do Morawy a

do Rakaus, arcibiskup Salcburský měl opanowati Horní Rakausy, Menhart hrabě Tyrolský Štyrsko a Korutany. Proti tolikerým nepřátelům měl Otakar jediného spojence, Jindřicha wéwodu baworského; a wšak i ten, když se nebezpečenstwí přiblížilo, opustil jej, a smířil se s Rudolfem. Tu změnil Rudolf úmysl swůj, a obrátil se s wojskem swým od Normberka rychle skrz Bawory do Rakaus. W krátkém čase dobyl wší země, až po Wídeň, ku kterémuž městu s druhé strany Uhři přiblížili se i jali se společně Wídeň obléhati. S tauž rychlostí, a lehce zmocnil se Menhart Štyrska a Korutan pomocí pánů těch zemí, kteří od Otakara odpadli.

Otakarowo hlawní wojsko leželo nejprw u Teplé na hranici bawórské, chtíc tudy brániti Rudolfowi wpád do země; když ale Rudolf z nenadání jinam se obrátil, hnul i Otakar táborem swým, a táhl do Rakaus, wšak po cestách méně snadných; pročež opozdil se, a než se k nepříteli přiblížil, byly již celé Rakausy w rukau jeho, kromě měst Wídně a Korneuburka. We Wídni statečně wedl jeho wěc Paltram purkmistr, wěrně se wším měšťanstwem jemu oddaný. Než Korneuburka dobyli císařští lstí; a w tom zlá nowina přišla králi z Čech, že se pánowé jemu protiwní zdwihli a začali hubiti statky přátel jeho. Wítkowici, čili pánowé z Rosenberka, z Hradce, z Třeboně a jiní toho rodu, jejichž náčelník byl toho času pan Záwiše z Falkenšteina, odtrhli se se zástupy swými od wojska jeho, a zanechali jej w největší nesnázi; neb měl we wojště swém wšeho wšudy 20.000 mužů proti 100.000 wojska Rudolfowa. Tedy nemoha dalšího boje podstaupiti, musil žádati Rudolfa o pokoj, a obdržel jej pod wýminkami twrdými. Musilť Rakausy, Štyrsko, Korutany a Krajinu, jakož i Cheb a

jiné některé menší okršky říše swé Rudolfowi postaupiti, králowstwí pak české a markrabstwí morawské přijmauti w léno od císaře Římského. Krom toho umluweno bylo, aby jediný syn jeho Wácslaw pojal za manželku některau dceru císařowu, a Hartmann, syn císařůw, dceru Otakarowu. Tím spůsobem dělal sobě císař naději w možnost, žeby pak po brzkém wymření rodu Přemyslowa mohlo potomstwo jeho dosáhnauti i českého králowstwí (1276).

Ale ani wýminky tohoto míru, tak nepřízniwé, nebyly od Rudolfa zdrženy, nýbrž wynucowal od Otakara wždy horších a horších nowých smluw a záwazků. Swobodu králowstwí českého od německé říše, od tolika předešlých císařů w nesnázech jejich uznanau a za dobré chwíle zase zrušenau, chtěl Rudolf opět zničiti, a nepotwrdil privilegií posledně na to wydaných od císaře Fridricha II. Země česká měla odtud zawázána býti ke wšelikým pomocem we wálkách císařů Římských dle potřeby tak jako každá část říše Římské; i nechal si toho Otakar líbiti, jako musili někdy předchůdci děda jeho Přemysla snášeti takowá násilí německá (1277). Na žádost Rudolfa musil také wšem pánům, kteří jej we wálce zrádně opustili, slíbiti auplné odpuštění; ale ani tím císař Rudolf se nespokojil, nýbrž chtěl krom toho, aby pánowé tito, kteréž nazýwal swými wěrnými sluhy, stáli pod zwláštní jeho ochranau, to jest, aby se se stížnostmi proti králi mohli obraceti k saudu jeho, a tak aby on se jako císař míchati mohl do wnitřních záležitostí země české. Takowého snížení králowstwí swého konečně dopustiti nechtěje, sebral Otakar ještě jednau poslední síly swé, a začal podruhé wálku s Rudolfem.

Léta 1278 na sw. Rufa w den nešťastný (26. Srp.) setkala se wojska w bitwě poslední rozhodné w polích nad řekau Morawau. Otakar měl wojska 30.000, císař Rudolf několikkrát tolik. „Řím, Kristus!" bylo heslo Němců a Uhrů spojených, „Praha, Budějowice!" heslo wojska Otakarowa. Zráda již byla krále zas napřed obtočila, a přátely jeho wšechny porazil strachem papež Mikuláš III, wydaw klatbu proti wšem, ježto by se císaři Rudolfowi protiwili. Den před bitwau ohlásil se králi pan Záwiše z Falkenšteina, jenž pozdě litowal předešlé chyby swé, i žádal krále o milost a odpuštění, slibuje jemu dne druhého prokázati službu welice důležitau. Ale král již newěřil jemu, a k sobě ho nepřipustil. Bitwa začala se, i bojowal král Otakar, jak prawí kronista „s myslí obrowskau, jako lew nepřemožený, hromowé rány rozdáwaje." Čechowé, w počtu malém proti nepříteli přesilnému bojujíce, prorazili již wojsko nepřátelské w samém středu, i již kynula jim naděje wítězstwí. Pan Milota z Dědic, nejwyšší komorník země morawské, stál w zadu s oddělením wojska, zanechaného w záloze, i welel mu král wytrhnauti a udeřiti na nepřítele již uwedeného we zmatek. Tu wywedl Milota zrádu, obrátiw se se wším wojskem swým na útěk, a i jiné zástupy, kteří ještě táhli ku pomoci, obrátil na cestě, prawě, že jest již po bitwě a wojsko králowo poraženo. Tedy zmohl se nepřítel welikým počtem swým, a wojsko české bylo od něho obstaupeno se wšech stran, i podniklo boj zaufalý. Tu nestál král Otakar o žiwot swůj, i uwrhnul se tam, kde byla seč nejlítější. W tísni boje padl pod ním kůň, i klesl král na zem a obklopen od nepřátel, raněn a odňata jemu zbraň, i w tom přihodil se

rytíř Berthold Šenk z Emerberka, Rakušan, jehož bratr byl někdy pro zločiny z rozkazu Otakara popraween. Ten poznaw krále, wylil na něm pomstu swau, a bezbranného probodl, kterýž zahynul ranami as sedmnácti. Oděwy wšecky s něho strhali, a tělo zohawili po smrti. Porážka Čechů byla úplná, i padlo jich na bojišti 12.000, jiní zajati, jiných mnoho utonulo w řece Morawě.

§. 40.

Otík Brandenburský.

Císař Rudolf wtrhnul po této bitwě bez meškání do Morawy, chtěje nad říší českau wykonati úmysly swé zúplna. Wojsko jeho pálilo wsi a městečka bezbranná, a konalo weliké ukrutnosti. Obránců žádných w zemi nebylo, aniž wěděl kdo jiné rady, než poddati se wítězi. Města morawská, jsauce w rukau německých obywatelů, uwítala císaře německého s radostí, ku kterýmž on měl se laskawě, nazýwaje je swými wěrnými milými, a udělowal jim rozličné milosti a swobody jako mocný panowník nad zemí. Město Brno prohlásil za swobodné město říšské, tak aby žádnému nebylo poddáno než samému císaři Římskému. Dle příkladu měst učinili i pánowé zemští i konečně owdowělá králowna Kunigunda, podáwajíc se s jediným synem Otakarowým, Wácslawem, pod ochranu císaře. Neb byl Wácslaw teprw pachole sedmileté, a tak země bez mocného wládaře.

W zemi české bylo při zpráwě o zahynutí krále Otakara wšecko we zmatku nejwětším. Páni, kteréž on při počátku druhé wálky s císařem pro jich neweru wyhnal ze země, nawrátili se a hleděli swéwole; jiní

spatřujíce nebezpečenstwí wlasti, nicméně sebrali wojsko k obraně zemské proti císaři. Mezitím hlásili se dwa poručníci k mladému králi Wácslawowi, jeden Jindřich wéwoda Wratislawský, jejž k tomu, jak se zdá, byl ustanowil král Otakar, a druhý Otto markrabí Brandenburský, syn ze sestry Otakara, kterýž hned s wojskem wtrhnul do země, aby práwo swé dotwrdil. W tom přitáhl i císař Rudolf od Morawy, a plenil a pálil krajinu až k Čáslawi a Kutnéhoře. Páni čeští položili se s wojskem proti němu u Kolína, a wšak nemohauce se spolehnauti na swé síly a na štěstí wálečné, přijali od něho wýminky míru, dle kterýchž císař podržel celau zemi morawskau na pět let pod swým panstwím, spráwa země české poručena byla též na pět let Otíkowi z Brandenburka, kterýž se Rudolfowi lépe hodil než Jindřich Wratislawský; tomuto w náhradu utrhnul Rudolf od Čech župu čili hrabstwí Kladské a dal mu ji k doživotnému užíwání, konečně obnowena byla umluwa o dwojí swatbu mezi dětmi Otakara a Rudolfa, i aby si w tom ohledu tím wíce pojistil naději w budaucí panowání potomků swých nad Čechy, dal Rudolf hned také obě swatby wykonati slawně we městě Jihlawě. Wácslawowi byla dána Guta, dcera Rudolfowa, a Rudolfowi, synu císařowu, Anežka, dcera Otakarowa, za manželku. Wšichni čtyři snaubenci byli teprw sedmileté až desítileté děti a chowáni byli až k dospělému wěku při swých rodičích (1278).

Takto připrawiw říši českau dle swé wůle, nawrátil se císař zase ze země. Spráwu zemskau w Morawě poručil na swém místě Brunowi, biskupu Olomuckému, w Čechách nastaupil řízení Otík Brandenburský. Tu se objewily teprw wšeliké nepořádky

w zemi, kteréž Otakar za žiwobytí swého utlačowal swau mocnau rukau, jimž ale na díle tím wětší dal podnět nowotami, kterými proměnil předešlé řády zemské. Počaly různice mezi Čechy a Němci, mezi pány a městy králowskými, mezi úředníky na hradech králowských a duchowenstwem nadaným bohatými statky a swobodami. Páni, jimž odňal Otakar statky korunní, uwazowali se w ně zase mocí, a naplnili zemi zmatky a nepokoji. Poručník, cizozemec, kterýž tu měl dělati pokoj a pořádek, lowil z obecného nepořádku. Prwní práce jeho byla, wylaupiti poklady swatých dědiců českých w kostele na hradě Pražském, kteréž odwezl ze země. Potom zajal králownu Kunigundu i s pacholetem Wácslawem, a odwedl je na hrad Bezděz, kdež držáni jsau pod stráží (1279); konečně odjel ze země do swého markrabstwí, a zanechal na místě swém Němce, Eberharda, biskupa Brandenburského, kterýž ale wíce rozuměl prácem žoldnéiským nežli biskupským. Ten přiwedl s sebau žoldnéře německé, a pod ochranau jejich i pod přátelstwím s Němci po městech a wsech již usedlými nahrnulo se do Čech množstwí wšeliké chátry a poběhlíků německých z rozličných končin, kteříž laupili a hubili zemi jako nějakau každému swobodnau krajinu. Tehdy zdálo se Němcům, že přišla již žádaucí doba, aby i w zemi české prowedli takowé opanowání, jaké dokonali w zemích Slowanů Polabských, aby se w zemi samé široce zakořenili a učinili z Čechů swé podnože.

Králowna Kunigunda po krátkém čase oklamala swé strážce na Bezdězi a utekla do Morawy (1279), a wšak bez synáčka swého, kteréhož nyní Otík, zlý poručník, kázal zawezti do Brandenburka, a chowal

jej w bídě weliké, nechávaje potomka slawného rodu knížat a králů českých trpěti nauzi i w pokrmu a w oděwu. Tu se slitowali konečně páni čeští i morawští nad záhubau wlasti swé. Pro královnu Kunigundu chtělo wšecko panstwo morawské zdwihnauti zbraň a uwésti ji samu we wládu nad královstwím. Z toho zdržel je biskup Bruno, wládař zemský, předkládaje jim, žeby to bylo proti smlauwě učiněné s císařem. Ale w Čechách nedali se pánowé zdržeti, i chopili se zbraně proti cizozemcům, nejpřednější mezi nimi p. Hynek z Dubé, p. Ctibor z Lipnice, Jaroslaw z Jablonné a Záwiše z Falkenšteina, týž, který pozdě naprawiti chtěl swé odpadnutí od krále Otakara. Od nich byli Brandenburčané i jiní Němci mocně poráženi, až císař Rudolf, boje se již o swé bezprawné wrchní panstwí, přitáhl podruhé do Morawy a do Čech, a postawil se za prostředka (1280). Tedy uznali sice markrabí Brandenburského i napotom za poručníka, a wšak na čas nepřítomnosti swé musil zanechati spráwu země mužům w zemi zrozeným, Tobiášowi z Bechyně, biskupu Pražskému a Děpoltowi z Risenberka, nejwyššímu komoří; musil žoldnéře swé Brandenburské wzíti pryč ze země a zárowen rozkázati wšem Němcům, w zemi neusedlým, aby se we třech dnech odtud wyklidili, pod ztrátau hrdla; konečně slíbil mladého krále nawrátiti do Prahy, začež jemu páni slíbili 15.000 hřiwen stříbra (1281).

Páni, rytíři a města sebrali se téhož roku w Praze na sněmě, kdež učinili potřebná nařízení k uwedení země w pokoj a pořádek, a wšichni jednosworně usnesli se, aby kdo jakých statků se zmocnil, které za žiwobytí krále Otakara byly w držení koruny, powinen byl bez odkladu je nawrátiti a měl-liby pak co

na nich žádati, aby toho pořádem práwa pohledáwal (1281). Tedy se nawrátil pokoj w zemi, ale truchliwé následky dlauhého nepokoje teprw počaly se ukazowati. Nebo poněwadž rolníci před laupežnau chasau německau utíkali do lesů a do hor, zůstala pole ležeti ladem, k čemuž když ještě přidružil se neúrodný rok, přišel hlad weliký. Lidé chudí drali se do domů bohatších a brali jim hrnce z ohnišť jejich, jiní jedli kůru stromowau, rozličné kořeny a tráwy, ano i těla mrtwá, člowěčí i zwířecí. Mnoho lidí pomřelo hladem, konečně wznikly nemoce nákažliwé, a zahubily lidí na tisíce, tak že nestačili hrobowé ku pohřbu jejich, nýbrž házeni byli do jam welikých. Nauze a bída tato trwala celý rok až do nowé hojné úrody (1282).

Zlý Otík obdržel mezitím swých 15.000 hřiwen stříbra, a wšak ani tu nechtěl sirotka swého propustiti ze zajetí, i musili jemu stawowé slíbiti nowých 20.000, w nichž jemu zastawili osm wýtečných hradů a měst w králowstwí českém. Takž konečně již po wypršení pěti let, na který čas bylo jemu poručenstwí odewzdáno, propustil dwanáctiletého kralowice; i uweden byl Wácslaw do Prahy se sláwau a radostí welikau, jakož ten, od něhož očekáwalo se konečné nawrácení země w předešlau moc a sláwu její.

§. 41.

Pan Záwiše z Falkenšteina.

Při dwoře mladého krále Wácslawa II došel brzy největší přízně a moci pan Záwiše z Falkenšteina. Jsa muž krásný a wysokého ducha, i udatně se ujímaw prospěchů owdowělé králowny Kunigundy, byl sobě získal lásku spanilé této kněžny, a pojal ji nejprwé

saukromí (1280), potom i weřejnau swatbau (1284) za manželku. S ní měl po některém čase syna, jménem Jana čili Ješka. Náwodem Kunigundy, matky swé, sprawowal se král Wácslaw we wšem dle rady Záwišowy a učinil jej nejwyšším hofmistrem králowstwí, jakož i jiné úřady zemské osadil pány jemu spřízněnými. Z toho jiní mrzeli se, a brali jej w nenáwist, on wšak pilně staral se o dobré zemské a moc koruny; pány neposlušné, kteří proti nálezu sněmu zemského nechtěli wydati statků korunních, jichž byli w držení, přemohl brannau mocí a pobořil zámky jejich; laupeže a jiné nepořádky w zemi přetrhowal, a nedbal na hněw swých nepřátel.

Ale nejnebezpečnější nepřítel jeho byl císař Rudolf, jemuž on někdy pomáhal ke zkáze Otakara. Rudolf již toho času upustil od přílišného nepřátelstwí proti Čechům, zaneprázdněn jsa jinými starostmi, a hlawně o upewnění moci domu swého. Na předešlé pomocníky swé, kurfirsty německé, nemohl se již tolik spoléhati, jako za času wálky s Otakarem, poněwadž země rakauské, na které sobě někteří z nich dělali naděje, nedal ani jim, ani nezachowal jich při koruně císařské, nýbrž udělil je wlastním synům swým Albrechtowi a Rudolfowi. Protož hleděl sobě i synům swým získati jiné přátely, a jmenowitě krále Wácslawa jakožto zetě swého. Po projití času, na který byla mu postaupena Morawa, odewzdal ji Wácslawowi bez překážky, a smlauwu o zastawení zámků a měst Otíkowi Brandenburskému we 20.000 hřiwnách stříbra prohlásil z moci císařské za neplatnau, poněwadž prý wynucenau. Pan Záwiše a králowna Kunigunda byli mu wšak překážkau při mladém králi, kteréhož on za takowé služby chtěl sám woditi radau swau.

Po krátkém čase králowna Kunigunda zemřela (1285), a we dwau létech na to přiwedena byla Wácslawowi manželka jeho Guta, dcera Rudolfowa (1287). Tu použil Rudolf lásky Wácslawowi k mladé králowně, i wzal od něho hned slib, že wzdálí Záwiše od dwora swého. Záwiše, o tom zwěděw, poděkowal se z úřadu, a odebral se na hrad swůj Fürstenberk čili Swojanow. Po některém čase podruhé se oženil, pojaw za manželku Juditu, sestru krále uherského Ladislawa (1287); král Wácslaw pak řídil se již zcela dle náwodu Rudolfa a protiwníků Záwišowých, ač na oko zachowáwal předešlau přízeň k němu.

Rok po swatbě porodila Judita manželu swému pachole, i byla weliká radost jeho, a strojil slawné křtiny, k nimž zwal krále Wácslawa, krále Ladislawa uherského, Jindřicha wéwodu Wratislawského a jiné wzácné osoby a přátely. Tu namluwili Wácslawowi rádcowé jeho, že jemu Záwiše strojí auklady, a nawedli jej, aby slíbil přijíti ku křtinám, wšak tak, aby Záwiše přijel pro něho na hrad Pražský. Záwiše přišel radostně, a byl od mladého krále s wlídnau twáří přijat; než jak odešel z komnaty jeho, byl zatčen a uwrhnut do wězení (1288). O úkladech nebylo nic prawého, ale učinili mu saud pro statky po prwní manželce jeho Kunigundě, kteréž ona odkázala synu jeho Ješkowi, protiwníci pak twrdili, že měli práwem spadnauti na krále. Čemuž když on odporowal, odsauzen jest wšech statků swých, a uwržen u wězení do Bílé wěže na hradě.

Král Wácslaw učinil o tyto statky hned smlauwu s Fridrichem markrabím mišenským, kterýž mu za ně podstaupil část země mišenské s mnohými hrady a městy, mezi nimiž nejhlawnější město Drážďany (1289).

Ale přátelé a příbuzní Záwišowi, wšechen rod Wítkowiců, mezi nimiž pánowé z Rosenberka nejpřednější, zdwihli wálku proti králi, a hájili statky, užíwajíce pomoci i od krále uherského. Sám pak Záwiše sedě w tuhém wězení půldruhého léta nedal se pohnauti, aby co dobrowolně postaupil; w Bílé wěži krátil sobě čas skládáním písní českých, jsa básník wýtečný. Tu poslal císař Rudolf Wácslawowi wojsko na pomoc, a dal mu radu ukrutnau, aby kázal Záwiše wésti wojskem od zámku k zámku, a wyzýwati přátely jeho ke wzdání, s pohrožením, že sic káže jemu hlawu stíti; i učinil král dle jeho náwodu, a dobýwal tak statků Záwišowých. Ale na zámku Hluboké blíž Budějowic seděl bratr Záwišůw, Wítek, i nechtěl wěřiti, žeby mladý král wykonal takowau pohrůžku na swém někdejším dobrodinci. Tedy nedbal na hrození, a Záwiše, opět wyzýwán jsa, aby dobrowolně přiswědčil ku postaupení hradu, i tu ničímž sebau hnauti nedal. Tu jej zanechal král Mikulášowi, wéwodowi Opawskému, a odjel od wojska; z rozkazu pak wéwody wyweden jest Záwiše na lauku pod hradem, a sťat před očima bratra swého (1290). Wítek a jiní přátelé jeho musili se nyní wzdáti w milost krále, a statků jemu postaupiti, ale swědomí zlého činu trýznilo mladého panowníka po mnohá léta. W pokání z toho založil míli od Prahy krásný a bohatý klášter Cistercienský we Zbraslawi (1291), kdež wywolil místo ku pohřbu swému.

§. 42.

Wácslaw II, král český a polský.

Toho času, jako již od dáwna, byli welicí nepořádkowé w sausedstwu Čech w říši polské, podobní

jako někdy w Čechách za času rozepří mezi rozličnými Přemyslowci o stolici knížecí. Neb i w Polsku mnoho se o panstwí mezi sebau hašteřili audowé starého králowského rodu Piastowa; i tam byl obyčej, že mladší synowé králů dostáwali audělná knížetstwí, kteříž potom krále, sídlo swé majícího obyčejně w Krakowě, zpěčowali se poslauchati. Tím spůsobem odcizilo se ostatnímu králowstwí polskému nejwíce Slezsko, rozděleno jsauc na weliký počet wětších i menších knížetstwí čili wéwodstwí. Za krále Wácslawa rozdělili se knížata a páni polští na tři strany; jedni chtěli míti za krále Přemysla wéwodu Poznaňského, druzí Wladislawa Lokietka, wéwodu Sieradzkého, třetí konečně wyprawili poselstwo ku králi Wácslawowi, podáwajíce mu polskau korunu. Král Wácslaw nazwal se nejprwé wéwodau Krakowským a Sudomirským (1291); potom wtrhnul s wojskem do Slezska, kdežto čtyři knížata uznala jej za pána swého, kníže Opolské, Ratiborské, Bytomské a Těšinské; konečně wešel slawně do Krakowa, a dobyl Sieradze (1292). Wladislaw Lokietek musil před ním utéci ze země; a wšak wětší část králowstwí, přidržujíc se Přemysla Poznaňského, odpírala jemu, i zůstal Přemysl králem polským až do smrti, sídlo swé maje we Hnězdně.

Mezitím, když se říše česká tímto spůsobem začala zase rozšiřowati přes starodáwní swé hranice, umřel císař Rudolf, a nastala nowá proměna w říši německé (1291). Albrecht, syn jeho, wéwoda rakauský a štyrský, dělal sobě jistau naději w naštaupení po něm w císařstwí, jakž bylo nejwřelejší přání otce jeho. Ale kurfirstowé znali jej co muže hrdého, pánowitého a lakomého; nad to pak urazil

Albrecht i swata swého, krále Wácslawa, pyšným jednáním, tak že on popudiw se proti němu, nedbal konečně na swau příchylnost k otci jeho, i spůsobil tajnau umluwu s ostatními kurfirsty; kteříž uposlechše jeho zwolili za císaře jednohlasně Adolfa hraběte Nassowského. Albrecht měl i jiných mnoho osobních nepřátel mezi knížaty německými; k tomu i wlastní poddaní jeho w Rakausích a Štyrsku wzbauřili se proti němu pro útisky, kteréž jim činil, a žádali krále Wácslawa českého o pomoc. Tu krotila hněw Wácslawa proti němu manželka jeho Guta, jakožto sestra wéwodowa, a Albrecht wida sebe w nesnázi weliké, pokrotil pýchu swau, žádal Wácslawa o společnau schůzku, i pokořil se jemu, žádaje jeho na kolenau za odpuštění předešlé urážky. Takž se král Wácslaw dal udobřiti, a obnowil s ním přátelstwí (1293).

Země česká požíwala toho času po několik let úplného pokoje, i umínil si král Wácslaw slawiti swé korunowání na králowstwí s takowau sláwau a nádherau, jaká byla wídána někdy u dworu otce jeho Otakara. Tu bylo hostů jeho 28 knížat z rozličných zemí sausedních, mezi nimiž Albrecht saský, Bolek wéwoda Swídnický, Jindřich Hlohowský a knížata Opolská, Brandenburská i mišenský, nade wšecky jiné nejslawnější Albrecht rakauský, kterýž přijel w 7000 koních; neb podlé četného komonstwa počítala se sláwa knížat. Wšichni hosté, domácí i cizí, kteří, přišli, měli s sebau koní dohromady 191.000. Wšechny potřeby jídla a pití byly již napřed zjednány u weliké hojnosti. Na Pražském trhu kázal král učiniti studně, ze kterých wíno teklo; 800 hřiwen stříbra, což jest tolik, jako nyní 16.000 zlatých na stříbře, wydáno bylo z pokladnice králowské toliko za wejce do jídel.

Weliká byla skwostnost a nádhera w oděwích králowských; toliko koruna cenila se za 2000 hřiwen, meč a štít za 3000, na kterémžto štítu, celém pozlaceném, byl lew ze samých perel wypodoben; dlauhé raucho králowské, kteréž se cenilo za 4000 hřiwen, děláno bylo ze samých šupin zlatých a pět drahých kamenů na každé šupině. Tu k hodům slawným wystaweno bylo weliké stawení dřewěné na lukách při Wltawě, kdež nyní jest Smichow. Rytíři w turnaji se potýkali, we městě tancowali a weselili se; domy měšťanů pokryty byly sukny a šarlaty skwostnými, a w noci wšecko slawně oswíceno mnohými pochodněmi (1297).

Na tom korunowání usnesli se knížata německá s králem Wácslawem o ssazení císaře Adolfa, kterýž se mnohým z nich již nelíbil, i zdwihli potom wálku proti němu, w kteréž padl w bitwě, a Albrecht rakauský zwolen byl nyní za císaře (1298). Za pomoc, kterau jemu učinil král Wácslaw, potwrdil i ještě rozmnožil předešlá privilegia králowstwí českého, tak že odtud králowé čeští neměli ani powinni býti přicházeti k jakým koliwěk sněmům říšským.

Král Wácslaw byl muž tichý, jakož i slabé powahy tělesné, a wšak w domácí spráwě zemí swých, ano i w šíření moci a sláwy říše swé nemálo prozřetelný a podnikawý. Pořádek w zemi byl za jeho panowání nepřetržený, důchody jeho komory zmohly se prowozowáním hornictwí nad míru; največší sláwy swé došly tehdáž stříbrné doly Kutnohorské; za jeho času počaly se bíti stříbrné groše Pražské (1300), tehdáž nejlepší peníze w Ewropě. Od císaře Rudolfa, jakož i později od Adolfa a Albrechta, dostal w zástawu město Cheb s krajinau, kteréž předtím wzato

bylo otci jeho Otakarowi; týmž spůsobem rozšířil panstwí swé w Míšni, tak že skoro celau tuto zemi měl w lénu, dílem od říše, dílem od jiných wrchností. Konečně poštěstilo se jemu i spojení polského králowstwí s českým, po smrti Přemysla Poznaňského. Pánowé polští zwolili jej podruhé za krále, a protiwník jeho Wladislaw Lokietek musil opět ustaupiti moci jeho (1300). Brzy po slawném onom korunowání w Praze byla umřela králowna Guta, ještě u welmi mladých létech, i pojal nyní Wácslaw Alžbětu čili Reyčku, dceru Přemyslowu, za manželku.

Sotwa byl Wácslaw panstwí swé w Polsku upewnil, kteraužto zemi po wšechen čas sprawowal maudře a zachowal w ní pořádek, umřel král uherský Ondřej III, a stala se i w tomto králowstwí rozepře o trůn. Tu wyprawila jedna strana mezi pány uherskými posly swé ku králi Wácslawowi, žádajíc, aby se uwázal i u nich we králowstwí. Král Wácslaw, přijaw posly laskawě, obáwal se přílišné tíže tří tak slawných korun na jediné hlawě swé, i pohnul pány k tomu, aby místo něho zwolili sobě syna jeho Wácslawa, což oni učiniwše korunowali jej w Bělehradě králowském, a uwedli do Budína, hlawního města, za krále (1301). Ale protiwník jeho byl tu Robert Andegawský, kníže sicilské, jemuž nápomocen byl papež toho času Bonifacius VIII. Papež tento, kterýž užíwal wětší hrdosti w rozšiřowání swětského panstwí swého než kterýkoli z jeho předchůdců, twrdil, že jest králowstwí uherské léno papežské stolice, kteréž on udělil Robertowi, i hrozil králi Wácslawowi klatbau a wyobcowáním z církwe, jestližeby od nároků swých na korunu uherskau neupustil. Král Wácslaw, ač byl muž pobožný a k duchowenstwu až příliš štědrý a

náchylný, protiwil se nicméně takowým swětským žádostem papežowým, a učinil spolek s největším protiwníkem jeho Filippem, králem francauzským.

Naproti tomu spolčil se nyní papež s císařem Albrechtem, s nímž dotud nebyl w přízni, i wzbudil w něm tajnau jeho záwist a zlost proti Wácslawowi. Albrecht widěl již před očima swýma šťastnau příležitost takowau, jaké se ondy chopil otec jeho Rudolf proti Otakarowi, i zdwihl we jménu swého důstojenstwí císařského proti wšem privilegiím, ještě nedáwno stwrzeným, hrubší žádosti proti zemi české, než Rudolf i než jiní předtím císařowé. Rozkazowalť Wácslawowi, aby jemu wydal korunu uherskau i polskau, kteréž přijal bez jeho powolení, aby wydal Míšeň i Cheb, i aby jemu postaupil doly stříbrné Kutnohorské na 6 let neb zaplatil 80.000 hřiwen stříbra, ponęwadž jakožto vasall říše Římské powinen jest, císaři platiti desátek ze drahých kowů, kterýž prý po toliká léta opomenul platiti (1303).

Král Wácslaw, znamenaje přílišnau moc protiwníka swého Roberta w Uhřích, nemínil podstaupiti wálky s tolika nepřátely najednau, i sebral rychle wojsko, wtrhnul do Uher a přitáhl až do Budína; tu wzal syna swého i s korunau uherskau a oděwy králowskými, a wrátil se s ním zpátky do Čech (1304). Proti Albrechtowi sebral zatím wojsko k obraně, jak z wlastní říše swé, tak i od rozličných knížat německých, kteří s ním drželi proti císaři. Císař Albrecht se silným wojskem z říše a welikými zástupy pomocnými z Uher, wtrhnul do samých Čech před Budějowice (1305), a přitáhl až k Hoře Kutné; neb její poklady lákaly jeho lakomost nejwíce. Ale Horu hájili statečně pan Jindřich z Lipé a pan Jan z Warten-

berka, i bylo marné jeho úsilí. Mnoho lidstwa pomřelo na rozličné nemoci, kteréž přičitali wodě z blízkého potoka, prawíce, že horníci napustili ji utrýchem. Konečně přiblížilo se wojsko krále Wácslawowo, i neosměliw se Albrecht bitwu s ním swésti, zdwihl se se wším wojskem swým, a obrátil se spěšně ze země. Král Wácslaw strojil se druhého roku wtrhnauti do wlastní země jeho rakauské; než w tom upadl w nemoc, a po nedlauhé chwíli umřel příliš časně, jsa teprw we 34. roce stáří swého (1305).

§. 43.

Wácslaw III.

Král Wácslaw II zanechal jediného syna, Wácslawa III, tehdáž teprw šestnáctiletého. Byl jinoch dobrého nadání a mnohých darů ducha; a wšak hned na počátku swého panowání upadl we zlau společnost, a libowal si w rozličných prostopášnostech. S mladými pány, kteří se ho přídrželi, hráwal w kostky, pil, taulal se w noci po ulicích, w opilstwí rozdáwal jim korunní statky a činil škodliwé zápisy, i tak podobně počínal si lehce w záležitostech s nepřátely říše swé. Aby se wyhnul další wálce s Albrechtem, postaupil mu pod jistau umluwau Cheb a Míšeň; korunu pak uherskau darowal Ottowi, wéwodowi baworskému, kterýž na jeho místě ucházel se o přízeň strany odporné Robertowi Andegawskému. W Polsku wystaupil mezitím potřetí Wladislaw Lokietek, a zdwihl boj o dosažení koruny. Tu se dal Wácslaw konečně wytrhnauti ze swé leniwosti napomínáním Konrada, opata Zbraslawského, kterýž byl wěrný přítel otce jeho Wácslawa. Sebraw wojsko, nastaupil osobně tažení

do Polska, aby se Lokietkowi postawil na odpor. Na cestě této když pomeškal w Olomauci, zabit jest aukladně od wraha, nejspíš najatého, rodem Durynka, kteréhož uchopiwše stráže, na místě zabili (1306). Od koho wrah zjednán byl, zůstalo na wždy tajno; mezi Čechy běžela toliko powěst, že najati k tomu byli tři wrahowé od císaře Albrechta, aby se rod jeho dostal ku panstwí nad Čechy.

Letopočet.

L. p.

1198. Přemyl Otakar králem učiněn od Filippa.
1203. Důstojenstwí králowské uděleno od Otty a od papeže Beneš Hermanow.
1212. Privilegium císaře Fridricha II.
1230. Přemysl Otakar I umřel.
1241. Witězstwí nad Tatary.
1246. Wladislaw, syn Wácslawa I, stal se wéwodau rakauským.
1248. Powstání Otakara proti otci swému Wácslawowi I.
1252. Přemysl Otakar II stal se wéwodau rakauským.
1253. Wácslaw I umřel.
1254. Štyrsko rozděleno mezi Čechy a Uhry.
1255. Otakar II wedl křížowé tažení proti Prusům.
1257. Wálka Otakara s Bawory.
1260. Bitwa u Kressenbrunnu.
1261. Swatba Otakara s Kunigundau.
1264. Swatba Bely, kralewice uherského s Kunigundau Brandenburskau.
1265. Wálka druhá s Bawory.
1269. Otakar zdědil Korutany.
1270. Třetí wálka s Uhry.
1273. Čwrtá wálka s Uhry.
1276. Otakar zbawen zemí rakauských.
1278. Otakar w bitwě zahynul.
1283. Wácslaw II nawrácen zemi od Otíka Brandenburského.
1290. Záwiše sťat.

L. p.

1291. Wácslaw II stal se wéwodau Krakowským a Sudomirským.

1297. Korunowaní Wácslawa II.

1298. Wácslaw II pomohl Albrechtowi k císařstwí.

1300. Wácslaw II stal se králem polským.

1301. Wácslaw III korunowán na králowstwí uherské.

1305. Císař Albrecht u Kutnéhory. — Wácslaw II umřel.

1306. Wácslaw III zabit w Olomauci.

KNIHY PÁTÉ.

Od wymření rodu Přemyslowa až do wzniknutí rozepře církewní skrz M. Jana Husa.

(Od r. 1306 až do 1404.)

§. 44.

Wzhled na národ a stát český pod panstwím rodu Přemyslowa.

Král Wácslaw III byl poslední mužský potomek staroslawného rodu Přemysla a Libuše, kterýž wíce než půl tisíce let wládl zemí českau. Na poměrech mezi tímto rodem a národem českým, kteréž během časů rozličné wzaly proměny, zakládalo se zřízení zemské čili státní práwo králowstwí českého, i zůstaloť we hlawních základech swých to samé dosti dlauhý čas po jeho wymření.

Moc panowničí, od Kroka saudce a dcery jeho wěštné zřízená, spojowala národ, předtím rozdrobený, z počátku jen swazky wolnými. Boleslaw Ukrutný přitužil ji, sestřediw wíce síly státu, a učiniw ze jmění žup jmění koruny; Přemysl I obklíčil ji welebnější záři králowského důstojenstwí, nabytého odjinud než z wůle národu. Tak se postaupně wždy wíce rozdělowaly prospěchy a práwa koruny od prospěchů

a práw lidu. Obojí wšak pojil wespolek mocí starodáwního obyčeje takowý spůsob zřízení zemského, kterýž w nowějším čase nazýwáme zřízení ústawní čili konstituční. Moc zákonodární wedl kníže společně se sněmem; moc wýkonná přináležela jemu; saudowé byli od wýkonné moci neodwislí; ze statků a důchodů koruny zaprawowal kníže potřebné útraty při spráwě zemské; pokud nepostačowaly, powolowal sněm berně mimořádné.

W národu samém owšem se během času mnoho proměnilo. Z rozdílu mezi bohatým a chudým, kterýž u starých Slowanů nepůsobil žádné nestejnosti před práwem a zákonem, wznikli znenáhla dle příkladu německého privilegowaní stawowé. Šlechta uwedla obecný lid, ne sice jako u Němců, w tělesnau porobu, nicméně wšak nejprwé w poplatnost, potom w poddanost. Ze sněmů národu stali se tudy sněmowé stawů, nejprwé toliko panského a rytířského, potom také městského. Stawowé privilegowaní přejali na sebe powinnost obrany zemské; za to wšak oswobodili se od přispíwání k berním, kteréž musili nésti lidé jejich poplatní. Ústawa, prwotně demokratická stáwala se wždy wíce aristokratickau.

Za posledních panowníků z rodu Přemyslowa bylo zřízení zemské krom toho pomateno udělením rozmanitých privilegií, jakož stawu duchownímu, stawu městskému, německým osadníkům a poddaným mnohých pánů a rytířů. Nebo ti wšichni wyjmuti byli od obyčejných saudů zemských, a nesprawowali se sněmowními zákony we wěcech saudních, nýbrž práwy docela cizími. Městský staw, jenž zákony zemskými w tom ohledu se neřídil, byl proto také wylaučen z aučastenstwí při saudním zákonodárstwí zemském,

a užíwal hlasu na sněmích toliko při wyjednáwání jiných potřeb země.

Za rozličných panowníků obsahowala říše česká i rozličné jiné země krom králowstwí českého. Z objemu někdejší weliké říše československé, jakž byla za časů prwních dwau Boleslawů, zůstala wšak toliko Morawa w trwanliwém spojení, i pawažówala se z počátku s Čechy za jednu zem, ač míwali w ní mladší Přemyslowci swé podíly k wýžiwě. Později, když zaweden byl titul markrabí, měla již powždy swé wlastní nejwyšší úředníky, jakož i wlastní sněmy. Toliko w obecných potřebách celé říše scházeli se stawowé čeští i morawští na sněmy společné. W práwích občanských nesmělo nicméně mezi Čechem a Morawanem býti rozdílu; kdo byl obywatelem jedné země, byl tím samým obywatelem druhé. Jiným spůsobem byly připojeny časem swým Rakausy a Štyrsko za Otakara II, neb králowstwí polské za Wácslawa II. Nebylyť nijak spojeny s národem, nýbrž toliko s korunau českau. Dobýwati neb udržowati sobě panstwí nad jinými zeměmi, byla wěc knížete; musilť na to wésti swůj wlastní náklad; národ nepowolowal k tomu žádné pomoci, leda w obzwláštních případnostech; k uchopení zbraně na rozkaz knížete powinni byli páni, rytíři a jiní zemané, jen když se jednalo o obranu země, buď české neb morawské; což nazýwalo se weřejná hotowost.

Dwě moci cizokrajné obmezowaly poněkud úplnau samostatnost země, moc císaře a papeže Římského.

Císařowé Římští nazýwali Čechy lénem swým neb částí říše německé, a wynasnažili se wšelijak, aby domnělému wrchnímu panstwí swému učinili průchod. Užíwali k tomu lsti a násilí, rušili wšeliké

smlauwy a sliby swé, jakož posledně nejhruběji Rudolf a Albrecht; a wšak nedowedli nikdy wíce, než podněcowati domácí rozbroje a působiti zmatky w zemi, wnucowati někdy národu neoblíbené panowníky, wydírati od těchto peníze, a přijímati od nich manské přísahy. Skutečného prowozowání práw císařských, jako nad jinými vasally neb částmi říše, nikdy nebylo; wšechen práwní záwazek k říši německé záležel nejprwé w ročním poplatku, potom toliko w pomoci 300 oděnci neb 300 hřiwnami stříbra k wálečným tažením do Říma. Za to užíwal král český hlasu při wolení císaře s jinými kurfirsty; i byl to tedy poměr mezi králem a císařem, kterýž se w ničem nedotýkal národu neb zřízení zemského.

Hlaub do žiwota národu i do práw státu zasahowala tak jako we wšech jiných zemích církwe Římské moc papeže. Od času Řehoře VII nechtěla církew uznáwati žádné odwislosti od státu jako jiná towaryšstwa neb obce w zemi, wynutila pro duchowenstwo swé rozličné přednosti před jinými obywateli země, i přiosobila si wykonáwání rozličných práw přináležejících státu samému, jakož jest místem swým ukázáno.

W tomto spůsobu a při tom stawu wěcí přešlo panowání nad zemí českau od Přemyslowců do rukau pozdějších králowských rodů.

§. 45.

Rudolf z Rakaus a Jindřich Korutanský.

Po králi Wácslawowi II zůstaly krom syna jeho Wácslawa III čtyry dcery, z nichž nejstarší Anna byla prowdána za Jindřicha wéwodu Korutanského. Jemu byl Wácslaw III odewzdal prozatím wládu nad

zemí, když se odebral k tažení swému do Polska. Weliká část pánů a rytířů byla k tomu nakloněna, šetřiti příbuzenstwí, a posaditi Jindřicha na králowskau stolici; ale jiná strana byla hned od času císaře Rudolfa, jak we šlechtě tak we stawu městském, která přála rodu Habsburskému; i chtěla na trůn powolati Rudolfa rakauského, syna Albrechtowa. Dříwe než se stawowé na něčem jistém usnesli, wystaupil již také císař Albrecht zase se swými domnělými práwy císařskými, prohlašuje zemi českau za léno odumřelé, kteréž Rudolfowi synu swému udělil, i wtrhnul také s wojskem do země (1306), aby úmysl swůj prowedl. Stawowé čeští dali se nyní s císařem we smlauwy, a zwolili Rudolfa dobrowolně za krále, kterýž Alžbětu polskau, wdowu po králi Wácslawowi II, pojal za manželku. Pánowé krom toho zapsali se císaři Albrechtowi, že chtí po smrti Rudolfa, kdyby nezanechal dědiců, přijmauti za krále druhého syna jeho Fridricha, neb jiného potomka rodu Habsburského.

Rudolf rakauský panowal wšak nad Čechy něco méně než rok. W panstwu i obecném lidu zmáhala se wždy wíce proti němu nespokojenost, protože se příliš sprawowal radau otce swého Albrechta, a obklopen byl mnohými rádci německými. Když se proti panu Baworowi Strakonickému jal obléhati hradu jeho w Horažďowicích, z nenadání se roznemohl a umřel w ležení (1307).

Páni čestí, nemajíce chuti k bratru jeho Fridrichowi, sebrali se podruhé na sněm k wolení nowého krále, i opět předešlé dwě strany zdwihly hlasů swých. Jedni odwoláwali se na smlauwu učiněnau s rodem rakauským, druzí chtěli míti Jindřicha Korutanského. Přední z oněch byl Tobiáš z Bechyně,

jeden z nejwyšších úředníků dworských, kterýž we shromáždění pokřikl auškleбně na stranu protiwnau: když nechtějí míti cizozemce, aby šli do wsi Stadic a hledali tam mezi sedláky některého dalekého přítele Přemysla oráče, a posadili jej na trůn. Tu se rozlítil pan Oldřich z Lichtenburka, a proklal Tobiáše mečem swým. Nastal zmatek we shromáždění i we městě, i stalo se wíce skutků krwawých; konečně usnesli se stawowé předce o Jindřicha Korutanského, kterýž bez meškání přišel a w panowání se uwázal (1307).

Stawowé morawští přijali mezitím nicméně Fridricha za pána, a Fridrich s jedné, císař Albrecht s druhé strany wtrhli do Čech wojensky. Páni statečně zemi hájili. Nadarmo obléhal Albrecht nejprwé Kolín, potom Kutnauhoru, kterau opět, jako někdy za krále Wácslawa, hájil pan Jindřich z Lipé s Janem z Wartenberka. Nic nepořídiw, wložil císař wojsko swé, nejwíce ze Šwáb sebrané, na zimu do některých měst králowských, jichž w držení byla Alžběta, wdowa Rudolfowa, obdržewši je ode dwau manželů swých u wěno; sám pak odebral se ze země, aby k budaucímu roku učinil mocnější přípravy. Města tato wěnná byla Hradec, Jaromiř, Chrudim a Polička. Jako w jiných městech králowských, tak i w nich wládli konšelé a měšťané němečtí, kteříž drželi s císařem. Posádky šwábské plenily často krajinu, což jim pánowé a rytíři okolní spláceli porážkami krwawými. A wšak než přišlo jaro, tu jest nenadále císař Albrecht zabit we Šwejcařích od wlastního synowce swého Jana (1308), jemuž nechtěl wydati dědictwí po otci, bratru swém. Tu musili Němci žádati o pokojné propuštění ze země; Fridrich ra-

kauský upustil od panstwí swého nad Morawau za peněžitau náhradu, a Jindřich Korutanský počal panowati bez překážky.

Jindřich byl muž dobrý, ale k panowání nad Čechy nestatečný. Každému chtěje býti po wůli, rozmrháwal statky a důchody korunní, a pauštěl úzdu wšelikým bujnostem. Brzy nastaly w zemi weliké nepořádky, a dála se bez trestu mnohá násilí a bezprawí. Němci Pražští a Kutnohorští, uměwše krále namluwiti ke swé straně, učinili mezi sebau tajné spiknutí, a jednoho dne oni w Praze, tito w Sedlci zajali některé z nejpřednějších pánů zemských, mezi nimiž i pana Jindřicha z Lipé, králowského podkomoří (1309), drželi je w těsné wazbě, a nepropustili dříwe, až se jim zawázali k rozličným jejich žádostem, ano i syny a dcery swé zaslíbili dětem jejich w manželstwí. To jim páni brzy splatili. Pan Jindřich z Lipé s přátely swými zmocnil se nenadále měst Pražských, k čemuž jemu někteří měšťané sami byli nápomocni, wyhnal nejhrdější rodiny německé z města, a samého krále držel we slušném domácím wězení. Jindřichowi přišli konečně na pomoc Otto, wéwoda baworský, a Eberhard, hrabě Würtemberské; i učinili narownání mezi králem a pány; a wšak Jindřich brzy se dal nawésti ke zrušení umluwy, i nastaly rozbroje na nowo.

Přední osoby ze stawů, mezi nimiž Konrád, opat Zbraslawský, někdy přítel krále Wácslawa II, obrátili toho času zření swé k Elišce, čili Alžbětě, druhé dceři Wácslawa, kteráž byla tehdáž panna osmnáctiletá, a wyznamenáwala se spanilostí mrawů i newšedním rozumem. Konrád, opat, jel do Němec k nowému císaři Jindřichowi VII z Lucemburka, i umluwil s ním, aby dal Elišce syna swého Jana za

manžela, a wydal jej Čechům za krále. Jindřich Korutanský opatřil se mezitím k obraně proti pánům žoldnéři z Bawor a Korutan, a zwěděw o smlauwání s císařem, chtěl se Elišky zmocniti, a wsaditi ji do wězení; a wšak pan Jan z Wartenberka jej předešel, a odwedl Elišku do Nimburka pod ochranu měšťanů (1310). Páni podruhé obsadili města Pražská; a obléhali krále na samém hradě, ač dobyti jeho nemohli. Konečně sešli se wšickni tři stawowé na sněm do Prahy, a wyprawili slawné poselstwí k císaři Jindřichowi, žádajíce we jménu wší země o to, co již skrze Konráda, opata Zbraslawského, bylo namluweno. Tedy dowezli Elišku slawně k císaři do Spýra, kdež oddána jest Janowi, teprw čtrnáctiletému, za manželku, a císař jmenowal jej na žádost jejich králem, uděliw jemu léno země české dle přijatého obyčeje. Císař táhl po wykonané slawnosti do Italie ku přijmutí koruny císařské, syna pak wyprawil s wojskem a pány českými, aby si dobyl králowstwí proti Jindřichowi Korutanskému.

Nežli se páni s nowým králem wrátili do země, zatím byl Jindřich Korutanský powolal sobě na pomoc Fridricha, markrabí mišenského, s wětším počtem žoldnéřů, a zmocnil se města Pražského zrádau měšťanů pánům protiwných. Nejpřednější německé rodiny, kteréž prwé byly z města wyhnány, zase se nawrátily a wládly strachem nad swými nepřátely. Též žoldnéři němečtí dowolowali si wšeliké násilí a laupeže. Páni a wojsko krále Jana obléhali nejprwé Kolín a Kutnauhoru, a wšak nemohauce jednoho ani druhého města snadno přiwésti ke wzdání, přitáhli konečně ku Praze, a oblehli Staré město. Tu se srozuměli se stranau we městě sobě nakloněnau, a měšťané

z wnitřka, wojsko králowo z wenčí udeřilo na bránu u sw. Františka, dobyli jí, a wešel král Jan se wším wojskem swým do města. Žoldnéři Jindřichowi utekli na hrad Pražský, a wšak Jindřich, wida nezbytí, wzdal se, a odjel ze země.

§. 46.

Nepokoje w zemi za krále Jana.

Jan Lucemburský, slíbiw zachowati práwa a swobody stawů králowství českého dle posawadního zřízení, korunowán byl slawně s manželkau swau Eliškau na králowství (1311). Taktéž přijali jej stawowé markrabství morawského. Někteří z panstwa, kteří w zemi této prowozowali laupeže a nepořádky, byli brzy přemoženi a pokořeni (1312). Mezi práwy a swobodami země byla jedna z nejpřednějších, že neměl král žádných cizinců uwozowati w auřady, aneb dowolowati jim stálého usazowání se w zemi české. Nicméně, poněwadž král byl mladý, přidal mu otec jeho k radě několik hrabat a jiných pánů německých; což stawowé trpěliwě snášeli, pokud mezi rádci těmito byl nejpřednější Petr, arcibiskup Mohučský, kterýž za krále Wácslawa II byl probоštem Wyšehradským, a protož zewrub znal wšecky zemské záležitosti a poměry. W krátkém čase odebral se wšak král Jan wojensky ze země, powolán byw od otce swého na pomoc do Italie, kdež podnikl císař Jindřich těžké boje s protiwníky moci swé císařské. Sotwa se přiblížil Jan k horám šwejcarským, došla ho zpráwa o nenadálé smrti otcowě, i nenawrátil se hned do Čech, nýbrž odešel do otcowské země swé, hrabství Lucemburského; neb se počalo jednati o

nowého císaře w říši. Též arcibiskup Petr odebral se do Mohuče (1313); i nastaly w Němcích weliké rozepře mezi kurfirsty, z nichž jedni chtěli míti císařem Jana, druzí Fridricha, wéwodu rakauského. Král Jan nalezl wšak při některých překážku, jsa ještě příliš mladý, pročež upustili od swého úmyslu, a zwolili, jakož i on s nimi, Ludwíka, wéwodu baworského; druzí nicméně přidrželi se Fridricha, i nastala z toho mnoholetá wálka mezi oběma zwolenými a jich přátely (1314).

Po delším čase wrátil se Jan zase do země, a wšak sám málo sobě wšímal zemských záležitostí, kteréž na místě jeho sprawowali Berthold hrabě z Henneberka, Oldřich z Leuchtenberka a jiní jeho rádcowé cizozemští. Proti tomu zdwihli stawowé konečně swůj hlas, i musil král německé pány propustiti od sebe, a swěřiti nejwyšší řízení w Čechách panu Jindřichowi z Lipé, w Morawě panu Janowi z Wartenberka (1315). S Jindřichem z Lipé wytáhl král ještě téhož roku do Morawy k obraně hranic proti Matauši hraběti Trenčanskému z Uher, kterýž, zprotiwiw se králi uherskému, panowal nad welikau částí země, a zmocnil se i některých míst ležících blíž hranic uherských w Morawě. Wojsko české oblehlo město Holič w Uhřích, jemuž Matauš Trenčanský přispíšiw ku pomoci swedl bitwu welikau; a již byli by Čechowé býwali poraženi, kdyby pan Jindřich z Lipé nebyl hrdinstwím swým znowu sebral zástupy, a konečně nepřítele uwedl we zmatek. Takž musil Trenčanský žádati o pokoj, a učiniti za sprawedliwé.

Mezi králem Janem a Jindřichem z Lipé wznikla wšak brzy weliká nelibost. Král byl mladík lehkomyslný a hýřiwý; pan Jindřich z Lipé nechtěl mu

wšak wydáwati z důchodů hornických tolik, kolik se jemu líbilo, nýbrž tlačil na to, aby se peníze obraćely předně k zaprawení dluhů koruny, jejímž on sám také byl wěřitelem. K tomu přihodila se rozepře mezi králownau Eliškau a Alžbětau polskau, wdowau po králích Wácslawowi II a Rudolfowi z Rakaus. Králowá wdowa sídlila na wěně swém w Hradci nad Labem, kterýž odtud nazwán Hradec Králowé, a pan Jindřich z Lipé přidržowal se jí podobně, jako někdy Záwiše z Falkenšteina Kunigundy, wdowy po Otakarowi. S jeho srozuměním prowdala dceru swau Anešku, newlastní sestru králowny Elišky, Jindřichowi, wéwodowi Jaworskému we Slezsku, aniž o tom Elišce dala co znáti. To wyložil král Jan Jindřichowi z Lipé za zrádu zemskau, kázal jej zajmauti, a odewzdal jej panu Wilémowi Zajícowi z Waldeka do wězení na hradě Týřowě (1315). Z toho se stalo nowé wzbauření panstwa proti králi. Wšichni přátelé a příbuzní Jindřicha z Lipé powstali: páni z Lichtenburka a z Ronowa, z Dubé, z Hausky, z Liběšic a wšecko jiné jejich přátelstwo, přední mezi ostatními pan Jan z Wartenberka a Wilém z Landšteina. Krále a králowny přidrželi se pan Wilém Zajíc, Petr z Rosenberka a jiných wíce; a wšak moc jejich nepostačowala, i musil král přiwolati sobě na pomoc zase arcibiskupa Mohučského a Baldwina, arcibiskupa Trierského, kterýž byl bratr otce jeho, císaře Jindřicha. Ti přitáhše s wojskem, učinili pokojně narownání. Král Jan propustil Jindřicha z Lipé z wězení, a arcibiskup Mohučský uwázal se opět we správu zemskau na čas nepřítomnosti krále, kterýž odjel na Rýn (1316).

A wšak i proti arcibiskupowi zdwihla se brzy

obecná nespokojenost, poněwadž o nic pilněji se nestaral, než o posílání peněz za králem, ano i sám obohacowal se z důchodů zemských. Tedy odjel konečně ze země (1317), a králowna Eliška, ujawši se wlády, dala nemilost swau Jindřichowi z Lipé na jewo zřejmým pronásledowáním jeho a přátel jeho. Pánowé postawili se na odpor, a wšak hotowi byli k slušnému smíření; než králowna opowrhla wšemi mírnými prostředky, a odebrala se do Lokte na hrad swůj, kamž hned přitáhl také král Jan s mocí wojenskau z ciziny. Tu se dali k němu nalezti wšichni jeho wěrní, a radili ku pokojnému srownání; ale rádcowé němečtí, kteří s ním přišli, pobádali jej, aby mocně na pány udeřil, a přinutil je ku poslušenstwí bez wýminek Tedy přitáhl král se žoldnéři německými do Prahy, a málo se zdržew, počal pleniti statky pánů sobě protiwných, a dobýwati zámků jejich. Tu odpadli od něho i ti, kteří jemu posud byli příchylni; sám Wilém Zajíc, též Petr z Rosenberka opustili stranu králowu; neb widěli jej směřowati proti národním swobodám a zřízení zemskému; po wšem pak lidu rozšířil se jeden hlas, že chce král pomalu wšechny Čechy wyhnati ze země, a osaditi ji Němci.

Wšichni téměř páni a rytíři w Čechách i w Morawě učinili jednotu proti králi, a zapsali se mezi sebau na hradě Zwíkowě, kterýž byl w držení Petra z Rosenberka (1318). W Morawě sebrali weliké wojsko, umluwili se s Fridrichem rakauským o pomoc, a slíbili jemu, jestližeby se král Jan smířiti s nimi nechtěl, že buď některého z bratří Fridrichowých, nebo zase Jindřicha Korutanského přijmau za krále. Král Jan wtrhnul s wojskem swým do Morawy, oni

wšak w Brně jej oblehli, i musil žádati o příměří. Tu jednal s pány o pokoj; a wšak oni kladli mu za wýminku, aby i s Fridrichem rakauským, jejž nazýwali Římským králem, učinil pokoj. K tomu přiwoliti nechtěje pro přátelstwí swé s Ludwíkem baworským, odešel pod příměřím z Brna, a obrátil se zpátky do Čech, kdež pan Wilém Zajíc porazil wojsko jeho německé mezi Žatcem a Křiwoklátem. Král odebral se do Cheba, kamž na žádost jeho přišel císař Ludwík; neb nyní i jemu záleželo na smíření krále se pány. Takž ku pozwání od císaře sešli se páni na sněm do Domažlic, kdež učiněno konečné narownání. Král musil znowu slíbiti, že nebude cizozemcům dáwati úřadů aniž wíce uwáděti žoldnéřů německých do země; a pana Jindřicha z Lipé učinil swým podkomořím.

Král Jan, jsa Němec rozený, ačkoliw dosti mladý přišel do Čech, nemohl sobě nikterak w zemi obwyknauti, a wíce milowal země swé za Rýnem, než slawné králowstwí, zděděné po Přemyslowcích. Chtěje se zbawiti ustawičných nelibostí se stawy, w nichž se mu nedařilo dle wůle jeho, učinil toho času tajnau smlauwu s císařem Ludwíkem, podáwaje jemu králowstwí české za zemi jeho falckau na Rýně. Z toho nastal hněw mezi králem a králownau. Neb Eliška, majíc takowým spůsobem wyhoštěna býti z dědictwí předků swých, k smlauwě této nedůstojné přiwoliti nechtěla. Král musil proto od úmyslu swého upustiti. Než w tom došla jeho spráwa od protiwníků Eliščiných, že jej králowna obmýšlí wyhnati ze země, a zmocniti se panstwí we jménu prworozeného syna swého Wácslawa. Král Jan slepě uwěřiw křiwé powěsti, přijel nenádale do Lokte, zmocnil se hradu,

w němž manželka jeho přebýwala, a kázal ji odwezti na Mělník, kdež ji zanechal w samotě; dítky pak, ještě malé, od ní wzal, a Wácslawa, teprw tříletého, zawřel s dwěma chůwama do tmawé wěže na hradě Loketském, kdež pacholete newinného nechal celé dwa měsíce (1319). Tu se ujali králowny přátelé její pan Wilém Zajíc, Petr z Rosenberka a Wilém z Landšteina; ano i měšťané Pražští Starého města, které král nad míru utiskowal daněmi a jiným wydíráním peněz, přidrželi se Elišky, a přijali ji do města swého. Král naproti tomu spřátelil se s předešlým protiwníkem swým panem Jindřichem z Lipé, ano i s Alžbětau králownau Hradeckau. Starého města Pražského dobýwal wojskem swým, a pálil domy měšťanů před městem. A wšak pan Zajíc a Petr z Rosenberka udatně postawili se mu na odpor, a přinutili jej konečně ku pokoji.

§. 47.

Rozšíření říše české za krále Jana.

Od toho času, poznaw král Jan statečný odpor stawů we wšelikém wýtržném swém jednání, zanechal naděje, žeby kdy w Čechách mohl panowati po německu dle swé libosti; a wšak odtud sobě wnitřní správy králowstwí swého dokonce newšímal, nýbrž taulal se nejwíce po cizích zemích, a nehleděl ničeho než rozličných wálek k rozšíření panstwí swého a wšelijakých rytířských dobrodružstwí. Nejwíce zdržowal se u dwora krále francauzského Karla IV, kterýž měl sestru jeho Marii za manželku. K němu dal také nejstaršího syna swého Wácslawa k wychowání hned w sedmém roce stáří jeho (1323), a král francauz-

ský dal pacholeti při biřmowání jméno Karel, kterýmž potom místo předešlého jména swého wždycky byl nazýwán. Francauzský dwůr byl nejskwělejší toho času w Ewropě; tu býwali nejslawnější turnajowé a jiné hlučné radowánky; král Jan byl tu, i wšude jinde w cizích zemích, wysoce slawen a wychwalowán pro swé rytířské způsoby, a zwláště pro swau štědrost; neb rozhazowal peníze bez míry; ale doma proklínal jej obecný lid pro weliké útisky, které se mu dály pro králowu nenasycenost. Když přišel po čase, obyčejně w několika létech jednau, do země, nestáwalo se to z jiné příčiny, než buď pro wálku se sausedy, nebo pro wydírání peněz k nowému naplnění swé pokladnice. Buď žádal na stawích berni, buď, když mu ji odepřeli, jakž se potom častěji stáwalo, chopil se rozličných prostředků pokautních, někdy i násilných; bil špatné peníze, zastawowal korunní statky, a jinak wšelijak ochuzowal lid a rozhazowal zemské důchody.

Spráwu zemskau wedl prwní léta po utišení rozepří s panstwem Jindřich z Lipé, jenž dowedl mocnau rukau držeti pořádek a bezpečnost w zemi, později méně šťastně rozliční místodržící králowi z jiných panských rodů; neb cizozemcům poručiti místa swého, již potom král se neosmělil. Králowna Eliška obýwala opuštěna brzy w Praze, brzy na Mělníce, brzy i krom země w Bawořích, kamž prowdána byla dcera její Marketa za Jindřicha wéwodu. Král Jan, jinde se bawě s pány i paními, necháwal ji často w nedostatku a we dluzích; k zwelebení blaha národu owšem ničehož nečinil, nýbrž čím dál tím wíce bylo cítiti zlé následky wlády naskrze nedbalé.

Některými wálkami krále Jana rozšířila se říše

česká zase přes hranice Čech a Morawy; jiných wíce wedl pauze za záměry osobními. Roku 1319, když umřel Waldemar markrabí Brandenburský, zdwihl proti dědicům jeho některá stará práwa koruny české na Horní Lužici; a wšak dobyl jen některé části této země s nejwětším městem Budišínem.

W říši německé pomáhal mocně císaři Ludwíkowi z Bawor proti Fridrichowi rakauskému; kterážto wálka skončila se pro něj wítězně bitwau u Mühldorfa w Bawořích (1322). Tu upadl Fridrich sám w zajetí císaře, a bratr jeho Jindřich w zajetí krále českého, kterýž jej držel u wězení na hradě Křiwoklátě. A wšak Ludwík ukázal se k němu brzy neupřímným; a jmenowitě dal markrabstwí Brandenburské, kteréž jemu slíbil, synowi swému Ludwíkowi (1323). Přátelstwí mezi oběma panowníky bylo od té doby nestálé, král Jan učinil proto brzy pokoj s wéwodami rakauskými, a Jindřicha wéwodu propustil zase na swobodu (1323).

Od korunowání swého na králowstwí české psal se král Jan také králem polským, počítaje sobě práwo k této zemi, jakožto dědic Wácslawa II. Roku 1327 žádal stawy králowstwí českého o powolení nowé berně ku pomoci na wojnu, aby panstwí nad Polskem dobyl zbraní; nebo od smrti Wácslawa II panowal w Polsku Wladislaw Lokietek bez překážky. Král Jan wtrhnul do Slezska, kdežto mnozí knížata hned, jiní po několika létech na to poddali se jemu, a přijali země swé w léno od koruny české, z wětšího dílu dobrowolně; nebo nechtíce poslauchati nad sebau mocného krále, raději odtrhli se od králowstwí polského, a dali se pod panstwí wolnější. Než další postupowání w Polsku zabránil Janowi král uherský,

chtěje sice Wladislawowi Lokietkowi pomáhati wojskem swým. Po dwau létech na to pomáhal král Jan řádu německých rytířů, kteříž byli nepřátelé Polska, k obrácení pohanů w Prusích a Litwě (1329). Král polský wtrhnul do země rytířů; ale král Jan porazil jej, dobyl některých částí říše polské, a darowal je rytířům jako z moci králowské w Polsku.

Mezitím ohlížel se po rozšíření panstwí swého také na jiné straně, učiniw přátelstwí s Jindřichem Korutanským, prwé protiwníkem swým w Čechách. Jindřich dal jedinau dceru swau Marketu za manželku druhému synu jeho Janowi, a ustanowil jej za dědice zemí swých, Korutan a Tyrolu (1330). Když ještě král meškal u něho w Innsbruku, přišli k němu poslowé z města Brescie w Lombardii, žádajíce ho o pomoc proti Mastinowi della Scala, pánowi Veronskému, jenž obléhal město jejich. Král Jan šel jim na pomoc; a wšak příkladu jeho následowala i jiná města w Lombardii, a poddáwala se pod panstwí krále Jana, aby nalezla ochrany proti mocným swým utiskowatelům. Tím spůsobem podařilo se mu, w krátkém čase, že se stal pánem celé Lombardie (1331), i již myslil na spojení této země s dědictwím Jindřicha Korutanského, a zřízení tu mocného králowstwí pro druhého syna swého. Nejstaršího syna, Karla, tehdáž patnáctiletého, powolal ode dwora z Paříže, a odewzdal mu zatím spráwu nad nowým tímto panstwím swým.

Ale šťastné jeho prospěchy wzbudily mu tím wětší nenáwist císaře Ludwíka, kterýž hned spojil se s předešlými swými protiwníky, wéwodami rakauskými; neb i ti zdwihli se proti Janowi z příčiny smlauwy jeho s Jindřichem Korutanským, poněwadž

sami sobě pokládali jakés práwo k dědictwí. Král uherský i král polský spojili se s wéwodami, i wznikla z toho wálka, w níž w nepřítomnosti krále poraženi jsau pánowé čeští od Rakušanů w bitwě krwawé u Mailberka (1332). Král Jan učinil s císařem i ostatními protiwníky swými rozličné smlauwy, jimiž se na čas upokojil; a wšak w Italii zmohli se zatím předešlí nepřátelé měst, kteráž byla Janowi spůsobila cestu do země, a začali wálku se synem jeho. Karel zwítězil nad nimi w bitwě u twrze San Felice (1332); a wšak na délku odolati jim nemohl, i musil král učiniti smlauwy s wlaskými pány, jimiž panstwí jeho w těch krajinách brzy konec wzalo (1333).

§. 48.

Král Jan a syn jeho Karel.

Po dlauhém čase wykwetla zemi české zase naděje w lepší budaucnost, když téhož léta nawrátil se do země Karel, nejstarší syn Janůw, jmenowán od otce swého po ztrátě Lombardie markrabím morawským. Král Jan, uděliw mu tento titul, poručil mu zároweň správu celého králowstwí (1333), kterauž on počal wésti s maudrostí a pilností w Čechách dáwno předtím neslýchanau.

Když se wrátil Karel do země, byla již matka jeho Eliška před třemi léty umřela (1330), i nawštíwil hrob její w kostele Zbraslawském wedlé hrobu děda swého, krále Wácslawa. Též někdejší wychowatel jeho w létech dětenčích, pan Wilém Zajíc, nebyl již na žiwě; zahynulť dáwno předtím we wojně mezi Ludwíkem a Fridrichem o císařstwí (1319); Jindřich z Lipé, protiwník Eliščin, a wšak poslední, který se

ještě staral o pořádek w zemi, umřel nedlauho před smrtí králowny (1329). Králowské sídlo na hradě Pražském bylo od dáwného ohně zpuštěno, a král Jan nechával ho tak státi w sutinách; hrady králowské s korunními statky byly toho času již wšecky zadluženy a zastaweny, tak že nezbýwalo čistého ani jednoho; w zemi wzrostli nepořádkowé welicí; auřadowé župní a hradští nepožíwali žádné wážnosti, a od mocných pánů a rytířů dály se mnohé nesprawedlnosti, ano i laupeže bez strachu pokuty.

Tak shledal Karel wlast swau, když se nawrátil ze swého desítiletého wzdálení w cizině. Jsa jinoch tehdáž 17letý, byl také zapomněl i řeč českau, kteréž ale w kratkém čase zase se naučil, a mluwil česky dokonale. U dworu krále francauzského byl on času swého užil k lepším wěcem, než otec jeho Jan, kterýž wyhledáwal tam pauhé hračky a marnosti. Karel pochopil záhy welebnost králowských powinností, a přiložil proto bez meškání ruku k wywedení země ze wšech zastaralých nedostatků. Předně začal wšak s powznešením kleslého hospodářstwí koruny. Stawowé, jejichž náklonnost dowedl sobě brzy získati swým wážným chowáním, powolili mu berni ke zřízení dworu jeho; kteréž on užil hned k wyplacení některých korunních statků, a za delší čas ještě wíce jich wyplatil od wěřitelů. Také sídlo králowské na hradě Pražském nowě wyzdwihl, a uwedl do Prahy manželku swau Blanku, dceru krále francauzského, již wšechen lid uwítal s tauž příchylností, kterauž jewil k mladému kralewici. Karel cestowal po celé zemi, jak w Čechách, tak w Morawě i we Slezsku, aby wšechny nedostatky spatřil wlastníma očima, a slyšel sám žaloby a žádosti lidu, i hleděl k zastawení

nepořádků a přísnému konání sprawedlnosti. Takž we krátkém čase mnoho se w zemi polepšilo, a duch národu zdwihl se důwěrau k budaucímu panowníku.

Než co se líbilo lidu českému, nelíbilo se králi Janowi. Brzyť záwiděl Karlowi přízeň lidu, o kterau sám posud nestál. Milostníkowé jeho, kterým se nelíbilo zastawowání nepořádků, z nichž oni měli zisk, wzbudili w něm obáwání, že jej syn chce zbawiti trůnu; pročež odňal mu spráwu zemskau (1335), a sám se přistěhowal na delší čas do Prahy s druhau manželkau swau, Beatricí, která též byla králowská dcera ze Francauz. Ale lid, jak byl ukázal ku Karlowi a Blancé příchylnost, tak dal Janowi a Beatrici zjewně znáti swau nechuť, i odstěhowal se král zase; aniž mu wšak později možné bylo bez pomoci a rady syna swého co říditi, jak w záležitostech zemských, tak we spletcích cizokrajných, kteřížto se rok od roka množili.

Roku 1335 umřel Jindřich Korutanský, po němž měl Jan, druhý syn krále Jana, dėditi země jeho. Ale Ludwík císař učinil umluwu s wéwodami rakauskými, kteříž hned zmocnili se Korutan, a císař měl obdržeti Tyrol. Král Jan ihned uzawřel spolek s Kazimírem, synem Lokietka, králem polským, jemuž se odřekl titulu polského králowstwí, jakož i s Karlem králem uherským. Potom začal wálku s císařem a wéwodami w Bawořích i w Rakausích, a zatím Karel a Jan, synowé jeho, odpírali nepřátělům w Tyrolu. A wšak brzy, bez přiwolení synů swých, uzawřel mír s Rakauskými, w němž Korutany wéwodám zanechal, a syn jeho Jan s manželkau swau Marketau musil se spokojiti Tyrolem (1336).

W zimě na to táhl král podruhé na pomoc rytířům německým proti Litwanům (1337). Pro nepříležitost počasí nic tentokrát w té straně nepořídil, než sobě spůsobil nešťastnau příhodu; neb studené mlhy uškodily mu na očích, tak že trpěl weliké bolesti. Lékař jeden, kterýž jej hojil, připrawil jej o jedno oko dokonce; druhému hledal nazmar pomoci we Francauzích we městě Montpellieru, kdež byla slawná škola lékařská; po krátkém čase newiděl i na druhé, a wšak duch jeho těkawý i napotom neopustil ho docela.

Nowé zapletení spůsobila toho času Marketa, dcera Jindřicha Korutanského, manželka Jana kralowice. Učiniwši tajnau pikli s císařem Ludwíkem, wypudila manžela swého jeho pomocí ze země, a pojala syna císařowa, Ludwíka markrabí Brandenburského, za muže (1342). Z toho bylo pohoršení weliké w celém křesťanstwě. Papež prohlásil Marketu za cizoložnici; císař hájil ji owšem, aby jeho syn zdědil po ní hrabstwí Tyrolské. Král Jan a syn jeho Karel žalowali na hanebnost chowání tohoto císařowa wšem králům a knížatům. Byla pak dáwní rozepře mezi papežem a císařem Ludwíkem o práwa jejich obapolná, jako někdy za císařů rodu Hohenstaufského. Skutkem tímto odwrátil císař od sebe mnohé, kteří posud drželi s ním proti papeži; krále Jana pak a syny jeho učinil nyní již dokonce swými zjewnými nepřátely.

Papežowé Římští měli tehdáž od delšího času sídlo swé w Avignoně we Francauzích, a teprw před nedáwnem stal se papežem Kliment VI, někdy učitel Karlůw při dwoře francauzském, kterýž jej welmi milowal. Tedy odebrali se Jan a Karel do Avignonu,

a učinili s papežem spolek proti Ludwíkowi. Při té příležitosti powedlo se Karlowi spůsobiti zemi české wěc důležitau, o kterau darmo se přičiňowali mnozí z nejslawnějsích předešlých králů a knížat českých, že powýšil papež biskupskau stolici w Praze za arcibiskupskau. Založeno bylo zároweň nowé biskupstwí w Litomyšli a biskup Litomyšlský i Olomucký postaweni pod nowého arcibiskupa. Tak byla církew česká i morawská spojena pod jedním představeným, a wybawena z wrchní moci německých arcibiskupů w Mohuči (1344). Prwní arcibiskup Pražský byl Arnošt z Pardubic, muž wýtečností ducha i důstojností mrawů hodný býti nástupcem swatého Wojtěcha. K oslawení důležitého skutku tohoto položili Jan, Karel a Arnošt společně základní kámen k nowému nádhernému chrámu swat. Wíta na hradě Pražském.

Císař Ludwík nebyl mezitím leniw, i účinil spolek proti Čechům se wšemi sausedy, a jmenowitě s králem polským i králem uherským, kteříž nedáwno ještě byli jeho nepřátely. Král Jan táhl se synem swým po třetí do Litwy, bojowat proti pohanům. Z té cesty když se Karel wracel s malau družinau skrz zemi polskau, nenadále zajat jest w Kališi (1345), a jen chytrostí wywázl, a dostal se šťastně zpátky do Čech, kdežto již král polský, král uherský, Rakušané i Míšňané ohlásili wálku králi českému. Král Jan prawil: Budiž! čím wíc nepřátel tím wíc kořisti; udeřil předně na krále polského, i přitáhl až ku Krakowu, a přinutil jej brzy ku pokoji, kdež zatím druzí společníci proti němu nic neučinili. Takž nebezpečenstwí, které se zdálo weliké, přešlo kez znamenitého krweprolití.

Král Jan a Karel šli ale nyní podruhé do Avignonu k papeži, a wzawše s ním umluwu wystaupili w říši důrazně, aby Ludwíka zbawili císařstwí. Pět kurfirstů říše sešlo se z wyzwání papeže w Rense nad Rýnem, a zwolili Karla proti Ludwíkowi za císaře (1346). Jedna i druhá strana strojila se k nowé wálce o císařstwí.

Než w tom wypukla na nowo wálka mezi králem anglickým a francauzským, kteráž se několik let předtím začala o nástupnictwí na francauzském trůnu. Král Jan šel příteli swému, králi francauzskému, na pomoc s 500 oděnci; i Karel syn jeho opět jej doprowázel. Wojska sobě nepřátelská sešla se u Kreščak (Creçy) we Francauzích w den sw. Rufa (26. Srp.) Čechům nešťastný, w kterýž byl někdy král Otakar padl w bitwě proti Rudolfowi. Wojsko francauzské bylo umdleno od cesty, a mnoho jiného bylo mu na škodu. Ale páni francauzští nedali se zdržeti od boje, i udeřili na nepřítele nerozwážliwě; kterýž odraziw útok jejich, spůsobil jim porážku. Král Jan stál se zástupem swým pozadu; i widauce páni čeští, kteří s ním tu byli, že jest bitwa ztracena, radili, aby hleděl zachowati žiwot swůj, a s jinými nastaupil cestu zpáteční. Ale král diwil se řeči jejich a prawil: „Toť bohdá nebude, by král český z boje utíkal.“ Jsa slepý kázal koně swého přiwázati ku koňům dwau rytířů udatných, pana Jindřicha mladého z Klimberka a Jindřicha Mnicha z Basilee. Tedy uprostřed mezi těma oběma hnal do nepřítele; druzí Čechowé za ním tam, kdež se bojowalo w nejhustší směsici. Tu obkličeni jsauce přílišným množstwím nepřátel, zahynuli hrdinsky bojujíce až do smrti. Padlo padesát pánů a rytířů českých, mezi nimi i

král Jan, jakožto rytíř beze strachu. Syna jeho Karla, w kruté seči již raněného, odwedli z rozkazu otcowa někteří páni proti wůli jeho z boje, aby zachránili život dědicowi králowstwí (1346).

§. 49.

Císař Karel IV.

První péče nowého krále českého bylo prowedení započaté již rozepře s Ludwíkem baworským o císařskau korunu. Wálka mezi oběma skončila se brzo a bez welkého krweprolití; nebo Ludwík asi w roce umřel (1347). Synowé jeho, wéwodowé bawoští, hleděli sice udržeti stranu swau pohromadě, a podáwali korunu císařskau Edwardowi III, králi anglickému. potom Fridrichowi, markrabí mišenskému, konečně když jí nikdo jiný neměl chuť sobě dobýwati, hraběti Güntherowi ze Šwarcburka. Bylť to zjezdilý dobrodruh, kterýž se nejwíce žiwil službau wojenskau za plat, jakožto wůdce najatých žoldnéřů. Ten, důstojenstwí císařské od nich přijaw (1349), hned w několika měsících složil je dobrowolně, a wzal za to od Karla peněžitau náhradu. Takž musili konečně i wéwodowé bawoští uznati Karla za císaře, i spojilť ponejprw důstojenstwí králowské w Čechách s korunau císaře Římského. Jakožto král český byl toho jména první, jakožto císař nazýwán jest Karlem IV.

Karel byl jeden z panowníků, jakých wšeliké říše křesťanské středního wěku za mnoho století jen málo měly; mezi panowníky českými od nejstarších časů zaujal on první místo we wděčné paměti národu až podnes. Bylť muž wšestranně wzdělaného ducha,

s potřebami času swého auplně seznámený, w politice tehdejšího swěta zběhlý hned od mládí, w umění wálečném wycwičený w dobré škole otce swého; co wšak wážilo nade wšecko, byl wznešený nad wšeliké obyčejné marnosti a náruživosti panowníků, wyhledáwajících chlaubu w zewnější skwělosti trůnů neb w rozšiřowání panstwí swého. Karel IV měl srdce k swému národu, a rozmnožení blaha jeho pozemského i duchowního byla přední péče celého jeho žiwota.

K dosažení cíle tohoto bylo nade wšecko jiné zapotřebí zachowání wnitřního i zewnitřního pokoje; protož hleděl Karel wšemi prostředky k pokojnému zamezení wšelikých příčin k rozepřím s jinými mocnostmi a k upewnění zákonního pořádku we wšech odwětwích spráwy zemské.

Hned za prwních let panowání swého wywedl rozličné záměry k zwelebení wěd, umění, obchodu, průmyslu, kteréž w úmyslu měl hned za žiwobytí otce swého, a wšak doba nebyla tehdy přízniwa. We srozumění s papežem Klimentem založil w Praze obecné učení wšech fakult (1348) dle příkladu starodáwních universit wlaských w Italii a we Francauzích. Obdarowal je hojně statky a swobodami, tak že w krátkém čase stkwělo se počtem učitelů a študentů z rozličných krajin, jako nejslawnější podobné ústawy školní w Ewropě. Universitě čili učení Pražskému podřídil wšecky jiné školy nižší w králowstwí swém i uwedl tím lepší pořádek w jich zřízení. O zwelebení obchodu pečowal stawěním a usnadňowáním cest po zemi i po wodách, odstraňowáním nesprawedliwých cel a mýt, a hubením laupežníků, konečně uzawíráním prospěšných smluw s cizími mocnáři, jakož

s králem uherským, polským, s Benátčany we Wlaších a rozličnými knížaty německými. Řemesla rozličná zdokonalowala se za jeho času zawáděním jednot a pořádků cechowních. Rozličné wětwe hospodářstwí wenkowského Karel dle příkladů, kteréž widěl u jiných národů, buď nowě zawedl, buď rozmnožil, jakož stawění rybníků a wzdělávání winic w krajinách posud k jinému wýnosnému užitku neobrácených.

Dobrého stawu důchodů swých, kteréž zwelebil dobře zřízeným hospodářstwím státním, neužíwal, jako ondy někteří králowé z rodu Přemyslowa, nebo posledně otec jeho Jan, ku pauhému zřizowání hýřiwých radowánek a chlubných slawností neb ku prowozowání marné štědroty bez cíle; ale nelitowal nákladu na trwanliwé pomníky krásného umění, kterým nad jiné země křesťanské oslawil swé králowstwí. Od slawných stawitelů, powolaných dílem ze Francauz a jiných zemí cizích, staweni byli půwodem jeho slawní chrámowé a jiné budowy w rozličných místech země, počítaní mezi nejmistrnější díla slohu gothického, kterýž nastaupil na místo předešlého byzantinského. W malířstwí stkwěli se slawní mistři domácí, jakož Dětřich z Prahy, Zbyšek z Trotiny a jiní, kterých jména přišla w zapomenutí. Umění toto jimi i také již jejich předchůdci nabylo w Čechách zwláštní spůsobnosti a dokonalosti, tehdáž nedostížené u jiných národů w Ewropě.

Pomníkami krásného umění zastkwěla se nad jiná místa w zemi Praha, jakožto hlawní město králowstwí. Karel rozšířil ji na obau břehách Wltawy, tak že rozsáhlostí a množícím se obywatelstwem rownala se jiným nejpřednějším městům w Ewropě. Na prawém břehu založil od Wyšehradu až ku příkopům

Starého města Nowé město Pražské (1348), na lewém táhl zeď městskau od Hradčan po wrchu Strahowa a Petřína až k Wltawě (1360), we kterých místech byla předtím toliko předměstí. Mezi Malau stranau a Starým městem wystawil slawný kamenný most přes Wltawu (1358). Tři míle od Prahy, blíž starožitného Tetína, založil králowský hrad, jejž dle jména swého nazwal Karlštein, w němž složil nejdůležitější listiny a nejdražší klenoty českého králowstwí.

W řádech a spůsobu spráwy zemské bylo mnoho zmateno welikými proměnami za posledních Přemyslowců, a pozdějšími rozbroji w zemi, kdež scházelo mocné ruky ku konání sprawedliwosti. Jednoduchost starých řádů slowanských byla již ztracena na wždy; nebo wšichni stawowé byli jí během celého století odwykli; aniž mohl Karel uwésti násilně nějaký nowý řád; neb wážil sobě wíce než někdy Přemysl Otakar II smýšlení a přání lidu, nebo wůdců a zástupců jeho. W tom byla příčina, proč za panowání jeho předešlé rozbroje mezi rozličnými stawy i také mezi králem a pány dokonce přestaly, a země požíwala stálého wnitřního pokoje.

Karel netaužil po násilných přewratech, ale hleděl do poměrů, jakéž byly, uwésti pořádek a jistotu. K tomu cíli dal mezi jinými prostředky složiti auplnau knihu zákonů, nazwanau Majestas Carolina, w níž obsaženo bylo zřízení zemské a řád práwa zemského. Stawowé byli wšak proti tomu, poněwadž se to nesrownáwalo s některými chwalitebnými řády předešlými, i upustil Karel na námitky jejich hned od swého úmyslu (1355). Nicméně přijali stawowé wšecky důležité oprawy předešlých řádů, kteréž tato kniha zákonů obsahowala. Na snažné napomenutí

maudrého arcibiskupa Arnošta zrušili pohanský obyčej saudů ohněm, wodau neb metáním hřebů, a přijali rozumnější spůsoby rozeznání sprawedliwosti. Poněwadž mnozí pánowé w předešlých časích nepokojných dowolowali sobě rozličné křiwdy proti swým poddaným, a rádi by byli zawedli obyčej německý, aby poddaný nesměl ani žalowati pána swého, stwrzeno jest nálezem sněmowním, že má před saudem zemským tak dobře chudý a poddaný jako bohatý a pán pohledáwati práwa swého na komkoliwěk. Proti laupežníkům a zhaubcům zemským učiněn byl nález přísný, aby král, jemuž příslušelo udělowati milost, mohl, když za dobré uzná, darowati zločinci žiwot a statek, a wšak cti aby ani král nawrátiti žádnému nemohl. Císař Karel bděl nad zákony těmito s největší pilností; a jak ochotný byl w slyšení wšech žádostí a sprawedliwých stížností ode wšech swých poddaných, tak byl nelítostiwý a neuprositedlný w kárání zločinců. Pánům a rytířům některým, kteří si byli dle obyčeje německé šlechty laupežné oblíbili obírati kupce a jiné pautníky na cestách, lámal twrze jejich, a dáwal je wěšeti jako jejich pomocníky stawu nižšího.

O zwelebení moci králowské, jehož bylo k zachowání pořádku a maudré spráwy w zemi welice zapotřebí, pečowal Karel nejwíce wyplácením zastawených statků korunních, kteréž takořka wšecky zase ku koruně nawrátil. K témuž cíli přiměl některé pány a rytíře udělením rozličných již w obyčej wešlých oswobození, že se jemu se statky swými přikázali w manstwí dle spůsobu německého. Každý man čili vasall powinen byl hrad swůj držeti otewřený ku potřebě krále k hájení země, a stawěti jistý počet

bojowníků k wálkám, buď w zemi buď za hranicemi, i krom weřejné hotowosti. Wšechny takowé statky byly zase wyjmuty od saudů zemských, a zřízen nad nimi zwláštní saud, řečený dworský. Starodáwní zřízení župní zachowalo se tehdáž již jen w malých zbytcích. Naproti tomu nabýwalo wždy wětší důležitosti rozdělení země na kraje, kteréž ustanoweno bylo k zachowání bezpečnosti w zemi. W každém kraji býwalo ustanoweno několik pánů, rytířů neb králowských měst za poprawce, kteříž bděli nad wykonáwáním práwních rozsudků, a stíhali laupežníky, zloděje a jiné zločince.

Císař Karel, jsa nepřítel wálek a skutků násilných, nicméně rozšířil říši českau nabytím některých zemí pokojnými smluwami. Jemu poddali se ostatní některá knížata slezská, kteří ještě neučinili tak za času otce jeho. Hned při začátku panowání Karlowa powstal proti Ludwíkowi, markrabí Brandenburskému, jenž byl syn Ludwíka císaře, muž neznámý, wydáwaje se za někdejšího Waldemara markrabí, prawě, že neumřel, nýbrž z pokání putowal w zemích dalekých. Mnohá knížata okolní twrdili, že jest tak, jak prawil, a poddaní jeho přijali jej radostně za pána. Císař Karel udělil mu tedy léno markrabstwí Brandenburského, a Waldemar postaupil mu Dolní Lužici (1348), na kterau před 30 léty král Jan bez účinku byl zdwihl práwa české koruny. Než po krátkém čase wyšlo na jewo, že domnělý Waldemar byl podwodník, i wrátil tedy Karel léno zase Ludwíkowi (1350). Po třinácti létech Ludwík a bratr jeho Otto, znesnadiwše se s bratrem swým Jindřichem baworským, učinili smlauwu s Karlem, jíž ustanowili rod jeho swým dědicem w Brandenburku, přijawše

od něho za to jinau odměnu. Následkem toho nazwán byl dwauletý syn Karlůw, Wácslaw, hned za žiwobytí Ludwíka a Otty markrabím Brandenburským (1363). Otto, po smrti bratra swého, chtěl smlauwu zase zrušiti, a wéwodowé baworští, příbuzní jeho, učinili spolek s jinými knížaty, ano i s králem polským a králem uherským, jako někdy císař Ludwík baworský proti králi Janowi. Tu zdwihl Karel wálku proti Ottowi (1371), a dobyl Brandenburka mocí; spolek králů pohnul Karel k rozpuštění pokojnými smluwami, i musili konečně wéwodowé spokojiti se jinau náhradau, a Brandenburk císaři postaupiti (1373).

Takž dosáhla říše česká zase podobné welikosti jako někdy za Otakara II, obsahujíc Čechy, Morawu, Slezsko, Horní i Dolní Lužici a Brandenburk. Krom toho nabyl Karel wšelijakými kaupěmi přijímáním w léno a jinými smluwami mnoho hradů, panstwí a měst w Horní Falci, we Fransku, w Míšni a jiných zemích sausedních. Císař Karel ustanowil určitěji než předtím poměry mezi těmito zeměni. Stawowé čeští, morawští, lužičtí a slezští drželi roku 1355 společný sněm w Praze, na kterém ustanoweno jest, aby wšecky tyto země byly nerozdilně spojeny na wšecky budaucí časy, tak aby žádná od koruny české napotom odcizena býti nesměla. Týmž spůsobem přiwtělen byl později též Brandenburk na wlastní žádost stawů té země (1374), kterauž Karel zwelebil podobnými ústawy, jako králowstwí swé české. Morawu sprawowal nicméně brzy od nastaupení Karla na trůn bratr jeho Jan jakožto markrabí, obdržew ji od něho dědičně (1349). Podobně dostal od něho mladší newlastní bratr Wácslaw hrabstwí, čili již wéwodstwí, Lucemburské (1354).

W rodu králowském potwrdil Karel se swolením stawů (1355) již zákonem pořádek poslaupnosti, zachowáwaný hned od času Přemysla Otakara I, aby po smrti otce nastupowal prworozený syn, a pak teprw další přátelstwo. Krom toho učinil jednotu dědickau s domem Habsburským, který tehdáž stáwal toliko we třech a brzy na to we dwau mužských osobách, umluwiw s nimi se swolením stawů, aby po wymření jednoho rodu rod druhý nastaupil panstwí w zemích českých i rakauských (1364). Jakožto císař Římský potwrdil wšecka privilegia předešlých císařů, wztahující se na neodwislost Čech od říše jejich (1348).

W záležitostech říše německé zachowáwal Karel ta samá prawidla mírnosti a střízliwého rozumu, jako w dědičných zemích swých. Uwedení knížat w poslušenstwí přísné, jaké bylo za starodáwních císařů, nebylo již od dáwna možné; pročež zanechal jich Karel při welké neodwislosti, kteréž během dlauhého času již nabyli, a spořádal toliko stáwající poměry nowým určitým zákonem, kterýž nazwán Zlatá Bulle (1355). Na základě toho zákonu pečowal o zachowání práw císařských a pokoje mezi jednotliwými audy říše wšemi možnými prostředky. Dwakrát za panowání swého táhl do Italie, a učinil wše, čeho potřebí bylo k zachowání práw císařských, kterých owšem již málo zbýwalo. Ponejprw dal se korunowati w Římě (1355), a potrestal přísně wzbauření, kteréž při nawrácení jeho učinili Pisanští, když meškal we městě jejich. Podruhé (1368) zjednal pokoj papeži Římskému Urbanowi V proti mocným jeho protiwníkům mezi knížaty italskými, když papež na jeho snažné rady nawrátil se z Avignonu do Říma, a wzal tam zase sídlo swé (1367).

§. 50.

Národnost a církew za císaře Karla.

Za panowání císaře Karla IV w čas blahého míru, který on zjednal zemi české, probuzowalo se nowé duchowní hnutí w národu, které poznenáhlu wzrostši, splodilo za panowání syna jeho weliké události, pohybující celau Ewropau. Byloť se od několika století nahromadilo rozličných neřestí, dílem zwláštních w zemi české, dílem obecných w celém křesťanstwě, k jejichž wymýtění nepostačowal samotný duch panowníka jakkoli wýtečného, nýbrž potřebí bylo welikých proměn w duchu celého národu. Takowé proměny začaly se pod otcowsky wol au wládau císaře Karla nejprwé jewiti, a to hlawně dwojí snahau po zwelebení české národnosti a oprawách církewních.

O wetření a rozmnožení se národnosti německé w Čechách, nejwíce za posledních panowníků z rodu Přemyslowa, jest na místě swém dílem již powěděno. Největší rána na národ český záležela přitom w zalidnění měst obywateli německými. Nebo když během několika století staródáwní obecná swoboda slowanská porušena byla nadprawím panowníků a šlechty, a Přemysl Otakar II zřídil konečně aspoň priwilegowanau swobodu stawu městského, bylo i to na záhubu národu, poněwadž priwilegowaná tato swoboda nebyla dána Čechům, nýbrž národu cizímu, a na ujmu domácího. Města, jsauce u jiných národů přední sídla wyššího wzdělání, byla takto w Čechách dokonce národu odcizena. Cizinci, zbohatlí z mozolů domácího lidu, seděli w nich na úřadech rychtářských a konšelských, zawedli do nich, ano i do okolí, swá práwa, swé obyčeje německé, řeč německau dle možnosti do

auřadů, do kostelů, do škol městských, a cítili se pak býti něčím wyšším než lid, na jehož půdě se byli usadili, jemuž mohli do syta ukazowati swé pohrdání. Časem powznesli se owšem i rodilí Čechowé w měšťanstwě k bohatstwí a podílu při spráwě obcí; ale z wětšího dílu byli to lidé odrodilí, kteří na sebe přijali též pýchu a mraw cizozemský. Přewládání cizoty ujímalo se zwláště také pod přízní, kterau nalézala při samém dwoře králowském, jak za posledních Přemyslowců, tak za prwních tří jejich nástupců, kteříž byli Němci rození. Za času krále Jana přiwedli Němci tak daleko, že we městech králowských w Čechách wůbec slýchalo se u weřejnosti wíce mluwiti německy, než jazykem domácím; i bylť by se jazyk německý ze měst rozšiřowal rychle i na wenkow, jako w některých jiných zemích někdy slowanských, kdyby se byl záhy nestal odpor nowě probuzeným duchem národním.

Čím wíce se rozmáhala němčina we městech, tím wíce odwracowala se od ní šlechta, kteráž si ji byla začala oblibowati za krále Wácslawa I; nebo privilegia stawu městského byla šlechtě nejwíce odporná. Nescházeloť mezi pány a rytíři i upřímných wlastimilů, kteří wůbec s nelibostí spatřowali záhubu wlasti we zmatcích, kteréž zawedením ciziny byly do ní uwedeny. Takowý byl rytíř neznámého jména, obyčejně nazýwaný Dalemil, kterýž za prwních let krále Jana sepsal kroniku we werších, plnau wýrazů nechuti proti cizincům, ale také plnau pěkných naučení o prawém milowání wlasti.

Karel IV byl po delším čase zas panowník, který měl upřímnau lásku k swému národu. Sám w cizině byw wychowán, a seznámiw se s jazyky rozličných

národů, milowal a zwelebowal domácí jazyk horliwě. Zákony říšskými ustanowil, aby i synowé knížat německých byli jazyku českému učeni, jakožto w říši wedlé jiných nejwíce potřebnému. Prohlížel ť on zajisté i k důležitému příbuzenstwí národu českého s ostatními národy slowanskými. W Nowém městě swém Pražském založil (1348) klášter slowanský, jako byl někdy w Sázawě, a uwedl do něho prwní mnichy z Chorwat, Bosny a Dalmatie. Snažil se mnoho, ač wěc nemožná byla, o nawrácení jiných Slowanů, jmenowitě Srbů, k jednotě církwe, i wedl o to přátelská smlauwání s Dušanem, slawným cárem srbským. Založením university Pražské, a připojením Slezska ku koruně přitáhlo se za příčinau učení, obchodu a jiného zaměstnání mnoho Poláků, jakož i jiných Slowanů do země; což nemálo působilo k wětšímu uwědomění společného půwodu slowanského w národu. Samo pak založení Nowého města Pražského byl weliký prospěch národnosti. Neb Karel nehledal do něho osadníků německých, aniž hleděl jakého bezprostředního zisku peněžitého; i takž bylo tu nejprwé celé weliké, samostatné město králowské, w němž přewládala národnost česká nad německau. Odtud snažili se pomalu i čeští obywatelé jiných měst, aby dosáhli stejného práwa s Němci a wětšího aučastenstwí při spráwě obecní.

Jiné zlé, které skličowalo wšecky země křesťanské, ale w národu českém nejprwé wzbudilo horliwé hlasy o oprawu, byly zmáhající se wždy wíce neřesti a nepořádky w církwi katolické. Duchowenstwo, jehož swětská moc byla nad míru zwýšena pánowitými nálezy Řehoře VII, nabýwalo wždy wětši pýchy, a wzdalowalo se wždy wíce od prwotních základů cír-

kewního zřízení. Největší částí kněžstwa wládly nezřízené swětské žádosti; dychtili nade wšecko po moci a sláwě, po rozmnožení statků a důchodů, milowali nádheru w oděwích a jiném lesku zewnitřním, a dáwali pohoršení lidu obecnému smilstwím, obžerstwím a jinými neprawostmi. Wšecka prawidla kázně byla naskrze rozpuštěna; nebo w čím wyšším byl kdo důstojenstwí, tím wíce byl obyčejně pohraužen w takowý způsob žiwobytí, a dwůr papežůw, jakožto nejwyšší místo církewní moci, dáwal sám příklad nejhorší.

Jako před časy Řehořowými, tak i od powěstných jeho rozkazů, kteréž měly slaužiti k oprawě, panowalo w udělowání duchowních beneficií od nejwyšších míst až k nejnižším ohawné swatokupectwí, čili prodáwání a kupowání duchowních úřadů, s tím jediným rozdílem hlawním, že se jeho předtím dopauštěli wíc wrchnosti swětské, potom pak wíce duchowní, a zwláště nejwyšší představení církwe. Prodáwání bohatých praebend kanownických, proboštských, biskupských atd. pod wšelijakými wýmysly a záminkami činilo znamenitau část příjmů papežského dwora. Dwůr papežůw wydíral wysoké taxy z obsazowání wyšších důstojenstwí, z každého jednání před saudem papežowým a z jiných wšelijakých případností; ukládal časem i přímé daně kostelům a držitelům jich požitků, bral peníze od wěřících za odpustky a jiné milosti duchowní, tak že k němu hrnuly se peníze ze wšech zemí křesťanstwa. U dworu papežowa byla proto největší nádhera, nejrozkošnější žiwobytí, největší rozpustilost mrawů w celém křesťanském swětě. W menší míře wyhlíželo tak při dwořích biskupů a arcibiskupů; a jako duchowenstwo wyšší prodáwalo důstojenstwí a

beneficia, tak nižší dáwalo si platiti za každý krok we swém úřadě pastýřském; neb ani křest, ani zpowěd, ani wečeře páně nebýwala wykonána zadarmo.

Náboženstwí křesťanské welikému počtu duchowních sotwa již bylo účelem, nýbrž wíce prostředkem k nabýwání swětských statků a ku pohodlnému žiwobytí. Málo kázali a učili o lásce k bohu a bližnímu, o ctnostech křesťanských, o ohawnosti hříchu, tím wíce o wysokém postawení kněžského důstojenstwí a moci sobě swěřené nad lidem křesťanským. Wysoký smysl křesťanského učení málo se jich dotýkal, málo o něm rozjímali, odříkáwajíce pauhau písmenu; w obřadech církwe, w udělowaní swátostí zawodili lid z newědomosti a nedbalosti swé k wšelijakým powěrám, žeť bezpečowal se mnoho na smyslné přijímání, bez starosti o polepšení duchowní. Učení theologowé a doktorowé práw duchowních neznali wyššího prawidla wíry a ctnosti křesťanské než poslušenstwí papeže, jakožto neomylné hlawy církwe. Zwláštní řehole klášternické, jejichž audowé wyjmuti byli od obyčejného saudu a dozoru biskupů, jakož Dominikani, Minorité a jiní tak nazwaní mnichowé žebrawí, braly sobě rozšiřowání a utwrzowání této zásady za hlawní účel swého zřízení. Neobmezené poslušenstwí papeže a církewních představených wymáhalo se prostředky hmotnými, jako we swětském mocnářstwí. Papežowé zahrožowali politické nepřátely swé klatbami, zastawowáním služeb božích a jinými pokutami církewními, a podobně činili biskupowé a jiné duchowenstwo w rozepřích o swětské statky a důchody; tak že konečně wšecko zřízení církewní slaužilo mnohem wíce za nastroj swětského panstwí, než za

ústaw k nábožensкému wzdělání a rozhojnění duchowního blaha člowěčenstwa.

W Čechách, kdež řádowé Řehořowi byli zawedeni později než u mnohých jiných národů, wzniklo mezi wšemi nejprwé mocnější hnutí národu k jich oprawení. Krom jiných nedostatků a wad wšeobecných byl tu ještě jak we státu tak také i w církwi boj s cizinau. Nebo i důstojenstwí církewních, jak wyšších tak nižších, ujímali se na mnoze Němci bez ohledu na české obywatelstwo osad neb okresů. We městech králowských jmenowitě zanedbáwaly se duchowní potřeby českého obywatelstwa welice. Též we klášteřích některých řádů panowala skoro weskrz jen němčina, jakož hned sám král Otakar II stěžowal si na představené řádu minoritů, že bez ohledu na duchowní wzdělání lidu osazowali kláštery w Čechách mnichy německými, zasílajíce české audy do cizích zemí a k jiným národům. To se owšem srownáwalo s obecnými obyčeji duchowenstwa, kteréž wíce hledělo jen na odbýwání ceremonií, a méně na skutečné wzdělání náboženské.

Císař Karel, muž srdečně pobožný, kterýž o zwelebení náboženstwí we wšem ohledu horliwě pečowal, a maudrý arcibiskup a přítel jeho Arnošt uznáwali zlé položení církwe, a hleděli k jeho nápravě. Arnošt arcibiskup wydal přísnější prawidla kázně kněžské we swé dioecezí, a císař napomínal horliwě biskupy a praelaty w říši německé, aby se podobně zasadili o naprawení neřádů. W králowstwí českém wydal Karel zákony, jimiž obmezil přílišné obdarowáwání kostelů statky swětskými, kteréž se již častěji ukazowalo býti škodliwé církwi než prospěšné. Ale wšecky mírné prostředky již málo prospíwaly

proti neduhům tak zastaralým. Císař Karel powolal do Prahy k témuž cíli horliwého kazatele z Rakaus, jménem Konráda Waldhausera (1360), kterýž kázal proti wšelikým hříchům a neprawostem lidí swětských i duchowenstwa bez rozdílu, a hnul srdcem mnohých, že se obrátili k ctnostnějšímu žiwotu. Mnichowé Dominikani a Augustiniani, jimž se to nelíbilo, že si lid wšímal wíce jeho kázaní nežli jejich, hleděli na něj uwésti podezření kacířstwí, wybírali slowa z řečí jeho, a žalowali jej u arcibiskupa; a wšak nemohli na něm žádné skwrny dokázati, jakžby si byli přáli, i kázal stejným spůsobem bez překážky až do smrti swé (1369).

Konrád Waldhauser byl rodilý Němec; kázal tedy jen obywatelstwu německému w Praze; ale zároweň s ním powstal muž ohniwější, kterýž podobným spůsobem probuzowal lid český k wětší horliwosti náboženské a hledění duchowního blaha swého. Jan Milič z Kroměžíře, kanowník Pražský a kancléř císařůw, Karlowi i arcibiskupu Arnoštowi welice milý pro pilné a wěrné služby swé, odřekl se wšelikých úřadů a důstojenstwí (1363), a ujal se jediného kázání slowa božího a napomínání wšelikých stawů swětských i duchowních k milowání ctnosti a konání powinností křesťanských. Weliká zkáza církwe, kterauž wlastníma očima spatřowal netoliko w Čechách, nýbrž i w jiných zemích křesťanských na cestách, kteréž konal s císařem, přiwedla jej na domnění, že se přibližuje Antikrist, a že w málo létech přijde na swět ku pokušení člowěčenstwa. Před ním tím horliwěji wystříhal wšechen lid, a spůsobil weliké přewraty w jeho myšlení. Mladší duchowenstwo následowalo šlepějí jeho; i mělť hned weliký počet pomocníků,

kteréž sobě wzdělal, netoliko w Praze a dioecezí arcibiskupa Pražského, nýbrž brzy i w Morawě, we Slezsku, w Polsku, k čemuž přispělo nejwíce nawštěwowání učení Pražského z těchto zemí. Mnichowé a jiné kněžstwo žalowali na něj ze záwisti a hněwu jako prwé na Waldhausera, že rozšiřuje bludy; neb netoliko učení jeho o Antikristu, ale i to zdálo se jim býti kacířstwím, že u welikém horlení swém o naprawení mrawů wedl lid k častému, třebas i každodennímu přijímání welebné swátosti oltářní. Milič musil dwakrát putowati do Říma a do Avignonu, aby se osprawedlnil před stolicí apoštolskau; při druhém pobytí swém u papežského dwora w Avignoně zachwácen jest příliš časnau smrtí (1374).

Učedlníci jeho w Praze a jiných místech trpěli mnoho pronásledowání, byli od officialů arcibiskupských wypowídáni z Prahy, zapowídáno jim kázání, a jiné činěno příkoří; a wšak jiskra, kteráž padla w bohabojné mysli, již newyhasla. Ze žáků jeho nejwýtečnější byl Matiáš z Janowa, doktor učení Pařížského a kanowník Pražský. Jako Milič žiwým slowem, tak on učenými spisy swými wykládal rozdíl mezi učením a žiwotem prwotní církwe dle ustanowení Kristowa, a zkaženým stawem církwe tehdejší.

Toho času bylo wíce spisowatelů, píšících jazykem českým, kteří dílem poučliwým, dílem i zábawným spůsobem pracowali o wzdělání lidu českého we wšelikém ohledu, a zwláště mnoho prospěli k powýšení mrawní síly národu. Mezi nimi byl Tomáš Štítný, rytíř český, nejdůmyslnější, jehož spisy obsahowaly wšelikau učenost času jeho, wyloženau spůsobem jasným a obecně pochopitedlným. Takž wše-

likého druhu síly spojowaly se, jejichž působení nezůstalo potom bez welikého aučinku.

§. 51.

Wácslaw IV.

Císař Karel umřel w 63. roce stáří swého, zanechaw tři syny (1378), Wácslawa, Sigmunda a Jana. Nejstarší, Wácslaw, byl hned za žiwobytí otce swého (1376) zwolen za německého krále, a nastaupil nyní na trůn w Čechách; Sigmund dostal za podíl Brandenburk, Jan díl Lužice pod názwem wéwodstwí Hořelského; oba wšak pod wrchním panstwím krále Wácslawa. Nad Morawau po smrti markrabí Jana (1375) panowal nejstarší syn jeho Jošt, krom malé části, kterau mladší bratr jeho Prokop dostal za podíl.

Žádný z těchto audů domu Lucemburského nebyl ani z daleka podoben Karlowi. Wácslaw byl sice dosti dobromyslný, ale prchlý, swéhlawý, přílišný milowník zábawy lowecké; za pozdějších let oddal se i opilstwí; bratří pak a strýcowé jeho byli lidé zištní, kteří používali neschopnosti a nehod jeho k swým prospěchům. Nejlakomější mezi nimi byl Jošt, markrabí morawský. Sigmund, druhý bratr Wácslawůw, stal se po některém čase králem uherským (1387); awšak musil zápasiti s mocnau stranau panstwa w této zemi, proti které Jošt i král Wácslaw jemu pomáhali penězi. Za to musil Joštowi postaupiti markrabstwí swé Brandenburské; a když král Wácslaw po strýci swém Wácslawowi zdědil wéwodstwí Lucemburské (1383), užil Jošt zase jeho nesnází, a za peníze, kteréž Wácslawowi půjčil, dostal od něho také Lucemburk (1388).

Největší starost působila králi Wácslawowi na počátku jeho panowání weliká dwojice papežská; neb ještě za žiwobytí Karla, několik měsíců před smrtí jeho, stalo se, že po zwolení nowého papeže Urbana VI někteří kardinalowé odtrhše se, zwolili jiného jménem Klimenta VII. Urban měl sídlo swé w Římě, Kliment odstěhowal se do Avignona. Nadarmo namáhal se hned císař Karel a potom Wácslaw, aby pohnul wšecky mocnáře k tomu, by se od Urbana odwésti nenechali. Král francauzský, Španěly a Johanna, králowna Neapolská, přidrželi se Klimenta; ano i mnohá knížata německá odwrátila se od Urbana, jakož pak i w jiných wěcech nastaly nowé nepořádky a rozepře w říši, kterýchž Wácslaw nemoha hned stawiti, jen s nechutí nosil německau korunu.

W zemi české byl prwní léta utěšený mír, jako za císaře Karla, a zwláště pokud žiwi byli staří raddowé králowští, kteříž zachowáwali wždy předešlý způsob spráwy zemské. A wšak brzy projewila se i tu neschopnost králowa, a pořádek býwal protrhowán rozličnými bujnostmi a nepokoji. Roku 1387 zdwihl se proti králi pan Markwart z Wartenberka, maje za to, že se mu křiwda stala od saudu zemského w rozhodnutí saukromé jeho rozepře. Král Wácslaw dobyl zámků jeho, a neposlušného pána zajal (1388); kterýž umřel u wězení. Ale druhého roku nato (1389) stal se hroznější skutek we hlawním městě Pražském; kdež z nahodilé příčiny chátra lidu wzbauřila se na Židy, zapálila město jejich, a přes tři tisíce osob ukrutně zawraždila.

Král Wácslaw sám a dwořané jeho měli časté rozepře s osobami duchowními pro jejich lakomstwí a rozličné jiné wýtržnosti. Když roku 1393 opat

kláštera Kladrubského, muž welmi starý, skloňowal se k smrti, chtěl král učiniti z opatstwí toho nowé biskupstwí w Čechách, i nařídil tedy arcibiskupowi a úředníkům jeho, aby nowého opata neusazowali, kdyžby starý umřel. Oni wšak učinili jemu na wzdor; a dříw než se Wácslaw o smrti opata dowěděl, byl již nowý opat wywolen a stwrzen. Tu král we hněwu swém newěda, co činí, hrozně zuřil; některé kanowníky jal, mučil, konečně Jana Nepomuckého, doktora práw a generalního wikáře arcibiskupowa, kteréhož měl za hlawního půwoda toho skutku, kázal času nočního utopiti we Wltawě (1393). Brzy litowal swé náhlosti, a hleděl arcibiskupa smířiti; ale arcibiskup, jménem Jan z Jenšteina, byl we swém spůsobu také muž swéhlawý; žádal na králi wěci, kterých on jemu powoliti nemohl, i odešel konečně do Říma žalowat papeži; ač jemu to nic neprospělo, poněwadž papež we sporu se swým protiwníkem Avignonským potřebowal přízně králowy.

Než wětší rozbroje strhly se brzy na to pro spůsob, kterým král Wácslaw wedl spráwu zemskau. Neb neřídil se wždycky dle raddy nejwyšších úředníků zemských, nýbrž wíce raddau některých dwořenínů, kteří se mu mezi jinými nejwíce zalíbili, jsauce z wětšího dílu mužowé z nižších rodů zemanských. Král milowal sprawedliwost, a osobně staral se o potřeby a prospěchy chudších stawů, pročež jej lid měl we welké lásce; ale w hledění blaha lidu neohlížel se dosti swědomitě po prostředcích zákonních; jednal často proti zřízení zemskému a zawdal tím příčinu stawům wyšším, že jej winili ze zlé spráwy, a konečně jemu se zprotiwili. Páni učinili mezi sebau jednotu, jejíž hlawau byl Jindřich z Rosenberka.

Lstiwí přátelé Wácslawowi, bratr jeho Sigmund a strýc Jošt, tajně se s nimi spolčili, ano i s Albrechtem wéwodau rakauským, a s markrabím mišenským. Když král nechtěl raddu swau obnowiti podlé wůle jejich, byl nenadále od pánů zajat we dwoře swém blíž Berauna, weden odtud na hrad Pražský, a držán w moci jejich (1394). Joštowi markrabí morawskému musil odewzdati wládu, jakožto zwolenému starostowi králowského rodu, a podpisowati jeho rozkazy.

Aby se ze zajetí tohoto wybawil, srozuměl se král tajně s mladším bratrem swým Janem, wéwodau Hořelským. Jan, jemuž odewzdal Wácslaw poklad swůj, sebral za peníze weliké wojsko, wtrhnul do země, wešel nejprwé do Nowého, pak i do Starého města Pražského, kdež jej měšťané rádi přijali, a wyzýwal wšechny wěrné králowy, aby se přidali k jeho korauhwím. Páni protiwní odwezli nyní krále Wácslawa z hradu Pražského, a chowali jej na rozličných hradech pána z Rosenberka, konečně až i w Rakausích. Ale wéwoda Hořelecký zdwihl wálku proti nim tak důrazně, že se brzy naklonili ku pokoji. Tedy propustili krále ze zajetí, a musil slíbiti, že ustanowí společně s nimi jisté přátelské rozsudí, kteříž by učinili konečné narownání. Tomuto slibu wšak král nedostál, i sjednotili a zdwihli se panowé podruhé, opět we spojení s Joštem a s wéwodami rakauskými (1395). Tu odewzdal Wácslaw rozepři wéwodowi Janowi samému k rozsauzení, ale s rozsudkem jeho nebyl potom spokojen, a propustil wéwodu od sebe w nemilosti; kterýž brzy na to, ještě we mladém wěku, umřel (1396). Konečně wystaupil starší bratr králůw, Sigmund, co prostředník, uměw se jemu přilichotit, i přiwedl jej k tomu, že přijal nejauhlawnější

protiwníky swé z panstwa za nejwyšší auředníky a raddy swé. Jindřich z Rosenberka jmenowán byl nejwyšším purkrabím Pražským (1396).

Mezi králem a nowau raddau jeho nebylo ale žádného důwěrného srozumění. Wácslaw w okamžitém hněwu kázal markrabí Jošta a šest nejpřednějších osob ze předešlé jednoty panské zajmauti na Karlšteině, když k němu přišli prowázejíce Štěpána, wéwodu baworského. Když jej hněw přešel, propustil je zase wšecky bez ublížení; ale kníže Hanuš Opawský z náwodu jednotníků na tomtémž Karlšteině zajal a zawraždil s pomocníky swými čtyry z nejpřednějších milostníků králowých, wydáwaje je za zrádce zemské (1397), aniž mohl král smrt jejich pomstiti.

Domácími rozepřemi těmito zdržen, nemohl Wácslaw dlauho nastaupiti cestu swau do Říma, aby tam přijal císařskau korunu, aniž co spůsobil k zamezení wždy wětších nepořádků w říši německé. Tu se pozdwihli proti němu někteří kurfirstowé, a zwolili jiného císaře, Ruprechta falckého (1400), jehož přidržel se proti Wácslawowi i Bonifacius IX, papež Římský, zwolený po smrti Urbana VI. Tímto skutkem popuzeni byli nejen král Wácslaw, ale i bratr a strýcowé jeho, poněwadž celý rod Lucemburský měl zbawen býti císařstwí. I Sigmund i Jošt slibowali Wácslawowi pomoc swau; ale když mělo přijíti ke skutku, rozwadili se s ním znowu, poněwadž powoliti nechtěl přílišným jejich žádostem; neb Sigmund za odměnu swé pomoci žádal od Wácslawa Slezsko a Lužici, a ještě k tomu místodržitelstwí we wládě nad Čechy. Král Wácslaw užíwal toho času nejwíce rady Prokopa, bratra Joštowa, kterýž jemu byl obranau proti panstwu, den ode dne wíce žádajícímu. Tedy powstala

nowá jednota proti němu i Prokopowi. Páni spolčili se s Joštem morawským, s markrabím mišenským, ano i s Ruprechtem wzdorocísařem. Ruprecht od západu, Míšňané od půlnoci učinili wpád do země. Onen na hranicích země nalezl mužný odpor; ale markrabí mišenský s wojskem swým a jednoty panské přitáhl až ku Praze. Tu učinil král Wácslaw s pány a s Joštem nowau umluwu, kteříž od spolku s cizinci upustili, a Míšňané musili odtáhnauti ze země (1401).

Králi Sigmundowi stala se mezi tím časem podobná příhoda, jako předtím bratru jeho Wácslawowi; bylť od pánů uherských zajat, a wíc než čtyry měsíce držán u wězení. Král Wácslaw i markrabí Jošt ujímali se ho peněžitau i wojenskau pomocí, až byl zase wyswobozen. Wácslaw uwítal jej u sebe radostně, když na žádost jeho přijel k němu na náwštěwu, a Sigmund dowedl jej opět ošáliti, slibuje mu, že s ním společně potáhne nyní do Italie, aby korunowán byl na císařstwí. Wácslaw jmenowal jej spráwcem králowstwí českého, a odewzdal mu wšecku wládu na místě swém (1402), dokonce se mu dowěřiw. Než netrwalo dlauho, i spatřil zlé úmysly Sigmundowy, a nechtěl rady jeho we wšem poslechnauti. Tu jej Sigmund jal we dwoře jeho králowském w Praze, a odwedl do wazby na hrad Pražský. Wěrní králowi zdwihli se k brannému odporu; w čele jejich Prokop morawský; Sigmund oblehl jej na hradě Bezdězi; pod ubezpečením wyzwal jej k sobě, aby se umluwili o pokoj; ale jakž Prokop přišel, jal jej, a dal odwezti do Prešpurka w Uhřích. Wácslawa pak po některém čase odwezl do Wídně, a zanechal jej tam pod hlídkau wéwod rakauských, s nimiž úzký měl spolek.

Sotwa wšak Sigmund odjel ze země, nad níž panowal welmi krutě, ukládaje daně obtížné, zdwihli se wěrní krále Wácslawa u wětším počtu než prwé proti wládařům od něho ustanoweným. Sigmund přitáhl wojensky do Čech, dobyl Kutnéhory (1403), a zmocnil se tam pokladů bratra swého; také okolní krajiny ukrutně poplenil a pohubil, a wšak brzy zase se odebral do Uher, kdež byla pilná potřeba jeho přítomnosti. Tu wyklauzl Wácslaw chytře z uwězení swého we Wídni, a nawrátil se do Čech. Wšechen lid přijal jej radostně, zoškliwiw si panstwí bratra jeho; sám markrabí Jošt držel s ním nyní proti Sigmundowi, a mnozí pánowé, kteří byli prwé při jednotě, přidali se též ke straně jeho. Jindřich z Rosenberka byl nyní ssazen s nejwyššího purkrabstwí; Wácslaw powolal k sobě swé předešlé milostníky; ale poučen tolikerau zkušeností zlau, uměl odtud opatrněji wyhowowati žádostem panstwa, a spůsob wlády jeho byl we wšelikém ohledu zřízenější. Sigmund zdwihl sice walku proti bratrowi, chtěje dokonce prowésti wůli swau; a wšak dobýwal toliko nazmar města Znojma w Morawě, a zase musil odejíti s nepořízenau (1404).

W těch a takowých nepokojích mezi hlawami země nabylo zatím w národu wětší síly ono hnutí duchowní, o jehož počátcích prwé jest powěděno, a wedlo brzy k událostem nesrownale důležitým.

Letopočet.

L. p.

1306. Rudolf rakauský zwolen za krále.

1307. Jindřich Korutanský zwolen za krále.

1310. Jan z Lucemburka uweden w králowstwí.

1315—1319. Bauře w zemi mezi králem Janem a pány českými.

L. p.

1319. Horní Lužice připojena k Čechám.
1322. Bitwa u Mühldorfa.
1327. Slezská knížata přidala se ku koruně české.
1328. Wálky krále Jana s Rakausy a Polskem.
1330. Král Jan nabyl panstwí w Lombardii.
1332. Wálka s Rakausy.
1333. Lombardie zase ztracena. Karel syn Janůw nawrátil se do Čech.
1335. Bauře po smrti Jindřicha Korutanského.
1342. Zlý skutek Markety tyrolské.
1344. Arnošt z Pardubic učiněn prwním arcibiskupem Pražským.
1345. Uhry, Polsko, Rakausy a Míšeň wypowěděli wálku Čechám.
1346. Karel za císaře zwolen w Rense. Král Jan padl u Kreščak.
1348. Karel IV založil universitu a Nowé město Pražské. Dolní Lužice připojena k Čechám.
1355. Zlatá bulla císaře Karla.
1364. Jednota dědická mezi domem českým a rakauským.
1373. Brandenburk připojen ku koruně české.
1374. Pronásledowání Miliče a žáků jeho.
1378. Karel IV umřel.
1393. Doktor Jan Nepomucký utopen.
1394. Král Wácslaw IV jat od pánů.
1400. Ruprecht falcký zwolen za císaře na místě Wácslawowě.
1401. Míšňané u Prahy.
1402. Druhé zajmutí krále Wácslawa.

KNIHY ŠESTÉ.

Weliké powstání národu českého pro oprawu církwe následkem učení Husowa.

(Od r. 1404 do r. 1436.)

§. 52.

Mistr Jan Hus.

Když společnost lidskau zaprzní neprawosti a nepořádkowé, mající zřídlo w samém jejím zřízení a wnitřních poměrech, a wšechen lid poznáwá zlé a půwod jeho, jen ti uznáwati ho nechtí, w jejichž jest moci a powinnosti, řád wésti a naprawowati: tehdy wšeobecné wření w lidu, darmo utlačowané kleslau auktoritau neb koneyšené polowičnými prostředky, wypuká násilně, a místo rozwážných opraw působí náhlé přewraty.

Takowý přewrat spůsobily za panowání krále Wácslawa w Čechách zastaralé a den ode dne ještě se množící neřesti w církwi katolické.

Mezi horliwými kazateli, kteří proti nim wždy mocněji pozdwihowali hlasů swých, wynikl toho času nad jiné Jan Hus, muž učený, wýmluwný, žiwota ctnostného, mrawů přísných, w prowodění úmyslů swých nehledící na přízeň ani nepřízeň lidskau, při–

tom milownik národu swého horliwý. W 33. roce wěku swého (1402) stal se kazatelem w kapli, Betlem nazwané, kterauž byl nemnoho let předtím (1391) založil měšťan Pražský, Jan z Milheima, ustanowiw ji obzwláště ku kázání slowa božího českým jazykem, z kostelů Pražských tehdáž skoro naskrze wylaučeným. Jsa mistr učení Pražského, přednášel we školách fakulty theologické a swobodných umění, byl děkanem (1401) a rektorem (1402) university, požíwal wážnosti u wysokých osob swětských i duchowních; králowna Žofie, manželka Wácslawowa, zwolila jej sobě za swého zpowědníka, pročež i u dworu králowa byl w nemalé přízni; a wšak neužíwal jí dle příkladu jiných k dosažení hojných příjmů neb wysokých důstojenstwí, nýbrž wšelikau snahu swau obracel k ušlechtění ducha národu; slowem i písmem wykládal žiwěji a čistěji, než se obyčejně stáwalo, ducha křesťanského náboženstwí, káraje přitom, jako někdy Milič, wšeliké neprawosti rozličných stawů, a jmenowitě welikau zkázu stawu kněžského.

W usilowání tomto, jak již ze předešlého wyprawowání widěti jest, nestál sám jediný. Mnoho starších i mladších saudruhů jeho w auřadě kněžském bylo stejného smýšlení; w lidu samém, jak we wyšších tak nižších stawích, probuzeno bylo přání, aby se stala oprawa; tím wšak wíce probuzowala se také strana, která oprawám nepřála, libujíc sobě w požíwání zisků ze zkaženého stawu posawadního.

Jako předešle za času Miliče a Matiáše z Janowa, tak obratila strana tato i nyní zřetel swůj k tomu, aby osočila protiwníky swé jako rozšiřowatele neprawého učení, poněwadž samo horlení jejich pro oprawu zlým nazýwati nemohla. K tomu wyskytla se

jí brzo žádaucí příležitost. Byloť žalowání na neřesti we správě církewní a wolání o potřebné oprawy rozšířeno netoliko w Čechách, nýbrž dílem i w jiných některých zemích křesťanských. Tak w Angličanech hned za času Miliče kázal a psal ostře w tom smyslu Jan Wiklef, jehožto spisowé brzy i w Čechách se rozšířili a od milowníků oprawy obzwláště pilně byli čítáni. Toho se strana druhá dychtiwě uchopila. Nebo hned za žiwobytí Wiklefa byly od duchowenstwa w Angličanech některé sady z knih jeho wytažené (1382) odsauzeny co bludné neb kacířské. Tyto a jiných sad čili artikulů wíce, wšech dohromady 45, předložila kapitola Pražská z popudu nepřátel oprawy universitě Pražské (1403), aby i ona saud swůj nad nimi wynesla.

Artikulowé tito wztahowali se na rozličné články wíry i řády církewní, jakož na učení o swátosti oltářní, o mši, o zpowědi, o moci papežské a kněžské, řády klášterní a jmění duchowních i jiné důležité předměty. Milowníci oprawy we shromáždění university horšili se nad čtením jich, twrdíce, že jsau wytaženy křiwě a proti smyslu skladatele, jakož dílem tak tomu bylo; nicméně universita, w níž nejwětší počet bylo Němců, uzawřela, aby nikdo těch artikulů neučil, pod pokutau. Nepřátelé nowot wymohli krom toho zápowěd týchž artikulů od papeže Innocentia VII (1405), a tudyž i od arcibiskupa Pražského (1406). Následkem toho bylo mnoho osob, duchowních i swětských, kteří si obsah artikulů takowých oblibowali, od práwa duchowního potahowáno a trestáno wězením i jinými spůsoby.

Arcibiskupem Pražským byl toho času Zbyněk Zajíc z Hasenburka, muž dobrého srdce a ctnostného

žiwota, a wšak málo učený a wíce zběhlý w umění wojenském, než w řízení církewních záležitostí. On nicméně měl Husa we wážnosti, a dle rady jeho stawowal rozličné pověry we swé dioecezí, kteréž nehodní kněži wymýšleli pro zisk swůj.

Dobré wšak toto dorozumění brzy se přetrhlo důležitými událostmi. Po dlauhém trwání dwojice papežské slíbili přičiněním krále francauzského oba tehdejší papežowé, Římský i Avignonský, že se chtějí poděkowati ze swého důstojenstwí a umluwiti se spolu o wywolení papeže noweho společného (1407). Což když je po nějakém čase zas omrzelo, a slibu swému za dost učiniti nechtěli, opustili je wšichni kardinálowé, sešli se společně we městě Pise w Italii (1408), a do téhož města swolali koncilium z celého křesťanstwa, na němž měl nowý papež zwolen býti. Toto jednání jejich schwálil král francauzský, a hned w zemi swé zapowěděl, papeže Avignonského poslauchati. Rowněž slíbil kardinalům učiniti král Wácslaw, a neposlauchati déle papeže Římského. Wšichni milowníci opraw církewních we wšech zemích křesťanských byli z toho potěšeni; neboť kardinálowé slibowali, že má koncilium Pisanské konec učiniti netoliko dwojici papežské, nýbrž i wšem jiným neřestem w církwi. Z té samé příčiny ale wyšší duchowenstwo w Čechách a wšichni, kteří oprawám nepřáli, protiwowali se wůli králowě, a přiwedli na swau stranu i Zbyňka arcibiskupa. Tu w radě jejich wydal arcibiskup také ostřejší rozkazy proti milowníkům opraw wůbec; nařídil, aby wšichni, kdož mají jaké knihy Wiklefowy, jemu je neprodleně wydali, že chce nad nimi saud učiniti; zapowěděl wšeliké kázání, dotýkající se nepořádků kněžských, a když se kněží konečně osmělili

žalowati i Husa, že káže wýtržně, oznámil arcibiskup samému papeži Římskému, Řehoři XII, že w Čechách rozličné bludy se rozšiřují čtením knih Wiklefowých, a k tomu že welikau příčinu dáwají wýtržná kázaní w kaplích a jiných místech pokautních, mysle pod tím hlawně kapli Betlemskau.

K jedné domácí různici přidala se brzo druhá. Král Wácslaw žádal universitu Pražskau o zdání její, zdaliž by měl poslauchati papeže Římského, čili očekáwati zwolení nowého papeže od koncilia. Universita rozdělena byla od založení swého na čtyry národy, z nichž jeden toliko byl český, ostatní tři přewahau němečtí; pročež we wšech uzawřeních university rozhodowali cizinci hlasy swými. Proti tomu zřízení od dáwna se zasazowali mistři čeští, widauce pocházeti z toho weliké škody swému národu. Nyní když professoři a mistři němečtí, jsauce naskrz nepřátelé wšech nowot, úmyslu králowu w záležitosti papežské se protiwowali; čeští pak, a jmenowitě Hus se přátely swými, horliwě jej chwálili: tu wyslyšel král žádost Čechů, a wydal nařízení, aby budaucně národ český we wšech záležitostech university tří hlasů, ostatní pak tři národowé toliko jednoho užíwali (1409). Mistři a študenti němečtí, z toho se rozhněwawše, opustili wšichni Prahu, w počtu asi 5000, a obrátili se na jiná učení. Z toho přišel weliký prospěch národnosti české; neboť nyní wšechno řízení škol bylo z poručenstwí cizinců wybaweno. Tím wíce wšak owšem popudila se tudy nepřízeň mezi Čechy a Němci w zemi, kteráž, jak ukázáno, již předtím wždy se množila.

Naděje, skládané w nowé koncilium Pisanské, mezitím brzy se rozplynuly. Koncilium, skutečně se

sešedši, zwolilo sice nowého papeže, jménem Alexandra V, a wšak on, prwé než se přikročilo k obmýšleným oprawám, koncilium rozpustil (1409), a slíbil toliko jiné později swolati, což nikdy neučinil. K tomu předešlí dwa papežowé, Benedikt XIII, Avignonský, a Řehoř XII, Římský, nowě zwolenému nicméně podrobiti se nechtěli; Benedikt obrátil se do Španěl, Řehoř do Neapole, we kterýchžto zemích našli poslušenstwí. Při Řehořowi držel i Ruprecht falcký, wzdorocísař.

Čím wíce naděje milowníků opraw s této strany mizely, tím wíce smělosti nabýwali jejich protiwníci. Po rozpuštění koncilia uznal konečně i arcibiskup Zbyněk Alexandra za prawého papeže, a wešel s dworem jeho we přízeň. Následkem toho přišlo na jeho žádost nařízení od samého papeže, aby učinil saud nad knihami Wiklefowými, a kázaní w kaplích a jinde krom farních a jiných kostelů zapowěděl. Proti nařízení tomu učinil Hus se přátely swými odwolání ku papeži, poněwadž se stalo bez náležitého ošetření wěci, na pauhé udání; a když brzy na to papež Alexander umřel (1410), opakowal stížnost swau i k nowému papeži, Janowi XXIII. Arcibiskup wšak na to nic nedbaje, a řídě se již pauze dle rady nepřátel Husowých, učinil rozsudek nad knihami Wiklefowými, aby byly spáleny; a což zdržowal jej od toho král Wácslaw, i také universita dwakrát proti tomu se ozwala, dal wšecky knihy od majitelů jejich (jakož i od samého Husa) sobě wydané, na počet asi 200 swazků, we dwoře swém skutečně spáliti. Zároweň byla prohlášena zápowěd proti kázání w kaplích, a poněwadž Hus, spoléhaje se na swé odwolání, nic-

méně kázati w Betlemě nepřestal, wydal na něj arcibiskup klatbu, jakožto na neposlušného.

Papež Jan XXIII byl jeden z nejhanebnějších mužů, kteří kdy nehodně oděni byli tak swatým důstojenstwím. U jeho dworu panowala krom jiných mrzkých neprawostí také nejwětší podplatnost. Poslowé Zbyňka arcibiskupa w rozepři s Husem neopomenuli proto weliké dary přinésti jak papeži, tak kardinálům, i přiwedli tudy, že na odwolání Husa nebylo wzato ani nejmenšího ohledu, nýbrž beze wšeho slyšeni obran jeho wydána naň obsílka, aby se sám osobně postawil před saud papežůw; což když on pro nebezpečenstwí od swých nepřátel jak na cestě, tak u dworu papežowa učiniti nechtěl, wydána jest naň klatba we jménu samého papeže, aniž co platny byly přímluwy krále Wácslawa, králowny Žofie a jiných wysokých osob z Čech i z Morawy, kteří se wěci jeho ujímali. Arcibiskup dal klatbu tuto we wšech kostelích Pražských ohlásiti, a krom toho prowolal interdikt čili zastawení wšech služeb božích w Praze, pokudby wšecky žádosti jeho nebyly naplněny (1411).

Nowé události politické přiwedly opět naději w upokojení wšech těchto různic. Ruprecht falcký, wzdorocísař byl umřel (1410), a strana jeho mezi knížaty německými, wždy nedbajíc na krále Wácslawa, přistaupila k nowému wolení krále. Byla wšak sama w sobě rozdělena. Jedna část wolila Sigmunda bratra, druhá Jošta, bratrance krále Wácslawowa. A wšak i Jošt po krátkém čase umřel (1411); i tuť Sigmund a Wácslaw na ten spůsob mezi sebau se smířili, aby Wácslaw byl císařem, Sigmund pak králem německým. Již o několik let dříwe byl také umřel markrabí Prokop,

bratr Joštůw (1405), pročež nyní o celé dědictwí po Karlowi IV synowé jeho dwa rozdělili se. Sigmund obdržel Brandenburk, Wácslaw wše ostatní. Hrabstwí Lucemburské bylo wšak již předtím (1408) dáno Antoninowi, wéwodowi Burgundskému, jakožto wěno manželky jeho Alžběty, dcery Jana, zemřelého wéwody Hořeleckého. Tím spůsobem odcizilo se nawždy od české koruny, a podobně i Brandenburk, jejž Sigmund proti nařízení otcowu zastawil Fridrichowi, purkrabí Normberskému (1411).

Následkem smíření tohoto mezi Sigmundem a Wácslawem přistaupil Sigmund také ku poslušenstwí papeže Jana, držew posud wždy ještě při Řehoři XII. Tomu powděčen, upustil papež poněkud od přílišné přísnosti proti Husowi a přátelům jeho, kteráž se králi Wácslawowi nelíbila; Sigmund pak sprostředkowal konečně narownání mezi stranami, tak že arcibiskup sám pod jistými wýminkami slíbil od rozepře swé s Husem u dworu papežowa upustiti (1411).

Netrwalo wšak dlauho, a arcibiskup proti narownání tomuto zdwihl zase rozličné námitky, až konečně odjel do Uher, žádat krále Sigmunda o nowé zakročení. Na té cestě náhle se roznemohl a umřel w Prešpurce. Nástupce jeho Albik, předtím žiwotní lékař krále Wácslawa, byl muž wysokého stáří, a chowal se we wšem dle wůle kralowy. Než w tom nowý pohoršliwý skutek papežského dworu roznítil rozepři, sotwa urownanau, u wětší plamen, než předtím.

Papež Jan XXIII, maje wálku s Ladislawem králem Neapolským, jenž se přídržel Řehoře XII, ohlásil we wšech zemích křesťanských klatbu hroznau proti němu i wšem jeho pomocníkům, ano i potomkům

jich do čtwrtého kolena, zárowen pak hojné odpustky wšem, kteří by jemu buď osobně pomáhali w boji proti Ladislawowi, aneb penězi přispěli k wedení té wálky. Odpustkowé tito byli od poslů papežských oznámeni také w Praze, a hned postaweny jsau pokladnice na rozličných místech k wybírání peněz pro papeže od těch, kdožby odpustků chtěli býti účastni (1412). Skutek tento swatokupecký, pocházející od nejwyšší widitedlné hlawy w křesťanstwě, naplnil wšecky milowníky oprawy zármutkem a rozhorlením; neb již widěli wšecky naděje swé, žeby se sama wrchnost církewní chtěla kdy ujmauti opraw, zmařeny. Mistr Jan Hus wystaupil proti odpustkům těmto weřejně, dokazuje w slawné disputací před celau universitau, že jsau to odpustkowé neprawí a nekřesťanští. Ještě hněwiwěji mluwil proti nim přítel jeho mistr Jeronym Pražský, a wětší díl university chwálil řeči jejich; toliko professorowé theologie, jichž bylo osm, odporowali a odpustky hájili.

Hádka tato spůsobila weliké pohnutí w lidu, kteréž stawiti chtěje král Wácslaw zapowěděl pod hrdlem, aby se nikdo weřejně rozkazům papežowým neprotiwil. Tři mládenci přes tu zápowěd w kostelích na weřejném kázaní odpírali kazatelům, odpustky chwálícím. Na rozkaz konšelů Staroměstských jsau jati a stínáni. Ale obecný lid, wida to, shlukl se we hrozném množstwí, a nedbaje na oděnce německé, kteří byli poprawu prowodili, odnesl těla mládenců, w bílých prostěradlech položená, do Betlema, zpíwaje nad nimi chwalozpěwy, jako nad božími mučedlníky. Tak upadla duchowní, i dílem swětská moc ponejprw w opowržení. Kněžstwo Husowi protiwné žalowalo naň znowu do Říma, jakožto na potupitele apoštolských

rozkazů. Hned seslal naň papež hroznější klatbu než předtím, káže wšem wěřícím, aby se ho buď žiwého buď mrtwého chopili, a kapli Betlemskau, jakožto bludy nakaženau, rozbořili. To chtěli učiniti Němci Pražští, a dwakrát strojili se k útoku na Betlem, a wšak pokaždé se jim Čechowé postawili na odpor. Konečně obáwaje se král Wácslaw wětší bauře z toho, žádal Husa, aby na čas odešel z Prahy, ažby se jemu powedlo, rozepři jeho s kněžstwem opět narownati.

K tomu cíli powolal na žádost krále nowý arcibiskup Pražský Konrád shromáždění kněžstwa čili synodu swé dioecezí do Prahy, kteráž uzawříti měla prostředky, jakby škodliwé různici w duchowenstwu konec učiněn a příčina její mohla odstraněna býti (1413). Příčinu zlého shledáwali ale jedni w stáwajících neřestech w církwi, a žádali, aby tyto byly opraweny, druzí shledáwali ji jen w neposlušnosti Husa, a žádali, aby byl potrestán. Tak se synoda s nepořízenau rozešla. Král Wácslaw ustanowil ještě kommissí čtyr osob duchowních, které měly strany powolati před sebe, a pokusiti se aspoň na oko o srownání jich mezi sebau; ale protiwníci Husowi nechtěli se wýroku jejich podrobiti, až král Wácslaw rozhněwaw se, čtyry nejpřednější z nich wyhnal ze země. Mezi nimi byl Štěpán z Pálče, doktor theologie, předtím horliwý zastawatel opraw a přítel Husůw, od času této hádky o odpustky ale nejwětší jeho nepřítel.

Hus odešed z Prahy, zdržowal se nejprwé na Kozímhrádku blíž Austí w kraji Bechynském, později na zámku Krakowci w Rakownicku, kdež wšude kázal lidu, z daleka i blízka dychtiwě k němu přicházejícímu. Weda písemně další hádání se swými protiwníky,

sepsal tu také některé z nejdůležitějších spisů swých, w nichž proti obecnému mínění twrdil, že we wěcech wíry i řádů církewních nejpřednější prawidlo jest písmo swaté, tak že, kdežby které ustanowení představených církwe písmu swatému bylo na odpor, nemá jich býti poslaucháno. Naproti tomu obecné mínění toho času, kteréž zastáwali proti němu Páleč a druhowé jeho, bylo, že má we wěcech wíry i řádů církewních poslaucháno býti ustanowení církwe Římské; církew pak Římská že není jiná, než papež, kterýž práwě jest, se swými kardinály.

§. 53.

Koncilium Kostnické. Odtržení Čechů od poslušenstwí papeže.

Když rozepře o tyto wěci w kněžstwu i lidu českém den ode dne wíce se zmáhala, mezitím nowý král Římský, Sigmund, staral se o swolání obecného koncilium, slíbeného od papeže na předešlém církewním sněmu Pisanském. Po dlauhém o to jednání s papežem Janem XXIII zůstali konečně na tom, aby se obecné koncilium sešlo we městě Kostnici w Němcích. Koncilium toto mělo se nowě pokusiti o sjednocení církwe pod jednau nejwyšší hlawau, o oprawu církwe we hlawě i w audech a rowněž o zamezení bludných učení. Král Sigmund wybídnul proto i Husa, aby se w Kostnici postawil, slibuje jemu swobodné a weřejné slyšení w koncilium, a swau císařskau ochranu, aby mohl z učení swého, zdali prawé neb neprawé jest, počet klásti. Na to dal jemu list pod swau králowskau pečetí. Král pak Wácslaw nařídil třem pánům českým, aby Husa na cestě prowodili, a jemu i

w Kostnici we wšech potřebách jeho byli nápomocni, kteříž byli pan Jan z Chlumu, pan Wácslaw z Dubé a Jindřich Lacenbok.

Z wyzwání takowého nemálo potěšen, wydal se Hus bez prodlení na cestu ku koncilium (1414). A wšak zárowen šli tam také protiwníci jeho z kněžstwa, aby proti němu obnowili swé žaloby, mezi nimiž nejpřednější byli Stěpán z Pálče, Michal řečený de Causis a Jan biskup Litomyšlský. K jejich pobádání byl Hus po krátkém čase powolán před papeže a kardinály, na jejich rozkaz bez slyšení uwržen do tmawého a smrdutého žaláře, a kommissí nad ním ustanowena, aby jej saudila jakožto rozsíwače kacířského učení. Darmo protiwowali se tomu pánowé čeští, kteří jej prowázeli; darmo král Sigmund, když i sám přišel do Kostnice, usilowal o to při koncilium, aby byl Hus propuštěn, jakožto od něho ubezpečený listem průwodním. Koncilium dalo mu za odpowěd, že kacířům slowo držeti se nemusí, a hrozilo raději se rozejíti, než by Husa propustilo na swobodu Tak musil jej císař zanechati jeho osudu.

Saud nad ním byl držán tajně dle obyčejného spůsobu práw církewních; Páleč a Michal de Causis i jiní dáwní jeho protiwníci z Čech byli swědky proti němu; k nim přidružili se i mnozí z německých mistrů, kteří se pro rozepři o hlasy byli wystěhowali z Pražské university, a udáwali na něj i to za zločin, že on byl nejwětší půwod tehdejšího rozhodnutí králowského. Páni čeští, ano i polští, kterých wíce přítomno bylo w Kostnici, zadali důtkliwau stížnost proti takowému nakládání, a žádali, aby Hus aspoň weřejně před koncilium slyšán byl, jakž mu od císaře bylo slíbeno. Tu swolilo koncilium k žádosti jejich, i bylť Hus

třikrát po sobě slyšán we weřejném shromáždění; a wšak rozsudek byl proti němu již dříwe zhotowen, než se první wýslech započal, a jen z naléhání pánů českých na císaře nebyl toho dne prohlášen. Když počal mluwiti ke swé obraně, byl ze mnohých stran spurně okřikowán, tupen a nepřipauštěn ke slowu, až rozšafnější muže we shromáždění pojal stud nad tak neslušným chowáním, a musilo se nařiditi, aby napotom každý wyweden byl ze shromáždění, kdožby překážel swobodě mluwení. Mnozí artikulowé žaloby, proti Husowi zdwižené, byli křiwí a smyšlení, koncilium wšak we wšem dáwalo wíru jen jeho nepřátelům; konečně když se jednalo o učení jeho o moci papežské a představených církwe, že obmezena jest písmem swatým, ku kterémuž učení Hus se znal, nedowolilo mu koncilium přednésti důwodů swého mínění, nýbrž uložilo mu, aby wšecky artikule proti němu wydané weřejně odwolal a přísahal, že jich napotom držeti nechce, jakožto bludných a kacířských. Proti tomu wzpauzela se nábožná mysl a přímá powaha Husowa. Chtělť raději umříti, než odpřísahati, co w srdci swém držel za prawé. Tedy když k odwolání artikulů swoliti nechtěl, odsaudilo jej koncilium jakožto kacíře zatwrzelého, aby byl upálen ohněm. Dne 6 Července léta 1415 we slawném shromáždění koncilia w kathedralním kostele Kostnickém kázali čísti rozsudek nad ním učiněný, sňali s něho kněžské oděwy a jiné známky duchowního důstojenstwí, zakleli duši jeho k wěčnému zatracení, a odewzdali jej swětskému ramenu. Císař Sigmund, nechaw se již zcela nakloniti k žádostem koncilia, byl hned napřed rozsudek tento schwálil. Takž weden byl Hus ke hranici připrawené na břehu řeky Rýnu, a ortel smrtelný nad

ním wykonán. Šel na smrt s myslí weselau, zpíwaje chwalozpěwy k bohu, až plamen a dým udusily hlas jeho. Popel jeho byl uwržen do Rýna, aby Čechowé w Kostnici přítomní nemohli přinésti památky po něm do wlasti.

Mezitím, když koncilium Kostnické se saudem tímto bylo zaneprázdněno, powstal w Čechách jeden z přátel Husowých, mistr Jakaubek ze Stříbra, s nowým učením, že swátost oltářní má býti přijímána pod obojí spůsobau, poněwadž tak Kristus pán nařídil při poslední wečeři, a w prwotní církwi nejinak se zachowáwalo. Učení toto byl sice již předtím Matiáš z Janowa přednesl we spisech swých, a wšak dle nawedení Jakaubka počali ponejprw mnozí z kněžstwa swátost oltářní skutečně pod obojí spůsobau rozdáwati. I toto učení, když se koncilii oznámilo, bylo zawrženo, jakožto odporné dáwnému církewnímu obyčeji. Koncilium odsaudilo též známých 45 artikulů z knih Wiklefowých, a zapowědělo wšecky knihy Husowy, Jakaubkowy a jiných přátel jejich.

O tom o wšem, a konečně o ukrutném usmrcení Husa když přišly zpráwy do Čech, spůsobily weliké rozjitření, nikdy předtím neslýchané. Wšudež pozdwihli se lidé proti kněžím, kteří nedrželi stranu Husowu; faráři jemu protiwní byli olaupeni, wyhnáni a na jejich místa usazeni jiní kněží, kteří byli oprawám církewním přízniwi; w Praze oblehl lid arcibiskupskau residencí, tak že Konrád, arcibiskup, sotwa útěkem se zachránil; biskupowi Litomyšlskému jsau wšecky statky jeho rozebrány od okolních pánů a rytířů. Koncilium psalo do Čech o příčinách odsauzení Husa, a wyslalo téhož biskupa Litomyšlského jakožto legata do Čech; a wšak on ani weřejně

ukázati se nesměl; neb i král Wácslaw a králowna Žofie byli pro odsauzení Husa rozhněwáni. Pan Čeněk z Wartenberka, tehdáž nejwyšší purkrabí Pražský, a pan Lacek z Krawař, heitman markrabství Morawského, widauce tento zmatek we wšech stawích, powolali pány a rytíře obau zemí ke společnému sněmu do Prahy; tu se usnesli o list ku koncilii Kostnickému, kterýmž wytýkali jemu, že se odsauzení Husa stalo nesprawedliwě a toliko ze zášti proti národu českému a wšemu slowanskému. K listu tomu přitisklo 452 pánů a rytířů swé pečeti. Zárowen učinili mezi sebau jednotu (1415), jíž umluwili se, že chtějí hájiti swobodné kázaní slowa božího na swých statcích, a pokudby nebyl zwolen nowý papež, že nebudau poslauchati žádné duchowní mocnosti krom domácích biskupů, ač jestližeby se rozkazy jejich srownáwaly s písmem swatým, též pak budaucího papeže jinak než w tom spůsobu poslauchati že nechtějí. We wěcech wíry slíbili sobě, že se chtí zachowati dle rozsudku university učení Pražského. Tím spůsobem odtrhla se tedy wětší část národu českého a morawského od poslušenství obecné církwe na tak dlauho, jakby předstawení církwe odporowali zawedení opraw, jejichž potřeba byla obecně cítěna. Menší část panstwa a rytířstwa, ač mezi nimi někteří z nejpřednějších rodů w zemi, učinili naproti tomu jednotu, kterauž se wespolek zawázali, že chtí obecné církwe a koncilia Kostnického we wšem býti poslušni.

Když přišla zpráwa o těchto wěcech do Kostnice, zdwihlo se w koncilii weliké rozhorlení proti Čechům, a uzawřeno, přiwésti je ostrými prostředky zase ku poslušenstwí. Koncilium wydalo obsílku na wšech 452 pánů a rytířů, kteří podepsali wzdorné ono

psaní, jakož i na Jakaubka, mistra Jana z Jesenic a jiné přední z kněžstwa strany Husowy, powolávajíc je před saud swůj do Kostnice (1416). Mistr Jeronym Pražský, kterýž ještě za žiwobytí Husa přišel do Kostnice, a jakožto následowník jeho wsazen do wězení, byl nyní též odsauzen a upálen. Koncilium prohlásilo universitu Pražskau, jakožto kolébku kacířstwí, za zrušenu, projewilo nespokojenost s Konrádem, arcibiskupem Pražským, a Wácslawem, biskupem Olomuckým, že se dosti úsilně nesnažili wznikající odpor proti církwi potlačiti; když pak Wácslaw, biskup Olomucký umřel, ustanowilo proti wůli krále Wácslawa z wlastní moci swé Jana, biskupa Litomyšlského, za jeho nástupce. Konečně proti samému králi Wácslawowi a manželce jeho chtělo zakročiti saudem duchowním, jakožto pomocníkům kacířů; leč císař Sigmund na čas to zabránil slibowáním, že bratra swého sám přimůže k jinému chowání.

Na tyto kroky koncilia nic se w Čechách nedbalo. Universita, kterau ono prohlásilo za ssazenu, byla od panstwa i lidu ctěna co přední rozsudí we wěcech wíry. Na schwálení university zawedlo se přijímání pod obojí spůsobau do wšech kostelů, kdež se lid přidržel Husowa učení; kněží, kteří nechtělj rozdáwati pod obojí spůsobau, byli na mnohých místech zbawení swých far, a jiní usazeni na místa jejich. Universita prohlásila Husa za swatého mučedníka pro wíru Kristowu, a odtud slawen byl den 6. Července jakožto zaswěcený památce jeho umučení.

Měla wšak universita brzy oč zápasiti s nowým protiwníkem. Z prostředka kněží, schwalujících žádaucí obnowu církwe, powstali někteří, jimž se samo učení křesťanské we mnohých wěcech widělo býti

porušeno. Twrdilit, že nic nemá od křesťanů držáno býti za prawé, coby nebylo obsaženo w písmě swatém. Tu pak počali zawrhowati mši swatau a rozličné swátosti, téměř wšechny krom křestu a wečeře páně, zawrhowali modlitby k swatým a za duše zemřelých, učení o očistci, posty a klášterní řehole, rozličná swěcení a jiné řády kostelní; neb to wše nezdálo se jim býti založeno w písmě swatém. Nejwíce jich scházelo se we městě Austí w kraji Bechynském, kdež někdy Hus se byl zdržowal, a jako k němu, tak i k nim nakloňowal lid dychtiwě sluchu swého. Universita záhy proti tomu a takowému učení se prohlásila, a radila wěřícím, aby se ho nepřidržowali (1417, 1418), ponèwadž ne wšecko učení křesťanské založeno jest w písmě swatém, nýbrž owšem také w podání církwe, kteréhož jen tehdy následowati se nemá, kdeby písmu swatému bylo na odpor.

Jediný prostředek, kterýž mohl wésti k nawrácení Čechů k jednotě s církwí, bylo šťastné prowedení oprawy čili reformací církwe, pro kterauž bylo swoláno koncilium Kostnické. S reformací tauto odkládalo wšak koncilium tak dlauho, až se zcela překazila. Koncilii powedlo se sice, spůsobiti jednotu we hlawě; neboť ssadilo nejen oba papeže, již prwé ssazené na koncilii Pisanském, nýbrž i také Jana XXIII, na jehož místo zwolen nowý papež, Martin V (1418), kterého wšichni králowé a národowé přijali; ale Martin, utwrdiw se w moci swé, odložil obmýšlenau reformaci církwe tak jako se před tím stalo w Pise, na pozdější časy, a koncilium Kostnické rozpustil. Takž naděje, w koncilium toto skládané, byly zmařeny.

Tím horliwěji zasazowal se papež Martin dle příkladu koncilia o potlačení nowot w Čechách, kamž

poslal nowého legata, Jana Dominici, kardinála; i hrozil wyhlásiti křížowau wálku proti Čechům, jestli žeby se ku poslušenstwí jeho newrátili. Toho uleknuw se král Wácslaw, zwlášť na domluwy bratra swého krále Sigmunda, proměnil nenadále mysl swau a počal proti přátelům nowot wystupowati dle nařízení koncilia. Z jeho rozkazu musili w Praze i w celé zemi farářowé wyhnaní zase nawráceni býti k farám swým; kteříž přijímání pod obojí spůsobau zase zrušili, a proti zastawatelům Husa a učení jeho wystupowali s klatbami a jinými tresty církewními (1419). To snesl lid některý čas, ale brzy powstalo z toho rozjítření wětší než předešlé. Na wenku, když lid nemohl slyšeti kněží sobě oblíbené w kostelích, chodil za nimi po polích pod šírým nebem a slýchal jejich kázaní. Tak kněží z městečka Austí wypuzení shromáždili lid okolo sebe na blízké hoře u řeky Lužnice, kterauž nazwaly jménem Tabor; pan Mikuláš z Husi, dwořenín krále Wácslawa, jenž w tento čas jeho nepřízně ku přijímajícím pod obojí opustil dwůr jeho, přidružil se k nim, a spůsobil jednoho dne pobožnau schůzku na též hoře, při které přítomno bylo přes 42000 lidí, mladých i starých obojího pohlawí. Jiný dwořenín králůw, již wysokého wěku, proslulý swým wálečným uměním, jednooký, jménem Jan Žižka z Trocnowa, postawil se w čelo obywatelstwu Pražskému, na němž král žádal, aby mu wšecky zbraně, které kdo má, wydali na Wyšehrad. Žižka přiwedl wšechen lid se zbraní, a wšak w šiku, tázaje se, kamby král poraučel, aby wytáhli. Král ustrašen zanechal swého předešlého umyslu, a odstěhowal se na nowý hrad blíž Prahy, řečený Kunratice.

Tu wypukl hněw lidu násilným skutkem dne 30. Čerwence roku 1419. Milowníci kalicha šli s processím okolo Nowoměstské radnice w Praze, kdež se jim protiwníci jejich a zwláště Němci posmíwali, ano jakž se prawilo, i kámen hozen byl z okna na kněze jejich, mnicha Jana ze Želiwa. Tu se obořil lid na radnici; wypáčil dwéře, wybil pokoje; žádný odpor nebyl proti welikému množstwí nic naplat; sedm konšelů a rychtář městský, jsauce wětším dílem Němci a welcí nowot protiwníci, byli uchopeni, a smetáni z oken na náměstí, kdež jiní chytali je na oštěpy a dobíjeli. Když zpráwa o tom došla krále Wácslawa w Kunraticích, porazila jej z přílišného hněwu nad takowým skutkem mrtwice, kteráž po málo dnech učinila náhlý konec jeho žiwotu. (1419, 16 Srpna.)

§. 54.

Wzbauření proti králi Sigmundowi. Prwní křížowá tažení proti Čechům.

Jakž se proslechlo o smrti králowě, lid Pražský pozbyw wšeho strachu, udeřil na kláštery, na kostely, na fary we městě, kdež bylo kněžstwo kalichu protiwné; wyhnal faráře a mnichy, roztlaukl w některých místech obrazy, warhany i jiné nářadí, a jinák odlehčil hněwu swému, aniž se obecní úřadowé osmělili postawiti se na odpor. Přijímání pod obojí bylo mocí we wšech kostelích zase zawedeno. Nastal weliký strach strany protiwné. Kanowníci a jiní, we wýšším důstojenstwí duchowním postawení utíkali z města; rowněž učinili mnozí bohatší z měšťanstwa, a zwláště Němci; nebo poněwadž hledíce pauze obohacení sebe, w zemi wšem nowotám byli na odpor, rostla proti nim wždy

wíce národní nenáwist. Wenku po krajích sbíral se lid, podobně jako ondy u Austí Sezemowa, také na rozličných jiných místech ke hlučným nábožným slawnostem, wšak tak, že bylo z nich wždy wětší obáwání bauří zjewných. Horám, kteréž sobě oblibowali ke schůzkám takowým, dáwali rozličná jména biblická, jakož Tabor, již známý u Austí, Oreb u Třebechowic we Hradecku, hora Oliwetská u Zelené hory w kraji Klatowském.

Smrt králowa spůsobila welikau nejistotu we wšech wěcech, zwláště proto, že Wácslaw IV nezanechal žádných dětí, a tudy bratr jeho Sigmund, jenž spoluwinen byl smrtí Husowau, měl býti králem českým. Pánowé zemští, kteříž se byli zasadili o oprawení neřádů w církwi a o přijímání pod obojí spůsobau, doufali ještě, že Sigmund nebude wzdorowati žádostem jejich a starali se wšemožně, aby do přijmutí jeho na trůn zachowali pokoj w zemi. Ale méně důwěry w pokojné s ním srownání měli půwodowé a wůdci hlučných oněch shromáždění lidu, proti kterýmž panstwo kalichu protiwné počalo na rozličných místech wystupowati násilím, berauc za to plat od Sigmunda, a na jeho brzké příští dychtiwě očekáwajíc.

Když se několik neděl po smrti králowě nowé welké shromáždění stalo w rowině řečené na Křížkách, blíž silnice z Prahy do Benešowa, odkudž po skončených kázaních a pobožnostech nemalý počet wenkowského lidu, ač neozbrojeného, přitáhl do Prahy a we městě usedl, widělo se pánům strany pod obojí zapotřebí chopiti se prostředků důrazných proti nowému porušení pokoje we městě. Čeněk z Wartenberka, nejwyšší purkrabí, meškaje při dwoře owdowělé krá-

lowny Žofie, obsadil netoliko hrad Pražský, nýbrž i wšechna pewnější místa na Malé straně, jakož i wěž při mostě přes Wltawu četnými žoldnéři. Proti tomu zdwíhly se obce Starého a Nowého města i s lidem z wenku přibylým, udeřily přes most na Malau stranu, dobyly wěže, Saského domu, dworu arcibiskupowa a wšech stanowišť ostatních, z nichž žoldnéři musili ustaupiti na hrad. Wůdcowé lidu w tom boji byli Mikuláš z Husi a Žižka z Trocnowa. Králowna Žofie we strachu opustila hrad času nočního; a wšak Čeněk purkrabí sesílil se brzo wětším počtem ozbrojených, a weliký počet panstwa a rytířstwa z daleka i blízka opowěděli záští Pražanům, čímž donutili obce k uzawření příměří až do sw. Jiří roku budaucího. Páni slíbili společně s nimi hájiti přijímání pod obojí spůsobau, Pražané, že nedopustí wíce bořiti obrazů neb kostelů (1419, 13 Listop.). Lid wenkowský musil odejíti z města, a wšak ulice byly proti náhlým útokům přepaženy řetězy, jinde zahraženy šranky, proti králowskému hradu pak stáli srubowé, udělaní k útoku.

Král Sigmund nawrátiw se z koncilia Kostnického, zdržowal se toho času w Uhřích, kdež měl wálku s Turkem, tehdáž zánowním nepřítelem křesťanstwa. Teprw ku konci roku 1419 přišel do Brna a ujistil se poslušenstwím stawů morawských. Tu wyprawili k němu stawowé čeští pod obojí, a Pražané obzwlášť, posly swé, a přednesli mu swé žádosti, aby se přijímání pod obojí neprotiwil, a jiným wěcem učinil průchod, kteréž drželi k oprawě w církwi za potřebné. Král slíbil přijímání pod obojí neutiskowati, pokudby Čechům nebylo dáno nowé slyšení, kdežby přednesli swoje důwody; naproti tomu napomínal pány, aby neutiskowali stranu přijímajících pod jednau; na čas

pak pokudby sám nepřišel do země, ustanowil králownu Žofii za spráwkyni králowstwí. Pražanům zwláště nařídil, aby řetězy a šranky z ulic odstranili, sruby zbořili, též aby nedopauštěli činiti příkoří mnichům a jiným osobám duchowním. Těm rozkazům prokázali Pražané poslušnost, králowna Žofie a pánowé pod obojí učinili prowolání k lidu, aby se pokojně chowal; kanowníci, mniši, Němci a jiní měšťané uteklí wrátili se bez překážky do Prahy.

Naproti tomu strana protiwná neskrýwala naděje swé, že nowý král učiní násilně konec wšelikým nowotám, i počalať we smyslu nálezů Kostnických konati wšeliká ukrutenstwí proti milowníkům kalicha. Kněži rozdáwající pod obojí, byli jímáni a páleni; němečtí konšelé we městech pronásledowali Čechy, přijímající pod obojí; nejzůřiwěji ze wšech počínali sobě Němci Kutnohorští, kteříž společně s některými pány, kalichu protiwnými, činili wpády do okolních měst a městeček, jímali obywatele, a kněží i swětské, buď žiwé, buď usmrcené házeli do hlubokých šachet we stříbrných dolech swých. Během několika měsíců bylo od nich tak ukrutným spůsobem na 1600 osob usmrceno. Císař Sigmund ssadil mezi tím rozličné úředníky, a zwláště purkrabí na králowských hradech, kteříž byli milowníci kalicha, a usadil na jejich místa protiwníky, jimž dal nařízení, aby se zasazowali proti nowotám.

Těmito skutky popuzeni a ostraženi, měli se wůdcowé lidu k strojení tuzšího odporu. Jan Žižka, odebraw se po zawření příměří mezi Pražany a králownau nejprwé do Plzně, obmýšlel w tomto městě spůsobiti pewné stanowiště k obraně proti wšelikým útokům. Jak jinde strana pod jednau wyháněla při-

jímající pod obojí, tak z náwodu jeho byli wšichni přijímající pod jednau wypowěděni z města, aby nemohli másti jeho úmyslů. Páni, držící stranu králowny Žofie, postawili se proti tomuto skutku jakožto přerušení pokoje w zemi, i zdwihli proti Žižkowi wálku s celým krajem Plzenským, jimž on statečně odpíral.

Z města Austí Sezemowa, kdež se byly počaly weliké schůzky na horách, byla strana přijímajících pod obojí wypowěděna od swých protiwníků, a wšak wyhnaným podařilo se w zimě o masopustě přepadnauti město náhle pomocí lidu sedlského (1420). Obáwajíce se nowých útoků od okolních pánů, po krátkém čase město od základu zbořili, a odebrali se na blízkau horu Tábor, kdež bydleli nejprwé pod stány, potom pak ustawili pewné město slawné podnes. Na žádost jejich poslal jim Žižka něco lidu swého na pomoc, aby se w nowém stanowišti pewném tím snáze ubránili. Tím wšak sám oslaben nestačil brzy proti wětší síle swých nepřátel a zwláště pana Bohuslawa ze Šwamberka. Musilť učiniti příměří pod wýmínkau swobodného odtažení do Tábora, a že w Plzni nebude překáženo přijímání pod obojí. Na cestě přepadli jej pánowé strany pod jednau se žoldnéři najatými pro Sigmunda, a swedli s ním bitwu u Sudoměře w kraji Prachynském. Žižka s menší silau proti wětšímu počtu lidu jejich ubránil se swým wojenským uměním, a přitáhl bez překážky na Tábor.

Zde se utwořila síla nowého spůsobu, kteráž od té doby mocně počala zasahowati do událostí. Lid na hoře Tábor usedlý i také odjinud z daleka i z blízka sem přicházející přidržowal se učení kněží těch, kteří chtíce se říditi pauze písmem swatým,

zawrhli wšeliké řády a ceremonie, zakládající se na starodáwném obyčeji církewním. Ani oděwů kostelních obzwláštních netrpěli, nýbrž čítali mši a wšechny jiné obřady kostelní wykonáwali bez ornátu a wšelikého ozdobného náčiní. We wšem chtěli se wyrownati prostým obyčejům prwního křesťanstwa. Chwalitebným spůsobem zawedli při wšech službách božích užíwání českého jazyka místo nařízeného latinského. Wšichni mezi sebau nazýwali se bratry a sestrami, a na základech bratrstwí zřídili swau společnost, poslauchajíce starších čili předstawených, kteréž si swobodně wolili. Poněwadž časowé nastáwali zlí, shromážděl se lid na Tábor brzy wíce k cwičení se we zbrani, než ku pobožnostem, neb wšichni byli hotowi nasaditi žiwot za to, co uznáwali za prawé. Cep okowaný železem, palcát, oštěp byly obyčejné zbraně jejich, s nimiž pěší brzy zacházeli tak hbitě, že se dowedli statečně postawiti proti čeledi rytířské; koňmo začali se učit bojowati teprw, když se zmocnili koní žoldnéřů králowých proti nim poslaných. Žižka uwedl w srdnaté tyto zástupy wojenský pořádek, a zawedl zwláštní wálečné umění. Dle staršího českého spůsobu a wšak s nowým a wyšším důmyslem užíwal jak k obraně, tak k útoku wálečných wozů, jichž rozličným sešikowáním a rozwinowáním nabýwal prospěchů proti nepřátelům. W bitwách jeho, w nichž se brzy objewil ustrašeným protiwníkům jakožto wůdce, jemuž nebylo rowného toho wěku, užíwalo se také hlučněji než kdy před tím ručničního prachu, asi o sto let dříwe wynalezeného. Čechowé wůbec we wymýšlení rozličných druhů nástrojů střílecích předčili značně jiné národy.

Wšeobecná wálka w zemi, ku které se schylowalo, dostala konečně heslo nowým krutým rozkazem papeže Martina V. Nemoha Čechy pohnauti žádnými hrozbami, aby se podrobili jeho poslušenstwí, kázal proti nim we wšech zemích křesťanských wyhlásiti křížowau wálku, jakožto proti kacířům a odřezancům. Wšem, kdožby pomohli je hubiti, slíbeny byly hojné odpustky. Král Sigmund, jenž se byl z Brna odebral do Slezska, shodil se sebe konečně wšeliké přetwáření, a nechal kříž proti Čechům slawně ohlásiti w kostelích we Wratislawi. Měšťan Pražský Jan Krása, kterýž za obchodem swým přišel do Wratislawi a projewil se w řečech jakožto zastawatel Husa a přijímání pod obojí, byl z rozkazu králowa koni wláčen po městě a konečně upálen. Na rozkaz Sigmunda zdwihli se kurfirstowé a jiná knížata w říši, i sbírali lid, jemuž se chtělo krwawých odpustků papežowých, k welikému wálečnému tažení proti Čechům.

Tu odložili konečně obce Pražské, ano i páni strany pod obojí swé wáhání a chystali se k obraně. Čeněk z Wartenberka a Oldřich z Rosenberka we jménu ostatních učinili prowolání ke wšem stawům, aby Sigmunda neměli za krále, poněwadž jest nepřítel českého jazyka. Opět šel hlas po wší zemi, jako někdy za Otíka Brandenburského a krále Jana, že chtí Němci wyhubiti plémě slowanské w Čechách, jak jsau učinili w Míšni a w Polabí; a byloť zajisté nebezpečenstwí wětší než kdy; neboť obě mocnosti, kteréž od času Karla Welikého bažili po panstwí nad celým swětem, byly spolčeny k zahlazení žiwlů sobě protiwných. Nejinak rozuměli tomu Němci po městech českých, držíce úsilně stranu papeže a krále, aby zachowali a upewnili posawadní swé panstwí nad

českými obywateli. Z Prahy, kdež byl nadwládě jejich již učiněn konec, wyšli wšichni, a obrátili se pod ochranu protiwníků města, jakož potom k wojsku císaře Sigmunda, jehož pomocí daufali býti nawráceni ku předešlé moci swé.

Král Sigmund, učiniw swé přípravy k mocnému uwázání se w králowstwí, přitáhl do země z jara roku 1420 s wojskem uherským, a táhl přes Hradec Králowé do Kutnéhory, kdež se k němu přidali páni pod jednau. Odtud chtěl táhnauti přímo ku Praze. Tu přišel znowu strach na panstwo přidržící se přijímání pod obojí. Nejmocnější z nich, kteří se na předním místě prohlásili proti Sigmundowi, pozbyli srdnatosti. Čeněk z Wartenberka, wšed w tajné jednání s králem, postaupil hrad Pražský k rukaum jeho; Oldřich z Rosenberka nemnoho později odpřisáhl přijímání z kalicha, a počal w sausedstwí statků swých boj proti bratrstwu Táborskému. Lid Pražský, we hněwu nad zradau Čeňkowau, oblehl hrad králowský i Wyšehrad, a wšak nazmar. Ještě jednau poslali konšelé ku králi do Kutnéhory poselstwo se žádostmi obce; král kázal jim, aby wšecku zbraň, kterauž mají, odwedli ze Starého města na hrad Pražský, z Nowého města na Wyšehrad, pak že jim chce něakau milost učiniti. Tu uzawřela obec brániti se do posledního přemožení. Ulice byly přepaženy šraňky a řetězy, poslowé wypraweni k bratrstwu táborskému, k Orebským, do Slaného, do Laun, do Žatce, a kdež jinde měli moc milowníci kalicha, aby přitáhli Praze ku pomoci.

Wojsko táborské přišlo bez meškání s kněžími, s ženami i dětmi w několika tisících. Polní heitmané čtyři byli w čele jeho, Mikuláš z Husi, přední w raddě bratrské, Zbyněk z Buchowa, Chwal z Řepice, Jan

Žižka z Trocnowa. Z Žatce, z Laun i ze Slaného wyprawili obce wšecko téměř mužstwo branné. Lid z hory Oreb we Hradecku přiwedl pan Hynek Krušina z Kumburka; z panstwa též někteří zůstali wěrní zápisu swému, z nichž pan Hynek z Kolštejna zwolen za heitmana obcí Pražských.

Walné shluknutí toto k obraně hlawního města králowstwí zmátlo cestu králi Sigmundowi. Místo ku Praze obrátil se s Uhry k mladé Boleslawi, k Litoměřicům, pak k jiným městům a hradům králowským, w nichž ohledal posádky a poklady zanechané od bratra swého Wácslawa. Za zády jeho dobyli páni a lid shromážděný w kraji Hradeckém města Hradce nad Labem, kdež nabyli pewného stanowiště. Nazmar oblehal k rukaum jeho Ołdřich z Rosenberka hradiště hory Tábor, hlawní sídlo bratrstwa; Mikuláš z Husi, obrátiw se naň s částí lidu Táborského z Prahy, odrazil a porazil jej na hlawu.

Konečně přitáhlo weliké wojsko křížácké. Bylo sebráno ze wšech krajin německých i z některých jiných okolních zemí, w počtu 150000 mužů. Kamž přišli, laupili a pálili wsi, zabíjeli lidi bezbranné neb upalowali je jakožto kacíře. Markrabowé míšenští, wéwoda bawórský, wéwoda rakauský a jiná knížata říšská byli w čele jejich. Dne 30 Červwna r. 1420 položili se před Prahau w poli u Bubenče. Když se jali obléhati Prahu, aby w ní pojednau wyplenili kořen wšeho kacířstwí, mezitím obce Pražské i bratrstwo Táborské a ostatní spojenci dle usnešení mistrů a kněží swých, zawázali se nowě, že chtí za konečný cíl swého snažení hájiti tyto čtyry wěci, a za ně žiwoty swé nasaditi: 1. aby slowo boží od kněží schopných swobodně bylo kázáno, 2. aby swátost

oltářní wšem Kristowým wěřícím swobodně rozdáwána byla pod obojí spůsobau, 3. aby kněžstwo, zanechajíc swětského panowání a držení statků, žiwo bylo dle příkladu Krista a jeho apoštolů, 4. aby wšichni hříchowé smrtelní a neřádowé zákonu božímu protiwní byli kaženi a stawowáni. Žádosti tyto nazýwali se odtud čtyrmi artikuli Pražskými.

Oblehání Prahy dotýkalo se hlawně toliko Starého a Nowého měst Pražských; neboť Malá strana spolu s hradem byla skoro celá w rukau králowých. Nicméně odpírali hajitelé za zdmi městskými wšem útokům statečně. Aby nescházelo potraw we městě, postawil se Žižka s částí wojska táborského na horu před tím Wítkow, potom od jména jeho Žižkow nazwanau, upewnil se na wrchu příkopy a sruby, a hájil odtud cesty do města. Na to postawení jeho kázal král Sigmund mocně udeřiti, aby jej s hory sehnal, a již bez překážky se wšech stran uhoditi mohl na Prahu. Ale Táboři opřeli se srdnatě, odehnali Míšňany, kterým byl útok uložen, po udatném boji od hradeb swých, a přitlačili jízdné i pěší ku příkré stráni, s kteréž utíkajíce dolů jedni druhé sráželi. W tom okamžení učinili Pražané wýpad z města, a porážku nepřítele učinili úplnau (1420, 14 Července). Wojsko křížácké pozbylo tauto bitwau chuti k dálšímu dobýwání; mezi wůdci i lidem wojenským přišlo ke zmatkům a různicím. Král Sigmund dal se na hradě Pražském u přítomnosti pánů strany pod jednau korunowati za krále skrze arcibiskupa Konráda; dwa dni wšak na to zanechali křižáci ležení swého před Prahau a odtáhli z Čech, každý do swé otčiny.

Sigmund, odebraw se nejprwé do Kutnéhory, hleděl stranu swau w Čechách pokud možná upewniti zřízením obran čili landfridů po krajích, a sbíral nowé wojsko w Uhřích a w Morawě k opětnému útoku. Mezitím odtáhl Žižka s Tábory do poledních krajů, a poplenil statky Oldřicha Rosenberského, tak že konečně přinucen byl, aspoň na oko nawrátiti se k straně pod obojí. Obce Pražské s některau pomocí od Táborů a jiných společníků oblehli Wyšehrad. Posádka brzy wyhladowená musila učiniti příměří pod wýminkau, že se wzdá, ač jestliže ji král newybawí do prwního listopadu. Toho dne přitáhl Sigmund s nowým wojskem swým, počítajícím asi 20.000 mužů, nejwíce Uhrů a Murawanů. Udeřil na wojsko oblehajících, byl wšak na hlawu poražen w polích před samým Wyšehradem, aniž posádka dle umluwy swé směla jemu w boji pomáhati. W té bitwě padlo 24 pánů Morawských, krom jiných wíce z rytířstwa, a asi k 500 lidí jejich. Wůdcowé Čechů byli pan Hynek Krušina z Kumburka, Mikuláš z Husí, Hynek z Kolšteina a Viktorin z Poděbrad.

Bitwami těmito na Žižkowě a před Wyšehradem ukázala se moc powstání národního silnější, než by se předtím byl kdo nadál; a Pražané a Táboři, jakožto náčelníci welikého hnutí, spěchali, aby stranu Sigmundowu, kde ještě byla mocná, hned za prwního zmatku pohubili. Některý čas zůstal Sigmund se zbytky wojska swého ještě w zemi, a podporowal příwržence swé w rozličných krajinách. Nejmocnější byli w kraji Plzenském a Klatowském, w Žatecku a jiných poněmčených krajinách na pomezí, w Hoře Kutné a w okolních místech, kdež Němci ještě wždy panujíce nad českými obcemi wzájemnau sobě činili

pomoc. Též wětší díl králowských hradů w zemi nalezal se wždy w moci purkrabí od Sigmunda usazených, kteříž je hájili swými žoldnéři.

Obce Pražské po odražení prwního útoku králowa a křížáckého wojska učinili předně násilný konec německému žiwlu we hlawním městě, k čemuž měli sprawedliwau příčinu. Poněwadž Němci w čas blížení se nebezpečenstwí opustili město a odebrali se do ležení nepřítele, byli nawždy z města wypowězeni, a obce uwázali se w domy a jiné statky jejich za náhradu škod a wálečných útrat swých.

Žižka přinutiw Oldřicha z Rosenberka ku příměří, obrátil se do Klatowska a do Plzenska. Hlawní protiwník kalicha, Bohuslaw ze Šwamberka, musil se wzdáti na hradě swém Krasikowě (1421). Od Tachowa ustaupil Žižka před wětší mocí Sigmunda, kterýž osobně proti němu přitáhl, a wšak brzy spojili sílu swau také Pražané, i táhli společně proti králi, kterýž hned odjel nejprw do Litoměřic, pak do Kutnéhory, pak ze země do Brna. Žižka a Pražané oblehli Plzeň, ač nazmar, přinutili wšak celý landfrid Plzenský s městy Stříbrem, Tachowem a Domažlicí k zawření příměří. Odtud obrátili se do Žatecka, dobyli Chomútowa, oswobodili Žatecké, Launské a Slanské od útisků činěných jim od pánů strany Sigmundowy. Poté oblehli Beraun, a dobyli města po tuhém boji a welikém krweprolití. Ne méně krwe stálo dobytí Brodu českého, w jednom i w druhém městě hájili Němci twrdošíjně panstwí swé. Strach z pokoření těchto dwau míst přiwedl jiné k dobrowolnému wzdání se. Kauřím, Mělník, Čáslaw a Nimburk poddali se, jak widěli blížení spojených wojsk ke branám swým. Ustrašeni wyšli i Němci Kutnohorští pokojně wstříc

nenáwiděným swým nepřátelům, wzdali se, a činili litostiwé wyznání ze spáchaných ukrutností. Wšecka města, kteráž se wzdala, musila přijmauti konšely a jiné úředníky, které jim ustanowili Pražané; obywatelům pak byla dána lhůta, buď přijímati z kalicha, buď wystěhowati se z města. Po dobytí Kutné Hory wzdali se též hradowé Žleby a Lichtenburk, města Chrudim, Mýto, Polička, Trutnow, Dwůr Králowé, Litomyšl a wšecky okolní krajiny. Město Jaroměř bylo dobyto útokem, a obywatelé stopeni w Labi. Potom poddaly se Litoměřice a konečně i hrad Pražský, kterýž do té doby měl posádku králowskau.

Do ležení Pražanů před Jaroměří přišel lítostiwě pan Čeněk z Wartenberka s některými jinými pány, kteří se zpronewěřili straně pod obojí, i wyznal weřejně winu swau, a smířil se s Pražany. Ještě dříwe přidal se k straně pod obojí sám Konrád arcibiskup Pražský. Též na Morawě weliká část panstwa a rytířstwa prohlásila se pro čtyry artikule Pražské, ano i bratrstwo Táborské zasadilo tam wětew swau, ač odpírali jim mocněji než w Čechách protiwníci kalicha, zwláště Jan biskup Olomucký, kterýž byl prwé biskupem Litomyšlským, a králowská města w zemi, w nichž Němci powždy zachowali panstwí swé.

O budaucí řád w zemi, když byl Sigmund mocně wytištěn, nastaly některé různice mezi stranama. Nebo Pražané a páni pod obojí přáli sobě co nejsnažněji míti brzy nowého krále, aby země neutonula w nepořádcích. W tom srownáwal se s nimi také Žižka; i poslaliť ze společného usnešení nejprwé poselstwí ku králi Wladislawowi polskému, podáwajíce mu českau korunu, ačkoli w bratrstwu Táborském mnozí byli, jakož sám Mikuláš z Husi, kteří chtěli

míti za krále Čecha přirozeného; mnozí naprosto byli by nejraději nawždy zůstali bez krále. Po welikých wítězstwích, obdržených na straně protiwné w zemi, položili konečně Pražané, Táboři a páni wšem stawům králowstwí českého i markrabství morawského sněm walný w Čáslawi, na kterém jednosworně usnesli se, držeti známé čtyry artikule Pražské (1421, 7 čw.) a krále Sigmunda za pána swého neuznáwati. Stawowé morawští přistaupili toliko k prwnímu z těchto uzawření. Tu zwoleno bylo prozatím 20 spráwců zemských, až do budaucího krále, mezi nimiž z panstwa nejpřednější byli: Oldřich z Rosenberka, Čeněk z Wartenberka, Hynek Krušina z Kumburka čili z Lichtenburka, z bratrstwa Táborského Žižka, jiní z měšťanů Pražských a stawu rytířského. Když král polský korunu sobě podáwanau přijmauti se zpěčowal, držán byl sjezd jiný od pánů a Pražanů w Kutnéhoře, na němž usnesli se, wyprawiti posly ku příbuznému jeho Witoldowi, welikému knížeti litewskému.

K spořádání církewních wěcí swolal arcibiskup Konrád kněžstwo z celého králowstwí k shromáždění čili synodě do Prahy do kolleje Karlowy. Tu se usnesli o wíru, o řády kostelní a kázeň kněžstwa we smyslu čtyr artikulů Pražských (1421, 7 července), a zwolili z prostředka swého čtyry představené čili spráwci kněžstwa, přidané k radě arcibiskupowě, kteříž byli: mistr Jan Příbram, mistr Prokop z Plzně, Jakaubek ze Stříbra a kněz Jan ze Želiwa. K řádům těmto a ku poslušenství zwolených spráwců přistaupili wšak toliko kněží, kteří se od počátku sprawowali radau uniwersity Pražské; kněžstwo Táborské, jehož byl počet o mnoho menší, tu se zřejmě a dokonce od druhých oddělilo; neb již předtím byli si zwolili

z prostředka swého zwláštního biskupa, kněze Mikuláše z Pelhřimowa; w řádech pak ani we wíře srownati se s mistry a kněžími Pražskými nemohli.

Král Sigmund poslal byl k sněmu Čáslawskému posly swé, pokaušeje se jimi ještě jednau, aby stawy naklonil ku přijmutí sebe za krále. Když se úmysl jeho nepowedl, poněwadž ničeho jiného nepodáwal, než swobodného slyšení o artikule Pražské, strojil se nowě k wálce, a zároweň i knížata říšská z pobádání papeže sbírala lid k opětnému tažení křížowému.

Táboři a Pražané pokračowali mezitím dále w podmaňowání protiwné strany w zemi. Oblehaje hrad Rabí blíž Horažďějowic w kraji Prachynském, ztratil Žižka wýstřelem druhé oko swé, aniž přestal proto i napotom woditi wojska česká k boji a wítězstwí. Pražané táhli do krajů půlnočních a oblehli Most město, kteréž král Sigmund zastawil markrabí Míšenskému. Markrabí přitáhl s některými pany českými na pomoc, a swedl bitwu, we kteréž z obau stran padlo as 1000 lidí. Pražané utrpěli porážku, načež Míšňané dobyli i Kadaně a Chomútowa. Před wětší silau Pražanů, kteráž hned přitáhla, musili wšak brzy nastaupiti zpáteční tažení.

Než w tom přišlo přes hranice české nowé křížácké wojsko z Němec, obnášející, jak se wůbec počítalo, na 200.000 mužů. Arcibiskupowé Kolinský, Mohučský a Trierský i jiných wíce biskupů a knížat říšských táhli w čele jeho. Přes Cheb pohybowali se k Žatci, kteréž město oblehli (1421, 19 září). Na cestě pálili wsi a zabíjeli lidi bezbranné; když wšak 14 dní leželi před Žatcem, a měšťané jim statečně odpírali, mezitím pak Pražané a Žižka i s pány strany pod obojí wojensky se sbírali u Slaného;

přišel nenadále strach a zmatek we wojsko, tak že jako ondy od Prahy, nic neučiniwše, odtáhli spěšně ze země.

Zároweň s nimi měl dle společné umluwy wtrhnauti král Sigmund od Morawy, k čemuž činil weliké připrawy. Sebralť znamenité wojsko pěších i jízdných z Uher, zjednal sobě pomoc od Albrechta wéwody rakauského, jemuž téhož roku dal jedinau dceru swau Alžbětu za manželku, a markrabstwí morawské upsal jemu za wěno; k tomu strojila se též strana pod jednau w Morawě k aučinliwé podpoře. A wšak se wšemi těmito přípravami příliš se opozdil. Teprw když křižáci němečtí již byli zase ze země, přitáhl s wojskem uherským do Morawy. Páni a rytířstwo strany pod obojí brzy byli zastrašeni a přemoženi. Sigmund swolal sněm morawský w Brně (17 listopadu), kdež se uzawřely přísné rozkazy proti kacířům. Skoro wšichni odwolali a odpřisáhli přijímání pod obojí; kteří nechtěli, musili utéci ze země. Nyní se hnal Sigmund do Čech přes Jihlawu; wojska jeho bylo 50- až 60.000. Tu se opět proneweřili straně pod obojí Oldřich z Rosenberka, Čeněk z Wartenberka a jiní pánowé čeští, popuzeni k tomu dílem nedůwěrau a urážkami od některé části Pražanů a zwláště od kněze Jana z Želiwa, jenž tehdáž wládl chátrau Pražskau. Šliť ku králi Sigmundowi do Jihlawi a spojili síly swé s wojskem jeho.

Král přitáhl bez překážky až k Hoře Kutné, wšudež znamenaje cestu swau pálením, pleněním, zabíjením bezbraného lidu a jiného násilí prowozowáním, zwlášť od jezdců uherských. U Kutnéhory stáli Žižka a Pražané, majíce město osazené lidem swým. Tu přepadli Horníci zrádně wšecky přijímající

pod obojí; dílem zjímali je, dílem zbili, a s městem dali se w ruce Sigmunda. Král nenadále oblehl Žižku s wojskem jeho na Kaňku; on wšak času nočního udeřil na krále, a probil se ku Kolínu. Tu sebral spěšně mnoho lidu z okolních krajů, až od Jičína, a sesíliw se táhl sám w šiku proti králi, wždy meškajícímu u Hory. Sigmund nesečkaw jeho přiblížení dal se na zpáteční cestu, město za sebau zapáliw; Žižka za ním neustále stíhal jej až k Habru blíž Brodu Německého. Tu naň udeřil a porazil wojsko jeho na hlawu, tak že opět we zmatku dalo se na útěk přes Brod (1422, 8 ledna); jezdci, pustiwše se přes led, kterýž se pod nimi prolomil, mnozí ztopili se w řece Sázawě. Čechowé honili krále až ke hranicím morawským, oblehli potom Brod Německý, dobyli ho brannau rukau, několik set lidí zbili a město rozbořili, tak že sedm let stálo bez obywatelů.

§. 55.

Bludy pikartské. Mnich Jan ze Želiwa. Wálka mezi Pražany a Tábory.

„Husitská wálka," jakž jsau baufliwé tyto události nazwány od potomstwa, byla jedna z nejpamátnějších a nejprodlaužilejších revolucí, které kdy otřásly společenským stawem některého národu w Ewropě. Snaha o potřebné oprawy stawu předešlého potkawší se se slepým odporem protiwníků, wzbudila brzy žádosti mnohem dále zacházející, až konečně i nebezpečnější, než byli neřádowé, proti kterým se zdwihl hlas o oprawu. Tření mezi rozmanitými stranami nabýwalo odtud wždy powážliwějších powah, a čas smíření žiwlů sobě protiwných wždy wíce se wzdalowal.

Již učení kněží Táborských bylo wíce, než žádala oprawa předešlého stawu církwe. Kdež se předtím auktorita církewní ničím nechtěla dát wázati, ani písmem swatým, zawrhli Táboři wšecku auktoritu, chtíce se říditi jedině písmem. Kdežto přílišnost w ceremoniích překážela rozjímání o wzdělawatelném jich wýznamu, zawrhowali oni obřady i s wýznamem w nich ležícím, tak že z chyb, které prwé wládly škodliwě, upadali do chyb protiwných.

Ale brzy powstali lidé, kteří ze zásad od nich hlásaných wytáhli sobě důsledky, nad nimiž oni sami se zhrozili. Hned při počátku wálky se Sigmundem wznikla z rozličného wykládání písem podiwná proroctwí o nastáwajícím saudu božím nad zlými, kterak w zemi české wšecka města propadnau se jako někdy Sodoma a Gomorrha, krom pětí měst tehdáž wěrných kalichu, kteráž byla: Plzeň, Launy, Žatec, Slaný a Klatowy. Proroctwí toto přispělo mnoho k sbíhání se lidí na horách, kdež hledali zachránění. Lidé zuřiwějších powah, jimž obyčejný běh swěta byl příliš zdlauhawý k uskutečnění jich zámyslů, chtěli mečem a ohněm přiwésti člowěčenstwo na stupeň dokonalosti, jakýž se předmítal duchu jejich. Hlásali, žeť nastal čas, kdež Kristus nemá již následowán býti w milosti, nýbrž w přísnosti swé. Wšichni zlí, wšichni nepřátelé boží že musí býti wypleněni, a k tomu že jsau za mstné angely powoláni bratři Táboři. Potom že přijde čas wětší swatosti církwe, než byla církew prwotní. Kristus sám že sstaupí s nebe a přebýwati bude s wěrnými swými až do skonání swěta. Pak že nebude potřebí ani křestu ani jiné swátosti, ani žádného písma neb učení; nebo dítky že na swět přicházeti budau bez poškwrnění, a wšickni lidé

budau maudří a w milosti, poněwadž zákon boží psán bude w srdcích jejich. Tehdy že ani nebude kněží ani laiků, ani swětských wrchností ani poddaných, ano i jmění že přestane náležeti jednotliwým lidem a i staw manželský mezi ženau a mužem že přestane, a wšecko bude náležeti wšechněm společně.

To a takowé učení wzniklo nejprwé mezi bratřími na hoře Táboře, a ti, kteří se ho přidrželi, nazýwáni byli Pikarti; neb se připisowal půwod šílenstwí takowého dílem Bekardům čili Pikartům, bludařům staršího půwodu z Francauz a z jiných krajin, odkudž prý w čas počátku přijímání pod obojí některý počet jich přišel do Čech (1418) a tu pobyl. Po delších rozepřech, kteréž o to nastaly w bratrstwu, musili se wšichni, kteří se nebezpečných těchto bludů ujímali, wyklíditi z Tábora, a Mikuláš biskup Táborský i jiní kněží neopomenuli dáti wýstrahu kněžím Pražským, aby i oni byli bedliwi na rozšiřowatele bludů. Wystěhowanci wšak, popadení wztekem, počali nyní pálením wsí, zabíjením lidí a laupením statků wykonáwati swůj úřad angelů mstných, a připrawowati nowý staw newinnosti. Někteří odhodili oděwy se sebe a běhali nazí po lesích, nazýwajíce zhowadilý žiwot tento stawem prwních rodičů w ráji, pokud nebyli poškwrněni hříchem prwotním; ano i wšech řádů církewních a wšeho náboženstwí odřekli se, prawíce, že není Boha na nebi ani čerta w pekle, nýbrž čert we zlých lidech toliko a bůh w dobrých.

Žižka zprawen o laupežích a wraždách od nich páchaných, hned po dobytí Berauna obrátil se proti nim, a schytaw jich mnoho, dal padesát za žiwa upáliti u wsi Klokot nedaleko Tábora. Nejzhowadilejší z nich, muži i ženy, usadili se potom na jednom

ostrowě w řece Lužnici blíž Weselí, kdež za dne prowozowali ohawné tance a jiné oplzlosti, w noci laupeže a wraždy w okolí. Žižka udeřiw podruhé na jejich peleš, po zuřiwém boji, kterýž podnikli w domněni, že nepřátelé jejich oslepnau, opět čtyřidcet jich zajatých kázal upáliti (1421, 21 října).

Podobného půwodu s těmito bludy pikartskými bylo pohoršliwé učení některých kněží Táborských o swátosti oltářní, že není nic než znamení těla a krwe pána Krista, že jí nemá žádná úcta býti prokazowána, než jako každé jiné krmi požehnané, že proto také nemá býti schowáwána do druhého dne, ani wystawowána w monstrancí; že wystawowání takowé a poklekowání před ní jest powěra a modlářstwí atd. Wyznawači učení tohoto, chtíce wíru swau prowozowati skutkem, rozhazowali hostie swěcené na zem, šlapali po nich nohama, tlaukli monstrance a jiné nádoby kostelní, jakožto nástroje powěr, a jinak rauhali se tomu, co jiným bylo nejswětější. I proti tomu strana rozumná mezi Tábory důrazně se postawila, a hlawní půwod sektářstwí tohoto, Martin Loquis, mladý kněz z Morawy, byl z rozkazu Žižky upálen (1421, 21 Srp.).

Zřídlo wšelikých podobných wýtržností nebylo tím owšem ucpáno. Wálka sama spůsobowala wždy wětší zdiwočilost lidí, tak že se mnohým již ani nechtělo pokoje a pořádku, a ti wšichni hrnuli se pod wítězné korauhwe bratrstwa Táborského, hledajíce příležitost k laupežem a neswázanému žiwobytí. U jiných spůsobily ty samé příčiny nechuť k nowým wěcem, o které se z počátku horliwě zasazowali; odtud jmenowitě pocházela dílem wrtkawost welké části panstwa, přidržícího se přijímání pod obojí.

Nebo zámožnějším třídám národu stýskalo se w stawu wěcí, prázdném wšeho řádu a wší bezpečnosti.

Praha, hlawní město králowstwí, byla toho času reydištěm stran, na kterém se jedna s druhau potýkaly nejblíže. Hlawau buřičů a wůdcem chátry, kteráž ho slepě poslauchala, byl často jmenowaný kněz Jan, někdy mnich kláštera Želiwského. Jeho přidrželi se zwláště také wšichni wyznawači učení Táborského, jichž bylo welký počet, jmenowitě na Nowém městě, a kteříž od strany druhé obwiňowáni byli z pikartstwí. Mnich Jan, jsa nepochybně z ohledu na welikau moc swau we městě zwolen za jednoho ze čtyr správců kněžstwa, ustanowených na synodě w kolleji Karlowě, podněcowal sám baufky proti správcům, tak že uzawřením synody nemohli zjednati dostatečného průchodu. Chátra, den ode dne newázanější, žádala dokonce, aby kněz Jan sám jediný byl správcem kněžstwa. Tomu když se protiwili Pražané a páni, tehdáž ležící w poli proti Sigmundowi, prowedla strana jeho aspoň tolik, že Jan Příbram a Prokop z Plzně byli ze spráwy kněžstwa wylaučeni, a na jejich místa wedle mnicha Jana a Jakaubka ustanoweni mistr Petr Payne, jinak Engliš, rodilý z Angličan, a mistr Jan Kardinal. Aby Staré město, jehož sausedstwo se z wětšího dílu drželo čtyr artikulů Pražských we smyslu synody, poslauchati musilo chudinu Nowoměstskau nakwašenau učením Táborským, ano i nešwarami pikartskými, spůsobil kněz Jan proti wůli zámožnějšího měšťanstwa spojení obau měst w jedno; a když společný auřad konšelský i po takowém spojení nechowal se we wšem dle wůle jeho, pobauřil chudinu, aby si zwolila heitmana, kterýžby měl plnau moc, konšely newěrné ssazowati. Takowým plnomocným

heitmanem stal se Jan Hwězda, jinak řečený Bzdinka, panoše nepatrného rodu, kterýž wykonáwal úřad swůj dle nařízení mnichowých (1421 19. Říj.).

Měšťanstwo takto opanowané od chátry, musilo libowolné panstwí mnicha snášeti po celý čas poslední wálečné wyprawy proti Sigmundowi. Po wítězstwí u Německého Brodu obrátilo se wšak o ochranu k pánům strany pod obojí a wůdcům wojsk, jejichž sprostředkowáním zwoleni byli mocní rozsudí mezi stranami we městě, z nichž jeden byl i Žižka, wůdce Táborů. Rozsudí tito jednotu Starého a Nowého města w jistém spůsobu zase zrušili, nařídili nowé swobodné zwolení konšelů od obau obcí, a přikázali, aby čtyrem spráwcům kněžstwa prokazowána byla poslušnost. Tu byl Bzdinka s heitmanstwí ssazen, wolení konšelů wypadlo dle žádosti strany mnichu Janowi protiwné, kteráž powolala za heitmana nad wojskem městským pana Haška Ostrowského, jednoho z pánů morawských, kteří při wpádu krále Sigmunda musili utéci ze země.

Moc Jana Želiwského nad obecným lidem nebyla wšak ještě přetržena. Nowí konšele musili se wždy ohlížeti po jeho přízni, aby se wyhnuli nesnázem, a spráwcowé kněžstwa nepřestali stěžowati na nepořádky, působené od kněží, jeho se přídržících. Tu uzawřeli konšelé, zbawiti se ho skutkem násilným. Powolawše jej na radnici pod záminkau uradění se s ním o obecné záležitosti, dali jej potajmu stíti a s ním dwanáct jiných osob z měšťanstwa, předních jeho následowníků, (1422 9. Břez.). Ale skutek tento spůsobil zlé, horší předešlého. Obecný lid, jakž zaslechl powěst o zawraždění swého miláčka, popaden wztekem, přihnal se ze wšech částí města we hrozném množstwí, proti

němuž oděnci Haška heitmana nic nemohli poříditi, wedral se do radnice, pobil neb zjímal konšely, uhodil na příbytky kněží a místrů sobě nemilých, wydrancowal kolleje a knihowny a spůsobil zmatek obecný. Hned druhého dne zwoleni byli nowí konšelé z příwrženců kněze Jana, mezi nimiž přední byli Jeronym Srol a Jan Charwát. Pět konšelů zajatých bylo sťato; po několika dnech učiněn též saud nad kněžími a nad mistry strany protiwné, a odwezeni jsau z Prahy na Třebechowice, aby se prý tam hříchů káli. Takž upadla Praha na některý čas zcela w moc strany, oddané wšeliké nekázni.

Přátelům míru kynula mezitím nowá naděje k uwedení země w pořádek, když Witold weliký kníže litewský přijal podáwané sobě důstojenstwí králowské, a prozatím na místě swém ustanowil synowce swého Sigmunda Korybuta za spráwce zemského. Sigmund přitáhl do země s 5000 Poláky, a přijat byl jak od pánu strany pod obojí, tak od Pražanů a bratrstwa Táborského za wladaře, ač byli mnozí, kteří si pewné wlády nad zemí nepřáli. Jeho přibytím do Prahy posílena, zdwihla se opět strana usedlejší we městě a žádala nowé obsazení konšelského úřadu. Srol a Charwát se saudruhy swými bojíce se nyní wzbauření wětšího dílu obce proti sobě, složili auřad dobrowolně, a Sigmund usadil konšely strany jim protiwné. Potom wytáhl s Pražany i Poláky swými ku Karlšteinu, a jal se hrad tento obléhati, na kterém se posud statečně držela posádka zanechaná od krále Sigmunda. Jan Žižka dobyl okolo téhož času hradu Krasikowa, na kterémž se jemu po druhé wzdal Bohuslaw ze Šwamberka a byl odtud z nejhoršího nepřítele jedním z nejhorliwějších zastawatelů bratrstwa Táborského.

Strana, která nyní wládla w Praze, užíwala však panstwí swého jak se zdá náruživě, a zwláště ku potlačení učení Táborského. Tím se poznenáhlu spor mezi stranami we městě stal sporem mezi stranau Pražskau a Táborskau w zemi wůbec. Někteří z wůdců Táborských, jmenowitě i Bohuslaw ze Šwamberka a Bzdinka, ssazený heitman Pražský, učinili wpád do Prahy; byli však od Staroměstských wypuzeni a mnoho lidu jejich zjímáno. Sigmund litewský, uslyšew o wypuknutí nepřátelstwí, zanechal obléhání Karlšteina a wrátil se do Prahy, kdež nowé wzbauření chátry k wybawení wězňů Táborských pokáral stětím některých aučastníků.

Co se však toto w Čechách wařilo, mezitím král Sigmund pomocí Wladislawa krále polského přiměl knížete Witolda k odřeknutí se české koruny, i musilť Sigmund Korybut z rozkazů strýce swého nawrátiti se domů (1422, 24 Pros.). Strana Pražská, nenadále opuštěná od tak znamenité pomoci, hledala posilu od strany jiné. Učinilať umluwu s pány, příjímajícími pod jednau, kteříž nemajíce naděje w rychlau pomoc od krále Sigmunda, rádi spojili s nimi síly swé ku potlačení Táborstwa, nejwíc nenáwiděného. Tedy stála celá zem rozdělena na dwě strany wálečné. S Pražany bylo téměř wšecko panstwo, jakož i wětší díl měst králowských, poněwadž obec Pražská usazowala w nich konšely, a wůbec wykonáwala nad nimi někdejší úřad podkomořího. S bratrstwem Táborským drželo několik jiných měst, jakož Domažlice, Klatowy, Písek, Sušice, Žatec a Launy a některá část rytířstwa, zwláště nižších rodů. Silnější na počet byla strana Pražská, mohutnější cwikem wojenským a důmyslem wojewůdců strana Táborská.

Žižka hned z počátku této wálky obral sobě za bojiště statky pánů protiwných w kraji Hradeckém a Bydžowském. U Hořic na hoře sw. Gottharda porazil pana Čeňka z Wartenberka, pana Arnošta z Černčic a jiné s četnějším wojskem jejich na hlawu (1423, 27 Dub.). Odtud obrátil se do Litoměřicka. Mezitím Pražané s jinými pány oblehali hrad Křiženec w kraji Táborském. Obleženým přitáhl na pomoc Bohuslaw ze Šwamberka a wybawil je. Tu přišlo ke smlauwání mezi stranami na hradě Konopišti. Jednalo se mezi mistry Pražskými a kněžími Táborskými o srownání we wiře; awšak smíření jakéž takéž tím docílené hned zas se roztrhlo. Žižka obrátil se podruhé do Hradecka, kdež obec města Hradce Králowé pomocí jeho wyhnala heitmana ustanoweného městu od Pražanů, pana Dětřicha z Miletínka, a přidala se k bratrstwu Táborskému. Dětřichůw bratr, Diwiš Bořek, wytáhl byl w čele wojska strany Pražské do Morawy na pomoc utištěným tam milowníkům kalicha; dobyl Přerowa a Kroměříže, a u města tohoto porazil stranu protiwnau w bitwě. Na zpráwu o obsazení Hradce Králowé Žižkau wrátil se rychle zpátky, sesílil se pomoci od Pražanů, a přitáhl ke Hradci. Žižka s Hradeckými swedl s ním bitwu a porazil jej na hlawu (1423, 4. Srpna). Odtud odtáhl do Čáslawě, byl oblehán od Pražanů, a wšak bez aučinku; načež se swými učinil wpád do Morawy, porazil Jihlawany před městem jejich, a na postrach wtrhnul odtud do Uher až k Trnawě.

Pražané a páni pod obojí i pod jednau pracujíce mezitím o konečné utužení swého spolku, položili sobě sněm walný w Praze (1423, 1 Listop.), kdež se usnesli o společné slyšení mistrů a kněží obau

stran we wěcech wíry a přestání na tom, očby se tu mezi sebau srownali. Také zwolili ze sebe 12 heitmanů zemských k zawedení řádu a pokoje, 6 z pánů strany pod jednau, 6 ze strany pod obojí. Čeněk z Wartenberka a Oldřich z Rosenberka byli nejčelnější pod jednau, ze strany druhé Hynek z Kolšteina, Hynek Krušina z Lichtenburka, Diwiš Bořek z Miletínka. A wšak se srownáním we wíře wedlo se jim tak zle, jako prwe Pražanům a Táborům w Konopišti, ano k slyšení Brněnskému ani nepřišlo.

Mezitím wrátil se Žižka z Morawy, a porazil pány opět u Skalice za Jaroměří (1424, 6 Ledna). Pražanům powedlo se po některém čase sklíčiti jej w Kostelci nad Labem. Tu jej wybawil pan Hynek Boček z Poděbrad, přispěw mu ku pomoci. Žižka dal se na zpáteční tažení k Hoře Kutné, maje Pražany s wojskem o mnoho silnějším wždy w zápětí. Konečně zaujal příznіwé stanowistě u Malešowa blíž Hory, kdež jej Pražané dohonili. Žižka stoje s wojskem swým na náwrší, rozrazil šik jejich dříw než wšichni se postawili, spustiw na ně wozy naplněné těžkým kamením, a kazaw ostře páliti z děl, načež udeřil wší mocí a spůsobil porážku welikau. W bitwě této padlo 1400 lidí, mezi nimiž 326 usedlých měšťanů Pražských (1424, 7 Čerwna.)

Žižka zatočil nyní wálku do Klatowska a do Plzenska. Musiw odtud ucauwnauti před mocným lantfridem Plzenským, tahl k Žatci, odtud pak, když prwé sesílil wojsko swé lidem ze wšech měst Táborských, přímo ku Praze. Pražanům přišel mezitím opět na pomoc Sigmund Korybut, odebraw se do Čech i bez wůle strýce swého, wšak toliko s 500 dobrowolníky polskými. Tu widauce nezbytí, wyslali Pražané posly

do ležení Žižkowa u Libně, kteříž zjednali pokojnau umluwu (1424, 13 Září). Přední mezi posly byl wýmluwný kazatel kostela Týnského, mistr Jan z Rokycan, kterýž toho času počal býti jedním z náčelníků kněžstwa strany pod obojí.

Žižka nastaupil po této umluwě nowé tažení do Morawy, a oblehl na té cestě hrad Přibislaw blíž Brodu německého. Tu nenadále upadl w nebezpečnau nemoc, kteráž w málo dnech učinila konec jeho žiwotu (1424, 11 Října). Bratří, oplakawše těžkau ztrátu jeho, pochowali jej nejprwé w Hradci Králowé, pak w Čáslawi. Část jich, kteráž se s ním nejwíce srownáwala we smýšlení, dělíc se méně než ostatní od obecných řádů kostelních, nazwala se Sirotky, a zwolila si swé zwláštní představené a polní heitmany. Druzí podrželi posawadní jméno bratří Táborů, a mezi oběma stranama nescházelo často tuhých sporů a rozepří.

Strana Pražská a přijímajících pod jednau držela brzy po smrti Žižkowě společný sněm we Zdicích, kdež se opět usnesli o slyšení kněží a mistrů na základě swatého písma a srownání se we wíře skrz přátelské rozsudí. Strana pod jednau zawázala se nepřekážeti tomu, kdyžby strana pod obojí pokračowala w boji k obraně wíry swé proti cizozemcům a těm, kteří k umluwě této nepřistaupili. Na tom základě wtrhli Pražané a Sigmund Korybut společně s Tábory i Sirotky ještě téhož roku do Morawy, kdež dobyli a obsadili Ewančice.

Tatáž smlauwa Pražanů s přijímajícími pod obojí rozdělila wšak, jak se zdá, brzy zase nedost upřímně obnowené přátelstwí jejich s Tábory. Wálka mezi nimi wypukla po třetí, a wedená byla s nemenší ukrut-

ností než předešle. Táboři, jichž první wůdce po smrti Žižky byl častěji jmenowaný Jan Bzdinka, dobyli w krátkém čase měst Litomyšle a Mýta (1425), kteréž k rukaum Pražanů jakožto heitman jich držel Diwiš Bořek z Miletínka. Společně se Sirotky udeřili na Prahu, daufajíce w pomoc tamnějších přátel swých; byli wšak se ztratau odraženi. Nato dobyli a wypálili Slany, kteréž město hájili lidé pana Hynka z Kolšteina; Opočno w Hradecku, Žebrák a Obořiště w Beraunsku, Šwihow we Klatowsku, Richenburk we Chrudimsku, Michalowice w Boleslawsku a jiných zámků a hradů panstwa sobě protiwného wíce jeden po druhém oblehli a dobyli. Pana Menharta z Jindřichowa Hradce porazili při oblehání hradu jeho Kamenic, kterýž rozbořili. Před hradem tímto umřel Bzdinka na smrtelnau ránu, kterau před tím dostal u Wožice. Na jeho místě stal se Bohuslaw ze Šwamberka heitmanem Táborským. On podruhé wedl Tábory a Sirotky před samau Prahu, kdež položili se u Wršowic. Tu bylo opět jednáno o smíření, i stalo se konečně narownání rozepře skrz přátelské rozsudí (1425, 18 Října). Při skončení wálky této přidržela se již nejwětší čášt králowských a jiných měst w zemi bratrstwa Táborského.

§. 56.

Wítězstwí u Austí, u Tachowa, u Domažlic.

Král Sigmund po celý čas rozdwojení tohoto mezi stranami jemu odpornými zdržowal se w Uhřích a naposledy některý čas w Morawě, kdež se spolu se zetěm swým Albrechtem rakauským znowu pokaušel o mocné potlačení přátel kalicha, ač bez welkého účinku. Mnoho wynasnažowal se zároweň, aby knížata říšská pohnul k nowému wálečnému tažení do Čech,

což po utrpených předtím porážkách newedlo se s žádaucí pro něj rychlostí. Strana přijímajících pod jednau, marně od něho těšená brzkau pomocí, pozbýwala proto wždy wíce zmužilosti jak w Čechách tak na Morawě, a musila proti wšemu jeho napomínání a zakazowání hledati útočiště w umluwách a příměřích se stranau pod obojí. Když se Pražané a Táboři mezi sebau smířili, byly nesnáze strany pod jednau tím wětší. Dwa a dwadcet pánů a rytířů, nejwíce kraje Beraunského, mezi nimiž Hanuš a Fridrich bratří z Kolowrat, ano i purkrabí králowští na Karlšteině a Křiwoklátě uzawřeli hned po tom skutku příměří s Pražany i Tábory, w němž zawázali se propustiti swobodu čtyřem artikulům Pražským na swých panstwích, a nebrániti lidem swým poplatným, aby směli bojowati we wojskách strany protiwné. W podobných příměřích s Pražany a Tábory stál skoro ustawičně nejmocnější pán w zemi Oldřich z Rosenberka, a lid sedlský ze statků jeho doplňowal napořád počet udatných bojowníků Táborských. Nejúsilněji setrwal w nepřátelstwí lantfrid Plzenský, w jehož čele stál pan Hynek Krušina ze Šwamberka, wedle něho Jindřich z Plawna sezením na Kynžwartě, Kolowratowé, Gutšteinowé a jiní rodowé mocní, města Plzeň a Tachow.

Pražané s Tábory a Sirotky použili příhodné chwíle po skončení swé rozepře ke wtrhnutí do Rakaus, kdež dobyli města Retče. Při oblehání tomto padl wšak wůdce wojska jejich, pan Bohuslaw ze Šwamberka, po jehož smrti nejpřednějším z heitmanů Táborských stal se kněz Prokop Holý, jinak Weliký, wycwičený w umění wálečném pod Žižkau, jehož byl miláčkem. Nejwýtečnější heitmané Sirotků byli Kuneš z Bělowic, Jan Kralowec, Welek z Březnice a jiný kněz Prokop,

od malé postawy swé obyčejně nazýwaný Prokůpek. Z pánů, kteří stáli na straně Pražanů, slynuli wálečným uměním pan Hynek z Kolšteina, Bořek z Miletínka, Jakaubek z Bíliny a jiných wíce.

Jakaubek z Bíliny oblehl z jara roku 1426 město Austí nad Labem, obsazené od lidu markrabí mišenského, jemuž zároweň s Mostem zastaweno bylo od Sigmunda. Tu přitáhlo welké zřízené wojsko mišenské, silné 10.000 jízdných a 20.000 pěších na pomoc posádce; s druhé strany Sigmund Korybut, Hynek Kolšteinský, Prokop Weliký a jiní wůdcowé Pražanů a Táborů zprawení jsauce o přípravách w Míšni, přispěli s wojskem českým ku pomoci oblehajícím. Míšňané spoléhajíce se na wětší počet jízdy swé, udeřili bez meškání na wozowý tábor Čechů, i swedena byla bitwa wšech předešlých w těchto wálkách krwawější. Čechowé mužně odraziwše útok, pronásledowali nepřítele až k horám pohraničním, we kterémžto zápasu zahynulo z wojska německého 4000 lidu. Mezi nimi byl weliký počet panstwa a rytířstwa z Míšně, z Durynk a z jiných okolních zemí, jimž w den náramně parný překáželo těžké jejich odění (1426, 16 Čerwna). Město Austí bylo hned druhého dne dobyto a spáleno.

Méně šťastně wedlo se brzy na to panu Hynkowi z Kolšteina, když s wojskem Pražským oblehl Míšňany w Mostě. Přišlo před městem tím k bitwě, w níž s obau stran zahynulo 1500 lidí, a wšak ani jedna ani druhá strana nehonosila se wítězstwím. Naproti tomu učinili Táboři a Sirotci z jara druhého roku (1427) wpád do Rakaus, a porazili Albrechta wéwodu w krwawé bitwě u Swětlé. Potom wtrhli do Lužice a do Slezska, dobyli Lubna a Goldperka a s welikau kořistí do Čech se nawrátili.

Konečně po pětiletém usilowání krále Sigmunda a papeže Martina přišlo k nowému křižowému tažení z Němec proti Čechům. Účastny učinili se jeho Fridrich markrabí Brandenburský, nejwyšší wůdce wojska, markrabowé míšenští, wéwodowé bawoští, arcibiskupowé z Mohuče a Trieru, biskup Bamberský, Würcburský a jiných knížat říšských, duchowních i swětských počet weliký. Wšeho wojska bylo 80.000 jízdných a tolikéž neb wíce pěchoty. Kardinal od papeže k tomu wyslaný, tahl s wojskem jakožto nejwyšší dozorce nad wykonáním rozkazů papežowých proti kacířům. Wojsko křižácké oblehlo a dobylo nejprwé Žlutic, potom hnulo se ke Stříbru, kteréhož města nedáwno předtím zmocnil se k rukaum strany Pražské pan Přibík z Klenowého. Wšechen lantfrid Plzenský a jiní ze sausedstwa přijímající pod jednau přidali se k wojsku cizozemskému a rozmnožili sílu jeho. Čechowé wedení od Prokopa Holého majíce wojska toliko 1500 jízdných a 16,000 pěších, táhli nepříteli wstříc přes Rokycany. W tom, když obojí wojska ještě byla tři míle od sebe wzdálena, chopil se Němců neslychaný strach, spůsobený pauhau powěstí o udatných činech Čechů, jíž naplněny byli wšecky země, i nedáwajíce sluchu žádnému napomínání wůdců swých, ani kardinala, dali se hanebně na útěk k lesu baworskému (1427, 27 Čerwence). Čechowé tahli za nimi a wšak nedostihše jich oblehli a dobyli Tachowa, w němž zanechaná byla silná posádka. Obrátiwše se nazpět, oblehli též Plzeň a přinutili konečně město i lantfrid Plzenský ku příměří pod podobnými wýminkami, jako prwé jiné přijímající pod jednau.

Rychlejšímu použití prospěchů z těchto wítězstwí překážel nowý nebezpečný spor, kterýž wznikl okolo toho času w samé straně Pražské. Poněwadž přílišnost s jedné strany budí přílišnost se strany druhé, bylo přirozené, že po přemožení bauřliwých žiwlů, které tak dlauho nepokojili hlawní město, powstali w něm tím četněji lidé, jimž se příliš stýskalo po pokoji, pročež se začali wíce než předtím naklonowati k řádům starým. Někteří z mistrů a kněží Pražských, jakož hlawně mistr Jan Příbram někdejší spráwce kněžstwa, začali auzkostliwěji rozjímati o rozličných kusech náboženstwí a řádů kostelních, od dáwna přijatých od kněžstwa strany jejich. Mistru Příbramowi zdálo se najednau nebýti prawé, že kněží Pražští opustili některé wedlejší méně podstatné obřady kostelní, že čítali epištolu a ewangelium při mši českým jazykem; zůstal sice horliwým zastawatelem přijímání pod obojí, ale obecný pojem o přítomnosti těla a krwe pána Krista we swátosti nebyl mu dost určitý, i pustil se do welmi hrubě smyslného o tom wýkladu, pročež počal také haněti knihy Wiklefowy, kteréž se s tímto smyslem jeho nesrownáwaly; naproti tomu kladl na srdce potřebu neobmezeného poslušenstwí církwe obecné a papeže, uwáděje tím wšecko snažení o zlepšení stawu církwe, pro kteréž se Čechowé představeným církwe na čas zprotiwili, w neslušné podezření a tím w nebezpečenstwí. Proti tomu jiní kněží, kterým prowedení započatého díla wýše stálo, než wyhnutí se některým obtížím a překážkám, pozdwihli horliwě hlasů swých, nejmocněji mistr Jan Rokycana, Petr Engliš a Jakaubek.

Brzy byla obec, ano i wšecka strana Pražská w zemi skrze různice tyto rozdwojena. Některá

hádání weřejná mezi Englišem a Příbramem wedla k wětšímu rozhořčení myslí, než k objasnění prawd, o které se jednalo. Kníže Sigmund Korybut, jejž strana pod obojí a jmenowitě Pražané měli wždy za správce zemského, naklonil se k straně Příbramowě, a wzbudil tím nespokojenost wětší části kněžstwa i lidu proti sobě. We wzbauření strany protiwné byl zajat (1427, 17 Dub.) a držán delší čas u wězení, potom wypowěděn ze země. Též Příbram, mistr Prokop z Plzně, Křistan z Prachatic a jiní kněží jich se přídržící wypowěděni byli z Prahy, a obec prohlásila se důrazně proti jejich učení. To wšecko stalo se ještě před welikým útěkem Němců u Tachowa.

Než pro uwěznění posawadního správce zemského popudili se proti Pražanům mnozí z panstwa jich se přídržícího, a chtěli je mocí přinutiti k nawrácení předešlého stawu wěcí. Přední z nich byli Hynek z Kolšteina a Diwiš Bořek z Miletínka; s nimi spojili se i někteří přijímajících pod jednau a město Kolín, kteréž wytrhši se z mocí Pražanů, wzalo sobě Haška z Dětenic, pána strany pod jednau, za swého heitmana. Hynek z Kolšteina a Jan Smiřický wpadli s 600 muži náhle do Prahy, chtíce pobauřiti část obce sobě přízniwau, byli wšak we Starém městě obklíčeni šranky a řetězy, rychle přepaženými přes ulice, a bez mála wšichni buď zbiti, buď zjímáni. (1427, 6 Září). Sám pan Hynek z Kolšteina, jeden z nejprwnějších horliwých obranců kalicha, přišel o žiwot. Pražanům přitáhl Prokop Weliký s Tábory a Sirotky na pomoc; oblehli Kolín, bráněný od Diwiše Bořka, a po tuhém odporu přinutili jej ke wzdání.

Tak bylo nebezpečenstwí, straně Pražské z wnitřka jejího hrozící, odstraněno. Tím žiwěji obno-

wily se ale od té doby zase různice we městě mezi wyznawači učení Pražského a učení Táborského; nebo poslednějším dodala rozepře ona mezi protiwníky jejich wětší smělosti; a poněwadž počet jejich byl, jako již ondy za žiwobytí mnicha Jana z Želiwa, nejwětší na Nowém městě, slaučila se rozepře náboženská s rozepřemi mezi Starým a Nowým městem, wzniklými také o jiné wěci, jmenowitě i o jmění obecní we zmatek uwedené společnau správau obau měst za času jich sjednocení. Nejednau zawřelo jedno město proti druhému swé brány a ulice, potýkali se zbraní mezi sebau, a sotwa smířeni sprostředkowáním přátel, hned opět znesnadili se pro nowé příčiny. Nowoměštští opírali se obyčejně na pomoc wojska sirotčího, s nímž drželi přátelstwí, Staroměštští na panstwo s nimi spřízněné.

Wojska wšech stran mezí sebau rozmíšených bojowala mezi tím wítězně proti cizině i proti pozůstalým ještě protiwníkům kalicha w zemi, jichžto počtu i síly ubýwalo rok od roka. Od hájení země proti wpádům nepřátel přikročili Čechowé k útokům na země jejich, ku pomstě za škody a laupeže w Čechách spáchané.

Hned po dobytí Kolína wtrhnul Prokop s Tábory, Sirotky i Pražany přes Morawu do Uher, dobyl Uherského Brodu a jiných míst, spálil předměstí u samého Prešpurka, přitáhl až před Wídeň na protějším břehu Dunaje, nemoha wšak přeprawiti se přes řeku, poplenil rowiny rakauské daleko široko. Odtud wtrhnul přes Morawu (1428) do Slezska, porazil wojsko německé u Nisy, obsadil Sobotku, wypálil Břeh, Ostřihom zbořil, dobyl Naymarku, Hojna, Goldperka, Střelína, Frankšteina, jiných měst, městeček a twrzí počet

weliký. Hned na to wtrhli Pražané a Sirotci do Bawor, dobyli Pernowa a Mnichowa, a škody weliké učiniwše zase se nawrátili. W zemi přiwedl Prokop toho roku hrad Bechyni ke wzdání se, a oblehl pewnější Lichtenburk. Odtud pro špíži se obrátiw Jan Kralowec do Žitawska, porazil Němce blíž hranic u Krastawy. Sirotci učinili wpád do Kladska a nenalezše žadného odporu, wtrhli opět do Slez, dobyli tam města Nimčí a stálau w něm zanechali posádku.

Z jara roku 1429 wtrhnul Prokop s Tábory do Rakaus. Tu se postawili někteří pánowé strany pod obojí a hlawně pan Menhart ze Hradce, za proztředníky mezi králem Sigmundem a Čechy, i zjednali společný sjezd k wyjednaní míru we Prešpurku. Král Sigmund a zeť jeho, wéwoda Albrecht rakauský, byli tu osobně přítomni; z Čech a z Morawy přišli nejpřednější pánowé strany pod jednau i pod obojí; mezi oněmi pan Oldřich z Rosenberka; od bratrstwa Táborského sám Prokop Weliký. Jednání o mír trwalo celý týden, a hlawní předmět jeho bylo přijmutí Sigmunda za krále.

Skoro wšechny strany w Čechách byli k tomu nyní, když jiný spůsob zřízení pewné wlády w zemi ukázal se nemožným, pod jistými wýminkami nakloněny. Hlawní wýminka byla owšem pojištění sobě swobody w náboženstwí, a ta měla zjednaná býti slyšením kněží obau stran, o něž se již prwé častěji jednalo, a wšak po každé bez prospěchu, protože swoliti k němu nechtěl papež, leda kdyžby se Čechowé bez wýminky poddali jeho konečnému wýroku. Nyní přibližowal se čas nowého obecného koncilia celého křesťanstwa, kteréž byl papež Martin swolati slíbil hned roku 1423 na církewním sněmu w Pavii. Tedy nawrhowal Sigmund,

aby se Čechowé podwolili wýroku budaucího koncilium, a dotud aby bylo příměří na dwě leta. Poslowé sami o sobě nemohauce slíbiti, wznesli wýsledek jednání swého na sněm swolaný k tomu w Praze. A wšak sněm k jedné i druhé žádosti krále swolowal toliko pod wýminkami, které on na ten čas ještě wždy přijmauti se zpěčowal, čímž smlauwání se roztrhlo.

Sporowé mezi stranami, kteříž se při tomto jednání na sněmu jasněji než jindy objewili, zawdali příčinu k nowému wypuknutí rozepře mezi Starým a Nowým městem Pražským. Opět přehradili sobě ulice a wchody do měst šranky a řetězy. Nowoměstským na pomoc přitáhl Welek z Březnice, heitman wojska Sirotčího a učinil zbraní i střelbau a házením ohně útok na Staré město, ač bez účinku; konečně zase se stalo smíření skrz přátelské umluwce a nedlauho nato uwedena byla i strana Příbramowa w mír se stranau Rokycanowau, aspoň potud, že dowoleno bylo wypowěděným wrátit se do města, když by zachowali poslušnost předstawenému kněžstwa Pražského, kterýž byl Jan Rokycana, tehdáž generální vikař arcibiskupa Konráda.

Po srownání těchto různic wytáhli Pražané společně s Tábory a Sirotky opět přes Žitawu do Lužice, kdež učinili plen weliký, a dobyli i wypálili město Kubin na nejzadnějším konci této země blíž hranic Brandenburských. Sotwa se nawrátili do Čech, i nastaupili mocnější tažení do Míšně s wojskem, kteréž počítalo 3500 jízdných a 40000 pěších s 2500 wozy wálečnými. Prokop, Králowec, Welek a jiní wůdcowé nejpřednější wedli je ku pomstě nad nepřátely, kteří po celý čas této wálky ze wšech nejkrutější boje s

Čechy byli podstaupili. Jako křižáci němečtí w Čechách, tak počínali si nyní Čechowé w zemích německých, wsi, městečka a města otewřená pálíce a drancujíce. W Pernu a Drażďanech předměstí před samými hradbami spálili (1430.) U Grimmy postawil se proti nim markrabí mišenský s wojskem swým, awšak po krátkém setkání dal se na zpáteční tažení, a rozpustiw lid swůj, utekl do Durynk. Tedy rozděliwše se Čechowé na šest wojsk, bez překážky dále plenili a pálili širokou dráhau, tak že strach před wojskem jejich rozšířil se po wšech zemích německých. Až w Brunšwiku, w Lüneburku, w Hamburku a w jiných wzdálených městech oprawowali zdi a sbírali lid k obraně.

Čechowé dawše se na lewo do Durynk a do Frank, spálili Altenburk, Plawno, Hof, Kulmbach a jiných měst hrazených asi k sedmdesáti; počtu wsí spálených nikdo newěděl. Když přitáhli k Normberku, Fridrich purkrabí Normberský a markrabí Brandenburský wyšel proti nim s měšťany a wyplatil se welikau summau peněz, aby nečinili útoku na město; rowněž učinili Bamberští, Jan wewoda baworský sezením w Amberce a měšťané Chebští. Takž nawrátili se Čechowé s laupeží welikau, a hned opět dali se na cestu do Slezska, do Morawy, do Uher, wšudež zastrašujíce swé protiwníky.

W Čechách poddali se mezi tím hradowé Landsperk a Lichtenburk po dlauhém oblehání; Fridrich a Hanuš bratří z Kolowrat, obleženi bywše na hradě swém Libšteině a widauce nezbytí, zanechali stranu Sigmundowu, a přidali se ku přijímajícím pod obojí Plzenští po proběhlém příměří opět chopiwše se zbraně, byli pokáráni zpustošením polí před samým městem

Mocné tyto skutky zbraní českých spůsobily u wšech okolních národů welkau ochablost we wálce, již po tolik let wedené na darmo. Nicméně papež Martin nakloňuje se již ke hrobu, ještě jednau pokusil se o prostředek násilný k jich podmanění. Poslalť do Němec legata swého, kardinala Juliana Cesarini, kterýž měl otewříti a říditi nowé koncilium, powolané do Basilee, dříwe wšak prohlásiti ještě jednau kříž proti Čechům (1431.) Král Sigmund odebral se téhož času do Normberka, a odtud do Chebu, aby s wětším důrazem obnowil ještě jednau smlauwání na tom samém základě, jako dwě leta před tím w Prešpurku. Na žádost jeho a krále polského, jakožto prostředníka, wyprawili Pražané, Táboři a páni shromáždění na sněmu w Praze, posly swé k němu do Chebu, kdež bylo s ním několik biskupů, majících nařízení od legata. Tu jednáno bylo o swobodné slyšení Čechů před konciliem, kteréž Čechowé chtěli na ten spůsob, aby mezi nimi a duchowním shromážděním rozhodowalo písmo swaté; biskupowé pak žádali, aby se podwolili přijmauti, coby wyřklo koncilium jakožto sbor neomylný. K tomu když Čechowé přistaupiti nechtěli, započala wojna na nowo, a wojsko křižácké chystalo se k swému tažení.

Čechowé lépe než při předešlém tažení mezi sebau sjednoceni, oblehli Plzeň, hájenau od Hynka Krušiny ze Šwamberka. Nemohauce města dost brzy dobýti, obratili se k Týnu Horšowu, odtud wšak zase se wrátili do swých krajin pro zaopatření se špíží, poněwadž wojsko křižácké déle než se nadáli, meškalo swým příchodem. W tom wtrhli křižáci do země, w počtu 40000 jízdných a 90000 pěších.

Opět byl Fridrich markrabí Brandenburský wůdcem wojska, kardinal Julian prowázel je jakožto plnomocník papežský. Dle příkladu českého bylo tenkráte i wojsko německé opatřeno wozy wálečnými, aby užíwalo stejných prospěchů. Dle obyčejného spůsobu swého činili křižáci welké škody w zemi, spálili přes 200 wsí českých, a položili se u Tachowa. Již byli zdi města na mnohých stranách prostříleny z welikých děl, a wojsko hotowilo se k mocnému útoku, tu sebrala se zatím opět wojska česká pod Prokopem Welikým w počtu 50,000 pěších a 5000 jezdců, i táhla wstříc proti křižákům. Sotwa zaslechla se powěst o blížení se Čechů, popadeno bylo wojsko německé swým obyčejným strachem náhlým, i dalo se w největším nepořádku na útěk k lesu baworskému. Čechowé rychle za nimi spěchajíce dohonili je u Domažlic. Tu utíkal jeden přes druhého, wozy měwše slaužiti k obraně, zapletly se w lesích a rozmnožily zmatek wšeobecný. Utíkajících bylo mnoho zbito, mnoho zjímáno od Čechů; wozů asi 3000 padlo do rukau jejich s hojnau kořistí, a tažení skončilo se hanebnější porážkau Němců než předešle (1431. 14. Srp.)

Zároweň se wpádem tímto od strany Baworské byli také Míšňané wtrhli do Čech až k Žatci, a Albrecht rakauský s welkau mocí do Morawy. Na spráwu wšak o porážce u Domažlic odtáhli i Míšňané spěšně ze země, proti Albrechtowi pak táhl Prokop Weliký sám do Morawy a wybawil wětší část země z jeho rukau, tak že podržew toliko wětší města obsazená wojskem swým, sám se wrátil ze země.

§. 57.

Jednání s koncilіem Basilejským. Přemožení Táborů. Přijmutí Sigmunda za krále.

Zmařením posledního tohoto pokusu o přemožení Čechů mocí zbraně, obměkčily se konečně mocnosti, proti kterým oni byli podstaupili welký tento boj, k upřímějšímu nastaupení cest mírných. Král Sigmund i koncilium Basilejské, kteréž se přičiněním jeho ještě téhož roku shromáždilo, poslali Čechům listy welmi láskawé, jimiž zwali je, aby wyprawili posly ku koncilii, slibujíce jim plnau bezpečnost a swobodné slyšení takowé, o jaké oni od počátku wálky wždycky byli žádali. Následkem toho wyprawili páni a Pražané nejprwé poselstwí do Chebu k plnomocníkům koncilia, a opět jednali s nimi o spůsob, w jakém by slyšení takowé mělo před se jíti. Tu swolili plnomocníci k tomu, že má w rozepři o čtyry artikule Pražské, o kteréž se Čechowé zasadili, saudcem býti písmo swaté, obyčej prwotní církwe a spisowé swatých otců, pokud se s písmem srownáwají (1432. 18 Kw.). Koncilium, stwrzením této umluwy, učinilo weliký krok ke smíření; neb zajisté uznalo tím zásadu, jejíž hájení bylo před 17 lety hlawní příčinau odsauzení Husa od koncilia Kostnického.

Začátkem pokojného tohoto wyjednáwání nebyla wálka s okolními národy přetržena, nýbrž wedla se ze strany Čechů wždy stejným úsilím. Prokop wytisknuw Albrechta wéwodu rakauského z Morawy, učinil nowý wpád do Uher, a pohubil krajiny až k Nitře (1431). Čapek Hukwaldský ze Sán a Prokůpek, heitmané Sirotčí, tahli se 7000 mužі dále přes Wáh, kdež udeřilo na ně silnější wojsko uherské, a přinu-

tilo ke zpátečnému tažení. W nepřízniwém počasí podzimním utrpěwše ztrátu welikau na lidech i zawazadlech, bojowali po deset dní ustawičně s nepřítelem stíhajícím je až k Jíhlawě; nicméně wšak dostali se se zbytkem wojska do wlasti. W zimě na to (1432) táhli Táboři a Sirotci společně do Lužice a do Slezska, a weliké škody wšudež spůsobili; až i w markrabství Brandenburském. Odtud obrátiwše se opět do Uher, dobyli Trnawy lstí a wložili tam posádku. Markrabí míšenský obáwaje se nowého wpádu do swé země wykaupil od Čechů příměří na dwě léta, kteréhož příkladu následowali konečně i knížata a města we Slezsku.

Uprázdněni tím na jedné straně, obratili sílu zbraní swých tím srdnatěji na jiné. Jan Pardus ze Wratkowa a kněz Bedřich ze Strážnice, heitmané Táborští, wedli nowé tažení do Uher (1433), kdež wtrhli mocně až do Spiše, učinili náramné škody, jmenowitě w okolí Kremnickém, a wrátili se s welikau laupeží. Čapek ze Sán táhl mezi tím se Sirotky za mzdu na pomoc králi polskému proti rytířům německým w Prusích, přišel až ke Kdánsku a na břeh mořský, wšudež wítězstwími rozšiřuje sláwu českého udatenstwí. Doma oblehlo konečně wojsko Pražanů, panstwa pod obojí i Táborů a Sirotků společně město Plzeň, nejhlawnější sídlo strany protiwné w zemi, a jali se ho dobýwati úsilněji než kdy před tím.

Mezi ustawičnými těmito běhy wálečnými odešlo prwní poselstwí české do Basilee ku koncilii (1432. 6. Pros.) Z kněžstwa byli k němu ustanoweni mistr Jan Rokycana, Petr Engliš, Mikuláš z Pelhřimowa a Oldřich bakalář, prwní dwa z kněží Pražských, druzí z Táborských. S nimi šli Prokop, nejwyšší spráwce

wojsk Táborských, pan Wilém Kostka z Postupic a jiných proslulých osob stawu swětského wíce, wše we 300 koních; z pánů strany pod jednau byl jim z rozkazu krále Sigmunda přidán pro wětší bezpečenstwí Zdeslaw Tluksa z Buřenic, purkrabí Karlšteinský. Hlawní úkol poslů bylo hájení čtyr artikulů Pražských, kteréž wedli swobodně we weřejných sezeních koncilia i saukromých rozprawách soudy sboru k tomu wydanými. Janu Rokycanowi uložen byl nejtěžší článek, týkající se přijímání pod obojí spůsobau. Jednání w koncilii trwalo tím spůsobem wíce než tři měsíce, a wšak mínění koncilia a poslů českých rozcházelo se w tak podstatných kusích, že se i w tom prodlaužilém čase shodnutí žádné nestalo. Konečně uzawřelo koncilum wyprawiti s posly českými zároweň plnomocné poselstwí swé do Čech, w jehož čele byl Filibert biskup Kostnický. Swolán byl sněm osob duchowních i swětských z Čech i Morawy w kolleji Karlowě, kdež nastalo opět hádání o čtyrech artikulích Pražských i také o jiných 28, wztahujících se na obzwláštní učení Táborů. A wšak i to nic neprospělo. Poslowé Basilejští wrátili se po dwau měsících ku koncilii s nowým poselstwím českým, a s týmž poselstwím zároweň přišli podruhé do Čech na podzim roku 1433.

Tu konečně po nowém delším rokowání s osobami z duchowenstwa k tomu wydanými w koleji Karlowě sepsán byl prwní náwrh umluwy čili kompaktát, obsahující spůsob, we kterém koncilium Basilejské hotowo bylo, ke čtyrem artikulům Pražským swoliti, a Čechy i Morawany jich se přídržící co prawé křesťany přijmauti do jednoty církwe (1433. 30. Listop.) Dle náwrhu tohoto chtělo koncilium powoliti,

aby Čechům a Morawanům žádajícím toho, rozdáwaná byla swátost wečeře páně pod obojí spůsobau. Též uznalo ostatní tři artikule Pražské o swobodném kázání slowa božího, o trestání smrtelných hříchů a nedopauštění kněžím swětského panowání nad statky pod jistými ohradami za prawé. O rozličných neřádech w církwi, kteréž čeleli proti těmto třem artikulům, mělo Čechům býti wolno přednésti w koncilii obzwlášť swé stížnosti, poněwadž koncilium samo powoláno jest k odstranění takowých neřádů a k oprawení církwe we hlawě i w audech. Tolikéž měli míti swobodu: aby o swátosti oltářní přednesli dále swé důwody před koncilium, proč by myslili, že rozdáwání ji pod obojí spůsobau díti se má z příkazu, netoliko z dowolení.

O přijmutí kompaktat dle tohoto jich obsahu zdwihl se nowý spor mezi dwěma stranama, na které od hádek mezi Příbramem a Englišem rozděleno bylo kněžstwo Pražské. Strana Příbramowa, obwykši sobě již předtím přílišné chwálení poslušenstwí ku představeným církewním, napomínala důrazně, aby na umluwě této bylo přestáno; strana Rokycanowa naproti tomu, uwažujíc bedliwěji staw wěcí, a wíce sobě dáwajíc záležeti na prwotní příčině powstání Čechů proti auktoritě církewní, totiž docílení skutečné oprawy, než na theoretickém uznání sad na to se wztahujících, nebyla s náwrhem spokojena a zwláště také s strany přijímání swátostí oltářní žádala, aby byl pořádek učiněn takowý, aby w místech, kde pořád přijímáno bylo pod obojí, rozdáwána byla swátost i nápotom toliko pod obojí spůsobau, a naopak, kdež se posud přijímalo pod jednau, aby i budaucně tak bylo zachowáno. Tím méně snášela se s náwrhem

kompaktat strana Táborská, k jejimž mnohým rozdílům w řádech kostelních koncilium Basilejské owšem mu přiswědčiti nechtělo. Na radu Rokycanowu stawowé pod obojí ku kompaktatům přistaupiti nechtěli, a poslowé koncilia wrátili se z Čech opět z nepořízením. Toliko universita Pražská, w níž strana Příbramowa nabyla přewahy, prohlásila se s kompaktaty býti spokojena, a přijata byla od poslů Basilejských we jménu koncilia do jednoty církwe. Kněžstwo pod obojí, řídiwše se od začátku náboženské rozepře wždy dle jejich wýroků, příkladu tohoto nenásledowalo.

Jak welké byly překážky smíření strany Pražské s církwí, tak nabýwala strana tato w ohledu na poměr swůj k Táborům tím wíce přeswědčení, že společně s nimi smíření toho nikdy nebude moci dosáhnauti. Na smíření tom záleželo jí ale upřímně, poněwadž nikdy neměla úmyslu, od církwe katolické nawždy se odtrhnauti, nýbrž toliko na čas wypowěděla poslušenstwí předstaweným církwe, pokuď se tito wšem potřebným oprawám stawěli na odpor. Strana Pražská nedowolila si ani w tomto stawu míti jiných kněží než swěcených od biskupa, kterýž byl řádně potwrzen od papeže; jinak Táboři, kteříž si zwolili biskupa z kněží swých, nedbajíce na apoštolskau poslaupnost. Dwě leta před umluwením prwního tohoto náwrhu kompaktat byl ale umřel arcibiskup Konrád (1431 24. Pros.) jenž nedbaje na klatbu papežskau po wšechen ten čas byl wyswěcowal kněžstwo strany pod obojí. Odtud měla strana Pražská tím wětší pohnútku, aby pečowala o smíření s církwí, poněwadž jen tím spůsobem možné jí bylo dostati nowého biskupa bez opuštění prawowěřících zásad swých.

Úmluwa strany Pražské s koncilíem beze wšeho ohledu na Tábory nebyla ale možná, protože wšem stranám scházela ještě oswěta potřebná ku prowozowání křesťanské snášeliwosti. Nebo ani koncilium nebyloby přijalo stranu pod obojí do lůna církwe bez wýmínky, by pomohla mečem a ohněm hubiti kacíře w zemi, ještě neobrácené; ani strana Pražská nemyslila, aby sama o sobě s církwí se smířic, zanechala jiných při tom, co se jim zdálo býti prawdiwé; ani bratrstwo Táborské, cítíc se při swé síle, nebyloby se spokojilo se swobodau we wykonáwaní swých řádů kostelních bez pokusu, aby i wšecku zemi přiwedlo ku poznání, že jeho wíra jediné jest prawá. K tomu přišly také popudy swětské, a zwláště starodáwní žárliwost panstwa jak strany pod jednau, tak i pod obojí na welikau moc bratrstwa, sestáwajícího wětším dílem z robotného neb poplatného lidu, pročež nepřízniwého šlechtické nadwládě. Ty a podobné žiwly spojily se k roznícení nowého rozhodného boje mezi stranau Pražskau a Táborskau.

Ještě dříwe než poslowé Basilejští naposledy odešli z Prahy, usnesli se páni strany pod obojí na sněmu, zároweň se sjezdem kněžským shromáždění, o zwolení nowého spráwce zemského s raddau jemu přidanau (1433. 22. Prosince). Ačkoliw účel wyřčen byl wšeobecný, aby země uwedena byla w řád a pokoj, nepochybowal nikdo, že se jedná o zřízení mocného spolku proti wojenské moci bratrstwa Táborského. Za spráwce zemského zwolen byl Aleš z Risenburka a z Wřešťowa, pán starého rodu a wšak málo zásobný. Wlastní moc měli w rukau swých Menhart ze Hradce a Hynce Ptaček z Pirkšteina. Opět, jako za času wálky se Žižkau, spůsobeno bylo

srozumění s přijímajícími pod jednau spůsobau, a sic nejprwé tajné toliko, jemuž napomáhal i císař Sigmund, skládaje w ně naději konečného přijmutí swého na králowstwí.

Co se Táboři wší mocí wynasnažowali o dobytí Plzně, skoro od roka obležené, měli již tajné protiwníky we swém ležení. Přibík z Klenowého, jeden z pánů, kteří s nimi společně oblehali město, maje umluwu se Sigmundem, dodal z nenadání spíže obleženým a ujel od wojska; naděje w brzké dobytí města byla tím zmařena. Táboři, znamenajíce strojení sobě úkladů, hleděli se za času ujistiti přátely swými we hlawním městě, i počalť Prokop Holý sám a jiní někteří heitmané Táborští smlauwali s Nowoměstkými, aby stáli při bratrstwu. Tu déle nemeškajíce, přikroči i páni ku prowedení swého úmyslu. Dne 6. Kwětna 1434 wešli pan Menhart ze Hradce, pan Ptáček z Pirkšteina, Aleš ze Šternberka, Petr z Janowic, Diwiš Bořek z Miletínka, Kostka z Postupic a Aleš z Risenburka, sprawce zemský s četným lidem swým, wojensky do menšího města Pražského. Staroměštští, dáwno s úmyslem jejich srozuměni, wyšli proti nim, a wešli s nimi w jednotu proti Táborům a Sirotkům, jakožto rušitelům řádů a pokoje zemského. K témuž wzešlo wyzwání na Nowoměstské, kteříž odepřeli, a oznámili, že chtí s Tábory a Sirotky býti za jedno. Tu udeřili páni ze Staroměstkými ještě téhož dne na Nowé město, wybořili plankowání a zawěradla w ulicích, wybili radnici, prorazili wšechen odpor po boji dosti krátkém, a uwedli Nowé město w poslušenstwí Starého. Na to wytáhli hned do pole proti Táborům.

Prokop Weliký s druhými heitmany meškajícími u Nowoměstských, musiw spěšně utéci, zanechal ob-

lehání Plzně, a táhl se wší mocí, kterau sebrati mohl, ku Praze. Na blízku hlawního města drželi se i páni pod obojí, ku kterým již přirazili spojenci jejich ze strany pod jednau, pan Jan ze Šwamberka s celým landfridem Plzenským, lid Oldřicha z Rosenberka a jiných w několika tisících. Prokop ucauwnul se swými k Brodu a Kaurimu. We wojsku jeho byl lid branný z dwaceti měst králowských, přidržejících se bratrstwa; nic méně bylo wojsko panské silnějši než Táborské. Menhart a Plaček táhli rychle za ním až k Lipanům w polích širokých mezi Kaurimem a Kolínem. Tu se stala bitwa rozhodná. Wojsko Táborské prwní udeřilo na wozowý šik Menhartůw, kterýž po krátkém boji obrátil se na utěk, toliko k oklamání nepřítele. Táboři zdwihše radostný křik: „běží, běží“ dali se kwapně w pronásledowání, nejprwé na wozích swých, ustawičně z pušek a z děl střílejíce do nepřítele; potom přibližiwše se k zadnímu šiku jeho, slezli s wozů a wší silau útok učinili. W tom wytrhnul ze zadu zástup jezdců, nejwíce lid pana Oldřicha z Rosenberka, postawený na auklad. Nalezše wozowý tábor nepřítele ze zadu otewřený, wjeli náhle do něho a weliký zmatek spůsobili. Tu chwíli Menhart stanul, a začal boj oprawdiwý. Táboři mezi swými wozy a nepřátelskými stištění utrpěli porážku welikau. Prokop sebraw zástup bojowníkůw nejzmužilejších nadarmo namáhal se udatenstwím odejmauti nepříteli wítězstwí, kteréž obdržel lstí wálečnau. Se všech stran obklíčen, padl šípem nahodile wystřeleným; tutéž zabiti jsau kněz Prokůpek Sirotčí a jiní kněží a heitmané udatní, s nimi wíce než puldruhého tisíce bojowníků (1434. 30. Kwětna). Mnoho zajatých kázal Menhart zawříti do stodol a upáliti.

Z wůdců Táborských utekli toliko Jan Čapek ze Sán a Ondřej Keřský se zástupem jezdců na Kolín. Páni Kolín oblehše, přijali od nich slib, že se poddají wýpowědi sněmu, kterýž měl nejprwé býti w Praze po několika nedělích.

Bitwau tauto byla odstraněna jedna z největších překážek přijmutí Sigmunda za krále. Nebo bratrstwo Táborské, hlawní odpůrce jeho od počátku bauře w zemi, bylo jednau tauto ranau zbaweno weliké moci swé. Největší počet měst, ježto se dotud přidržela bratrstwa, odstaupila nyní od něho ze strachu, a dala se nalezti na sněmu, kterýž držela strana pod obojí i pod jednau společně w Praze o sw. Janu Křtiteli Ze sněmu tohoto wypraweno bylo poselstwí k Sigmundowi do Řezna, kdež on toho času se zdržowal, nastaupiw před tím cestu do Říma, a přijaw od papeže Eugenia korunu císařskau. Na žádost poslů Českých odebral se z Řezna nejprwé do Prešpurku, potom do Brna k usnadnění dalšího jednání o kompaktata a přijmutí jeho za krále.

Na sněmu o swatém Janě nařízeno bylo w ohledu na Tábory, aby se poddali wýroku pana Alše z Risenburka a některých jiných osob, wydaných ke srownání jich se stranau pod obojí. Následkem toho srownali se Sirotci s Pražany úplně we wíře; Táboři wšak, čili zbytkowé mocného bratrstwa, taktéž učiniti wždy se zpěčowali. Zbytkowé tito byly města Tábor, Kolín, Písek a asi tři nebo čtyry jiná města, též několik posádek na zámcích od bratrstwa dobytých. Proti nim zdwihla strana pod obojí znowu boj, chtíc je dokonce wykořeniti. Pláček s wojskem panským oblehl hrad Ostromeč blíž wtoku řeky Sázawy do Wltawy, a přinutil posádku po dwau měsících ke wzdání pod

swobodným odtažením na Tábor. Zárowcň dobyl pan Oldřich z Rosenberka hradu Lomnice, a Bořek z Miletínka města Kolína umluwami o wzdání (1435). Konečně podali se Táboři na wýrok, kterýžby o wíře jejich učinil mistr Petr Engliš dle téhož rozsudí, o nějž byli uhodili poslowé čeští s Basilejskými w Chebu. Tím opět nabyli na čas některého oddechu.

Mezitím strana pod obojí, nad nimi zwítěziwší, wyprawila nowé posełstwí slawné k císaři Sigmundowi do Brna, kdež zárowcň s ním přišli též poslowé sboru Basilejského k nowému započetí přetrženého jednání o kompaktata. Jednání toto newcdlo i zde hned k žádaucímu konci. Byl sepsán nowý náwrh kompaktat od předešlého málo rozdílný, kterýmž poslowé koncilia zase propauštěli rozdáwání pod obojí spůsobau jen těm Čechům a Morawanům, kteříž by toho žádali, ostatní wše odkládajíce k dalšímu jednání w samém koncilii. Toliko to bylo podotčeno wýslowně, že má i arcibiskup Pražský a biskupowé jemu podřízení w Litomyšli a Olomauci, powinen býti tak rozdáwati, a že nemají žádných překážek činiti we swěcení kněží, kteříby jako laikowé pod obojí byli přijímali, neb pod obojí chtěli rozdáwati.

Poněwadž strana pod obojí ani s těmito kompaktaty Brněnskými samými o sobě spokojiti se nemohla, odhodlal se konečně císař Sigmund o swé wlastní ujmě prozatím doplniti, čeho mínili Čechowé a Morawané ještě později pohledáwati od koncilia. Učinilť straně pod obojí zápis, jímž nařídil, aby napotom nikdo w Čechách nesměl udělowati beneficí neb úřadů duchowních, leč osoby domácí k tomu opráwněné; aby nikdo nesměl potahowán býti před jakékoliwěk saudy duchowní, krom hranic swé diecezí;

aby popsány byly wšecky fary a kostely, w nichž se posud rozdáwala swátost pod jednau neb pod obojí spůsobau, a dle popisu toho aby i napotom buď toliko pod jednau buď pod obojí spůsobau bylo rozdáwáno bez pohoršliwé směsice; konečně aby stawowé pod obojí společně s kněžstwem zwolili sobě arcibiskupa, jemuž by wšichni kněží w celé zemi, jak pod jednau tak pod obojí rozdáwající, byli podřízeni. Císař zawázal se společně s Čechy pilně o to státi, aby arcibiskup takto zwolený byl od papeže stwrzen a wšecky ostatní tyto swobody schwáleny; na každý spůsob pak odřekl se práwa, Čechům neb Morawanům we skutečném užíwání swobod těchto, buďtež potwrzeny neb nebuďtež, překážeti. (1435, 6 Čerwence).

Zápisem tímto císařowým ubezpečeni, přiznali se stawowé pod obojí konečně k zachowání kompaktat, dle Brněnského sepsání, uzawřeli Sigmunda přijmauti za krále, a zwolili 16 osob k woleni nowého arcibiskupa Pražského. Sedm mezi wolenci těmito bylo stawu swětského, dewět stawu duchowního, přední mezi oněmi Menhart z Hradce, Ptáček z Pirkšteina a Diwiš Bořek z Miletínka. Jan z Rokycan, posawádní generální wikář arcibiskupstwí a hlawa kněžstwa we wšem tomto jednání, zwolen byl jednohlásně za arcibiskupa.

Po wykonání wšech těchto wěcí sjeli se wšichni stawowé králowstwí českého i markrabstwí morawského s císařem Sigmundem do města Jihlawy. Tu jsau prohlášena kompaktata od poslů koncilia Basilejského, a prowoláno slawně, že jsau Čechowé přijímající pod obojí spůsobau prawí a wěrní synowé církwe. (1436, 5 Čerwence). Císař Sigmund slíbil majestátem swým kompaktata hájiti a zachowati wšecka

starodáwní práwa a swobody země; načež se slawau welikau uweden jest do Prahy (23. Srpna) a uwázal se w králowstwí.

Letopočet.

L. p.

1403. Universita Pražská zapowěděla artikule Wiklefowy.
1405. Též učinil papež Innocenc VII.
1409. Mistři a studenti němečtí wystěhowali se z Prahy.
1410. Arcibiskup Pražský, Zbyněk Zajíc z Hasenburka, kázal spáliti knihy Wiklefowy a wydal klatbu na Husa.
1411. Sigmund bratr krále Wácslawa odcizil Brandenburg od koruny české. — Smíření mezi Husem a arcibiskupem.
1412. Hus zprotiwil se odpustkům papežowým.
1413. Synoda Pražská k uwedení duchowenstwa w jednotu.
1414. Hus šel do Kostnice ku koncilium. Počátek přijímání pod obojí spůsobau.
1415. 6 Čerwence Hus upálen. — Jednota pánů strany pod obojí.
1416. Ostré rozkazy koncilia proti Čechům. — Jeronym Pražský upálen.
1419. Wácslaw obrátil se proti přijímajícím pod obojí. — Počátky bratrstwa Táborského. — 30 Čerwence. Konšelé smetáni s radnice Nowoměstské. — Král Wácslaw umřel.
1420. Martin V papež wyhlásil křížowau wálku proti Čechům. — 14 Čerwence. Bitwa na Žižkowě — 1 Listop. Bitwa před Wyšehradem.
1421. Sněm w Čáslawi. — Synoda kněží pod obojí w kolleji Karlowě. — Křižáci němečtí w autěk obráceni u Žatce.
1422. 8 Led. Císař Sigmund poražen u Habru. — Mnich Jan z Želiwa sťat z rozkazu konšelů Pražských. — Sigmund Korybut přijat za spráwce země.
1423. 27 Dub. Žižka porazil Čeňka z Wartenberka u Hořic a 4 Srpna Diwiše Bořka u Hradce.
1424. 7 Čerwna. Bitwa u Malešowa. — Žižka umřel. — Umluwy Zdické.
1425. 18 Říj. Smíření mezi Pražany a Tábory.
1426. 16 Čerwna. Bitwa u Austí nad Labem.
1427. Sigmund Korybut zajat a wypowědín. — 27 Čerwence Němci utekli od Tachowa.

1428. Weliké pleny w Rakausích, we Slezsku a jinde.
1429. Smlauwání s králem Sigmundem w Prešpurku.
1430. Welké tažení do Míšně.
1431. 14 Srp. Porážka Němců u Domažlic.
1432. Poselstwí české ku koncilii Basilejskému.
1433. Prwní námluwy kompaktat.
1434. 30 Kwět. Bitwa u Lipan.
1435. List krále Sigmunda stawům pod obojí we wěcech náboženstwí.
1436. 5 Čerwence. Prohlášení kompaktat w Jihlawě. — Císař Sigmund přijat za krále.

KNIHY SEDMÉ.

Od uzawření kompaktat Basilejských až do smrti krále Ludwíka.

(Od r. 1436 do r. 1526.)

§. 58.

Staw země po Husitské wálce.

Příčina powstání českého proti církwi Římské nebyla kompaktaty se sněmem Basilejským docela odstraněna. Nebo kompaktata učinila jen některým žádostem strany pod obojí zadost; jiné byly odloženy k dálšímu jednání s konciliem, jiné jen neauplně powoleny. Kompaktata obsahowala krom ustanowení o přijímání pod obojí spůsobau, jen wšeobecné uznání prawdy čtyr artikulů Pražských, ne pak spůsob, kterým by měly uwedeny býti we skutek. Oprawy w řádech duchowenstwa a we sprawě církewních wěcí, jejichž potřeba spůsobila weliké tyto bauře, měly se teprw státi od koncilia samého, jakožto powolaného k oprawě církwe we hlawě i w audech. Konečně pak scházelo kompaktatům i w tom spůsobu, jak prohlášeny byly w Jíhlawě, ještě potwrzení papežské, na kterém tím wíce záleželo, čím wíce během času přicházelo koncilium w různici s papežem.

Největší prospěch we správě církewní, kteréhož strana pod obojí již napřed skutkem dosáhla, byla lepší kázeň duchowenstwa, spůsobená přičiněním domácích synod a celým během událostí. Duchowenstwo strany pod obojí zbawilo se dle smyslu artikulů Pražských wšelikého řízení swětských záležitostí, jakož saudů nad statky a příjmy, jimiž se předtím zanášel auřad arcibiskupa; zanechalo řízení swětskému, co jemu náleželo, a staralo se tím upřímněji o samé náboženstwí. Příčina ke swatokupectwí a k lakomému dychtění po bohatých beneficiích byla odejmuta tím, že wůbec žádných bohatých nadání nebylo jako za předešlých časů, a to dle zásady, že mají kněží přestati na potřebné wýžiwě dle příkladu chudoby Krista a apoštolů.

K politowání byl owšem spůsob, kterým zásada tato uwedena byla we skutek. Weliká část statků duchowních, jakož arcibiskupa, kapitol, klášterů a jiných bohatších nadání, byla totiž bezpráwně rozebrána od mocných sausedů; na jiných zapsal král Sigmund sám jak během wálky, tak ještě i po uwedení swém do králowstwí weliké summy peněz rozličným pánům za služby prokázané sobě we wálce. Jedním i druhým spůsobem byli statkowé duchowenstwu odcizeni, aniž se jich užilo k jiným účelům obecného dobrého. Samo učení Pražské přišlo podobnými zápisy krále Sigmunda o welikau část příjmů swých, čímž zbaweno bylo prostředků k náležité činnosti.

Krom nejistoty, we které ještě wždy zůstáwal poměr církwe české k papežské stolici a k církwi obecné, bylo pro mír zemský nejnebezpečněji, že přese wšechny umluwy míru zůstáwal národ odtud rozdwojen na několiko stran náboženských, ježto se

mezi sebau w srdci nenáwiděly. Nejčetnější owšem byla strana Pražská pod obojí, nebo obsahowala prawé jádro celého národu jak w Čechách tak i w Morawě. K straně pod jednau hlásili se ale někteří z nejbohatších panských rodů, jakož pánowé z Rosenberka, ze Šwamberka, z Risenberka, ač poddaní na panstwích jejich wětším dílem též přidrželi se strany pod obojí; z měst českých hlawně Plzeň, krom toho pak nejwíce německé obywatelstwo w krajinách pomezních. Strana Táborská, od bitwy u Lipan nejslabší, hájila se nicméně wždy úsilně při swém náboženstwí, wšemu srownání s církwí Římskau protiwném.

Weliké proměny spůsobila neb připrawila wálka Husitská též w politickém stawu země. Nejškodliwější z nich bylo náramné seslabení moci králowské. Nebo netoliko statky duchowenstwa, ale i korunní zámky a statky mnohé jak w Čechách tak jinde, na nichž posud záležel nejlepší díl duchodů koruny, byl Sigmund rozzastawil a jinak odcizil, poklady a klenoty zanechané od císaře Karla a krále Wácslawa hned napřed obratiw na autraty wálečné. Takž síly koruny nepostačowaly k mocnému wedení wlády, když jich k zawedení nowého pořádku w zemi práwě nejwíce bylo potřebí.

Od počátku wálky po smrti krále Wácslawa byla jmenowitě nejwyšší saudní moc w zemi zcela odložena. Desky zemské, na nichž spočíwal běh saudu zemského, odwezl Sigmund hned po korunowání swém roku 1420 z hradu Pražského na Karlštein. Odtud nebyli žádní saudowé zemští držáni, jakož wůbec nepodařilo se po přemožení Sigmunda zříditi jiné dost silné moci austřední. Toliko obce we městech a městečkách a rychty i auřadowé panští nad lidem sedlským

wykonáwali swau saudní moc, pokud toho zmatek wálečný dopauštěl. Páni a zemané mezi sebau rozhodowali rozepře swé mečem, při čemž silný utiskowal slabého. Nebylo diwu, že i po ukončení wálky nechtělo se mnohým hned poslauchati nálezů saudu zemského, když i zřízen byl, neb scházela silná moc exekucí, a tuť zwláště ukázali se škodliwí následkowé porušení někdejších řádů slowanských za času zřízení župního.

Čím wíce klesla moc králowská, tím nebezpečněji naproti tomu wzrostla moc šlechty, a zwláště některých rodů panských a rytířských, kteří již předtím byli mohutnější jiných. Nebo jim dostali se statkowé odcizení spůsobem již zmíněným od koruny; jim připadla největší část jmění, kterým prwé oplýwalo duchowenstwo; méně zásobní zemané čili dědiníci, kteří nemohli snésti břemena wálky, musili se dáti pod ochranu a w poslušnost mocnějších, nebo byli i násilně podmaňowáni, čímž počtu jejich w zemi čím dál tím wíce ubýwalo, a moc wyšší šlechty přibýwala. Odtud přicházelo poznenáhlu wětší utiskowání poddaného lidu od panstwa, rozepře mezi šlechtau a stawem městským o práwa obapolná, ano i mezi pány a rytíři samými o přednost jednoho stawu před druhým. Wšudež jewil se nedostatek bázně před zákonem, poněwadž se nedostáwalo moci platnost jeho hájící.

Jedno zřídlo rozdwojených snah w zemi bylo naproti tomu mocně odstraněno, totiž nadwláda žiwlu německého we městech českých, trwawší téměř po dwě stě let od časů posledních panowníků z rodu Přemyslowa. Obywatelstwo německé we městech odtud téměř docela se wytratilo, čímž odstraněna byla

weliká překážka spůsobená wšelikému wyššímu wywinutí národu. Staw městský, předtím národu docela odcizený, působil nyní prospěšnau protiwáhu proti moci šlechty, jíž práwě nyní nejwíce bylo zapotřebí. I tento staw byl ostatně rozmnožil moc swau přiosobením sobě statků duchowních, jakož i rozličných swobod, kterých w té míře předtím neužíwal.

§. 59.

Panowání krále Sigmunda.

Císař Sigmund byl již 68letý muž, když se mu po 15leté wálce a dwauletém wyjednáwání konečně podařilo w pokoji dosednauti na stolec swých otců. Wšecka země uznáwala jej následkem umluw Jíhlawských za krále, krom jediného města Hradce Králowé a jediného pána zemského Jana Roháče z Dubé, kteří náležewše k straně Táborské a neohlížejíce se na swau osamotnělost, setrwáwali proti němu w odporu. Ostatní strana Táborská, jejíž hlawa byl nyní Bedřich ze Strážnice, někdy kněz, nyní pán na zámku w Kolíně, učinila se Sigmundem hned po příjezdu jeho do země pokojnau umluwu, následkem kteréž město Tábor obdrželo swobody města králowského; s strany náboženstwí pak, když Táboři s wýrokem kněze Engliše, jejž mezi nimi a Pražany učinil, nebyli spokojeni, zůstalo na odkladě do rozsudku jiných osob z obau stran wolených; pokud pak ten se nestal, neměli Táboři býti tištěni mocí od posawádních řádů swých (1436.)

Na sněmě držaném w Praze při začátku r. 1437 obsadil Sigmund po 17letém zastawení práw zase ponejprw saud zemský na hradě Pražském, kterýž měl učiniti konec sahání mocí jednoho na druhého. Na

témž sněmu stali se i jiní nálezowé potřební k uwedení bezpečnosti a pořádku w zemi, a swolena k tomu od stawů mimořádná berně, zwláště ku přemožení Hradeckých a Roháče, jakožto rušitelů míru zemského. Strana pod obojí prokázala se w pomahání k obecnému pokoji upřímně powolnau, a dwa z předních wůdců jejich přejali sami wedení wálečných wýpraw proti odbojným, pan Hynce Ptaček z Pirkšteina proti Roháčowi, Diwiš Bořek z Miletínka proti Hradeckým. Hradečti přemohše we městě swém sami stranu přepiatau, která je násilně k pokračowání w odporu nutila, učinili s králem brzy pokojnau umluwu. Roháče oblehl Ptaček na hradě jeho řečeném Sion blíž Kutnéhory.

Méně šťastně dařilo se uspořádání wěcí duchowních. K umluwení wšeho, čeho ještě bylo potřeba, zdržowal se w Praze jakožto posel koncilia Basilejského, Filibert biskup kostnický. Kněží strany pod obojí, jehož sám hlawa jejich Rokycana, wolený arcibiskup Pražský, přijali powolně žádost jeho s strany obnowení rozličných swěcení a jiných méně důležitých obřadů kostelních, které již od počátku bauře byli opomenuli; naproti tomu swětil biskup žáky jejich na kněžstwí, čímž owšem znamenitému nedostatku od času smrti arcibiskupa Konrada bylo wyhowěno. Ale méně powolní byli koncilium a papež k wyslyšení ostatních žádostí Čechů, powolených prozatím toliko od císaře, bez kterých stálé urownání církewních řádů w zemi bylo nemožné. Sigmund sám, zešediwělý w křiwolakých bězích politiky swého času, ukazowal málo upřímnosti, aby chtěl dostáti slowu swému, že se o wymožení jich bude starati. Ani o potwrzení Rokycany za arcibiskupa, ani o dokonání kompaktat s koncilием neučinil nejmenšího kroku, ano sám mnohých

skutků se dopustil, kteří čeleli proti wýslowným jeho slibům. Kněžím strany pod obojí ukazowal wšelijak swau k ním nelibost; we wěcech swětských užíwal nejwíce rady pana Oldřicha z Rosenberka, hlawy strany pod jednau, a Menharta z Hradce, nejwyššího purkrabí, kterýž přijímal sice pod obojí, ale po skončení wálky čím dál tím wíce činil po wůli straně protiwné. Proti slowu, před přijetím do králowstwí danému, zawedl Sigmund některé klášterníky a jeptišky zase do opuštěných příbytků jejich w Praze, trpěl zawádění přijímání pod jednau w kostelích přiřčených straně pod obojí, jakož jmenowitě w samém hlawním kostele sw. Wíta na hradě, kdež bránila kalichu kapitula Pražská, zase ku kostelu swému se nawrátiwší; konečně odkryl zřejmě úmysl swůj, že nemíní státi o usazení arcibiskupa strany pod obojí nad celým králowstwím, když z wlastní moci swé ustanowil administratora nad kněžstwem mistra Křištana z Prachatic, jemuž podřídil toliko kněžstwo strany pod obojí, kdež nad kněžstwem rozdáwajícím pod jednau přiosobila si správu kapitula kostela Pražského, stojící na swém starodáwním práwě k wolení arcibiskupa o ujmě swé.

Po rozhodném tomto kroku Sigmunda necítil se Rokycana dosti bezpečným w Praze. Odešed tajně odtud dal se pod ochranu nejprwé Diwiše Bořka, potom měšťanů Hradce Králowé. W Praze opanowala nyní část kněžstwa strany pod obojí jemu protiwná, jejíž hlawa byl hned od času posledních let wálky mistr Jan Příbram, k níž také nowý administrator Křišťan přináležel. Od této strany wyprawено bylo nyní poselstwí ku koncilii k dokonání kompaktat w jejím

smyslu, a wšak ani jim nepodařilo se wymoci wíce, než již obsaženo bylo w předešlém znění kompaktat.

Chowání císaře wzbudilo brzy wšeobecnau nespokojenost strany pod obojí. Wojsko před Sionem den ode dne wíce řídlo; páni a zemané nespokojení opauštěli ležení, a scházeli se tím pilněji na sjezdech krajských w rozličných místech, kdež skládali písemně swé stížnosti. Císař aby se ujistil hlawním městem, obsadil radu městskau swými přiwrženci mezi přijímajícími pod obojí, totiž mezi těmi, kteří dle náwodu kněží Příbramowých a dle příkladu Menharta z Hradce o upewnění řádu církewního ku prospěchu strany swé nemnoho se starali. Mezi nimi byl Pešík z Kunwaldu na Starém, a Pawel Dětřichowic na Nowém městě nejpřednější.

Konečně dobyl pan Ptaček Sionu (1437, 6. Září) a Roháče zajal se 60 jeho bojowníky. Císař dal je na postrach jiným wšecky jednoho dne oběsiti na Pražské šibenici. Ale již chýlilo se w zemi ze wšech stran k baufkám wětším. Bedřich s ostatky strany Táborské odpowěděl císaři zjewně; ze strany pánů a zemanů kraje Hradeckého ohlásil sám Diwiš Bořek stížnosti proti císaři weřejně na Staroměstské rádnici; jiní zadržowali ještě swůj hněw, obáwajíce se obnowení wšelikých hrůz domácí wálky, od kterých země teprw začínala okříwati. Poněwadž ale císař w obtíženém wěku mezitím den ode dne wíce upadal w neduživost a nadíti se bylo brzké jeho smrti, protož pomýšlely hlawy strany pod obojí raději na opatření králowstwí po jeho zesnutí.

Císař měl jedinau dceru Alžbětu, prowdanau za Albrechta wéwodu rakauského. Dle dědické jednoty, učiněné od císaře Karla s wéwodami rakauský-

mi, měl Albrecht býti nástupcem Sigmunda w českém králowstwí. A wšak náčelníci strany pod obojí, jsauce postrašeni zkušeností se Sigmundem, neměli k němu chuti jakožto k Němci a zwláště k dědici zásad tchánowých. Obmýšleliť po smrti Sigmunda prowdati manželku jeho Barboru za krále polského Wladislawa a prowolati tohoto za krále. Pan Ptaček z Pirksteina a přítel jeho Aleš ze Sternberka byli přední půwodowé tohoto obmyslu. Císař wšak, dostaw zdání v umluwách mezi nimi a Barborau, a obáwaje se na každau chwíli wypuknutí bauře w zemi, dal se s dworem swým na cestu do Uher. W Znojmě, kdež k němu přijel zeť jeho Albrecht se swau manželkau, připrawil jej neduh jeho na lože. W málo dnech na to zemřel (9. Pros. 1437), kázaw prwé králownu Barboru strážiti, kterauž Albrecht po smrti jeho odwezl s sebau w zajetí do Budína. Tím spůsobem byly obmysly weliké strany, s wládau Sigmundowau nespokojené, na tu chwíli překaženy.

§. 60.

Král Albrecht.

Přijmutím Albrechta wéwody rakauského za krále, měla se koruna česká stát částí wětšího skupení zemí; neb krom dědičného wéwodstwí rakauského obdržel Albrecht po smrti Sigmunda také králowstwí uherské, a od kurfirstů zwolen byl zároweň za krále německého. Horliwější strana mezi přijímajícími pod obojí byla proto tím wíce na pozoru, aby země nebyla tím wywedena z posawádních práw swých a obyčejů.

Král Albreht poslal z Budína hned posly do Prahy, předkládaje stawům práwa swá ku koruně. Oldřich z Rosenberka a Menhart z Hradce spůsobili mu přiswědčení shromážděného sněmu, ku kterémuž i strana Ptačkowa přistaupila, wšak pilně stojíc o to, aby Albrecht napřed potwrdil swobody země, a přijal na sebe ty samé záwazky jako prwé Sigmund o dokonání kompaktat a stwrzení společného arcibiskupa nad celau zemí, kterýžby rozdáwal pod obojí spůsobau. Krom toho žádali, aby král připojil starší země swé dědičné ku koruně české, a aby králownu Barboru bez dalšího příkoří propustil na swobodu. Oldřich a Menhart slibowali wšecko, jen aby nabyli času; též král Albrecht potwrdil, co se na něm žádalo, krom připojení Rakaus ku koruně, o čemž dal odpowěd odkládawau. Ptaček, snaže se pilně jak o práwa země, tak také o zachowání pokoje, přiměl Bedřicha a stranu Táborskau k zanechání wálky domácí, kterau již byli započali. Naproti tomu strana Oldřichowa a Menhartowa neohlížela se na nic, než aby prowedla zwláštní swé zámysly. Z náwodu jejich byli od konšelů Pražských zjímáni wšichni znamenitější měšťané Pražští, kteří se s nimi nesrownáwali, a odwezeni jsau do zajetí na Karlštein (1438); král pak Albrecht propustil sice králownu Barboru, a wšak když mu napřed postaupiti musila wšecky zámky a panstwí swé, ježto měla w zemi uherské.

Násilnými těmito skutky rozhorleni, chystali se konečně Ptaček a přátelé jeho k odporu. Položiwše sobě společně se stranau Táborskau sněm na Mělnice, zwolili Kazimíra, bratra Wladislawa polského, za krále, a wyprawili hned poselstwí k němu, aby přijal korunu. Darmo wynasnažili se Oldřich a Menhart jiným po-

selstwím, aby jej od toho odwrátili. Král polský k žádosti strany Ptačkowy se naklonil, a slíbil wojenskau pomoc k uwedení bratra swého do králowstwí. Přitom při wšem neupustil Ptaček ještě od pokojného wyjednáwání s Albrechtem; ale král spoléhaje se na wojenskau moc z jiných zemí swých a pobádán od Oldřicha a Menharta, nepropůjčil žádostem jejich sluchu. Konečně přitáhl mocně do země, a korunowán od pánů sobě přichylných na králowstwí.

Nyní baúře dlauho se strojiwší wypukla. Král polský poslal přídržícím se bratra swého 6000 jízdných na pomoc. Ptaček obsadil Hradec Králowé a ostatní města wěnná i jiných wíce lidem swým, a opowěděl Albrechtowi a straně jeho nepřátelstwí. Králi přitáhli na pomoc Fridrich markrabě mišenský, Albrecht Brandenburský a páni rakauští a uherští s wojskem na počet dwakrát silnějším, než bylo Ptačkowo. Pánowé Albrechtowi protiwní položili se se wší mocí swau na Táboře a w pewném ležení opřeném o město. Albrecht jal se města a ležení dobýwati. S obau stran bojowalo se dlauho se stejným aučinkem, jedna druhé škodila téměř w každodenních šarwátkách na lidech i na wěcech; konečně po sedmi nedělích marně proležených, rozpustil Albrecht wojsko swé a wrátil se do Prahy.

Jak se strana Ptačkowa obáwala, nemajíc k Albrechtowi důwěru, tak swými skutky brzy dokázal, že mu plnění umluw učiněných před přijetím na králowstwí neleželo mnoho na srdci. Dle spůsobu zawedeného od Sigmunda ustanowil i on, aby administrátorowi, postawenému nad stranau pod obojí, druhá strana a jmenowitě kapitula Pražská podřízena nebyla. Brzy na to odebraw se do Wratislawě we Slez-

sku, ustanowil nad Čechy cízozemce za spráwce, totiž Oldřicha hraběte Cilského, bratra královny Barbory, později wšak, když jej wzal u podezření, jakoby chtěl sobě nakloniti Čechy, by jej prowolali za krále, odewzdal spráwu země na místě swém Oldřichowi a Menhartowi (1439.)

We Wratislawi jednal o pokoj s králem polským, jenž mezi tím nowé wojsko wyprawil ke wpádu do Slezska; a wšak jednání toto nedošlo hned žádaucího konce. Albrecht, nucen jinými záležitostmi k nawrácení se do Rakaus a dále do Uher, pokračowal w dalším smlauwání o pokoj tím pilněji, když mezitím wypukla mu wálka s Turky, proti kterýmž sám osobně wytáhl na pole. W Čechach učinily nyní strana Plačkowa a Táborská s pány strany protiwné příměří a usnesly se o společný sněm na Mělníce, kdež měli sporowé mezi nimi samými býti wyrownáni. Dříwe wšak než toto se stalo, přišla zpráwa o náhlé smrt, Albrechta. Umřelť na cestě do Budína, když se wracel z krátkého tažení proti Turkowi (1439 28. Říj.). Nedlauho předtím umřel w Čechách na mor práwě wypuklý také biskup Filibert Kostnický, a brzy po něm mistr Křištan, usazený administrator nad stranau pod obojí.

§. 67.

Čechy bez wlády, od smrti krále Albrechta až do dobytí Prahy od Jiřího z Poděbrad.

K mnohým těžkostem, w nichž země česká byla postawena, přišlo nyní nowé welmi škodliwé uprázdnění králowské stolice. Král Albrecht zanechal totiž jediného syna, jménem Ladislawa, kterýž ale

teprw čtwrtý měsíc po smrti jeho přišel na swět. Matka jeho králowna Alžběta nemohla se ubrániti weliké straně mezi stawy uherským, kteráž hned po smrti Albrechta zwolila za krále Wladislawa, krále polského. Strýc jeho Fridrich, wéwoda štyrský, jejž kurfirstowé po smrti Albrechta zwolili za krále Římského, z počátku málo se ho ujímal, pokud newiděl z toho zisku pro sebe. Strana páně Ptačkowa w Čechách, neuznawši posud ani Albrechta za krále, měla tím méně chuti čekat na dospělá leta Ladislawowa, poněwadž tak dlauhé ostawení země bez mocného wládaře nemohlo býti bez zmatků a škod nenabytých. Tím pak byla i strana protiwná, Oldřichowa a Menhartowa, za ten čas přinucená, od potomka Albrechtowa upustiti, nebo moc její nyní najednau klesla, nemajíc za sebau, jak posud, pomoci cizozemské.

Těžký tento staw wěcí přispěl z počátku k wětší smířliwosti stran a wůdců jejich. Oldřich a Ptaček, sešedše se spolu osobně w Hradci Jindřichowě, smluwili se o swolání sněmů obojích na stejný čas, strany Odřichowy a Menhartowy w Praze, Ptačkowy na Mělnice. Oba sněmowé spojili se wšak brzy w jedno shromáždění společné w Praze w kolleji Karlowě. Tu se smířily o wšecky posawadní rozepře, slíbili si společně státi o naplnění kompaktat i smluw na ně se wztahujících s císařem Sigmundem, jako jmenowitě o stwrzení Rokycany za arcibiskupa Pražského; a položili sněm na jiný čas k wolení nowého krále. Strana Oldřichowa upustila tím mlčky od hájení práw domu rakauského; strana Ptačkowa naproti tomu také od posawadního zwolence swého kralewice polského. Zápis welikého sněmu tohoto nazwán byl list mírný, poněwadž přední a hlawní

účel jeho bylo uwedení země w mír, jemuž z tolika stran hrozilo nebezpečenstwí (1440. 29. Led.)

Na delší čas nemohlo účelu tohoto owšem dosaženo býti bez zřízení aspoň prozatímního wládařstwí; a wšak tomu se tu chwíli obě strany nejwíce wyhýbaly, poněwadž sjednotiti se o spůsob sestawení jeho bylo jim nemožné. Z té příčiny rozpustili raději i nejwyšší saud zemský, nowě zřízený ondy od císaře Sigmunda, aby newypukly rozepře o jeho osazení, jmenowitě mezi stawem panským a rytířským. Nálezy těmito byla země opět zbawena wší austřední spráwy, jako prwé we wálce, ačkoliw nejwyšší auředníci, kteří byli za Albrechta, podrželi swá důstojenstwí i statky s nimi spojené. Tím spůsobem jmenowal se Menhart ze Hradce nejwyšším purkrabím Pražským, a držel w mocí swé hrad Pražský i Karlštein. Aby země nebyla docela odewzdána nepořádku a saukromým záštím, učinili si stawowé každého kraje pro sebe jistý prozatímní řád čili landfrid, zwoliwše w každém kraji heitmana, jenž s přidanau sobě raddau pečowal o hubení laupežníků a zhaubců zemských, porownání rozepří wzniklých mezi krajany a přetrhowání wšeliké moci, jíž se kdo dopustil proti druhému.

Čtyři krajowé: Kauřimský, Čáslawský, Chrudimský a Hradecký, položiwše sobě společný sjezd w Čáslawi, učinili mezi sebau jednotu, aby sobě we wšech těchto wěcech na wzájem byli nápomocni (1440. 17. Března.) Půwod této jednoty byl Hynce Ptaček, heitman kraje Kauřimského, jehož strany hlawně tyto čtyry kraje se přidržely. W kraji Boleslawském byl heitmanem statečný jeho pomocník Jiří z Kunštatu a z Poděbrad, syn Viktorina, jenž roku

1420 bojowal před Wyšehradem proti Sigmundowi, mladík teprw 20letý, a wšak wálečným uměním i politickým ostrowtipem již tehdáž proslulý. Menhart z Hradce byl heitmanem kraje Pražského, Oldřich z Rosenberka Bechynského (později Táborského); w Plzensku, od dáwna opanowaném od strany pod jednau, wędl sprawu Hynek Krušina ze Šwamberka. Táborská strana, tu i tam rozptýlena, w žádném kraji neměla přewahy.

Prozatímní tento staw bez wlády měl trwati do zwolení nowého krále na nejbližším sněmu w Praze; a wšak proti nadání těch, ježto jej zřídili, protáhl se na dlauhá leta, plná swízelí a zádaw, pod nimiž země we wšech potřebách swých čím dál tím wíce hynula.

Na sněmu držaném w Čerwnu r. 1440 usnesli se stawowé jednoswornĕ o zwolení Albrechta, wéwody baworského, za krále. Slawné poselstwí, w němž byli sami náčelníci stran, Ptaček, Oldřich i Menhart wzneslo naň podání a žádosti Čechů we městě Kúbě, kamž přijel jim w austrety. A wšak Albrecht, nedůwěřuje w síly swé, aby se w králowstwí tolika rozdílnými snahami zmítaném upewnil, wymluwil se z nepřijmutí podáwaného sobě důstojenstwí. Odtud naklonily se obě strany k uznání mladého Ladislawa za krále, o jehož práwa ku koruně matka jeho Alžběta po rozličných poslích se zasazowala; a wšak žádali od ní, aby s dítětem swým sama přijela do Čech, a ujala se spráwy země. Alžběta, wždy wíce tištěna od strany sobě protiwné w Uhřích, musila se ale konečně dáti pod ochranu lakomého strýce, Fridricha štyrského, kterýž zmocniw se Ladislawa a pokladů zanechaných od otce jeho Albrechta, ničímž

pohnauti se nedal, aby jej z moci swé propustil; neb obracel mezi tím panstwí a jmění jeho jako neupřímný poručník k wlastnímu užitku. Wšecko naléhání na něj od stawů českých, společně se stawy jiných korunních zemí, jakož slezskými, morawskými ano i pány rakauskymi, bylo nadarmo.

Čím déle zůstáwala země bez wládaře, tím wíce zmáhaly se wšeliké nepořádky. Landfridowé po krajích měli ustawičnau práci se stíháním zhaubců a laupežníků a přetrhowáním saukromých záští, k nimž příčiny se množily od posledního zastawení práw zemských. Mnohé twrze a zámky w rozličných krajích, slaužící za hnízda zlodějská, byly zbořeny; mnohé wálky proti rušitelům obecného míru pohybowaly i rozlehlejšími krajinami najednau. Nejzáhubnější z těchto byla wálka, kterau zdwihli čtyři krajowé jednoty Čáslawské proti panu Koldowi ze Žampachu; kterýž násilně se zmocniw zámku a města Náchoda, s blízkými i wzdálenějšími sausedy jak w Čechách tak we Slezsku, žil w ustawičných rozepřích a swárech, a pálil i hubil jich dědiny. Knížata a města slezská okolní, nemohauce snésti záhub od něho činěných, splatili mu konečně rownym na panstwích jeho. Landfrid Hradecký odpowěděl mu zároweň s nimi, i wytrhliť proti němu na pole Dětřich z Miletínka, heitman Hradecký, a Jiří Poděbradský s pomocí wojenskau od ostatních tří krajů sjednocených (1441). Dubenec a Černikowice, zámky Koldowy, byly dobyty, Skalice wypálena od Slezáků, konečně obleženi hradowé Richmburk a Náchod, na nichž spočíwala hlawní síla Koldowa. A wšak na zachowání jeho moci záleželo welice zbytkům bratrstwa Táborského, jichž on wedlé Bedřicha ze Strážnice byl nejpřed-

nější záštitau. Nemohauce pány jednoty Ptačkowy přímluwami odwrátiti od boje již započatého, wystaupili zřejmě co pomocníci Koldowi. Naproti tomu wytáhli čtyrem krajům na pomoc i Pražané, tak že wálka hrozila celau zemi potáhnauti do swého wíru. Konečně podal se Kolda na rozsudek přátelských umluwců, mezi nimi i mistra Rokycany, kterýmž zanechán byl w držení Náchoda až do budaucího krále.

Jako Kolda se sausedy swými we Slezsku, tak míwali i jiní pánowé a města saukromé rozepře a wálky netoliko s jinými obywateli králowstwí českého, nýbrž i přes hranice s cizozemci neb s obywateli jiných korunních zemí. Scházelť dokonce wšecko ústrojné spojení mezi králowstwím a zeměmi připojenými, a rowněž nebylo žádného spořádaného spůsobu jednání s cizozemím krom poselstwími od sněmu. Bujný wálečný duch, který ještě dlauho po skonání weliké wálky se Sigmundem wládl wšemi třídami národu, pudil mnohé Čechy k aučastenstwí w bojích cizích knížat a národů za žold. Tak bojowaly zástupy žoldnéřů českých pod zkušenými wůdci swými w rozličných wálkách mezi německými knížaty, w Polsku, w Uhřích a jiných wzdálených končinách. Mezi wůdci najatých zástupů takowých proslul nad jiné Jan Jiskra z Brandýsa, statečný zastawatel práw mladého Ladislawa w Uhřích, ježto zatím jiní wůdcowé čeští s jinými zástupy bojowali we službě Wladislawa, krále polského, jeho protiwníka.

Jak nespořádaný byl staw wěcí zemských, tak zůstáwaly i církewní wěci wždy we stejném zmatku, který, čím déle trwal, tím škodliwější jewil následky. Kněží Pražští, po smrti mistra Křištana z Prachatic, zwolili sobě za starší čili administratory Jana z Pří-

brami a Prokopa z Plzně (1439), kteříž ale nenašli poslušenstwí než potud, pokud sáhala moc strany Menhartowy. Strana Ptačkowa přídržela se Rokycany, jakožto již zwoleného arcibiskupa; čtyři krajowé sjednocení na sjezdu Čáslawském prohlásili jej zwláštním usnešením (1441) za nejwyššího úředníka w duchowním práwě we swých krajinách, a duchowenstwo krajů těchto slíbilo mu následkem toho poslušenstwí na slawné synodě téhož roku držané w Hoře Kutné. Dogmatická rozepře mezi Příbramem a Englišem roku 1426 začatá, wzrostla takto až we skutečné rozdělení kněžstwa pod obojí na dwojí poslušenstwí.

Strana Příbramowa dělila se od Rokycanowy hlawně w tom, že nestála o doplnění kompaktat dle umluw učiněných s císařem Sigmundem, nýbrž spokojiti se chtěla s tím, co koncilium Bazilejské samo již powolilo; také owšem nestála o stwrzení Rokycany za arcibiskupa, pokládajíc zwolení jeho za neplatné, protože nekanonické. W tom kuse srownáwal se Příbram úplně s Pražskau kapitulau; a wšak nadarmo snažil se o úplné srownání s ní na základě kompaktat. Kapitula držela se jich jen potud, pokud byly k jejímu prospěchu, hájíc swobodu jimi propuštěnau toliko pro sebe, jiným ale ji zabraňujíc. Příbram a jiní někteří přátelé jeho stáli ostatně o prowedení kompaktat dle rozumu swého upřímně; mezi kněžstwem jejich ale bylo mnoho obojetných, kteříby rádi byli zanechali strany swé, kdyby toho pro lid byli směli učiniti. Strana pod jednau, na počet o mnoho slabší, užíwala jich za nástroj k oslabowání swých protiwníků.

W největší nesnáze přicházela strana pod obojí wždy wětším nedostatkem kněží; nebo po smrti Filiberta biskupa Kostnického neměla zase nikoho, kdoby

swětil žáky její. Okolní biskupowé, k nimž se obraceli pro swěcení, nechtěli jim ho udělowati, leč pod wýmínkau, aby zapřeli přijímání pod obojí, což stáwalo se nejwíce z náwodu Pražské kapituly. Nedostatkem kněží wymlauwali se pak pánowé strany pod jednau, když proti umluwám s císařem Sigmundem usazowali kněží rozdáwající pod jednau spůsobau na fary, patřící straně pod obojí. Z nedostatku kněží pocházelo, že často i neswěcení ujímali se auřadu kněžského. Také poněwadž nebylo mocného arcibiskupa, byla welká nesjednocenost w řádech kostelních; mnozí kněží wytrhowali se z pořádku umluweného prwé s Filibertem, a jedni ty, druzí jiné obřady opomíjeli neb zachowáwali. Strana pod obojí, sama w sobě nesjednocena, mohla tím méně docíliti obrácení Táborů, o kteréž se zwláště Rokycana pokaušel horliwě.

Jako swětskému řádu w zemi uprázdněním králowské stolice, tak naskytla se uwedení řádu we wěcech církewních nowá překážka brzy po smrti krále Albrechta wzniknutím nowé dwojice papežské. Rozepře mezi konciliem Basilejským a papežem Eugeniem došla tak daleko, že koncilium prohlásilo Eugenia za zbawena jeho důstojenstwí, a zwolilo proti němu jiného papeže, jménem Felixe V (1439). Eugen i Felix starali se swými poselstwími o přitažení Čechů k straně swé; strana pod obojí nechtěla wšak žádnému slíbiti poslušenstwí, pokudby nestwrdil kompaktat; kapitula pak Pražská držela se příkladu wětší části říše, jakož i samého krále Římského, kterýž od zwolení Felixe zachowáwal neobojetnost mezi papeži. Felix V, zwolený od koncilia Basilejského, chtěl w Čechách moc swau papežskau dokázati i skutkem. Udělil bez ohledu na zwolení Rokycany arcibiskupstwí Pražské jakémus

Mikuláši, řečenému od Řebříků, osobě w zemi dosti neznámé, jehož usilowání wšak, aby se w úřad sobě udělený uwázal, zůstalo bez aučinku jak při kapitule, tak při straně Příbramowě a universitě (1441).

Že jednání o stwrzení kompaktat a arcibiskupa zwoleného, jakož i o uwedení Ladislawa neb wůbec zřízení pewné správy w zemi tak zdlauhawě a nezdařile se wedlo, mělo swau příčinu krom wšech těchto zewnějších překážek na mnoze také w neupřímném chowání strany Oldřichowy a Menhartowy, a jmenowitě Oldřicha z Rosenberka samého. Moc rodu jeho, již před Husitskau wálkau wětší než kteréhokoli jiného panského rodu w zemi, wzrostla za jeho wládařstwí pobráním statků duchowních, zápisy od krále Sigmunda k. p. i na staroslawný králowský hrad Zwikow, a jinými spůsoby tehdáž obyčejnými w takowé míře, že sauwěké upomínala na někdejší moc a pýchu Wršowců. Oldřich, moha swau wlastní silau odolati každému saukromému nepříteli, staral se málo o uwedení země w řád, pod nímžby slabý nalezl ochrany proti silnému; a wíce než na obecném dobrém, které mu na srdce kladl Ptaček se swými přátely, záleželo mu na přízni s králem Fridrichem, s mocnými kardinály při dwoře Římském a jinými wznešenými známostmi, které powznášely lesk domu jeho. Ty a takowé ohledy jediné řídili jeho chowání w zemských záležitostech. Slibowati a neplniti, zapisowati se k uzawřením obecným a pod rukou je rušiti, se wším odkládati, pokud trpěliwost protiwníků na nejwýš snášela, byly prostředky, jimiž osobní této politice swé uměl získati průchod, a w užíwání kterých wšecka strana přijímajících pod jednou i také strana Menhartowa slepě jej následowala.

Trpěliwost strany protiwné nebyla wšak bez konce. Po tříletých průtazích a odkladech, widauc wěc swau wždy wíce hynauti, nechtěla se déle spokojowati zápisy a sliby, nýbrž nalehala ostřeji než posawád na přistaupení ke skutkům. Oldřich z Rosenberka hledal wždy útočiště w odkládání; nepřicházelť ke sněmům zemským pod rozličnými wýmluwami, aby i jiné od nich odrážel, a tím zmenšowal wážnost jejich. Mezitím umřela králowna Alžběta (1442), a osud mladého Ladislawa stál již docela w rukau krále Fridricha. Tu se podařilo Ptačkowi, pohnauti aspoň stranu Menhartowu, i bez Oldřicha, ke společnému sebrání na sněmu w Praze (1443), kdež uzawřeno wyprawiti poselstwí k Fridrichowi s určitau žádostí, aby jim Ladislawa wydal do králowstwí českého, s pohrůžkau, že sice přinuceni budau, jiným králem se opatřiti. Fridrich omlauwal newydání Ladislawa mladým wěkem jeho a jinými příčinami, činil wšak poslům naději, že se sám odebeře do Prahy a w správu země se uwáže; také we jménu Ladislawa potwrdil wšecka práwa a swobody zemské, kompaktata i umluwy s císařem Sigmundem. Když wšak stawowé dále u něho pracowali, aby slowu swému dostál, wymlauwal se, že pro mnohé práce hned přijíti do Prahy nemůže, aby si zatím správu poctiwau zřídili, a jinými spůsoby nekonečnými.

Mezi dálším jednáním o této wěci umřel pan Ptaček na zámku swém w Ratajích, do dne smrti swé nepřestaw pracowati o upokojení země (1444). Na jeho místě zwolil kraj Kauřimský pana Jiřího z Poděbrad, tehdáž 24letého, za swého heitmana. Odtud byl on hlawau strany swé, a počal s důrazem potud neobyčejným jednati wěci její. Spůsobením jeho

sjely se obě strany opět, jako ondy po smrti Albrechta každá pro sebe na sněm, strana Poděbradská w Nimburce, strana Oldřichowa i Menhartowa w Praze; neb již znamenal Oldřich, žeby mu wyhýbání nadél nestačilo. Po delším jednání, we kterémž Poděbradští wytýkali straně protiwné, čím jim ze slibů listem mírným učiněných wystaupila, sešli se oba sněmowé w jeden we Brodě českém, i slíbili si znowa zachowáwati kompaktata a list mírný, stáli o wydání sobě Ladislawa a o stwrzení Rokycany za arcibiskupa. Oldřich z Rosenberka nemyslil i tu na splnění slibů; a wšak setkal se brzy s popudy mocnějšími. Čtyři krajowé jednoty Čáslawské, položiwše si sjezd w Hoře Kutné, uložili společně Jiřímu Poděbradskému, aby se o splnění umluw Brodských staral we jménu jejich (1445). Jiří Poděbradský počal nyní jednati tak, že se strana protiwná obáwati musila branného powstání. Položen byl nowý sněm společný w Pelhřimowě (1446), kdež konečně usnesli se o wyprawení poselstwí ku králi Fridrichowi, aby jim Ladislawa wydal w roce; pokud by ho w zemi nebylo, měl zwolen býti mocný správce zemský, kterýžby obsadil úřady zemské, uwázal se w důchody králowské, a jiná wšecka práwa wykonáwal na místě králowě; jiné poselstwí mělo wypraweno býti ku papeži Římskému neb jinam, kdežby bylo potřebí, aby wymohlo stwrzení kompaktat a arcibiskupa.

Obojí poselstwí zwoleno na sněmu ještě téhož roku držaném w Praze o sw. Martině. O zwolení správce nebylo wšak možné dosáhnauti sjednocení, překážela ť netoliko žárliwost mezi stranami, ale i mezi stawy; jmenowitě obáwal se staw městský, aby neutrpěl na swých práwích a swobodách, kdyžby

osoba stawu panského wykonáwala práwa králowská, i musila wěc tato konečně odložena býti na sněm budaucí. Menhart, Oldřich i wšichni jiní páni strany pod jednau přitiskli pečeti swé k listu danému poslům ku papeži; toliko kapitula Pražská swoliti ku poselstwí nechtěla. Nicméně nadála se strana pod obojí od poselstwí toho nějakého aučinku; neb opět byl poslal papež Eugen laskawé listy do Čech, žádaje, aby přistaupili k jeho poslušenstwí. A wšak dříw než se poslowé wydali na cestu, wyprawili pánowé strany pod jednau společně s kapitulau tajného posla s listy swými do Říma, aby Rokycana bez ohledu na jejich weřejné swolení stwrzen za arcibiskupa nebyl (1447.) Také ačkoliw dle sněmowního usnešení Eugen prwé za papeže uznán neměl býti, pokud by nestwrdil kompaktata, nicméně Oldřich nawedl pány pod jednau i některé pod obojí, jakož i kapitulu Pražskau a universitu opanowanau od strany Příbramowy, že od sebe samých poslali listy přiznáwací k Eugeniowi. Listowé tito byli papeži odewzdáni we jménu králowstwí českého skrze Prokopa z Rabšteina, rodilého Čecha, který w též záležitosti konal poselstwí od krále Fridricha Římského. Neb král Fridrich a spůsobením jeho celá říše uznala konečně Eugenia za prawého papeže, čímž wítězstwí jeho nad Felixem a nad koncilicm Basilejským bylo dowršeno.

Eugenius přijal slawné ohlášení poslů od krále Římského již na smrtelném loži, a málo dní na to zemřel (1447.) Za nástupce jeho zwolen byl Mikuláš V, osobní přítel Oldřicha z Rosenberka, jejž byl předešlého roku co legat nawštíwil na zámku jeho Krumlowském.

Nowý papež nemeškal pány, kteří se sami od sebe přiznali k poslušenstwí Eugenia, tím wíce k sobě nakloniti listy laskawými, jakýmiž i kapitule Pražské, ano i universitě oznámil swé zwolení. Uzawřel také wyprawiti legata do Čech, aby ním králowstwí české skutečně uwedl sobě w poslušnost. K němu přišli konečně poslowé od sněmu českého wyslaní o potwrzení kompaktat a Rokycany za arcibiskupa. Pan Oldřich a přátelé jeho wěděli již prwé od Prokopa z Rabšteina, že žádost jejich wyslyšena nebude. Dwůr papežský powznešen wítězstwím swým nad konciliem a nad oprawami od něho žádanými, daufal zwítěziti i nad odporem w Čechách bez uznání umluw od koncilia s Čechy učiněných. Poslowé čeští potkali se u kardinalů s nejjizliwějšími útoky proti kompaktatům i proti osobě Rokycany. Od papeže dostali odpowěd, že pošle legata swého do Čech, kterýž má spatřiti staw wíry w zemi, a dle toho o jejich žádostech rozhodnauti.

Nic šťastněji nedařilo se s poselstwím wypraweným k Fridrichowi. Král hleděl toliko odkladů, i položil tedy stawům českým rok do Widně ke dni sw. Michala (1447.) Před tím dnem, když se stawowé sešli na sněm do Jindřichowa Hradce, aby odtud poselstwí ku králi wyprawili, přišli nenadále poslowé od Fridricha, mezi nimiž Prokop z Rabšteina. Wyřizowali, že se král dowídá, že chtí poselstwím k němu jednati o wydání Ladislawa do Čech; což jestli tak jest, žeby cesta jejich byla daremná; než toliko o spůsobu zřízení prozatímní správy zemské chtíli s ním radu wzíti, že se jim rád chce w tom propůjčiti. Widauce se znowu tak urážliwým spůsobem w naději swé sklamány, neměli stawowé na ten

čas jiného prostředku proti králi, než že weřejným ohlášením ke wšem okolním knížatům žalowali na křiwdu sobě od něho učiněnau. Strana Poděbradská wšak práwem se domníwajíc, že Oldřich a Menhart i w této wěci jinák se zachowali tajně než weřejně, nemínila déle snášeti jejich podskoků, i uzawřela sebrati wojsko a připrawiti se k činům rozhodným.

Poslední naděje spočíwala ještě na příchodu legata papežského do Čech, kterýž se toho času již zdržowal we Wídni. Byl to Jan z Karvaial, kardinal od sw. Anděla. Prwního Kwětna roku 1448 přijel konečně do Prahy, a přijat se sláwau newídanau, jako ten, kterýž měl konečně přinésti řád a jednotu do církwe české. I toto očekáwání bylo wšak klamné. Legat poohlédnuw se, co potřebí, aby seznal staw wěcí, widěl brzo, že toho, co si stolice apoštolská přála, dosíci nelze; to pak, čeho si Čechowé žádali, nebyl účel jeho cesty. Arcibiskupa, prawil, že potwrditi nemůže, pokudby nebyly nawráceny statky arcibiskupské; kompaktata dal si prwé ukázati, jakožto umluwy stolici apoštolské docela neznámé; potom projewil se, že k stwrzení jich nemá moci. Ták se jednání s ním skončilo bez pořízení, a slaužilo toliko k rozhořčení lidu, pro kterýž legat sotwa bez ublížení ujel z Prahy, hájen branným lidem pana Oldřicha z Rosenberka.

Přičiněním Menharta z Hradce uzawřeno bylo, ještě jedno poselstwí wyprawiti za legatem do Wídně a jednati s ním i zároweň s králem Fridrichem. Strana Poděbradská nechtěla se wšak aučastenstwím při tom zaneprázdňowati, a zanechala poselstwí panu Oldřichowi z Rosenberka samému, neweřic již w žádný z toho užitek. Čtyři krajowé jednoty Čáslaw-

ské položili si bez meškání sněm do Hory Kutné. Tu zwolili Jiřího z Poděbrad za nejwyššího heitmana wšech čtyr krajů, a jali se wojsko sbírati. Prawili, že potáhnau proti Fridrichowi, knížeti saskému, kterýž se zmocnil zámku Hoyerswerdu, patřícímu České koruně. Strana Menhartowa dobře rozuměla, že jiný jest úmysl mocné wýprawy; wšak moc její, tak dlauho wšem úmyslům strany protiwné wzdorowawši, byla nyní již takořka zničena. Jednání s legatem otewřelo konečně oči wšem přijímajícím pod obojí, že obojetné chowání této strany wěci jejich neprospělo. Wůdcowé její widěli se nenadále od obecného mínění lidu opuštěny; we hlawním městě přídrželi se jich sotwa konšelé a někteří jiní auředníci a starší obce; darmo stawěli se nyní horliwějšími pro kompaktata a přijímání pod obojí, než byli po wšecka ta léta; neb nikdo jim newěřil.

Tento staw wěcí we hlawním městě dobře znaje, přitáhl Jiří Poděbradský s wojskem swým od Kutné Hory ku Praze. Jiné wojsko stálo u Laun pod panem Alšem Holickým ze Šternberka. W noci na 3. Září udeřil Jiří Poděbradský na Wyšehrad a na Karlow, a nenalez téměř žádného odporu wtrhnul se wší mocí swau do města. Protiwníci jeho překwapeni, mezi nimi Pešík z Kunwaldu a Pawel Detřichowic, mocní purkmistrowé Starého a Nowého Města od času císaře Sigmunda, utekli se spěchem welikým. Menhart z Hradce byl jat a wsazen do wězení na Poděbradech. Též kněží, kteří se pronewěřili přijímaní pod obojí, opustili fary swé a dali se na útěk. Jiří Poděbradský, přijat od lidu jako oswoboditel, uwedl Rokycanu na faru jeho w Týně, a odewzdal mu správu duchowenstwa wší strany pod obojí, smělým skutkem jeho zase sjedno-

cené. Zdenka Konopištského ze Šternberka usadil na místě Menhartowě za nejwyššího purkrabí Pražského; sám pak počínal si jako mocný správce zemský, po kterém země tak dlauhé časy nadarmo taužila.

§. 62.

Jiří Poděbradský a Jednota Strakonická.

Dobytím Prahy od Jiřího z Poděbrad dosáhla strana přijímajících pod obojí přewahy w zemi, kteráž jí, jakožto wětšině národu, práwem náležela. Jiří Poděbradský neopomenul od té chwíle ničeho, aby přewahy této užil k uwedení země w řád a pokoj, jakž naproti tomu strana pod jednau nezanechala hned wšechněch pokusů, aby ztracené moci zase nabyla.

Oldřich ze Hradce, syn Menhartůw, zdwihl se první proti Jiřímu pro oswobození otce swého. Žádalť ho nejprwé od sebe, potom i s přímluwau císaře Fridricha, aby Menharta propustil z wězení. Jiří Poděbradský stál wšak na tom, aby byl držán obecný sněm, již prwé ustanowený na den sw. Šimona a Judy (28. Října), a wyzýwal jmenowitě pana Oldřicha z Rosenberka, aby k tomu sněmu přišel, a wyřídil odpowěď na poselstwí swé od krále Fridricha. Na tom sněmu chtěl přednésti žalobu proti Menhartowi, a podwoliti se rozsudku sněmownímu. Oldřich z Rosenberka nechtěl wšak ke sněmu přijíti, předstíraje, že jemu Praha, místo k sněmu určené, není dost bezpečná. Mezitím sbíral Oldřich ze Hradce brannau moc proti Jiřímu; Oldřich z Rosenberka a jiní páni strany pod jednou slibili mu pomoc; ano k wětší posile swé neštítili se spolku nepřirozeného s Bedři-

chem Strážnickým, Koldau a jinými wůdci Táborskými, jimž opanowání země od strany pod oboji neméně než jim bylo protiwné.

Ještě téhož roku wypukla domácí wálka a zůřila w rozličných krajinách země, nejdiwěji w okolí Kolína, kdež Bedřich ze Strážnice hubil sausední statky pana Jiřího z Poděbrad a přátel jeho. Nicméně byl Bedřich prwní přinucen uzawříti příměří, což po něm i druzí jednotníci učinili. Držán byl sjezd obau stran w Pelhřimowě, kterýž ale newedl k smíření (1449). Nebo Oldřich z Hradce žádal, aby otec jeho byl bez dálšího jednání sněmowního propuštěn, w úřad swůj nejwyššího purkrabství nawrácen, Praha zase w moc jeho dána, wůbec wšecko w předešlý staw uwedeno. Oldřich z Rosenberka jej w tom podporowal, jednaje mezitím o pomoc od krále Fridricha, jakož i od Fridricha knížete saského, s nímž Jiří Poděbradský po dobytí Prahy wálku byl započal. Menhart držán mezitím na Poděbradech w zajetí, ač slušně a šetrně chowán byl, roznemohl se. Jiří dal se tím konečně pohnauti a propustil jej na záwazek, že kdykoliw by od něho obeslán byl, zase se dostawí. A wšak Menhart, ubíraje se z Poděbrad na Karlštein, zachwácen byl nemocí, i umřel tři dni na to w Říčanech.

Z příhody té wzali si nepřátelé Jiřího příčinu k obwiňowání, že Menharta otráwil, mínice jej tím přiwésti w zlau powěst u lidu. Hned na to sebrali se konečně na sjezd we Strakonicích, a učinili mezi sebau jednotu, aby sobě wespolek byli nápomocní k nabytí předešlé moci w zemi (1449. 8 Un.) Tedy wypukla wálka z nowu, a wedena týmž spůsobem jako předešle. Strana Jiřího Poděbradského udeřila nejmocněji na Koldu w kraji Hradeckém, a přinu-

tila jej ku příměří; potom táhli ke hradu Kostelci nad Sázawau, jejž držel Kuneš Rozkoš, jeden ze společníků jednoty Strakonické. Bedřich ze Strážnice škodil sice Poděbradským jako předešle ze zámku swého w Kolíně; nicméně pocítila jednota brzy slabost sil swých, a dala se w nowé jednání o pokoj. Uzawřeno bylo příměří na rok, a umluweno, aby byl držán sněm walný stawů českých, morawských, slezských i lužicských w Jíhlawě, na němž by se jednalo o konečné narownání mezi stranami i také o obecné potřeby králowstwí a zemí přiwtělených. Narownání mezi stranami mělo do té doby namluweno býti čtyrmi přátelskými umluwci, mezi nimiž ze strany Strakonické přední byl Oldřich z Rosenberka, ze strany Jiřího Aleš Holický ze Šternberka.

A wšak schwálními průtahy Oldřichowými zmařil se aučinek i tohoto jednání. Wýpowěd mezi stranami ani na sněmu Jíhlawském se nestala, a bez narownání rozepře saukromé nedařily se i obecné wěci se žádaucím prospěchem. Na žádost stawů wypravil i král Fridrich posly swé do Jíhlawy, s nimiž jednáno bylo o wydání Ladislawa, bez konce jak obyčejně. Fridrich, jinak o králowstwí české se nestaraje, byl si nicméně dowolil na místě sirotka swého činiti rozličné zápisy na některé části země w Lužici a Slezsku, jmenowitě témuž knížeti Fridrichowi saskému, který již jinde se pokaušel o zkrácení české koruny. I proti tomu strana pana Jiřího Poděbradského na sněmu Jíhlawském se ozwala; strana pak Oldřicha z Rosenberka jednala podtají znowu o získání sobě pomoci tohoto knížete.

Po mnohých průtazích, kterých Oldřich z Rosenberka užil k nabytí času, sjeli se konečně obě

strany w Pelhřimowě. Prostředníci, nemohše se posud o wýpowěd srownati, nawrhowali nowé prodlaužení příměří na rok; a wšak Oldřich stál na tom, aby w příměří toto pojat byl také Fridrich saský, jinak starší mišenský. K tomu když Jiří přistaupiti nechtěl, začala se wálka potřetí (1450.)

Jiří Poděbradský oblehl Buštěhrad, zámek Jindřicha Kolowratského. Zatím Zděnek Konopištský dobyl hradu Kostelce nad Sázawau, a landfrid Hradecký statečně wálel s Koldau na statcích jeho. Jednotníci Strakoničtí strhli hlawní moc swau za Rokycany w kraji Plzenském. Zde očekáwali dle umluwy swé s Fridrichem mišenským, ažby on wtrhnul přes hranice do země. Ale Jiří o ůmluwách jejich přezwěděw, byl již učinil spolek s Wilémem, knížetem durynským čili mladším mišenským, jakož i s markrabím Brandenburským, kteříž wtrhše do země Fridrichowy, tažení jeho do Čech tím překazili. Jiří, spatřiw příhodnau dobu, obrátil se nyní se wší mocí swau k Rokycanům, chtěje bitwu swésti. Tu kleslo jednotníkům srdce, i poddali se znowu na prostředníky a na wýrok sněmu, kterýž držán měl býti w Praze o sw. Kateřině. Do toho času uzawřeno bylo příměří s wýslowným doložením, že w ně Fridrich kníže saské potažen není. Následkem toho wtrhnul Jiří ještě téhož roku do Míšně na pomoc swým spojencům; protáhl zemi od Perna až ke Drážďanům, dobyl Gerowa srdnatým útokem, a popleniw zemi od jednoho konce ke druhému, pokáral knížete dostatečně za wšecko předešlé nepřátelstwí.

Na sněmě Swatokateřinském stala se konečně wýpowěd o wšecky saukromé rozepře mezi stranami, a prohlášen pokoj po wší zemi (1451). Opět wypra-

weno jest poselstwí ku králi Římskému o wydání Ladislawa, a obnowen nález sněmu Pelhřimowského od r. 1446 o powolení mimořádné berně k slušnému zřízení dworu králowského, a k wyplacení některých statků korunních; zároweň wšak také znowu uzawřeno, aby do plnoletí mladého krále zwolen byl mocný spráwce zemský s raddau sobě přidanau, kterýžby se toliko w důležitých wěcech utíkal ke Fridrichowi, jakožto poručníku králowu. Poselstwí k Fridrichowi wrátilo se s nowým odkladem. Wyžádalť si král času na rozmyšlenau, a slíbil dáti konečnau odpowěd na příštím sněmu českém, kterýž položen byl do Benešowa. K tomu sněmu wyprawil od sebe poselstwí, w jehož čele byl Aeneáš Sylvius, papežský legat. Dlauhé řeči jeho krátký smysl byl, poněwadž stawowé již dwanáct let čekali na wydání mladého krále, aby ještě „něco málo“ trpěliwosti měli, totiž až do dospělých let Ladislawowých. Po tolikerém zmaření swých nadějí zanechali stawowé dalšího usilowání, aby Fridricha k žádosti swé naklonili; tím stáleji ale naléhala strana pod obojí na to, aby konečně přistaupeno bylo k zwolení spráwce zemského. Ustanowen k tomu sněm w Praze o sw. Jiří r. 1452. Strana Oldřichowa pokusila se ještě jednau o zmaření žádostí wětšiny národu, nedawši se ke sněmu tomu nalezti. A wšak strana pod obojí nedala se tím másti we swém úmyslu, a zwolila sněmowně Jiřího z Kunštatu a z Poděbrad za spráwce zemského. Wšichni, kdožby se nálezu tomuto sněmownímu chtěli protiwiti, wyhlášeni jsau za rušitele míru zemského.

Uzawřením tímto proměnila se náhle posawadní politika obau stran w ohledu na Ladislawa. Páni a města strany pod jednau, widauce spráwu země w

rukau swých protiwníků, počali se nyní se swé strany zasazowati o jeho wydání, daufajíce ho užíti za nástroj k nabytí stracené moci swé. O wybawení Ladislawa z moci Fridrichowy pokaušeli se již od wíce let také stawowé rakauští. Nemohauce úmyslu swého dosáhnauti po dobrém, umínili si konečně sáhnauti ke zbraní, a spolčili se k tomu cíli také se stawy uherskými. W čele předsewzetí toho stál Oldřich hrabě Cilský z Rosenberka, a jiní pánowé strany pod jednau, rozmrzewše se na Fridricha, že jim w čas potřeby neučinil tak wýdatné pomoci, jak oni se nadáli, wstaupili do téhož spolku proti němu, a odkládali zatím s uznáním Jiřího Poděbradského za spráwce, w čemž i strana Táborská, jmenowitě Tábor město, jakož i jiných králowských měst wíce, je následowalo.

W Srpnu léta 1452 wtrhnul Jindřich z Rosenberka, syn Oldřichůw, se znamenitau mocí wojenskau do Rakaus pánům rakauským na pomoc, kteříž po celé zemi se zdwihli, zámků od Fridricha obsazených dobýwali, wojska jeho poráželi, konečně sesílení též pomocí uherskau oblehli krále w Nowém městě za Wídni, kdež držel Ladislawa w moci swé. Jiřího z Poděbrad nezůstal wšak úmysl strany Rosenberské při této wyprawě tajný. Nechtěje čekati, ažby se Cilský a Eicinger odwděčili Jindřichowi z Rosenberka podobnau pomocí w Čechách, jakau on se jim propůjčil w Rakausích, sebral pole a wytrhnul proti pánům a městům, kteří ho posud neuznali za spráwce. Nejprwé uhodil na Tábor, jehož měšťané, welkau ztrátu utrpěwše w předešlé wálce, stojíce na straně jednoty Strakonické, spoléhali se nejwíce na blízkau pomoc Oldřicha z Rosenberka. Oldřich wšak očekáwaje ještě na zpráwy od syna swého z Rakaus, wá-

hal tak dlauho, až se Táborští téměř bez wýmínek musili poddati (1452. 1 Září.) Wzdání jejich mělo za následek uwedení Pražských kostelních řádů na místo Táborských posawád we městě zachowaných; a náboženstwí někdejšího bratrstwa Táborského ztratilo tím téměř poslední swůj útulek. Od Tábora táhl Jiří ke Hluboké, kterýž zámek držel Jan Popel z Lobkowic. Tu teprw strojil se Oldřich k odporu, wešed s lidem swým do Budějowic měšťanům na pomoc. Hluboká wzdala se wšak we krátké chwíli, a již stál Jiří před Budějowici s celým wojskem swým. Nemoha moci jeho odolati, wzdal se i Oldřich a uznal jej za sprawce zemského we jménu swém i jiných pánů a měst katolických, jmenowitě i kraje Plzenského. Po té wzdaly se Písek (8. Září.) Klatowy, Domažlice, Sušice, Žatec a Launy beze wšeho odporu.

§. 63.

Král Ladislaw.

Co se toto w Čechách dálo, mezitím Rakušané a Uhři s pomocným sborem Jindřicha Rosenberského sklíčili císaře Fridricha na Nowém městě, tak že se musil wzdáti a Ladislawa jim wydati (1452. 24. Srp.) W jeho jméně wládl nyní w Rakausích Oldřich kníže Cilské. Prospěch, jejž strana pod jednau w Čechách od wítězstwí tohoto pro sebe očekáwala, byl ale již zmařen důrazným wystaupením Jiřího z Poděbrad, kterýž nyní, co spráwce zemský činil přiměřené kroky, aby Ladislaw z Wídně do Čech přijel a w králowstwí skutečně se uwázal. Odebraw se nejprwé s jinými slawnými posly osobně do Wídně, ustanowil se s Oldřichem Cilským o sjezd se stawy českými we

28

Znojmě. Tu umluweny jsau wýmínky, pod kterými měl Ladislaw přijat býti za woleného krále českého. Slíbilť zachowati kompaktata a umluwy s císařem Sigmundem učiněné, jakož i wšecka jiná práwa a swobody země české, a míti králowské sídlo swé w Praze. Stawowé čeští wyjeli mu naproti do Jíhlawy, kdež přijali jej za krále. Na pomezí českém učinil přísahu na zdržení umluw těchto; načež weden jest do Prahy, a slawně korunowán (1454.) Do jeho let dospělých zůstal Jiří Poděbradský spráwcem zemským, jak předešle.

We jménu mladého krále osadil Jiří wšechny úřady zemské, jakož i nejwyšší saud zemský dle starodáwního obyčeje. Berně na sněmu o sw. Kateřině roku 1451 swolená, byla nyní wybrána a obrácena k účelu tehdáž určenému; jiné nálezy sněmowní staly se ku přetržení rozličných nepořádků a nejistot jak w držení jmění tak i we spráwě důchodů králowských. We wšelikém ohledu jewilo se dobrodiní maudré a silné wlády, jíž země tak dlauhý čas pohřešowala.

Ladislaw zdržel se po příjezdu swém do Prahy wíc než třináct měsíců w králowstwí českém. Potom jel s ním Jiří Poděbradský do Wratislawě, kdež přijal přísahu od knížat a měst slezských (1454). Ladislaw odjel odtud do Rakaus a do Uher, a wíc než dwě léta strávil w zemích těchto, jejichž záležitosti byly neméně než před tím české zmateny a zapleteny. Záhy jewil se při mladém králi neobyčejný důwtip, a wšak také mnohé wlastnosti panowníka swéhlawého a zchytralého. Strana pod obojí nemile snášela wětší laskawost, kterau ukazowal kanowníkům Pražským než kněžím podáwajícím pod obojí

spůsobau, a wšak těšila se nadějí, že podobné náklonnosti, pocházející ze spůsobu jeho wychowání, časem pominau.

Pokoj w zemi snahau Jiřího Poděbradského uwedený, porušen byl za nepřítomnosti Ladislawa jen zpupností Jana Koldy, kterémuž dle wýpowědi roku 1441, mezi ním a landfridem Hradeckým učiněné, nastáwal po dosednutí krále na trůn saud o panstwí Nachodské. Kolda protiwil se práwu zemskému, jímž statku toho byl odsauzen, mocí zbraně. Tu wytáhl Jiří Poděbradský osobně proti němu, a oblehl jedním dnem zámky jeho Náchod, Černikowice i Richemberk. Wšechny tři w krátké době byly dobyty a zbořeny, a welikým škodám a laupežem w zemi, jimž on po celý čas žiwobytí swého odwyknauti nechtěl, tudy konečně meze uloženy (1457.)

Králi Ladislawowi byla mezitím ustanowena newěsta, Marketa dcera krále francauského, i jednalo se mezi stawy rozdílných zemí jeho o místo ke swatbě. Dle umluw, pod nimiž přijat byl Ladislaw za krále českého, stál Jiří Poděbradský úsilně o to, aby swatba slawena byla w Praze, jakožto ustanoweném sídle králowském. Konečně král swolil, a slawné poselstwí z Čech a druhých korunních zemí wydalo se na cestu do Francauz, aby newěstu přiwezlo do Prahy. Ladislaw přijel a přijat byl s radostí a sláwau welikau, jsa tehdáž jinoch ne zcela 18letý. W málo nedělích wšak po swém příjezdu upadl nenadále w nemoc morowau, která we dwau dnech učinila konec jeho žiwotu (1457. 23. Listopadu.)

§. 64.

Král Jiří.

Smutná tato příhoda bylaby o několik let dříwe přeplnila míru nepořádků a zmatků, jimiž byla země rozerwána. Nyní wšak bděl nad obecným dobrým muž mocný, který ani z této příhody nedal wzniknauti nowým nepokojům; a národ ke wděčnosti jemu zawázaný, swěřil mu i dálší řízení swých osudů. Stawowé kralowstwí českého, položiwše sobě sněm na radnici Staroměstské w Praze, zwolili jednoswornë pana Jiřího z Kunstatu a z Poděbrad za krále (1458. Března.) „A z toho, jakž wyprawuje wlastenecký kronista sauwěký, byla weliká radost wěrným Čechům; a mnozí jsau plakali pro radost, že milý bůh wyswobodil je z toho, že jsau již wyšli z moci německých králů, kteříž jsau myslili zlé učiniti lidu českému, a zwláště těm, kteříž přídrží se čtení swatého.“

Poněwadž nebylo domácího arcibiskupa stwrzeného, dal se Jiří korunowati od dwau biskupů uherských, Rábského a Wácowského, kteréž k tomu wyprawil Matiáš řečený Corvinus, nowý král uherský. Neb i uherští stawowé po smrti Ladislawa zwolili sobě krále rodu domácího, a powolali jej z wězení na trůn. Byl tótiž Matiáš od krále Ladislawa uwržen do žaláře pro saukromé záští rodu jeho s Oldřichem hrabětem Cilským, jejž čeleď bratra jeho zawraždila. Jiří Poděbradský, maje jej po smrti Ladislawa we swé moci, poněwadž posledně chowán byl na hradě Pražském, propustil jej bez prodlení na swobodu, a upewnil později přátelstwí s ním zasnaubením jemu dcery swé Kateřiny (1461).

Korunowáním w Praze stal se Jiří dle starodáwních práw koruny české také pánem zemí přiwtělených, kteréž za čas tak dlauhého ostawení země bez krále swazku swého s Čechy na mnoze odwykly. Jiří jel s průwodem wojenským nejprwé do Morawy, potom do Slezska; do Lužice pak poslal nejwyššího purkrabí Zdenka Konopištského. Wšecky tři země přijali jej za pána, a učinili mu poslušenstwí; toliko na Morawě, kdež we městech posud přewládal žiwel německý, protiwili se mu měšťané Jíhlawští, a we Slezsku Wratislawští, jmenujíce jej kacířem. Král wyslal proti Jíhlawským nejprwé pana Buriana z Lipnice; potom i sám sebral pole, a wtrhnul do Rakaus, kdež pohubil statky pánů některých, kteří bez wůle císaře Fridricha, pána swého, Jíhlawským byli nápomocni. Sprostředkowáním císaře, konečně se Jíhlawští poddali (1458). Wratislawští, bywše též obleženi, setrwali wšak téměř dwě leta w odporu, a obrátili se na samého papeže o pomoc. Papež Pius II, někdejší posel císaře Fridricha do Čech, jmenem Aeneas Sylvius, wyprawil k wůli nim dwa kardinaly ku králi, kteříž spůsobili Wratislawským odpuštění jich winy i také prodlení na tři leta, po kterých měli teprw přísahu králi učiniti (1460.)

Mezi tím pečowal Jiří nejwíce o obnowení a upewnění přátelských swazků s okolními knížaty a zeměmi. Knížata německá, kteráž měla jaké statky w lénu od koruny české, jmenowitě které někdy císař Karel zjednal w Míšni, we Falci a jiných sausedních krajinách, sešla se s Jiřím ku přijmutí lén w Chebu (1459), kdež i jiné potřebné wěci byly jednány. Jmenowitě umluwil Jiří wěčný spolek čili dědičnau umluwu ke wzájemné pomoci mezi korunau

českau a oběma liniema rodu mišenského. Mladšímu mišenskému knížeti Albrechtowi, dal dceru swau Zdenku za manželku; staršího pak Wiléma dceru pojal syn Jiřího, jménem Jindřich. Podruhé sešli se s Jiřím knížata i také mnohá města říšská w Chebu o rok později k wětšímu utwrzení swého přátelstwí. Jiří rownal mnohé rozepře mezi některými z nich, o kteréž přišli na něj jakožto na přátelského rozsudí. Od císaře Fridricha přijal léno české dle starodáwního obyčeje, čímž nabyl práw kurfirsta německé říše, s korunau českau spojených (1459.) Císař přijel k wykonání slawnosti této do Brna, a podal se o dwě léta později na rozsudek Jiřího w rozepři swé s Matiášem Corvinem o wydání jemu uherské koruny po králi Ladislawowi (1461.) S Polany pojil Čechy swazek společného půwodu slowanského, jehož oba národowé od počátku husitské wálky wraucněji než kdy předtím zůstáwali powědomi.

We spráwě domácí pečowal Jiří, jak hned za předešlých let, zwláště o pozdwižení a wětší upewnění moci králowské. Bylať toho přední potřeba k spůsobení platnosti zákonů nad swépravím a zpupností saukromých, zwláště wyšší šlechty, kteráž za času tak dlauhých rozbrojů byla obwykla wšecko konati dle swých libostí a prospěchů. Mnozí i z tohoto stawu, jimž obecné dobré wíce bylo mílo, a zwláště mezi přijímajícími pod obojí, byli jemu w obmyslu tomto nápomocni; a wšak zwláště zakládal moc swau, jak se to i od panowníků jiných zemí dálo toho času, na stawu městském, kterýž mu nejwíce zawázán byl wděčností. Nebo w míru dómácím a přespolním od něho spůsobeném nalézal zwláště průmysl a obchod pohodlné chwíle k nowému rozkwětu.

Časowé Karla IV zdáli se přicházeli nazpět i w tom i we mnohém jiném ohledu; nebo i pěkná umění počala zase nabýwati příležitosti ke wznešeným wýtworům.

W ohledu na rozdwojení w náboženstwí zachowáwal Jiří přísnau sprawedliwost mezi stranami dle kompaktat, nedáwaje jedné utiskowati druhau. Sám horliwý jsa milowník přijímání pod obojí připauštěl nicméně stranu protiwnau i k nejwyšším auřadům zemským. Tím spůsobem získal sobě upřímnau náklonnost aspoň weliké části přijímajících pod jednau, ačkoliw jiní z nich, a jmenowitě wyšší duchowenstwo představowané kapitulau Pražskau, již to pokládali sobě za křiwdu, že jim zabráněno bylo utiskowat jiné. Strana Táborská, dobytím Tábora a posledně přemožením Koldy zbawena předních záštit swých, ztratila již wšelikau politickau wáhu. Část wyznawačů její wíry taulala se po rozličných bojištích w cizích zemích, proslula udatenstwím, jmenowitě we wálkách proti nepříteli křesťanstwa Turkowi, jehož moc na zříceninách starého císařstwí řeckého zbudowaná, hrozila toho času wšem sausedům wždy bližším nebezpečenstwím. Jiná část někdejšího bojowného bratrstwa obrátila se w tichau náboženskau společnost čili jednotu bratrskau, wyhýbající se wšem swětským snahám, a hledící toliko pobožnosti a mrawného chowání audů swých. Prwní sídlo nowého bratrstwa (asi r. 1457) bylo na panstwí Litickém we Hradecku; později nad jiné prosluly církwe čili sborowé w Boleslawi a w Litomyšli. Poněwádž kompaktata, na kterých spočíwalo upokojení země, na jiné rozdíly od wíry obecné kromě čtyr artikulů Pražských, se newztahowala, wydal Jiří k naléhání přijímajících pod

jednau i podobojí rozkaz, jimž wšichni přídržející se učení pikartského, Táborského neb bratrského byli wypowěděni ze země (1461.)

K auplnému srownání záležitostí církewních bylo wšak potřeba ještě jedné důležité wěci, o kterau posud bez aučinku bylo jednáno, totiž potrzení kompaktat od papeže a usazení arbibiskupa. Čeho w přízniwějších dobách císařowé Sigmund a Albrecht z neupřímnosti k straně podobojí zanedbali, bylo nyní o mnoho tíže dosáhnauti. Nebo dwůr papežský zwítěziw nade wším namaháním tolika koncilií o oprawení neřádů w církwi, wrátil se zcela k swým starým mrawům a obyčejům, kteří we 14. století wzbudili prwní zwučnější hlasy o oprawu. Žádost swětského panowání a swětských požitků zůstáwala hlawním wodítkem we wšem řízení. Nestálť papežský dwůr o nawrácení Čechů w jednotu církewní, pokud nebyli arcibiskupu a jinému duchowenstwu nawráceni welcí statkowé, z nichž před Husitskau wálkau plynuly každoročně weliké summy peněz do Říma spůsoby jinde wypsanými. K nawrácení těchto statků nebylo owšem náděje, pokud se duchowenstwo české sprawowalo artikuly w kompaktatech Basilejských chwálenými. Protož neměli papežowé úmyslu, kompaktata stwrditi, nýbrž stáli úsilně o jejich odstranění. K tomu cíli podněcowali legatowé papežští wšecky předešlé nepokoje w zemi, daufajíce wždy nalézti spůsob, kterýmby menšina národu, starých řádů se přidržující, zwítězila nad wětšinau, a slepému poslušenstwí zase ji podrobila.

Naděje tato klesla konečným wítězstwím strany pod obojí a uwedením země w pořádek; pročež wyhledáwal dwůr papežský nowých cest k dosažení cíle

swého, a nehrozil se i nowého pobauření okolních národů proti Čechům a wzbuzení krwawé wálky, předešle tak těžkým namáháním ukrocené.

Staw okolností těchto owšem znaje, wáhal se Jiří dosti dlauho, učiniti jaký krok s strany kompaktat a arcibiskupa, aby posawadního stawu wěcí spíše nepohoršil nežli polepšil. Spráwa kněžstwa strany pod jednau a pod obojí zůstáwala za jeho panowání prozatím wždy rozdělena týmž spůsobem, jako předešle od času císaře Sigmunda. Swěcení kněží obstaráwal nejwíce biskup Olomaucký, tehdáž Protasius z Boskowic, Jiřímu oddaný. Teprw we čtwrtém roce swého králowstwí, k naléhání pánů a kněží strany pod jednau i pod obojí dle zwláštních k tomu popudů jedněch i druhých, wyprawil Jiří slawné poselstwí do Říma, aby žádalo papeže o schwálení kompaktat a stwrzení Rokycany za arcibiskupa (1462).

Papež odepřel žádostem těmto naskrze, a wyprawil do Čech zároweň posla swého, jménem Fantina de Valle, člowěka podlého, kterýž bera od krále českého mzdu za jednání wěcí jeho při dwoře Římském, pod rukau pracowal přímo proti němu. Fantin měl krále Jiřího wyzwati, aby sám od přijímání z kalicha upustil i také poddané swé od toho odwrátil, jakož prý zawázán jest přísahau učiněnau při swém korunowání, kterauž slíbil wíru křesťanskau hájiti a kacířstwo hubiti. Fantin wyřídil poselstwí swé před králem we slawném shromáždění stawů českých i z jiných korunních zemí, dotýkaje krále mnohými řečmi hanliwými, jimiž panstwo přítomné popuzeno sotwa by se bylo zdrželo od násilí proti osobě posla, kdyby byl král nepřetrhnul řeči jeho slawným oswědčením přede wšemi, že kompaktat s koncilem Basi-

lejským uzawřených za kacířstwí nedrží, nýbrž jich i nasazením žiwota swého hájiti míní. Fantin musil se ze shromáždění wzdáliti, a druhého dne kázal jej král wsaditi do wězení pro newěru, již se dopustil we swěřených sobě záležitostech.

Příběh tento welice popudil papeže k ostrým krokům proti Jiřímu, ačkoliw král nemeškal učiniti omluwné psaní k němu a jednání swé osprawedlnil, Fantina pak po některém čase zas propustil na swobodu. Na čas pohnul papeže k odložení hněwu jeho císař Fridrich, maje tehdáž různice s poddanými swými w Rakausích, jimž i bratr jeho Albrecht byl nápomocen. Měšťané Wídenští s jinými odbojnými oblehli Fridricha na hradě Wídenském, i newěděl sobě císař jiné rady, než wolati krále Jiřího na pomoc. Král český wyprawil do Rakaus znamenité wojsko pod Zdenkem Konopištským ze Šternberka a synem swým Viktorinem; kteříž učiniwše mocný útok na Wídeň, způsobili, že se powstalí podali na wýrok Jiřího. Císař potwrdil za důležitau tuto pomoc, w nejwětší nauzi sobě prokázanau, wšecka práwa a privilegia koruny české w ohledu na swazky její s německau říší; ustanowil, aby na místě 300 hřiwen stříbra neb 300 bojowníků k tažením císařů německých do Říma budaucně jen 150 býwalo placeno neb staweno; dal od sebe také spis, jímž se odřekl wšech práw, příslušejících domu rakauskému k dědění koruny české po wymření rodu Lucemburského; konečně syny krále Jiřího, Viktorina, Jindřicha i Hynka, powýšil za knížata říšská, odkudž nazýwali se wéwodami Minsterberskými a hrabaty Kladskými (1463).

Pokud nesnáze tyto císaře Fridricha trwaly, chowal se papež w záležitosti české odkládawě; neb na přátel-

stwí s císařem, jehož služebníkem prwé byl, welice mnoho mu záleželo. Jakž ale strach o zachowání moci jeho pominul, wystaupil Pius hned proti Jiřímu wšemi spůsoby, kterýmiž daufal jeho zničiti. Nejprwé prohlásil kompaktata koncilia Basilejského za neplatná a zrušená (1463. 10 Pros.), winil Jiřího z kacířstwí, a wolal jej před saudnau stolici swau do Říma; když pak král owšem drzého rozkazu takowého neuposlechl, wydal naň papež klatbu, a popauzel okolní knížata jakož i wlastní poddané Jiřího k wálce a ke wzpauře. Wratislawským ještě před wyjitím tří let, po kterých měli Jiřímu učiniti přísahu, zapowěděl dle toho se zachowati a slíbil jim swau ochranu. Také ujal se na Morawě pana Hynka z Bítowa, kterýž se králi zprotiwil, a obležen z rozkazu jeho na hradě swém Cornšteině. Dříwe wšak než začali se jewiti prwní následkowé wášniwého počínání tohoto, papež Pius II umřel, na jehož místo zwolen od kardinalů Pawel II (1464).

Nowý papež, u něhož král Jiří skrz posla císařowa jednal o upuštění od přísných kroků jeho předchůdce, wšecko posawadní jednání proti němu na čas zastawil; wíce wšak jednalo se mu přitom o nabytí času, než o nastaupení cesty mírnější. Zápowěd Wratislawským, aby přísahy Jiřímu neskládali, zůstawil při platnosti, a když Hynek z Bítowa, wida nesnadnost dalšího odporu, z hradu swého tajně wywáznuw, ku papeži do Říma zašel, a na krále žalowal; přikazowal papež pánům hrad obléhajícím, aby od toho upustili, pokud by rozepře králowa nebyla rozhodnuta. Mezi pány w ležení před Cornšteinem byli mnozí přijímající pod jednau; nicméně rozkazu tohoto neuposlechli, odpowěděwše, že se tu nejedná o wíru,

než o potrestání odbojníka. Po desítiměsíčném obležení byl Cornštein dobyt a rozwalen (1465). Též Wratislaw město, když w odporu swém setrwalo, kázal Jiří oblehnauti, a powolal k tomu i Táborské bojowníky z ciziny na pomoc.

Císař Fridrich chowal se w jednání mezi králem a papežem na oko jako přítel Jiřího; skutečně wšak podkaupen od papeže penězi, pomáhal tajně k jeho záhubě, a za službu w nebezpečenstwí sobě prokázanau odměnil se mu hrubým newděkem. Jako páni, kteří obléhali Cornštein, tak smýšleli i mnozí jiní z přijímajících pod jednau, a zwláště obywatelé mnohých měst králowských, požíwajíce dobrodiní pokoje a sprawedliwé wlády Jiřího, rowněž jako strana pod obojí. Po smrti Oldřicha z Rosenberka (r. 1462) scházel také mocný wůdce, jenžby se byl straně papežské w zemi postawil w čelo, a tak rozkazům papežským dodal důrazu. O takowého postaral se nyní císař Fridrich. Přilákalť samého nejwyššího purkrabí Zdenka Konopištského ze Šternberka, k dworu swému, darowal mu Witoraz w Rakausích, a jinými milostmi wíce přiměl jej ke zdwižení wzpaury proti Jiřímu, bez kteréž nebylo naděje, žeby rozkazowé papežští našli průchodu.

Nemohauce žalowati na žádné křiwdy neb útisky w ohledu na náboženstwí, wzali sobě pánowé strany pod jednau za přikrytí swobody zemské, i stěžowali sobě na krále podobně jako někdy jednota panská na Wácslawa IV, že sobě málo wáží rady panské, spoléhaje jen na měšťany, že utiskuje zemi welikými daněmi, že chce we wšem prowoditi wůli swau bez ohledu na práwa stawů, wšecko, co učinil ku potřebnému sesílení králowské moci, za

zrušení zřízení zemského jemu wykládajíce. Tak mluwili w postranních schůzkách na rozličných místech držaných, kdež Zdeněk Konopištský wedl prwní slowo, tak konečně přednesli králi stížnosti swé sepsané w čas weřejného sněmu Swatowácslawského roku 1465. Král přeslyšew jejich žaloby, wznesl je na sněm shromážděný; kterýž dal na jewo swau nelibost nad jednáním pánů, že se neměli swobod zemských ujímati bez otázání jich wšech, poněwadž není wěc jejich, nýbrž obecná.

Páni nespokojení, tím naprawiti se nedawše, položili sobě sjezd obzwláštní na Zelenéhoře, kdež zapsali se w jednotu „k hájení práw a swobod zemských“ (1465, 28 Listop.), a začali se zbrojiti. Jiří, wždy nakloněn k cestám dobrotiwým, jednal s nimi skrz druhé pány zemské, kteříž nabízeli se jim, že chtí s nimi společně státi o oprawení toho, w čemby byl král swobody zemské protrhnul. Upřímným tímto chowáním mnozí, kteří se dali swésti lichými řečmi Zdeňkowými, zase k wěrnosti se nawrátili, jakož znamenitě i Jan z Rosenberka, syn Oldřichůw. Ale Zdeněk a jiní, buď podněcowáním od císaře a legata papežowa Rudolfa biskupa Lavantského, buď slepau wášní wedeni, nedali se ničímž odwrátiti od swého předsewzetí. Město Plzeň prwní zjewně se králi protiwilo (1466); jiní opowěděli nepřátelstwí heitmanům wojska králowského, kteréž wyprawenо bylo ku potrestání města za odboj. Delší jednání mezi sněmy toho času w Praze a sjezdy zápisníků w jiných místech držanými wedlo konečně k uzawření příměří na půl léta. O hromnicích r. 1467 měl držán býti sněm w Jindřichowě Hradci, na němžby se stalo auplné narownání.

Ale papež Pawel, wida již přípravy k domácí wálce, kterau si w Čechách wzbuditi žádal, pohotowě, mínil nyní přistaupiti ku prowedení swého úmyslu. Wolalť krále Jiřího znowu před stolici swau do Říma, zapowídal wšem poddaným jeho, pokudby toho neučinil, prokazowati jemu poslušenstwí; zároweň pak wyzýwal obywatele okolních zemí k hotowení se ku křížowé wálce proti Jiřímu a wšem jeho se přídržícím; pana Zdenka Konopištského ze Šternberka jmenowal nejwyšším heitmanem budaucího wojska křížowého. Darmo podáwal se král Jiří k wedeni swé pře w místě příležitém blíž hranic swého králowstwí; darmo knížata říšská i jiní někteří mocnářowé ujímali se krále listy horliwými ku papeži; darmo poddaní jeho přijímající pod jednau oswědčowali papeži dobrotiwost a sprawedliwost pána swého; Pawel, když lhůta k dostawení se w Římě wyšla, wydal klatbu na krále, prohlásil jej za zbaweného koruny, a odwazowal wšecky poddané jeho od přísah jemu učiněných (1466, 22 Prosince).

Mezi hřímáním tímto se stolice papežské, rozhlašowaným w zemích korunních od Rudolfa legata Lavantského a nádhončích jeho z kněžstwa strany pod jednau, zwláště Hilaria děkana a Wácslawa Křižanowského kanowníka kostela Pražského, odstěhowawších se z Prahy do Plzně, sešel se sněm namluwený ke hromnicům we Hradci Jindřichowě. Tu mluwil Zdeněk Konopištský potupně o privilegiích zemských, na něž se pánowé wěrní odwoláwali; twrdilť, že jest král český manem císaře Římského, a žádal, aby privilegia byla císaři předložena ku potwrzení. Byloby snad i přes takowé jeho usilowání přišlo ku přátelské umluwě; tu wšak přijel i legat biskup Lavantský, wyhrožowal

klatbau wšem, kdožby se s kacíři chtěli smlauwati, a tím spůsobem jednání roztrhnul. Příměří asi dwa měsíce na to došlo, a wálka po celé zemi začala zůřiti.

Král Jiří se swými wěrnými oblehl jedním týdnem sedm hradů swých protiwníků, a mocně jich dobýwal. Zdeněk Konopištský a pomocníci jeho pálili mezitím wsi a činili škody s hradů a měst jich se přídržících. Na Morawě zdwihly se Jihlawa, Znojmo, Brno, Olomauc, kdež wšude ohlašowala se klatba na Jiřího po kostelích; též Protasius biskup Olomucký, pohrůžkami legata přinucen, odpadl od krále; we Slezsku postawil se Jošt z Rosenberka, biskup Wratislawský, na stranu odbojných. Z náwodu papeže powolal toho času císař Fridrich sněm říšský do Normberka pod příčinau nebezpečenstwí od Turků. I král Jiří poslal k tomu sněmu swé plnomocné, nabízeje se postawiti sedmého muže z králowstwí swého, i také sám osobně táhnauti do boje proti nepříteli křesťanstwa. Proti tomu powstal wšak legat papežský Fantin, týž který k roznícení těchto záští prwní zawdal příčinu. Zamítal pomoc podáwanau od kacířů, i napomínal knížata, aby křížowého tažení proti Turkowi na ten čas zanechajíce, obrátili zbraň swau proti bližšímu nepříteli křesťanstwa, kacířstwu českému. Wšechna knížata wyslowila se proti náwrhu legatowu s opowržením, toliko poslowé císařowi k němu přistaupili, načež císař w zemích swých dowolil hlásati kříž proti Jiřímu.

Zbraně králowy mezitím na wšech místech byly wítězné. Wojska jeho dobyla Raudnice, Šternberka, Leštna, Kostelce nad Sázawau a jiných hradů wíce od něho obležených. Konopiště, přední zámek Zdeňkůw,

byl úsilně dobýwán, Zdeněk sám na Jindřichowě Hradci obležen; Viktorin nejstarší syn Jiřího, wtrhnul do Slezska, porazil lid biskupa Jošta Wratislawského před Minsterberkem, a dobyl Frankšteina. Biskup, do wálky této proti lepšímu smýšlení swému potažen, umřel hořem; na jehož místo ustanowil papež Rudolfa Lavantského. Darmo mezitím usilowal Hilarius zbraněmi duchowními o roznícení wětšího ohně w zemi; hrozil klatbami, zastawowal služby boží we městech a krajinách strany pod jednau, kdež nechtěli zbraně se chopiti proti králi; málo kde wšak tím prospěl; jiné zdržowal strach před wětší mocí králowau, jiné lepší cit powinnosti. Papež jednal nyní s králem polským Kazimírem o zdwižení wálky proti Jiřímu, podáwaje mu korunu českého králowstwí. Kazimír wšak z podání tohoto se poděkowal, a postawil se raději za prostředka mezi králem a pány odbojnými (1467), čímž přiwedeno příměří až do božího wstaupení (7 Kwětna) roku 1468.

Hned na začátku roku wyprawil Jiří wojsko pod synem swým Viktorinem do Rakaus, aby činilo škody císaři pro nepřátelstwí od něho wyhlášené. Viktorin přitáhl až ke Štokrawě na Dunaji, hubě wšecky okolní krajiny. Než w tom postawil se proti němu nowý nepřítel, Matiáš král uherský. K němu obrátil se papež s týmž podáním, které byl prwé nazmar učinil králi polskému. I uposlechl Matiáš hlasu papežowa, prohlásil se za ochránce utiskowaných prý katolíků w králowstwí českém a markrabstwí morawském, kteříž jej wolali o pomoc, a wtrhnul do Rakaus proti Viktorinowi. Jiří wytáhl nyní sám synu swému na pomoc. Oba králowé položili se proti sobě u Láwy w pewných táborech. Bylo smlauwáno o narownání, a wšak legat papežůw, Wawřinec biskup Ferrarský,

kterýž meškal w ležení uherském, wšecky pokusy o to dowedl překaziti. Po čtyrech nedělích, když Matiáš bitwě otewřené se wyhýbal, wrátil se král Jiří do Čech, kdež zatím došlo příměří s pány jednoty Zelenohorské. Tu wtrhnul Matiáš do Morawy a oblehl Viktorina se wší mocí jeho na klášteře w Třebíči w kraji Jihlawském.

Podruhé táhl Jiří synu swému na pomoc; nesměl wšak králowstwí swého opustiti, kdež konečně powedlo se legatowi a Hilariowi, žeť Jana z Rosenberka a s ním i měšťany Budějowské přiwedli na swau stranu, a od Bawor hrozilo zároweň nebezpečenstwí wpádu křižáků, zjednáním císařowým se sbírajících. Král položiw se s wojskem swým u Polné w kraji Čáslawském, wyslal toliko druhého syna swého Jindřicha, potom též Jenika, jednoho z předních heitmanů swých, Třebíči na pomoc. Tu se probil Viktorin s některým zástupem lidu swého k wojsku Jindřichowu, a s ním k wojsku otcowu se nawrátil; ostatní na klášteře zawřeni, nemajíce dostatku špíže, wzdali se pod swobodným odjezdem. Matiáš wtáhl nyní do Brna a do Olomauce a obléhal hrady a města, Jiřího se držící. Naproti tomu w Čechách poddalo se Konopiště a jiných wíce hradů jednoty Zelenohorské; křižáci pak němečtí, luza z rozličných krajin sebraná, kteráž neuměla než páliti wsi, páchati ukrutenstwí na starcích, ženách a nemluwňatech, skličeni jsau od wojska králowa u Nýrska w kraji Klatowském, a poraženi na hlawu (1468. 22 Září).

W Unoru roku 1469 pokusil se Matiáš o wpád do Čech. Přitáhl s lehkými jezdci uherskými ku Poličce, k Litomyšli, k Mýtu, ke Chrudimi, wšudež pále a hubě w otewřených krajinách. Wšak když dále

zaměřil k Hoře Kutné a k Čáslawi, tu král Jiří se wší mocí swau wstříc proti němu wytáhnuw, obklíčil jej w horách Železných pod Lichtenburkem blíž Wilemowa a Ronowa, tak žeby buď nebezpečnau bitwu wážiti, buď se wším wojskem swým wzdáli se musil. Tu žádal Matiáš o pokoj, i umluwili se oba králowé osobně o sjezd na Šternberce a w Olomauci; kdež w málo nedělích sjewše se, učinili příměří na wíc než půldruhého roku, totiž do nowého léta 1471. Příměří toto prohlásil wšak legat Wawřinec biskup Ferrarský za neplatné, poněwadž kacířům nesluší daného slowa držeti, a Matiáš, člowěk wšeliké lsti zwyklý, dal se snadno přemluwiti, že ho nedržel. Na začátku měsíce Kwětna téhož roku (1469) swolal sněm wšech stawů morawských, slezských i z Čech, kteří se ho přídrželi, we městě Olomauci. Tu zwolili jej sobě za krále českého, a legat sňaw korunu s obrazu panny Marie w kostele Olomauckém, posadil mu ji na hlawu (1469. 3 Kwětna). Matiáš jmenowal hned nejwyšší úředníky králowstwí českého, mezi nimiž pana Zdeňka Konopištského prwního. Odtud jel do Wratislawě we Slezsku, kdež některá knížata a města slezská a lužická slawně jej uwítala za krále. Na Morawě obléhala wojska jeho město Hradiště jakož i některé zámky panstwa oddaného Jiřímu. Tu pod příměřím přepaden byl kníže Viktorin we městečku Weselí, zajat a odweden do Uher, kdež chowal jej Matiáš w tuhém wězení.

W Čechách zuřila mezitím wálka domácí mezi stranau Zdenkowau a králowau w rozličných krajinách s welikými záhubami; neb jedni druhým wpadali se zámků do wsí, brali, pálili, kazili úrody polní, nedali síti rolníkům, tak že celé krajiny byly zkaženy

a zpustošeny. Wojsko królowo obrátilo se toho času proti hradům pana Zajíce z Hasenburka; Skály a Trosky byly dobyty, hrad Kost oblehnut, kterému, když na pomoc přišli Němci ze Šesti měst čili z Lužice, král poslal proti nim heitmana swého Mikuláše Střelu z Rokyc i syna swého Jindřicha. Střela porazil Němce u Žitawy, táhl s knížetem společně do Slezska, Frankštein wypálil, protáhl celau zemi až k Opawě; konečně do Morawy wtrhnul až ke Hradišti. Tu swedl boj s Matiášem, kterýž poražen utíkal až za Brod uherský (31 Říj.). Takž Střela a kníže Jindřich, opatřiwše Hradiště dostatkem špíže, wítězně do Čech se nawrátili.

Přes wšecko úsilné namáhání krále a wěrných jeho upewňowal Matiaš moc swau w Morawě, we Slezsku a w Lužici wždy bezpečněji. Měla-li říše česká zůstati we swé celosti, a nebýti obmezena pauhým králowstwím českým, kde owšem národ dost wůle i síly měl hájiti práwa swá; bylo potřebí, ohlížeti se po wýdatné pomoci odjinud; a král Jiří obětowal důležitému tomuto ohledu i nejwřelejší přání swá. Bylť owšem taužil potom, aby králowské důstojenstwí w Čechách dědičně pojistil rodu swému, a hleděl obdržeti na stawích, aby ještě za žiwobytí jeho některý z jeho synů přijat byl za jeho nástupce; nyní wšak radil stawům, aby za nástupce jeho ustanowili Wladislawa, syna Kazimíra, krále polského, s jehož otcem jednal o poskytnutí wojenské pomoci proti Matiášowi.

W letě r. 1470 táhl Jiří osobně s wojskem do Morawy, a položil se až u Kroměříže w kraji Přerowském. Odtud wyzýwal Matiáše, kterýž u Brna ležel, aby buď země koruny české opustil, buď, pro ušetření dalších záhub země, wálku saubojem s ním samým aneb poctiwau bitwau rozhodnul. Když se Matiáš boji rozhodnému wyhýbal, hnul Jiří wojskem

swým odtud až ke Hradišti, rozbořil bašty od obléhajících učiněné, a opatřil město nowými zásobami; potom obrátil se na pleu do Slezska. Ale Matiáš užiw rychlosti jízdy swé, obrátil se z nenadání do Čech, a poplenil zemi od Třebowé až téměř k Hoře Kutné. Když Jiří za ním pospíchal do země, nawrátil se Matiáš s týmž spěchem zase do Morawy a konečně do Uher.

Před započetím nowého tažení roznemohl se král Jiří na wodnatelnost, kteráž příliš časně učinila konec jeho žiwotu (1471. 23 Března). Předtím málo nedèl (22 Unora) umřel wěrný přítel jeho Jan z Rokycan.

§. 65.

Panowání Wladislawa II.

W roztržitosti weliké sešli se stawowé králowstwí českého na sněm nejprwé do Prahy, potom do Hory Kutné, aby zwolili nowého krále. I pánowé strany Zdenkowy dali se w Kutné Hoře nalezti, usilujíce o to, aby Matiáš uherský i od ostatních přijat byl za krále. A wšak pánowé a města strany pod obojí usnesli se dle wůle zemřelého krále o zwolení Wladislawa, kralewiče polského, tehdáž šestnáctiletého jinocha. Slawné poselstwí oznámilo mu zwolení toto w Krakowě, načež slawně uweden jest do země, a zawázaw se k hájení kompaktat a ke wšem jiným wěcem, jako předešlí králowé od času Sigmunda, korunowán na králowstwí (1471).

Strana pod jednau wolení tohoto, že wypadlo proti wůli její, za platné neuznala; nýbrž přidržela se i napotom Matiáše. W tom potwrdil ji nowý papež Sixtus IV, hroze klatbau Wladislawowi, jestližeby od koruny neupustil, a napomínaje wšecky poddané koruny české, aby jemu poslušenstwí neproka-

zowali, poněwadž nastaupil na trůn bez jeho powolení. Matiáš, zwěděw o wýpadku wolby sobě nepřízniwém, wtrhnul od Jihlawy, kdež práwě se zdržowal, do Čech, a poplenil krajiny mnohé, až brzy pro jiné okolnosti přinucen byl nawrátiti se do Uher.

Wladislaw poslal druhého roku wojsko pod panem Hynkem z Waldšteina do Morawy na pomoc malému počtu wěrných, kteří se ještě zachowali w této zemi, mezi nimiž zůstáwala posud dwě města králowská, Hradiště a Uničow. Otec jeho král Kazimír wyprawil zároweň wojsko polské, kteréž wtrhlo do Uher, a přinutilo tím Matiáše k náwratu do jeho králowstwí. Než brzy bylo wojsko toto w Uhřích přemoženo, a Matiáš, wrátiw se nazpět, učinil wpád do Čech, wšech předešlých strašliwější (1472). Pardubic, Kolína a Nimburka dobyl a obsadil lidem swým; lehčí jezdcowé jeho, nazwáni husaři, zajížděli na plen až do okolí hlawního města Pražského. Tu wedl wojsko české proti Uhrům statečný wůdce Jan z Janowic, dobyl Nimburka jedním útokem, a hnal nepřítele poraženého zpět až ku Kolínu. Pro nebezpečenstwí od Turka, znowu se zmáhající, jednal nyní papež skrz legata swého o pokoj mezi králi. Držány byly sjezdy a sněmy w Nise a w Opawě we Slezsku, potom w Benešowě w Čechách mezi stranami sobě protiwnými. Místo konečného míru stalo se toliko příměří na půl třetího léta (1473), načež Matiáš obrátil se do Uher.

A wšak jako prwé ku králi Jiřímu tak zachowal se Matiáš i k Wladislawowi newěrně. Odraziw Turky brzy od hranic swého králowstwí, porušil příměří hned po projití jednoho roku, wtrhnuw do Morawy, a sesíliw tam swé posádky. Král Kazimír přitáhl synu swému podruhé na pomoc, s wojskem welikým, kteréž počítalo na 60000

mužů. Spojená wojska Polanů i Čechů dobýwala Wratislawě we Slezsku, kdež i Matiáš s hlawní mocí swau se ubytowal. S jedné i druhé strany bylo před městem statečně bojowáno, a okolí wšecko zpustošeno. Když jedné i druhé straně nedostáwalo se potraw k delšímu tu meškání, uzawřeno jest nowé příměří na tři léta (1474).

Dříw než toto došlo, powedlo se Wladislawowi nakloniti k straně swé císaře Fridricha; neb i on, pozorowaw weliké zmáhání se moci Matiášowy, počal se jeho strachowati. Za pomoc, kterau jemu Wladislaw učinil proti některým pánům odbojným w Rakausích, uznal jej za českého krále, a udělil mu léno w ohledu na kurfirstské důstojenstwí (1477). Matiáš, wymstiw se nad císařem pohubením země jeho, učinil konečně mír s Wladislawem na společném sjezdu w Olomauci (1478) pod wýmínkami dosti twrdými a koruně české nebezpečnými. Matiáš podržel totiž celau Morawu, Slezsko a Lužici na čas swého žiwota; Wladislaw wšak zůstal toliko králem českým, s wyhlídkau tehdáž owšem nejistau, že jemu ostatní korunní země budau nawráceny po smrti Matiáše.

Král Wladislaw byl pán mírný a laskawý, a wšak pro přílišnau dobrotu srdce swého slabý a wrtkawý we swých úmyslech. Nebo každému, kdo jej oč žádal, chtěl rád býti po wůli; pročež brzy ta brzy ona strana pohnula jej ke skutkům, které za krátkau chwíli rádby byl záse odwolal. Wšecko záleželo pak na osobách, které měly snadnější k němu přístup, a uměly jej utrwati řečmi swými. Powaha tato králowa zle se hodila k času, we kterém různice zastaralé měly konečně býti uloženy, zmatky a nepořádky wšelikého druhu stawowány.

Po uzawření konečného míru s králem Matiášem pánowé strany pod jednau, kteříž se ho byli přídrželi, obesláni byli na sněm do Prahy, kdež dle umluwy mezi králi prosili na kolenau o odpuštění za swé winy, a přijaty jsau na milost (1479). Tu se smířili s pány strany pod obojí, a slíbili potom wždy zachowati pokoj, i také s nimi společně přičiniti se u papeže Římského, aby klatbu sňal s Čechů přijímajících pod obojí, a potwrdil kompaktata (1481). Ale k stálému upewnění náboženského míru málo se tím prospělo, poněwadž přední potřeby a nejsnažnější žádosti strany pod obojí, když papež wždy jim se protiwowati nepřestal, zůstáwaly nenaplněny.

Od počátku rozepře mezi králem Jiřím a papežem Piem bylo wšem okolním biskupům přísně zapowěděno swětiti kněží české, kteří by neměli wyswědčení od děkana kapituly Pražské, kteréhož jediného powažowal papež za administratora arcibiskupstwí. Majíce wždy wětší nedostatek kněží, počali mnozí swětští i duchowní strany pod obojí nad bídným stawem swých wěcí býti newrlí; pomýšleliť již na to, aby sobě sami zwolili biskupa, kterýžby wšeliké moci biskupské užíwal i bez potwrzení od papeže. Jiným zdál se krok tento, bez něhož strana pod obojí dle tehdejších okolností nijak stálého řádu dojíti nemohla, příliš smělý a wedaucí k auplnému odtrhnutí od církwe, i umělať strana pod jednau nesrownalosti této mezi swými protiwníky wšelijak užíwati ke swému prospěchu. Brzy utwořila se zase strana auzkostliwých podobojích, jako byla někdy Příbramowa a Menhartowa, brojících proti českému zpíwání epištoly a ewangelia na mši, proti opomíjení obřadů znowu uwedených biskupem Filibertem a wůbec proti wšem rozdílům w řádech kostelních, které nebyly

wýslowně powoleny w kompaktatech. Strana tato byla na počet mnohem slabší nez ondy, ale tím wíce náchylná, slaužiti za nástroj straně přijímajících pod jednau. Spojeným silám jich obau podařilo se zkaziti wšechna pilnější usilowání horliwých podobojích, ano i krále wodili dle swé wůle, tak že některé nejoblíbenější kněží strany podobojí kázal jmauti a uwrci do těžkých žalářů (1480), w Praze pak za konšely usadil samé liché ctitele kalicha a obcím protiwné.

Přičiněním některých pánů powedlo se konečně zjednati nowý prostředek, kterýž aspoň na čas poslaužiti mohl nejpilnějším potřebám strany pod obojí. Pohnuliť biskupa jednoho we Wlaších, Augustina Sanctuarienského z Mirandoly, že opustiw swau wlast přijel do Čech, rozdáwal sám swátost pod obojí spůsobau, a swětil žáky strany pod obojí na kněžstwí (1482). Wšecka strana pod obojí byla z události této nad míru potěšena; rozličné sjezdy byly držány, a biskupu Augustinowi wykázána dostatečná wýžiwa, aby w Čechách mohl zůstati. Biskup jezdil od města k městu, wykonáwaje úřad swůj; toliko do Prahy přijíti nesměl; kdež konšelé oddaní straně pod jednau žádostem obce swé w tom ohledu dokonce se protiwili. I pánowé strany pod jednau brojili proti tomuto uwedení biskupa do země, a wynasnažowali se wšelijak, aby i král skutku toho neschwálil; sami mezitím na statcích swých dowolowali sobě rozličné útisky proti poddaným přijímajícím pod obojí, usazujíce na fary jejich kněží pod jednau. Již widěla se strana pod obojí přinucena k nowému zapsání se mezi sebau, aby sobě proti wšem útiskům náboženstwí swého byli nápomocni. Tu jednal král o nowé smíření mezi stranami, wšak nazmar. Strana pod jednau nechtěla žádného smíření

na wěčné časy, předstírajíc poslušnost, kterau powinna jest papeži, i nabízela se toliko k umluwě na osm let, s čímž strana pod obojí spokojiti se nemohla. Mezitím konšelé Pražští s přiwrženci swými den ode dne násilněji wystupowali proti horliwým zastawatelům kalicha; až usnesli se i o zajmutí welikého počtu sausedů, jako se ondy stalo po smrti císaře Sigmunda za času purkmistrowání Pešíka z Kunwaldu a Pawla Dětřichowic. O tom když se pronesla powěst, tu nenadále zdwihly se obce Starého i Nowého města, jakož i na Malé straně proti swým konšelům. Lid obecný wytlaukl radnice, konšely některé z oken wyházeli a zbili, nad jinými saud učinili, a wydali je na poprawu (1483).

Král nebyl toho času w Praze, bydlíwaje často w Hoře Kutné neb i we Hradci Králowé. Rádcowé jeho strany pod jednau neopomenuli nic, aby sprawedliwý hněw králůw nad tímto skutkem obrátili we škodu celé straně pod obojí. Tím wíce byla tato pohnuta k zastání se o Pražany, kteříž hned přistaupili k jejímu zápisu, a biskupa Augustina uwítali we městech swých. Po delším wyjednáwání nawrátil se král do Prahy, a nechal wraždy nad konšely spáchané bez pomsty (1484). A wšak pro některé z konšelů a sausedů uteklých, kteří se s králem wrátili zase do města, strhly se nowé baufky po ulicích, ano okolo samého dworu králowského tehdáž na Starém městě, jimiž král ustrašen, času nočního přestěhowal se na hrad Pražský, a tu pro wětší bezpečnost míwal sídlo swé. Sprostředkowáním králowým usnesly se konečně strana pod jednau i pod obojí na společném sněmu w Hoře Kutné (1485) o pokoj mezi sebau na 31 let, tak aby strana strany nekaceřowala a neutiskowala,

a každá zachowána byla při těch kostelích, kteréž držela na začátku panowání Wladislawowa, tedy we smyslu umluwy učiněné někdy s císařem Sigmundem.

Smlauwa tato, po wyplynutí lhůty zase na delší čas obnowena, zůstala odtud wedlé kompaktat Basilejských, základním zákonem o náboženstwí w Čechách. Jednáno bylo sice i později ještě s papežem, tehdáž Alexandrem VI (1492), aby stwrzením kompaktat pokoj w zemi tím jistěji upewnil. Wšecko usilowání bylo wšak nazmar, jako kdy předešle. Strana pod obojí, wždy taužíc po obnowení jednoty s církwí, a wždy jsauc odstrkowána, snášela zatím nedostatky swé, jak jí bylo možné. Až do smrti swé roku 1493 zastáwal jí biskup Augustin Sanctuarienský úřad swětícího biskupa. Později získán podobným spůsobem Filipp de Novavilla, titularní biskup Sidonský z Modeny (1504), kterýž wšak, jsa muž wysokého stáří, umřel již po půl čtwrta létech (1507). Odtud musili žákowé strany pod obojí zase pro swěcení na kněžstwí jezditi do cizích zemí, obyčejně až do Wlach, kde se jim kdy podařilo pohnauti biskupa ku přestaupení rozkazů papežowých. Často žádáno bylo na nich za wýminku odpřisáhnutí kalicha, a newždy odepřeli tomu, jen aby nabyli swěcení, po kterémž nicméně rozdáwali pod obojí spůsobau.

Nejwyšší spráwu duchowních wěcí strany pod obojí wedl od smrti Rokycanowy již stále zwláštní administrator s přidanau sobě konsistoří, jak byl zawedl ponejprw císař Sigmund. Obyčejně obsazowali úřad tento stawowé podobojí na častých sjezdech swých společně s duchowenstwem, a král osoby od nich zwolené potwrzowal. Při obtížnostech, s jakými spojeno bylo dosažení kněžského důstojenstwí, hynula

ale poznenáhlu kázeň a důkladnějši wzdělanost, jíž se kněžstwo strany pod obojí z počátku wyznamenáwalo, poněwadž každý, kdo jakkoli swěcení nabyl, musil přijat a snášen býti. Tím trpěla i důwěra a wážnost kněžstwa u obecného lidu, a připrawowala se u jedněch wětší lhostejnost k řádům strany pod obojí, u jiných zalíbení sobě we wýtržnějších a církwi wůbec nebezpečnějších učeních, proti kterým se prwní slawní mistři podoboji tak pilně zasazowali w rozepři s kněžími Táborskými. Při okolnostech těchto rozšiřowalo se w neočekáwané míře nowé bratrstwo české, tak že ku konci 15 století počítalo již do 200 sborů w Čechách a na Morawě, a někteří i z předních pánů w zemi, jakož Krajířowé, Kostkowé, Žerotínowé jeho se přídrželi.

Od skonání wálky s Matiášem Corvinem požíwaly Čechy pod panowáním Wladislawa stálého míru se wšemi okolními zeměmi. Léta 1486 stalo se sice, že kurfirstowé němečtí ještě za žiwobytí císaře Fridricha zwolili za nástupce jeho čili krále Římského syna jeho Maximiliana, aniž dali o tom napřed wěděti králi českému jakožto též kurfirstu; i nastala z toho nebezpečná rozepře, tak že král Wladislaw s otcem swým, králem polským i se samým Matiášem uherským wstaupil w ozbrojený spolek proti říši; a wšak kurfirstowé, po mnohém o to wyjednáwání, zapsali se konečně, že práw krále českého při wolení císaře napotom tím spůsobem neporuší pod pokutau peněžitau (1489).

Brzy po tomto narownání umřel král Matiáš (1490), a nastala tím proměna králowstwí českému welice důležitá; nebo páni uherští zwolili Wladislawa za swého krále, a tím spůsobem Morawa, Slezsko a Lužice bez překážky zase jsau nawráceny ku koruně

české. Král Wladislaw odstěhowal se wšak od této doby do Budína, a zřídil sobě tam stálé sídlo swé, odewzdaw spráwu králowstwí českého na místě swém nejwyšším úředníkům zemským.

Wzdáleností králowského sídla rozmnožily se rozličné nepořádky we spráwě zemské, které se zmohly pro slabost a neodhodlanost powahy králowy. Auředníci zemští zle sprawowali důchody králowské, a obracujíce je ke swému saukromému užitku, zawedli krále w dluhy, rok od roka rostaucí. K tomu počala se čím dál tím nebezpečněji jewiti žárliwost mezi rozličnými stawy, kteráž základ swůj měla we welikých proměnách společenských poměrů, spůsobených wálkau Husitskau, o kterých jsme nahoře šířeji položili. Panští rodowé, neznajíce žádného strachu před zákonem, poněwadž nebylo mocného nad ním strážce, osobowali sobě dle příkladu Němců a Uhrů wždy neobmezenější moc nad lidem swým poddaným, ukládali naň pod wšelijakými záminkami wětší platy, roboty o jiné powinnosti, obmezowali i osobní swobodu poddaných, zapowídajíce jim stěhowati se z jednoho panstwí na druhé nebo do měst bez panského powolení; konečně za zákon powýšili, oč dáwno předtím wšelijak pokaušeli se, aby žádný poddaný nesměl před saudem zemským jako žalobník státi proti pánu swému. Tím byla oškliwým řádům německého rabstwí nowá brána otewřena do země. A wšak ani na tom nebylo dosti. Staw panský, welikau pýchau pojat, obnowil hned po smrti krále Jiřího zase starau swau při se stawem zemanským čili rytířským, chtěje jej zbawiti aučastenstwí při saudech zemských. Zemané, opírajíce se o přátelstwí měst, wymohli konečně rozsudek králowský, jímž rozepře tato narownána tím spůsobem,

aby na saudu zemském krom úředníků zemských sedalo wždy 12 pánů a 8 rytířů (1487).

Od té doby spolčili a spřátelili se wšak obadwa wyšší stawowé tím pewněji proti stawu městskému. Počalit prowozowati wýnosné žiwnosti městské, jako k. p. waření piwa, na zámcích swých, a zapowídali poddaným swým bráti piwo z měst neb woziti obilí do měst na trhy, což čelelo proti starodáwním privilegiím městským. Majíce saud zemský we swých rukau, zabraňowali městům kupowati statky zemské a klásti sobě do desk; naproti tomu poháněli měšťany před saud zemský w případnostech od starodáwna příslušejících k saudům městským, k. p. když osoba stawu panského neb rytířského měla žalobu na měšťana; konečně wšelijak pokaušeli se o wylaučení stawu městského ze sněmů zemských, chtíce na města uwalowati jen powinnosti dle wlastních swých nálezů.

Různice o tyto wěci, již dlauho dautnající, wypukla we zjewnau rozepři mezi třemi stawy, když páni a rytíři na sněmě roku 1492 usnesli se o sepsání práw zemských w jednu zákonní knihu a wydání jí tiskem (1500), we kteréž položili za práwo wšecko to, oč se proti stawu městskému prwé skutkem byli pokaušeli. Proti tomu zdwihla města žalobu u krále; i přijel král, tehdáž podruhé od času odstěhowání swého, do Prahy; a wšak od pánů při dwoře swém opanowán, učinil rozsudek městům protiwný (1502). Nad tím když města dali na jewo swau nelibost, wzal Wladislaw rozsudek swůj zase zpět, aby neměl platnosti; ale páni nechtěli od něho wíce upustiti. Tu se sešli poslowé ze wšech měst králowských brzy po odjezdu krále na sjezd do Prahy, a učinili mezi sebau zápis, aby sobě proti každému, kdožby

jich tisknauti chtěl od starodáwních práw jejich a zwyklostí, byli radni a pomocni. Naproti tomu páni a rytířstwo učinili si sněmowní zápis, kterýž wložili do desk zemských, aby sobě pomáhali proti wšem, kdožby jich tisknauti chtěli od rozsudku králowa; drželi odtud sněmy sami pro sebe, a oznamowali městům toliko swé nálezy, jichž owšem města nechtěla zachowáwati, ani nedopauštěla sausedům swým stawěti se k saudům zemským kromě případností, we kterých se to stáwalo od starodáwna. Páni prowáděli wůli swau wšelijakým zjewným i tajným nepřátelstwím. Jiří Kopidlanský, stawu rytířského, jehož bratra Pražané dali stíti pro wraždu, we městě jejich spáchanau, mstil se nad nimi laupením a jímáním sausedů jejich i z jiných měst králowských. Celá země byla plna jeho ukrutenstwí, kteráž konal nad měšťany, osekáwaje ruce i nohy těm, kteří upadli w ruce jeho, a jináč na nich sobě wyléwaje pomstu swau. Úředníci zemští a poprawci po krajích nechali zjewného škůdce zemského bez překážky páchati tyto ohawnosti, ano pánowé a zemané někteří byli mu w tom nápomocni, poskytujíce čeledi jeho útočiště na zámcích a twrzích swých. Brzy nalezli se i jiní lupiči stawu rytířského, prowozujíce zločiny na silnicích rowněž toliko proti osobám stawu městského, aby w tom našli ochrany od wysokých.

Brzy byla země příběhy těmito plna zmatku a nepořádku. Král Wladislaw, nechaw se zcela odwrátiti od měst, na nichž spočíwala zrowna nejwětší podpora trůnu, nic mezitím nečinil, čím by se tomu stal konec. Roku 1506 nawedli jej někteří biskupowé uherští k wydání přísného rozkazu čili mandatu proti Pikhartům, jakž obyčejně nazýwáni byli bratři čeští

od swých protiwníků. Mandat tento, wydaný bez wědomí sněmu, neměl ale i když později sněmowně stwrzen byl (1510), žádaného následku, a po krátkém čase téměř docela byl zapomenut.

W Budíně byl se král, teprw w 31 roce panowání swého, oženil, pojaw za manželku Annu, princeznu francauzskau (1502). Po čtyrech létech porodila králowna syna, jemuž jméno dáno Ludwík (1506), i jednalť Wladislaw o to se stawy, aby jej ještě za žiwobytí jeho zwolili za jeho nástupce. Tedy přijel král potřetí do Prahy (1509), kdež Ludwík, tříleté dítě, se swolením pánů, rytířů a měst slawně korunowán jest na králowstwí. Opět wzal král před sebe rozepři mezi stawy, a učinil zase wýpowěd městům protiwnau. K tomu strhla se za přebýwání jeho w Praze z nahodilé příčiny krwawá rwačka mezi uherskými dwořany i čeledí jejich a obecným lidem, we kteréž 16 Uhrů přišlo o žiwot. Král pomstil tuto jejich smrt mnohými ukrutnými poprawami, dřením, na kůl wstrkáním a jinými spůsoby w Čechách dotud neslýchanými, kteréž spůsobily obecný zármutek a pohoršení lidu.

Škody od rozličných násilníků měšťanům činěné nepřestaly ani po čas přítomnosti krále w zemi, a tím hustěji obnowily se po jeho odjezdu. Měšťané, wždy nadarmo hledajíce cest, jakby krále sobě naklonili, obnowili konečně rázněji než předtím swau jednotu, počali se míti ke zbraní, a zwolili si knížete Bartoloměje Minstrberského, wnuka krále Jiřího, za swého heitmana (1513). Nejwyšší purkrabí, Zdeněk Lew z Rožmitálu, obáwaje se každý den útoku na hrad Pražský, počal se strojiti k odporu a směřowati děla proti městu. Mezitím jednal kníže Bartoloměj zále-

žitosti měst před králem, i otewřel mu konečně oči, žeť poznal nebezpečenstwí utištěním stawu městského koruně samé hrozící. Když w Uhřích z příčiny mnohých útisků od pánů, lid sedlský, ku křížowé wálce proti Turkům ozbrojený, weliké bauře spůsobil, tak že k samému sídlu králowskému blížilo se nebezpečenstwí, města česká na žádost krále prokázala se obzwláště ochotná, a wyprawila znamenité wojsko do Uher jemu ku pomoci (1514). Tu usilowal král horliwěji než posawad o konečné narownání rozepře mezi stawy bez ublížení práwům stawu městského, časté o to posly do králowstwí posílaje. Dříwe wšak než toho mohl docíliti, umřel w Budíně w 61. roce wěku swého (1516). Krátký čas před smrtí swau učinil smlauwu s císařem Maximilianem we Wídni o dwojí swatbu, totiž syna swého Ludwíka s wnučkau císařowau, jménem Marií, a dcery swé Anny s Ferdinandem wnukem císařowým. Obnowena při též příležitosti také dědická smlauwa učiněná za císaře Karla IV mezi domem českým a domem rakauským (1515), na kteréžto wšak obnowení stawowé čeští, poněwadž bez jich otázání stalo se, neměli žádného ohledu.

§. 66.

Král Ludwík.

Král Ludwík byl při smrti otce swého teprw 10 let stár; nicméně přijali jej Uhři hned za skutečného panowníka, nemohše se mezi sebau srownati o spráwce na čas jeho nedospělosti. Poručníky jeho byli dle poslední wůle otcowy Sigmund král polský, jakožto strýc, a císař Maximilian. Stawowé čeští uznali tyto

poručníky na sněmu hned po smrti krále držaném w Benešowě (1516), a wšak úředníci zemští málo se dle nich řídili, poněwadž dle zřízení zemského nepřináležela jim wšecka moc, jako králi skutečně korunowanému. Po dwau létech žádal mladý král skrze posly swé, aby mu stawowé dle příkladu Uhrů dali práwní léta a přijali jej za skutečného panowníka (1518). Stawowé tomu neodporowali, wšak pod wýmínkau, aby král prwé přijel do země, a učinil přísahu na práwa a swobody zemské, poněwadž při korunowání swém, byw ještě dítě, učiniti toho nemohl. Příjezd králůw trpěl wšak mnohé odklady pro zmatky panující w Uhřích, pro nowé nebezpečenstwí hrozící od Turka, kterýž roku 1521 dobyl Bělehradu srbského, jakož i pro jiné rozličné okolnosti. Tedy zůstala země zase wíce let pod prozatímní spráwau nejwyšších úředníků zemských a osob od stawů nad nimi ustanowených. Úředníci tito, mezi nimi zwláště nejwyšší purkrabí Zdeněk Lew z Rožmitálu, wedli zlé hospodářstwí se statky a důchody králowskými dle swého posawadního obyčeje, na wůli králowu a poručníků, po rozličných poselstwích jim wzkazowanau, nic se přitom neohlížejíce. Když po krátkém čase umřel císař Maximilian, wyprawili stawowé na místě krále a swůlí jeho wyslance swého Ladislawa ze Šternberka k nowému wolení krále Římského do Mohuče (1519), i dali hlas swůj Karlowi V, králi španělskému, wnuku císaře Maximiliana a swatu krále Ludwíka.

Jak neutěšený byl staw země we wšelikém ohledu, nicméně powedlo se hned prwní rok po smrti krále Wladislawa pilnému usilowání některých pánů wlastenecky smýšlejících, mezi nimi předně starému pánu Wilémowi z Pernšteina, že se o rozepře wyšších

stawů s městy stalo konečné narownání mezi nimi samými na sněmu o sw. Wácslawě, odkudž nazwáno smlauwa Swatowácslawská (1517). Města upustila od wýhradného waření piwa, panstwo a rytířstwo od nowě wymyšlených půhonů a jiných nowot, owšem pak přestali od obmezowání třetího hlasu městského na sněmích.

Tím spůsobem docílen byl aspoň práwní staw mezi stranami, ačkoli wšecko záští jedněch na druhé nemohlo hned býti wykořeněno. Města držela wždy sworně dohromady, aby w budaucích nahodilých potřebách wšichni za jedno sobě byli pomocni. Staré a Nowé město Pražské, zanechawše posawadních rozličných různic mezi sebau, spojili se w dokonalau jednotu pod společným auřadem konšelským, tak aby wšichni rozdílowé mezi jedním a druhým městem docela přestali (1518). Přední půwod jednoty této byl Jan Pašek z Wratu, kancléř Staroměstský, potom primas čili přední purkmistr spojeného města Pražského. Společnými silami počala králowská města důrazněji než posud wálku proti zhaubcům zemským. Tochowice, twrz w kraji Prachynském, a Janowice w Klatowsku, kdež se laupežníci přechowáwali, byly dobyty a zbořeny (1520), laupežníci pak bez ohledu na staw zemanský poprawowáni, přes mnohé z toho se horšení některých z panstwa a rytířstwa, kteříž proto i krále hleděli popuditi proti stawu městskému.

Aby zmatků w zemi wždy neubýwalo, dostaly práwě toho času nowý podnět různice náboženské. Jako před sto léty w Čechách, tak zdwihli se toho času mocní hlasowé proti neprawostem a přechwatům papežským w samých Němcích, odkudž Čechowé pro oprawy u sebe zawedené tolikerá posud trpěli pro-

tiwenstwí. Martin Luther, mnich Augustiniansky we Wittenberku, postawil se proti papežským odpustkům (1518), a hned také proti rozličným jiným řádům a obyčejům církewním, wykládaje sobě písma swatá dle wlastního rozumu, bez ohledu na starodáwní církewní podání. Učení a kázání jeho nečelelo, jako někdy Husowo a starých mistrů pod obojí toliko k časnému odporu proti církewním představeným a k oprawě nepořádků, nýbrž k auplnému odtržení se od církwe a k zawedení nowého náboženstwí, tak jako někdy učení Táborů a později bratří českých. Od učení těchto posledních lišilo se také tím, že nesměřowalo tak upřímně k zawedení mrawné kázně mezi swými wyznawači, nýbrž lákalo spolu pauštěním wětší swobody rozličným náklonnostem lidským. Také spůsobilo mnohem wětší přewraty w celém křesťanstwě, rozšířiwši se w krátkém čase po weliké časti Ewropy.

Nikde nepadlo símě toto nowého rozdwojení na půdu úrodnější jako w Čechách, kdež hned takořka po prwním wystaupení Luthera we Wittenberce objewili se domácí i přespolní kazatelowé, kteří buď od dáwna měli podobné myšlénky, buď od něho wzali pochop. Prwní z domácích byl jakýsi Matěj paustewník (1519), nejznamenitější z cizích příchozích Tomáš Münzer, kteříž oba w samé Praze wystaupili jakožto rozšiřowatelé nowého učení. Kázaní jejich spůsobila welké rozptýlení uwnitř posawadní strany pod obojí. Neb wětší díl kněžstwa i lidu, dáwno se promrzewše nad nejistým položením církwe swé pro rozepři s papežem, přichytili se ochotně nowých wykladatelů wíry, kteří jim péči o smíření s nejwyšší hlawau církwe činili zbytečnau. Jiní těmto nowotám protiwili se, a wšak wedli swau při wíce haněním a

tupením i také pohrůžkami proti jich rozšiřowatelům, čímž sami sebe i wěc swau uwodili w opowržení. Straně přijímajících pod jednau přiwedlo učení Lutherowo tím wětší nebezpečenstwí, poněwadž se ho jakožto z Němec pošlého začali ujímati i němečtí obywatelé w zemi, kteří dotud byli nejstálejšími hajiteli starého obyčeje.

Sedmý rok po smrti otce swého přijel konečně král Ludwík do země (1522), a složil stawům osobně přísahu na práwa a swobody zemské, načež korunowána jest také Marie manželka jeho na králowstwí. Znamenaje jednu z hlawních překážek zlepšení s'awu země záležeti w soběctwí a lakomstwí posawadních úředníků, wšecky nejwyšší úředníky zemské brzy před odjezdem swým z Prahy ssadil (1523), a učinil nejwyšším spráwcem na místě swém kníže Karla z Minsterberka, wnuka krále Jiřího a strýce knížete Bartoloměje. Zároweň obnowil také raddu spojeného wětšího města Pražského, a na místě Paška učinil primatorem Jana Hlawsu z Liboslawě. Nowí úředníci zemští neuměli wšak užiti dosti důrazu proti wšelikým piklům těch, kteří prwé zaujímali místa jejich, ano někteří z těchto dowedli si brzy předešlých míst zase wymoci na králi, jakž i sám nejwyšší purkrabí Zdeněk Lew z Rožmitálu.

Pod primatorstwím Jana Hlawsy docházelo učení Lutheranské wždy wětšího rozšíření we hlawním městě, zwláště když kněží, kteří hanliwým kázáním proti nowotářům nejwíce bauřili lid, wypowěděni jsau z města. Stawowé pod obojí, učiniwše sobě s powolením krále Ludwíka sjezd w kolleji Karlowě (1524. 29. Ledna), usnesli se o takowé nařízení we wěcech církewních, které nowým učením dopauštělo docela wol-

ný průchod, a čelelo toliko k tomu, aby jedna strana druhé netupila, a bez ohledu na wíru mezi sebau přátelsky se snášely. Zároweň ustanowen byl nowý administrator, mistr Hawel Cahera, farář Týnský, kterýž sám s Lutherem obcowaw we Wittenberce, byl také rozšiřowatelem jeho učení.

Malo neděl wšak po tomto stawowském usnešení obnowila obec Pražská pro nepřítomnost krále sama swé konšely, a usadila Paška zase za primatora na místě Hlawsy z Liboslawě. Tím se wěci we hlawním městě náhle přewrhly. Pašek, pro upewnění moci swé wešel w uzké přátelstwí s panem Lwem z Rožmitála a jinými úředníky staršími, kteří místa swá znowu opanowali, a počal s nimi společně pronásledowati Lutherany, jichž se přidrželi političtí jejich protiwníci. Jednoho dne byli w Praze wšichni konšelé luteranští zajati (1524. 9 Srp.), a stranným saudem wypowěděni z města, kterýžto rozsudek i král Ludwík potwrdil na křiwé přednešení Paškowo a nejwyšších úředníků. Úsilím Paška a Hawla Cahery, kterýž náhle proměnil wíru swau, powedlo se obec nakloniti k ohlášení artikulů, Lutheranům protiwných, na kteréž každý saused musil učiniti přísahu, ač nechtělli wypowěděn býti z města. Konečně aby wítězstwí swé utwrdili, swolali nejwyšší úředníci sněm obau stran, jak pod jednau tak pod obojí, do Prahy, na němž přednesli žádost we jménu krále s mnohým zahrožowáním těch, kteří by se jí chtěli protiwiti, aby stawowé wyprawili poselstwí do Budína k jednání s legatem papežským o stwrzení kompaktat (1525); neb tím spůsobem chtěli staří pod obojí a přijímající pod jednau we společném nebez-

pečenstwí utwrditi přátelstwí mezi sebau, a proti Lutheranům obrátiti potom mandát krále Wladislawa o Pikartech. Wětší část stawů shromážděných, nad zpurným chowáním Karla z Minsterberka a Lwa z Rožmitálu se urážejíce, odjeli ze sněmu, w žádná jednání o té wěci nechtíce se dáwati. Nicméně uzawřeno od ostatních na místě wší země, aby se poselstwí wyprawilo. Pašek a Cahera byli nejčinnější jeho audowé. A wšak jednání s legatem bylo daremné, jako wšecka předešlá. Nejprwé žádal welikau taxu, kterau s ním poslowé stěží smluwili na 15.000 dukatů; potom stál na swém, že Čechowé strany pod obojí, chtí-li přijati býti zpět do lůna církwe, musí napřed učiniti odpřisáhnutí bludů swých, a wíce podobného. K tomu na místě země swoliti když se poslům předce zdálo tuze smělé, musili se s nepořízenau wrátiti do Prahy. Mezitím přeswědčil se král Ludwík, že dopuštěním nátisků na Lutherány odcizil sobě zrowna tu stranu, která mu nejupřímněji byla oddána, a sesílil swé protiwníky. Nařizowal nyní, aby měšťané z Prahy wypowědění zase byli přijati, a saud nad nimi prwé držený aby byl řádně obnowen. Ale Pašek a nejwyšší auředníci na rozkazy králowské nedbali, a w té i jiných wěcech prowozowali wždy jen wůli swau.

Takowý byl staw wěcí českých, když se opět přiwalilo hrozněji než kdy předtím nebezpečenstwí turecké. Sultan Soliman, po dobytí Bělehradu žádné nemaje překážky w cestě, wtrhnul s 300.000 bojowníky do Uher. W zemi nebyly proti předwídanému tomuto wpádu učiněny docela žádné přípravy; páni uherští, oddawše se rozpustilému žiwotu, nedbali

na žádné starosti; teprw, když nepřítel byl w zemi, sbírali branný lid, a hnali se s ním bez pořádku do pole; wůdcem sobě učinili Pawla, řečeného Tomori, mnicha řádu františkanského, kterýž zároweň učiněn arcibiskupem Kołočským. Král Ludwík wytáhl s nimi osobně do boje, psaw napřed do Čech se snažnau žádostí, aby stawowé proti společnému nepříteli křesťanstwa wyprawili pomoc wýdatnau. Ale pan Zdeněk Lew mezi nejwyššími úředníky, a Pašek we stawu městském přičinili se pilně, aby se dle žádosti krále nestalo než co možná nejopozdileji. Někteří páni, nečekajíce na sněmowní swolení, sebrali lid na swau ruku, a pospíchali do Uher králi na pomoc; některá města následowala jejich příkladu, nejzdlauhawěji Pražané, wíce na oko než z ochotné wůle. Jen malá část roztraušených těchto zástupů byla teprw dorazila k wojsku králowu; tu Uhři, neznajíce žádné kázně, proti radě zkušených wůdců českých stáli na swém, aby se bitwa, ku které se nepřítel strojil, bez prodlení přijala. Tedy se stala bitwa, a hned hanebný útěk wojska uherského u Moháče (1526 29. Srpna), kdež 20.000 křesťanů zaplatilo pošetilau pýchu tuto swým žiwotem. W bitwě této zahynul i král Ludwík, utonuw pod koněm swým we hlubokém a bahnitém potoku.

Letopočet.

L. p.
1437. Císař Sigmund umřel.
1438. Obležení Tábora od krále Albrechta.
1439. Albrecht umřel.
1440. List mírný.
1444. Hynce Ptaček z Pirksteina umřel.

L. P.

1446. Sněm Pelhřimowský.
1447. Poselstwí do Říma o potwrzení kompaktat.
1448. 3 Září. Jiří Poděbradský dobyl Prahy.
1449. Jednota Strakonická.
1451. Sněm o swaté Kateřině.
1452. Jiří z Poděbrad zwolen za spráwce zemského. — Obležení Nowého města za Wídní.
1453. Ladislaw korunowán.
1457. Ladislaw zemřel.
1458. Jiří Poděbradský zwolen za krále.
1462. Poselstwí Fantina de Valle.
1464. Papež Pius II wydal klatbu na krále Jiřího.
1465. Jednota Zelenohorská.
1467. Počátek domácí wálky za krále Jiřího.
1468. Matiáš Corvinus počal wálku proti králi Jiřímu. — Porážka křižáků německých u Nýrska.
1469. Matiáš Corvinus u Wilemowa. Prohlášen w Olomauci a we Wratislawi za krále českého.
1470. Tažení krále Jiřího do Morawy; wpád Matiáše do Čech.
1471. Král Jiří umřel; předtím též Rokycana. Wladislaw II zwolen za krále.
1472. Wpád Matiáše Corvina až k Nimburku.
1473. Příměří mezi Matiášem a Wladislawem.
1474. Wojska krále polského i Wladislawa před Wratislawí proti Matiášowi.
1478. Umluwa míru mezi Uhry a Čechy.
1483. Baufka w Praze proti konšelům.
1485. Narownání mezi stranami pod jednau a pod obojí w Hoře Kutné.
1486. Spolek mezi Čechy, Uhry a Polskau proti říši německé.
1490. Král Wladislaw přestěhowal se do Budína.
1500. Práwa zemská tištěna.
1502. Počátek rozepře mezi stawem panským a rytířským s jedné a stawem městským se strany druhé.
1509. Král Ludwík korunowán.
1516. Wladislaw II zemřel.
1517. Smlauwa Swatowácslawská.
1518. Jednota mezi Starým a Nowým městem Pražským.

L. P.
1519. Počátky Lutheranstwí w Čechách.
1522. Král Ludwík přijel do Prahy.
1523. Obnowa nejwyšších úředníků zemských.
1524. Lutherani zjímáni w Praze.
1525. Jednání s legatem w Budíně o potwrzení kompaktat.
1526. 29 Srp. Bitwa u Moháče.

Viz Denik.

KNIHY OSMÉ.

Země česká pod panowníky rodu rakauského až do bitwy Bèlohorské.

(Od r. 1526 do r. 1620.)

§. 67.

Počátky panowání Ferdinanda I.

Smrtí krále Ludwíka uprázdnila se opět stolice králowstwí českého. Stawowé, platnost dědické umluwy mezi králem Wladislawem a císařem Maximilianem, ani již dědičnost trůnu w tom samém panownickém rodu neuznáwajíce, přistaupili k swobodnému wolení krále; zwolili wšak nicméně wnuka Maximilianowa Ferdinanda, arcikníže rakauské, jehož bratr Karel V byl císařem Římským, králem španělským a panowníkem nad mnohými jinými zeměmi, nejmocnějším toho času we swètě (1526 24 Října). Ferdinand potwrdil dle přijatého obyčeje kompaktata a zřízení zemské, přijel se sláwau welikau do Prahy, kdež slíbil míti stálé swé sídlo, a korunowán jest na králowstwí. (1527. 24 Unora).

Nastaupením tímto stal se základ k stálému odtud spojení zemí českých, uherských i rakauských pod

jedním panownickým domem; nebo i w Uhřích byl Ferdinand od mocné strany zwolen za krále. Jiná strana zwolila Jana Zápolju, wojwodu sedmihradského, kterýž se dal pod ochranu Solimana, tureckého sultana; a wšak pomocí druhých zemí podnikl Ferdinand wálku proti němu, která s rozličným štěstím wedena, wždy nedala moci jeho w zemi uherské zaniknauti.

Nowý král český, tehdáž 24letý, měl mnohé wýtečné wlastnosti, které se nedostáwaly dwěma předchůdcům jeho. Pewnost wůle, s kterau hned od počátku panowání swého we wšem wystupowal, byla dostatečná ku přemožení wšech posawadních nepořádků w zemi a k zawedení takowého spůsobu wěcí, při kterém by národ konečně byl sobě mohl oddechnauti a nastaupiti na dráhu wyššího wywinutí, jakéhož pokroky tehdejšího wěku požadowaly. Ale úmysly krále Ferdinanda směřowaly k cíli docela jinačímu. Od dětinstwí wychowán u dworu děda swého ze strany matčiny, Ferdinanda krále španělského, nadchnut byl žádostí po zřízení sobě takowého spůsobu panstwí, jaký toho času we Španělích, we Francauzích, we Wlaších a w jiných zemích západních lstí i násilím zřídili sobě tamější panowníci, zničiwše práwa a swobody stawů i obcí, a zawedše za nejwyšší zákon neobmezenau wůli swau. Dle příkladu toho hleděl i Ferdinand we wšech zemích swých wywrátiti posawadní zřízení, a wywýšiti králowskau moc bez ohledu na prospěch národu, počínaje si w tom s nejwětší opatrností a chytrostí.

Welice zdržowaly jej w prowedení úmyslu tohoto wálky turecké, které se s malými přestáwkam protáhly celých dwadcet let po nastaupení jeho na

trůn. Nebo pro obdržení berní a wojenských pomocí musil zachowati stawy při dobré wůli, a také mnoho wzdálen býwal ze země. Naproti tomu welice ku prospěchu byly mu rozmanité rozepře náboženské i politické, které rozdrobowaly wšechny síly w národu, zámyslům jeho protiwné.

Při zwolení Ferdinanda za krále panowala we hlawním městě posud strana Lutheranům protiwná. Pašek, tehdáž wůdce její, znaje nechuť, we kteréž král měl protestanty německé, chtěje se jemu zalíbiti, počal tím ukrutněji pronásledowati wyznawače nowého učení, tak že některé z nich jakožto kacíře i upáliti kázal. Ale Ferdinand, wíce w nelibosti maje welikau moc Paška, kterauž on směl wzdorowati rozkazům králowským, ujal se schwalně utištěné strany Hlawsowy proti němu. Kázalť měšťany wypowěděné zase přijmauti do města (1527), a když se obec náwodem Paškowým a Cahery protiwowala, ssadil onoho s konšelstwí, roztrhnul zánowní jednotu mezi Starým a Nowým městem Pražským, usadiw každému městu obzwláštní konšely (1528), a Caheru administratora wyhnal ze země (1529). Rozkazy tyto, od Lutheranů žehnané, zawdaly králi příležitost k wětšímu míchání se do záležitostí obecních. Dowedlť toho, že weliká obec, nejwyšší mocnost we městě, nesměla odtud swoláwána býti bez jeho zwláštního dowolení, a týmž spůsobem přiwedl k tomu, že přestalo scházení se sněmů a sjezdů stawowských bez powolení krále, jakž se předtím nezřídka stáwalo.

W krátkém čase rozšířila se ale strana Lutheranská čili, jakž počala se nazýwati, ewangelická, tak, že byla nejčetnější náboženskau stranau w zemi. Od té doby proměnil Ferdinand swé chowání k ní, a

wynasnažowal se wšemožně, aby se církewně zříditi a tím moc swau upewniti nemohla. Z příčiny rozdílůw náboženstwí swolal sněm obau posawad uznaných stran, pod jednau i pod obojí do Prahy (1537), aby se spolu shodly o společný pořádek. Bratří čeští, jejichž náboženstwí ewangelici nazýwali mnišstwím pro přísnost mrawní kázně w jich jednotě, byli z tohoto sněmu wylaučeni; ewangelíci ale sami počítali se wždy k straně pod obojí, a tím bylo owšem srownání této strany s přijímajícími pod jednau učiněno nemožné. Strana pod jednau, widauc den ode dne menší počet swých wyznawačů, žádala srownání se we wíře a w obyčejích na základě kompaktat, proti kterým předešlé časy tak spurně se byla zasazowala. Naproti tomu ewangelikowé, w straně pod obojí počtem přewládajíce, o kompaktata již nestáli, protože nepostačowala nynějším jejich žádostem. Rowněž těžko bylo usnésti se o společného arcibiskupa, o jehož potwrzení chtěl se král zasaditi; neb jedna i druhá strana chtěla ho míti ze swého prostředka. Takž se tento i jiných sněmů potomních wíce rozešlo bez účinku, krom wětšího rozkyselení stran proti sobě.

Welká nehoda žiwelní zasadila brzy na to těžkau ránu netoliko hlawnímu městu, nýbrž i celému králowstwí. Oheň, wzniklši na Malé straně Pražské, strávil wětší část města tohoto, jakož i Hradčan a králowského hradu, kdež shořely starodáwní dsky zemské, hlawní základ wšeho práwa weřejného i saukromého w Čechách (1541. 2 Čw.). Král Ferdinand užil této příhody k tomu, že místo přiznání, kteréž učinil stawům při zwolení swém za krále, položil do nowých desk jiné, jímž ne tak jasně znal se k tomu, že zwolen, nýbrž toliko že přijat jest za krále (1545).

Rozepře náboženské w zemi nabýwaly mezitím wždy powážliwější powahy. Strana pod obojí, položiwši sobě roku 1543 s powolením krále obzwláštní sněm w kolleji Karlowě, uzawřela, zwoliti sobě biskupa ze swého prostředka, na potwrzení papežské se neohlížejíc. Uzawřením tímto stalo se wšak roztržení auplné mezi stranau ewangelickau a starými pod obojí. Nebo tito zůstawše s námitkami swými proti tomu w menšině, obrátili se o ochranu ku králi; kterýž hned uzawření tomu se zprotiwil, a administratorowi a konsistoři, kteří tehdáž již wětším dílem býwali Lutherani, přísně zapowěděl, aby neopomíjeli žádných obřadů, w straně pod obojí od starodáwna zachowáwaných.

§. 68.

Bauře roku 1547.

Co se takto spokojení země české w ohledu náboženstwí wždy nowými překážkami protahowalo k nekoncům, přišlo zatím w říši německé k zjewné wálce mezi náboženskými stranami. Knížata ewangelická k obraně wíry swé učinili branný spolek, řečený Šmalkaldský, w jehož čele stáli Hanuš Fridrich kníže saské a Filipp lankrabě hesský. Císař Karel, prwé dlauho byw meškán wálkami s jinými mocnostmi w rozličných končinách Ewropy, sebral proti nim pole, chtěje nowé učení wyhladiti mečem, a poražením wyznawačů jeho zároweň powýšiti moc swau císařskau. I Čechy byly w nowé toto spletení brzy potaženy, a z něho konečně naskytla se králi Ferdinandowi dáwno hledaná příležitost k násilnému porušení swobod stawowských.

Jsa již od roku 1531 woleným králem Římským čili budaucím nástupcem w císařstwí, strojil se bratru swému proti knížatům německým na pomoc, i žádal proto na stawích českých, aby zatím k obraně králowstwí wojsko postawili proti jakémukoliwěk nepříteli (1546). Zároweň obnowil dědičnau umluwu učiněnau za času krále Jiřího s domem saským ku prospěchu Maurice knížete saského z mladší linie toho rodu, který držel stranu císařowu, a nadarmo Fridrich saský ze starší linie, proti němuž jakožto hlawě spolku Šmalkaldského wálka tato čelela, na tu samau dědičnau umluwu se odwoláwal. Stawowé čeští wojsko k ochraně země powolili, kteréž sebralo se blíž pomezí saského u Kadaně, a wůdcem jeho učinil král Šebestiana z Weitmile. Když ale wůdce na rozkaz králůw kázal hotowiti se ku pochodu přes hranice, wětší díl stawů zpěčowali se táhnauti; jiní odwoláwajíce se na uzawření sněmu, že se hotowost stala toliko k obraně králowstwí, zůstali ležeti u Kadaně, jiní wrátili se domů, a jen s menším počtem přirazil Šebestian z Weitmile na pomoc wojsku císařskému, kteréž dobýwalo měst Fridrichowých. Z toho král rozhněwaw se, některé z pánů, kteří se domů wrátili, pokutowal penězi, jiné wězením, jednoho z heitmanů wojenských stíti kázal, aniž shledal se w tom s jakým odporem.

K jaru příštího roku strojil se císař Karel osobně k mocnějšímu tažení proti knížatům. Tu wydal král Ferdinand mandat ke wšem stawům, aby se každý s lidem swým wálečným najíti dali u Litoměřic, hotowi jsauce dále táhnauti, kamby je král sám osobně wedl. (1547. 12 Led.) Mandat tento čelel proti starodáwnímu zřízení zemskému, poněwadž se

stal bez powolání sněmu z pauhé wůle králowské Pražané Staroměstští i Nowoměstští napřed, potom i jiní stawowé odepřeli mu proto poslušnost; jiní dali se sice w Litoměřicích najíti, a wšak nechtěli s králem táhnauti přes hranice do wálky proti wyznawačům společného náboženstwí, pokudby nebyl swolán sněm, a od něho k žádosti králowě swoleno. Když se král omlauwal, že sněmu pro krátkost času swolati nemůže, ustanowili se konečně na tom, aby každému wolno bylo táhnauti neb netáhnauti, beze wší k tomu powinnosti. Tedy musil král na tom přestati, a wtrhnul do Sas toliko s dobrowolnými a s wojskem, kteréž byl sebral z Uher a jiných zemí swých.

Ale w Čechách nastalo nyní obáwání pomsty králowy, že se nestalo dle wůle jeho; nebo rozličné powěsti roznesly se o pohrůžkách, kterými král wyléwal hněw swůj, jmenowitě proti městům Pražským. Panstwo a rytířstwo ewangelické, pomýšlejíc na prostředky k obraně, drželo časté schůzky a porady; obce Starého a Nowého města učinily hned zápis mezi sebau, aby sobě proti každému, kdožby jich k onomu mandatu králowu mocí přidržowati chtěl, byli radni a pomocni. K tomuto zápisu páni a rytíři ihned u welikém počtu přistaupili, a učinili písemnau žádost ku králi, aby jak o wálku tuto tak i o jiné pilné potřeby králowstwí položil sněm w Praze o středopostí; pakliby toho neučinil, žeby se sami musili shromážditi.

Král Ferdinand stál nejprwé we wálce proti Fridrichowi saskému samoten, toliko s knížetem Mauriciem. Císař Karel poslal mu prozatím toliko 7000 mužů na pomoc, kteréž ale Fridrich přepadl na cestě a porazil na hlawu w bitwě u Rochlic. O tomto wí-

těžstwí swém dal Fridrich písemnau zpráwu stawům ewangelickým w Praze, žádaje jich znowu, aby dědičné umluwy s rodem jeho učiněné byli pamětliwi. Král Ferdinand naproti tomu poslal Šebestiana z Weitmile s oddílem wojska do Čech, a nařizowal stawům, aby se k němu přirazili s lidem swým u Chomutowa, poněwadž toho žádá obrana králowstwí. Jiným dopisem ustanowil sněm, o kterýž byli žádali, na pondělí po prowodní neděli. Stawowé w Praze shromáždění jali se na rozkaz králůw sbírati wojsko, a wšak ustanowili nad ním za wůdce Kašpara Fluka z Rabšteina, jemuž kázali říditi se dle jejich toliko rozkazů. Potom rozešli se z Prahy, zwoliwše k řízení wěcí swých wýbor, sestáwající ze čtyr pánů, čtyr rytířů a z konšelů měst Pražských.

Mezitím přitáhl konečně císař Karel se wší mocí swau, a položil se u Chebu. I král Ferdinand a Mauric, kníže saské, měli se u tohoto města k němu připojiti, i wzali cestu swau skrz Čechy, táhnauce přes Most. Z toho wzal sobě i Hanuš Fridrich příčinu ke wpádu do Čech. Polní wůdce jeho Wilém Thumshirn dobyl Lokte a Chomútowa, a wyzýwal i wojsko stawowské pod Flukem z Rabšteina, aby pomáhalo proti nepříteli společného náboženstwí. Fluk, nemaje k tomu rozkazu, odepřel žádosti jeho, a wšak ani tažení jeho ničím nepřekážel. Císař Karel hnul konečně ležením swým od Chebu, a wtrhnnl s welikau rychlostí do Sas, čímž i Thumshirn, od wojska Fridrichowa odtržen, přinucen byl ke spěšnému náwratu.

K pondělí po prowodní neděli sjeli se mezitím stawowé čeští na sněm dle uložení králowa. Na místě krále přijeli čtyři kommissarowé od něho wyslaní, s rozkazy, aby stawowé zápis mezi sebau učiněný

zrušili a wojsko propustili, sice že k dalšímu jednání sněmownímu přikročiti nesmějí. Rozkazu tohoto nechtěli stawowé uposlechnauti. Uzawřeli, wyprawili poselstwí ku králi, aby mu wyložili příčiny, pro které zápis onen mezi sebau učinili a wojsko sebrali, žádajíce přitom býti zachowáni. Byliť mezitím téměř wšichni stawowé pod obojí k zápisu tomu přistaupili, jmenowitě wšecka města králowská krom Plzně, Budějowic a Austí, tak že přiwěšeno bylo k němu 1738 pečetí. W tom, dříw než se ještě poselstwí wydalo na cestu, přišla zpráwa kommissarům králowským o bitwě rozhodné u Mühlberka, kdež wojsko knížat ewangelických bylo od císaře poraženo na hlawu, a wálka zajetím Fridricha saského i lankrabí hesského pojednau wzala konec.

Zpráwa tato nenadálá uwedla stawy ewangelické we zmatek weliký. W rozhodném okamžení zhrozili se nad welikostí nebezpečenstwí, a místo hájení práw a swobod země, o kteréž se byli zasadili, myslil wětší díl toliko na zachowání swé wlastní. Mnozí hned wzdálili se z Prahy na swé statky; druzí, kteří zůstali, uzawřeli s odporem jen málokterých srdnatějších, wojsko swé rozpustiti, a poslům ku králi poručili pokornější omluwy swého jednání. Poslowé nalezli krále i císaře w ležení u prostřed wojska jejich, sebraného z rozličných pronárodů. Oba přijali je na oko wlídně, wšak s mnohým obwiňowáním stawů pro jejich posawadní jednání. Zároweň s nimi wyprawil Ferdinand posly swé ke stawům s wětšími wýčitkami a s nowým rozkazem, aby zápis jednoty mezi sebau zrušili, pokládaje jej za zrádu zemskau a urážku králowské welebnosti. Stawowé, jak málo ukazowali odhodlání k srdnatému odporu, přece od zápisu

upustiti nechtěli, nýbrž ze společného usnešení wložili jej do desk zemských, jakoby ten prostředek postačowal k jeho utwrzení. Ku králi wyprawili nowé poselstwí s omluwami swého chowání.

S poselstwím tímto setkal se král Ferdinand w Perně blíž hranic králowstwí, táhna již s wojskem welikým wlastním i od císaře přidaným do Čech k mocnému prowedení swých úmyslů. Nedalť jim žádné určité odpowědi, nýbrž se wší mocí swau položiw se nejprwé u Litoměřic, rozepsal wyzwání ke wšem stawům, kdožby mu chtěli zůstati wěrni, přistaupiwše k zápisu jemu protiwnému snad jen z přinucení nebo přenáhlení, aby se u něho dali najíti w Litoměřicích, a smýšlení swé jemu oznámili. Prohlášením tímto hleděl roztrhnauti wšechen zbytek jednoty mezi zápisníky, a úmysl jeho podařil se mu úplně. Skoro wšichni přišli a zawazowali se králi ku poslušnosti. Když wšak i Pražané w témž úmyslu wyprawili posly swé, nebyli slyšáni; nebo král, obáwaje se, že by wzbudil teprw odpor, kterého posud nenalezl, kdyby proti wšem stawům zároweň wystaupil, obral sobě práwě jen Pražany a ostatní staw městský za hlawní předmět pomsty swé.

W několika dnech, dočkaw se ještě nowých wojsk ze Slezska, z Lužice i od některých stawů morawských, přitáhl se wší mocí swau ku Praze. Králowský hrad byla již napřed obsadila část lidu jeho k tomu wyprawená; ostatní wojsko položilo se na Malé straně, na Hradčanech, na poli u Bubenče a Holešowic, jako někdy křižáci císaře Sigmunda proti Žižkowi a Pražanům. Obecný lid na Starém a Nowém městě i také w okolí měl dost chuti, následowati příklad předků swých, i swedlť hned mnohé šarwátky

s husary a jinými wojsky králowskými; ale wůdců naskrze scházelo. Také nemínil Ferdinand wždy rozhodnauti mečem, wíce spoléhaje na lest, která se mu již z počátku tak dobře dařila. Wydalť obsílku na purkmistry, konšely, starší obecní a wšecky jiné znamenitější měšťany ze wšech tří měst Pražských, dohromady přes 600 osob, aby stáli před saudem jeho w pátek dne 8 Čerwence na hradě Pražském. Konšelé, uleknuti, wyslali několik osob z prostředka swého, mezi nimi kancléře Staroměstského Sixta z Ottersdorfa, aby wznesli na krále obáwání jejich, že lid obecný nedopustí wzdálení se tolika nejpřednějších osob z města, poněwadž úmysl obsílky jinak se newykládal, než že král napřed míní zbawiti lid wšech wůdců jeho, aby se pak město bez obrany musilo wzdáti swému osudu. Tu je ubezpečil král na swau čest králowskau, že wšichni powolaní, tak jak se postawí, bez ujmy na žiwotě a zdrawí swém, swobodně zase téhož dne k swým se nawrátí. Skrz některé raddy swé dal král také pod spůsobem přátelstwí raditi obeslaným, aby se we jménu měst poddali na milost i na nemilost, tak že král na tom pokoření jich míní přestati, a dalšími pokutami na ně nehleděti.

Řečmi těmito ubezpečeni, postawili se wšichni obeslaní w určený den na hradě Pražském. Jak poslední wešel do dwora, byly brány hradské od žoldnéřů hustě stojících zawřeny, a poslowé jeli k císaři Karlowi i na jiná místa, s oznámením, že již Pražané wešli do pasti, a jsau w moci králowě. We hradě bylo připraweno slawné lešení, na kterém seděl král we swém majestátu, okolo něho knížata, biskupowé a páni k tomu wywolení ze Slezska, z Lužice a z Morawy. Před saud tento byli Pražané postaweni a čtena

žaloba proti nim jakožto půwodcům spiknutí proti králi k zbawení jeho králowstwí. Na to obžalowání odpowěděl we jménu wšech Sixt z Ottersdorfa, že se o artikule jim čtené w žádný saud s Jeho Milostí králowskau dáti nechtějí, nýbrž poddáwají se mu na milost i nemilost, prosíce wšech pánů přítomných za sebe o přímluwu. Tu jsau odwedeni do saudní swětnice, a po krátké chwíli oznámeno jim, že král Pražanům z prowinění jich uděluje milost, wšak pod následujícími wýminkami: aby jemu wydali wšecku zbraň, wšecko nářadí swé wálečné, jak obecní, tak osob saukromých; aby postaupili wšecky statky a jiné důchody obecní komoře králowě, a zawázali se k dani z každého sudu piwa na wšecky budaucí časy, konečně aby předložili wšecka privilegia swá, že je král chce prohlídnauti a potwrditi jim potud, pokud by se mu líbilo. Pokud by se to nestalo, měly wšechny osoby obeslané zůstati we wězení. Několik ze zajatých bylo propuštěno, aby hned jednali s obcemi swými o wydání zbraně, druzí zatím odwedeni do rozličných tmawých a smrdutých wězení, w nichž někteří o zdrawí, někteří o žiwot, mnozí o rozum přišli. Obce hlaw swých zbawené, jakž předwídati bylo, musily se rozkazu králowu podrobiti, i stalo se dle wůle jeho. Podobně byli obesláni nejpřednější měšťané ze wšech jiných měst králowských, krom Plzně, Budějowic a Austí, a po přemožení hlawního města podstaupili wšichni ty samé wýmínky, jimiž staw městský zbawen byl wší politické moci swé, a olaupením jeho zdwižena moc koruny.

Ze stawu panského a rytířského obeslal král jen některé osoby před saud swůj, z nichž dwa, Bohuše Kostka a Arnošt Krajíř, oba z jednoty bratrské, tre-

stáni jsau zbawením statků swých; jiní musili statky swé swobodné wzíti od krále w manstwí; dwa rytíři a dwa z předních měšťanů Pražských, kteří obesláni byli, odsauzeni jsau hrdel swých. Fluk z Rabšteina s jinými utekl ze země; na jehož hlawu wysadil král cenu 5000 kop mišenských.

K dokonání díla swého položil král wšem třem stawům sněm na pondělí před sw. Bartolomějem (22 Srpna). Sněm tento otewřen byl poprawau čtyr osob odsauzených na smrt, odkudž nazwán sněm krwawý; na to někteří z měšťanů ještě posud u wězení chowaných wypowěděni jsau z Prahy, někteří weřejně bičowáni, jiní po jiných pokutách propuštěni. Na to musili stawowé zápis mezi sebau učiněný poručit wymazati z desk zemských. Konečně ohlásil král, že staw městský těžkým prowiněním swým zasloužil zbawenu býti i třetího hlasu swého na sněmích, kteréhož jemu král z milosti ponecháwá, wšak na ten spůsob, aby wěrná města Plzeň, Budějowice a Austí míwali prwní místa hned po městech Pražských.

Pozůstawením tímto při swém aučastenstwí na sněmích stal se wšak staw městský jen pohodlným nástrojem proti stawům wyšším. Nebo král zawedl i do zřízení obecního takowé nowoty, kterými se napotom poslušností měst, a jmenowitě představených jejich dokonale ujistil. Nad každým městem ustanowil totiž zwláštního policejního úředníka, čili králowského (později císařského) rychtáře, we městech Pražských pak ještě nad nimi tak nazwané městské heitmany, bez jejichž powolení a přítomnosti žádná schůzka konšelů ani obce nesměla býti držána, aniž w ní očkoli jednáno, co se dozorci tomu zdálo čeleti ke škodě neb ujmě koruny. Král Ferdinand ustano-

wil o rok později (1548) také zwláštní králowský appellační saud, s nařízením, aby k němu šlo odwolání od rozsudků ze wšech měst, kteréž se posud stáwalo ku konšelům Starého města Pražského a některým jiným saudům městským. Ze statků a důchodů městům wzatých nawrátil jim později tolik, kolik newyhnutedlně potřebowali k zaprawení nejtěžších břemen obecních.

§. 69.

Další panowání Ferdinanda I.

Hlawní wěc, o kterau se král Ferdinand staral po zdaření welkých těchto kroků k zawedení neobmezeného panownictwí na místo starodáwního zřízení zemského, bylo uwedení země w jednotu katolického náboženstwí a poslušenstwí papeže. K směru tomuto wedli jej dílem ohledy zahraničné jeho politiky, w níž opíral se na přátelstwí s bratrem swým Karlem a s papežem, jehož moc we swětských wěcech byla toho času wždy weliká, dílem powaha náboženských stran w zemi samé, poněwadž strana katolická, w jejímž čele stáli nejpřednější rodowé panští, od dáwna uwyklá byla hledati přízeň u dwora, strana pak pod obojí, záležejíc we wětšině národu, býwala prwní w hájení swobod národních. Jako we wšem jiném, tak počínal si král i w této swé snaze s největší opatrností. Na samém sněmu krwawém obnowil toliko mandat krále Wladislawa proti Pikartům (1547), kterýž dle tehdejšího smyslu swého wztahowal se toliko na bratří české, ač skutečně obsahowal zásadu, že w králowstwí českém jen dwě náboženstwí průchod míti mají, totiž staré wíry pod jednau a pod

obojí dle wyměření kompaktat. Zásadu tuto chtěl král časem swým obrátiti také proti straně ewangelické; k čemuž ale nyní newiděla se mu ještě doba přízniwá. Takž pronásledowáni byli toliko bratří čeští na panstwích, wzatých Kostkowi a Krajířowi, předním jejich obrancům. Sborowé jejich byli zawřeni; bratří, kteří se nechtěli náboženstwí swého odříci, musili se wystěhowati ze země; biskup čili starší jednoty, Jan Augusta, byl jat, mučen a uwržen do těžkého wězení, w němž držán 16 let až do posledního roku panowání Ferdinanda.

Král odebral se hned po skončení sněmu Pražského do Augsburka na sněm říšský, kdež mezi jinými wěcmi jednala knížata říšská s císařem o připojení koruny české k německé říši, tak aby se Čechy podrobili wšelikým berním a jiným powinnostem, jako každá jiná země německá. Ferdinand wšak žádosti této odepřel, a swobodu koruny obhájil při starodáwním spůsobu (1548).

Nawrátiw se do Prahy, swolal sněm, na kterém blíže přistaupil ku prowedení swých úmyslů w ohledu na náboženstwí. Předložilť stawům některé artikule, wztahující se na zawržení wšelikých nowot, jimiž se strana ewangelická lišila od staré strany pod obojí; kdyžby tu přijali, slibowal se přičiniti o konečné usazení arcibiskupa, jenžby swětil kněží rozdáwající pod jednau i pod obojí spůsobau. O tauž wěc jednáno i na mnohých sněmích potomních. Králi powedlo se rozličnými milostmi odwrátiti od ewangelíků jednoho z posawadních nejhorliwějších zastawatelů učení Lutherowa, Jana Mystopola, tehdáž administratora, jakož i mnohé jiné audy konsistoře pod obojí. Artikulowé oni, wznešeni na konsistoř, byli od ní schwáleni (1549),

universita wšak, w níž přewládali Lutherani, prohlásila se proti nim, a dle nawedení jejího zawrhli je i stawowé. Tím méně podařilo se králi přiměti stawy k tomu, aby duchowenstwu katolickému nawráceni byli někteří statkowé, kteří byli pobráni we wálce Husitské (1549).

Krále upomínaly k mírnosti w jednání o těchto wěcech rozličné ohledy důležité. Na sněmu roku 1549 žádal stawů, aby přijali nejstaršího syna jeho Maximiliana za krále; což i učinili. Také na nowo wypukla wálka s Turky, pro kterau skoro každoročně musili stawowé žádáni býti o nowé berně, pročež musil král zachowáwati s nimi dobrau wůli. Z téže příčiny býwal Ferdinand často wzdálen ze země, w jehož nepřítomnosti wedl záležitosti zemské obyčejně druhý syn jeho, arcikníže Ferdinand, jakožto místodržící králowský. Takž mezi tím časem nedály se stawům ewangelickým a poddaným jejich žádné překážky w prowozowání jich náboženstwí. Při obnowě konsistoře roku 1555 ssadili stawowé Mystopola s administratorstwí, a usadili na jeho místo Lutherana. Tak stáwalo se potom po wíce let obyčejně, ťak že zpráwa strany pod obojí zůstáwala wětším dílem w rukau ewangelíků, kteříž byli w ní wětšinau. Na sněmu r. 1557 swolil král k tomu, aby statky duchowní, kteréž se od wálky Husitské zápisy králowskými dostaly w ruce swětské, již na wždy majetníkům zůstaly, a o nawrácení jich napotom jednati se nesmělo.

Jak ale nastala příhodnější chwíle, pokračowal král hned zase w dalším prowádění swých zámyslů. Roku 1556 powolal do Čech nowě založený řád Jesuitů, založiw jim kollej u sw. Klimenta w Praze,

kdež otewřeli školy fakulty theologické a filosofické, a jinými wšemi spůsoby, jako jinde, započali pracowati k potlačení nowých wěr a k rozšíření neobmezeného poslušenstwí papeže.

Korunowán po odstaupení bratra swého Karla na císařstwí Římské (1558), wymohl konečně bez ohledu na přání strany ewangelické powolení papeže k obsazení arcibiskupstwí Pražského. Ustanowilť za arcibiskupa Antonina Brusa z Mohelnice, welmistra řádu křižownického w Praze (1561), kterýž prozatím ujal toliko nejwyšší správu kněžstwa pod jednau. Nad kněžstwem strany pod obojí zůstáwál nejwyšším úřadem jak posud administrator s konsistoří. A wšak již osmělil se král ke skutku, jímž z konsistoře této samé učiniti chtěl nástroj k utiskowání strany pod obojí. Při obnowě konsistoře roku 1562, když stawowé opět zwolili za administratora kněze lutheranského, nechtěl ho král w důstojenstwí tomto potwrditi, nýbrž upíraje stawům pod obojí wůbec práwo k osazowání konsistoře, kteréhož posud bez překážky užíwali, ustanowil zase Mystopola za administratora, a osadil konsistoř samými osobami držícími se starého nábožonstwí pod obojí. Tak měla strana ewangelická napotom míti předstawené, kteří byli nejwětšími nepřátely jejího nábožonstwí.

Zároweň jednal král nejprwé s obecným koncilem, shromážděným toho času w Trientě, potom pak s dworem Římským o potwrzení kompaktat čili wlastně přijímání pod obojí spůsobau, kterýmž spůsobem daufal starau stranu pod obojí přiwésti w auplnau jednotu s katolíky. Úmysl jeho po mnohém usilowání konečně se powedl. Papež Pius IV powolil rozdáwání swátosti pod obojí spůsobau wšem, kteříby

se jinak od řádů církewních nedělili. Powolení toto bylo w Praze ohlášeno s welikau slawností (1564), při kteréž na žádost krále sám arcibiskup, ano i Jesuité rozdáwali pod obojí. A wšak dříw než mohl přikročiti k dalším skutkům, pro které o powolení toto pečowal, umřel Ferdinand po krátké nemoci we Wídni dne 25 Čerwence roku 1564.

§. 70.

Král Maximilian.

Poslední wůlí Ferdinandowau rozdělilo se mocnářstwí domu rakauského na tři díly. Nejstarší syn jeho Maximilian dostal totiž krom zemí koruny české a uherské, kdež přijat byl za krále, toliko arciknížetstwí rakauské, druhý Ferdinand hrabstwí Tyrolské, třetí pak Karel Štyrsko, Korutany a Krajinu.

Maximilian, král český toho jména I, jakožto císař Římský II, byl jeden z nejoswícenějších a nejsprawedliwějších panowníků swého i wšech potomních wěků. W ohledu na náboženstwí bylo příslowí jeho, že na trůn boží sedají, kdož wládnauti chtějí swědomím lidským; pročež nehledě na rozdíly we wíře, chowal se ke wšem poddaným swým tak, jak žádala obecná slušnost a sprawedliwost. Stawowé ewangeličtí w Čechách, důwěřujíce w šlechetnau tuto powahu králowu, přednesli mu hned na prwním sněmě, kterémuž přítomen byl w Praze (1567), stížnosti na posawadní utiskowání swého náboženstwí. Na žádost jejich powolil král, aby kompaktata, kteráž se wztahowala toliko na starau stranu pod obojí, byla z privilegií zemských wypuštěna, a za prawidlo, jehož by se we wěcech wíry držet měli, položeno jediné slowo boží.

Wýrokem tímto propuštěna byla jak ewangelikům tak i bratřím českým auplná swoboda náboženstwí. Scházelo ještě ustanowení o budaucím církewním zřízení strany pod obojí, swobodě této přiměřeném, o kterémž jednalo se na sněmích potomních.

Maximilian, zaměstnán spletenými záležitostmi říše a jinými běhy politiky zahraničné, nad to pak nowě wypuklau wálkau tureckau, ku kteréž Čechowé berněmi téměř každoročními jakož i wojsky statečně přispíwali, zdržowal se po wšecka ta léta mnoho w cizině, čímž dokonání záležitosti náboženské, jakož i wšecky jiné wěci zemské trpěly weliké překážky.

Roku 1575 přijel konečně císař ke sněmu, jemuž předložil žádost, aby syn jeho prworozený Rudolf přijat byl za budaucího krále českého. Na sněmu tomto usnesli se stawowé pod obojí dle žádosti krále o společné wyznání wíry, řečené konfessí česká, ku kterému netoliko ewangelíkowé, nýbrž i bratří čeští jakožto hlawnímu obsahu wíry swé se přiznali. Tu přes námitky katolíků a konsistorianů strany pod obojí císař konfessí tuto schwálil, a stawům powolil, jí se sprawowati. Na základě konfessí této slíbil jim také nawrátiti zase práwo k osazowání konsistoře, ažby se ještě srownali o některé rozdíly w řádech, kteréž zůstáwaly mezi ostatní stranau pod obojí a jednotau bratrskau. Než wšak toto se stalo, umřel císař Maximilian asi rok po odjezdu swém z Prahy w Řezně, po příliš krátkém panowání, teprw we 49 roce wěku swého (1576 12. Říj.)

§. 71.

Rudolf II.

Syn a nástupce jeho Rudolf II, na sněmě roku 1575 přijatý za krále, kteréhožto roku zwolen byl i za nástupce Maximiliana w císařstwí, nepodobal se otci swému ani w šlechetnosti powahy, ani w oswícenosti ducha. Matka jeho, Marie, princezna španělská, wštípila mu od dètinstwí ducha nesnášeliwého we wěcech wíry. W autlém ještě mládí odwezen byl ke dworu krále španělského Filippa II, strýce swého, kterýž nemaje tehdy ještě žádného syna, přál si některého ze synů Maximilianowých míti za nástupce. Tedy wychowán byl Rudolf zcela we spůsobích dworu španělského, nejwíc od Jesuitů, kteříž utwrdili jej w naučeních matčiných, jinak wšemožně se postarawše, aby otupili ducha jeho rozličnými naukami a náklonnostmi pro panowníka zbytečnými neb škodliwými. Práce a starosti wládařské brzy se mu znechutily; wíce bawily jej diwadla a hry rozličné; w samotě, kterauž milowal, oddáwal se i hrubě smyslným rozkošem; jedinau náklonnost ušlechtilejší měl ku krásným uměním a ku přírodním wědám, kteréž jej ale tím wíce odwáděly od wážnějšího powolání králowského. W pozdějších létech zcela se oddaw klamné nauce o dělání zlata a wykládání osudů lidských ze hwězd, stal se zasmušilým a nedůwěřiwým; každého se boje, skrýwal se brzy we swém chemickém laboratorii, brzy mezi hřebci we swé dworské maštali, lidem nedopauštěje k sobě přístupu.

Panowník této powahy hodil se zcela k žádostem Jesuitů a přátel jejich u dwora, kteří přese wšecky swobody puštěné od císaře Maximiliana nikdy

nepozbyli naděje k dosažení úplného wywrácení swobod zemských dle začátků učiněných od Ferdinanda. Poněwadž král wšeho wládaření se štítil, byl jim pohodlným nástrojem k wywodění jich zámyslů. Jednání o nowé zřízení konsistoře dle přání strany ewangelické, zůstalo od smrti krále Maximiliana na ustawičných odkladech. Konsistoř býwala, jako předtím, osazowaná w císařské kancelláři, a sic jen kněžími staré wíry pod obojí. Owšem že stawowé ewangeličtí, spočíwajíce na swobodě náboženstwí jim přiřčené, konsistoří takowau nechtěli se již říditi, aniž mohli k tomu býti přinuceni; ale w nedostatku zřízeného nejwyššího auřadu nad duchowenstwem záleželo práwě zřídlo wnitřních neduhů, wšelikého totiž nepořádku a nekázně, na kterých tato strana postonáwala; a odtud nadáli se protiwníci konečné zkázy její. Přímo wystupowali proti ní w králowských městech, uwedených w poslušenstwí skrz císařské rychtáře. Ačkoli wětší díl obywatełstwa městského přiznáwal se též k wíře ewangelické, musili nicméně wšecky služby boží konány býti dle obřadů staré strany pod obojí, a nesměli jiní kněží usazowáni býti na fary, než ustanowení od konsistoře a swěcení od arcibiskupa. Wenku byli již skoro naskrze kněží swěcení dle obřadů protestantských, obyčejně w Drážďanech, we Wittenberce neb jiných místech w cizozemí, a wůbec počítalo se, že strana katolická neobnášela tehdáž již wíce než leda dwadcátý díl obywatelstwa celého králowstwí.

Že se tak malé části nicméně w té míře dařilo zabraňowání swobody straně počtem tak weliké, mělo swau příčinu netoliko w moci a urozenosti osob, jí se přidržujících, a w přízni u dwora, kterýž bažil

po stejném s ní záměru, nýbrž znamenitě také we hlubokém poklesnutí národu, od chytrých protiwníků owšem rozličnými prostředky udržowaném a rozmnožowaném. Welké boje předešlého století spůsobily přirozeným spůsobem welké wysílení. Na místo náboženské a národní nadšenosti, s kterau se Čechowé tehdy pustili do boje s celým swětem, přišla poznenáhlu malátnost a milowání smyslného pohodlí. Wyšší stawowé dáwali ostatnímu národu příklad wší lehkosti a zkázy mrawů; hody a radowánky hlučné, při kterých jeden druhého předčiti hleděl prohýřowáním statku swého, byly obyčejné jejich zábawy; smilstwí a obžerstwí rozmáhalo se nad míru, udušujíc ušlechtilejší snahy a wůbec chuť k wážnějšímu zaměstnání. Stawowé nižší byli krom wšechněch chyb, we kterých se dle možnosti hleděli připodobniti urozeným, také we mnohem wětším utištění než předešlé časy; sedláci od uwalení na ně těžšího spůsobu poddanstwí; měšťané od wywrácení swobod a olaupení obcí jejich. Wětší neswoboda působila menší wšímawost obecného dobrého. Duchowní potřeby národu wždy wíc a wíce se zanedbáwaly; wždy wíc a wíce jewil se nedostatek schopných hlaw we službě státu i církwe a we wšech jiných stránkách národního žiwota.

Od nastaupení Ferdinanda I na trůn český byla Praha hlawním a sídelním městem panowníků domu rakauského. Ferdinand i Maximilian, ačkoli za žiwobytí swého musili často na delší čas meškati w cizině, oba aspoň po smrti našli odpočinutí we hrobce starých králů českých u sw. Wíta na hradě Pražském. Rudolf, jemuž při leniwosti jeho nepřekáželi příběhowé ostatního swěta, přebýwal s dworem swým

skoro neustále w Praze. A wšak dwůr tento byl proto přece jen málo český. Panowníci sami užíwali krom latiny nejwíce jazyka německého. Pro příbuznost a přátelstwí s linií domu Habsburského panující nad swětowládnau říší španělskau táhlo se ke dworu mnoho Španělů a Wlachů, kteříž zastáwali dílem i důležité dworské auřady. W Praze měl i stálý wyslanec španělský a nuncius papežský sídlo swé. Cizozemci tito, we wšech chytrostech soběcké politiky západoewropejské dobře zběhlí, dowedli se za panowání Rudolfa zmocniti wlastního wesla wlády domu rakauského, užíwajíce ho k swému obohacowání a ku prowádění zámyslů wlády španělské a papežské. Jesuité, též ze wlasti jejich sem přinešení, byli jim nádhončími k získání potřebných pomocníků domácích; snažiliť se zwláště mladé šlechtě katolické, k wychowání jim swěřené, wprawiti newážení sobě národu a wlasti swé, nenáwist proti jinowěrcům, a nezřízené dychtění po moci a sláwě, jichž dosáhnauti mohli přispěním ku konečnému wyzdwižení trůnu neobmezeného.

Wplyw tento cizozemský zasahowal wšak i do nižších poměrů občanských. I obchodu a průmyslu ujímali se poznenáhlu cizozemci wíce, než směli předtím od wypowědění Němců z měst na začátku wálky husitské. W Praze usazowalo se mnoho Wlachů jakožto stawitelé, obchodníci a prowozowatelé rozličných umění a řemesel, w nichž Čechowé zůstáwali pozadu. Též obywatelstwo německé nejen we hlawním městě, nýbrž i na wenku počalo se znowu množiti, čemuž wětší snadnost spůsobilo přátelstwí s německými protestanty z příčiny společného náboženstwí. W pohraničných krajinách, kde od časů Otakara přebýwali němečtí

osadníci, zakupowali se mnozí pánowé němečtí ze Sas i jiných sausedních zemí, a rozmnožowali potom krajany swé na swých panstwích, i kde posud jazyk český zůstáwal. Rušení tím zákonů starodáwních, wydaných proti usazowání se cizozemců w zemi, býwalo od stawů přehlídáno z příčiny již dotčené. Tak z horlení náboženského wzrůstala lhostejnost národní. Jazyk český, užíwaný we školách, w církwích, na sněmích, w auřadech od nejnižšího až do nejwyšších, počínal nicméně ztráceti wážnosti. Literatura wzdělávala se sic wšestranněji, než za předešlých časů, plody její newynikaly wšak půwodností ani důkladností. O čistotu řeči dobyli sobě zásluh nejwíce bratří čeští, zanechawše nejskwělejší toho pomník w šestidílné biblí Králické.

Při poznenáhlém zmáhání se žiwlů záhubných, které hrozily konečnau zkázau národu, požíwala země česká skoro po celý čas panowání Rudolfa zewnitřního míru. Pokojné poměry s okolními zeměmi přetrhly se jen na krátký čas roku 1588, když w Polsku po smrti krále Štěpána Bátoryho jedna strana mezi šlechtau, ač na počet welmi slabá, nakloniti se dala k zwolení bratra Rudolfowa, Maximiliana, za krále. Strana španělsko-jesuitská u dworu císařského chtěla užiti této příležitosti k rozšíření wplywu swého i do Polska. Proti lepší radě pánů českých, kteří lépe znali polské wěci, wyprawen byl Maximilian s wojskem do Polska, aby sobě králowstwí dobyl proti wůli wětšiny. Poláci wšak porazili jej w bitwě u Pičína, kdež zajat jest, a dříwe nepropuštěn, až se odřekl wšeho dalšího pohledáwání práwa k jich koruně.

Wíce obětí spůsobila Čechům wálka s Turky, která po proběhnutí příměří s nimi zawřeného nowě

wypukla s welikými hrůzami (1592). Stawowé zase každoročně powolowali berně k ochraně králowstwí uherského proti nepříteli křesťanstwa. Z wůdců českých, kteří wodili wojska císařská do lítých bojů w této wálce, wyznamenali se obzwláštním udatenstwím Melichar Reder, pán na Fridlantě (1593), Wilém Trčka z Lipy při hájení pewnosti Jagerské (1596), Albrecht Pètipeský, jenž we weliké bitwě u Jagru savedené s tisíci bojowníky českými proskočil wojskem tureckým k samému stanu sultanowu, až welkau přewahau počtu nepřátel sklíčeni jsau a do jednoho zbiti. Méně již sestáwala wojska česká w této wálce z pánů, rytířů a měst s jich čeledí, jak byl starý spůsob wojenského zřízení, wíce z wojáků čili soldátů sebraných za žold pod wojenskými heitmany dle nowèjšího spůsobu států západních.

§. 72.

Rozepře mezi Rudolfem a Matiášem. — Majestát. — Wpád Pasowský.

Asi do počátku wálky této turecké zaujímali w raddě císaře Rudolfa důležité místo někteří z nejwyšších úředníků zemských, kteří wěrní zásadám platným za Maximiliana, ještě wždy odporowali smělým chtíčům strany španělsko-jesuitské. Nejmocnější z nich, pan Wilém z Rosenberka, nejwyšší purkrabí Pražský, umřel r. 1592. Odtud jewily se úmysly oné strany ku potlačení protestantů wždy zjewněji. Na nejwyšší úřady dostali se již prwní wychowanci Jesuitů ze šlechty české, Zdeněk Popel z Lobkowic, Jaroslaw z Martinic, Wilém Slawata a jiní wyučení dokonale wšem chytrostem wlaským a odhodlaní ke wšemu za

mzdu od welkých mocností. Beze strachu pokuty dowolowali si pánowé katoličtí w rozličných místech wyhánění ewangelických kněží, a mocné zawádění služeb katolických se zawíráním, bitím a jiným pronásledowáním poddaných ewangelických, jestliže se tomu protiwowali. Martinic sám na panstwí swém Smečenském dáwal sedláky ewangelické psy štwáti do kostela ku kázáním Jesuitů, a hostie swaté protiwujícím se do ust cpáti paraučel. Pročež žaloby u nejwyšších úředníků zemských na takowé hrubé wýstupky proti swobodě náboženstwí owšem nic neplatily, nýbrž páchajícím je dostáwala se i pochwala za horliwost w rozšiřowání prawé wíry katolické.

Aby se konečně přistaupilo ke skutkům rozhodnějším, wydán roku 1602 nenadále mandát z kanceláře císařské, jímž, jakoby nálezů sněmowních za Maximiliana ani nebylo, zapowídali se wšeliké kacířské sekty, kteréž prý proti zřízení zemskému a kompaktatům w zemi české se rozšiřují, poněwadž kompaktata, zřízení zemské a přísaha králowská toliko na staré dwě wíry, pod jednau a pod obojí, se wztahují. Stawowé ewangeličtí proti mandatu tomuto na wšech sněmích potomních roků se zasazowali, a žádali, aby byl odwolán jakožto neplatný, poněwadž bez swolení sněmowního wyšlý. Také owšem nenalezl mandát se strany panstwa a rytířstwa ewangelického žádné poslušnosti; nicméně wšak zawdal wrchnostem katolickým příčinu k wětší smělosti ku pokračowání w násilích již prwé prowozowaných; ano při samých auřadech zemských dály se rozličné křiwdy osobám méně mocným náboženstwí ewangelického neb bratrského, pod záminkau, že se zřízení zemské na ně newztahuje.

Neunawné toto usilowání o konečnau zkázu protestantstwí, jejímž následkem přirozeným mělo býti wywrácení swobod zemských, shledalo se wšak w tom s překážkami, wzniklými z nenadálých baučliwých událostí nejprwé w králowstwí uherském.

I w Uhřích wedla strana španělsko-jesuitská při dwoře Rudolfowě swéwolnau hru proti wyznawačům nowých wèr a swobodám zemským, kteraž byla tím lehkomyslnější, poněwadž země dosti pohrom snášela zuřící w ní wálkau tureckau. Když se protiwenstwí tato obywatelům země zdála býti nesnesitedlná, powstal srdnatý wůdce Štěpán Bočkaj proti wojskům císařským, wytiskl je ze Sedmihrad a z části Uher, a zároweň spojil se s Turkem, jehožto jho zdálo se již býti lehčí než úředníků a generálů císařských. Turci wtrhli nowě s welikau mocí do země, a bylo by nepochybně celé králowstwí uherské od domu rakauského se odtrhlo. Tu wložil se do těžké záležitosti upokojení země arcikníže Matiáš, nejstarší z bratrů císaře Rudolfa, a wyžádaw sobě plnau moc od císaře, učinil s Bočkajem a Turky mír takowý, že jemu i jim zanechal části země, kterých již dobyli, w ostatní pak zemi ujistil protestantům swobodné prowozowání jich náboženstwí (1606).

S poslední tauto wýminkau nemohli se dwořané císaře Rudolfa spokojiti, i chtěli Matiáše zbawiti místodržitelstwí nad králowstwím uherským, kteréž on sobě wyminil týmž mírem tureckým. Naproti tomu nemohl se Matiáš dočkati nastaupení trůnu po bratru swém bezdětném, i počal pracowati k tomu, aby se ještě za žiwobytí jeho zmocnil panowání. Uradiw se s ostatními bratry swými, jimž předstawil nebezpečenstwí domu rakauského pro Rudolfowu neschopnost

(1606), položil konečně sněm netoliko stawům uherským, nýbrž zároweň i dolnorakauským w Prešpurce (1608), kdež na tom usnesli se, aby sobě swobod mírem tureckým wyminěných od nikoho, ani od samého císaře, rušiti ani odjímati nedali. Na zpráwu o tom wyslal Rudolf něco wojska naspěch sebraného proti bratru swému ke hranicům uherským i rakauským. A wšak Matiáš rychle a s mnohem silnější mocí wtrhnul do Morawy, měw již prwé tajné umluwy s nejmocnějsími pány té země i s mnohými we Slezsku. Stawowé, swoláni od něho na sněm do Zn jma, přijali jej za spráwce markrabstwí; načež s 25,000 muži přitáhl do Čech, pokládaje i stawům českým sněm do Čáslawě.

Tu přišel strach na dwořeniny Rudolfowy, kteří slepým prowáděním swých zámyslů prwní k wálce teto mezi bratřími dali podnět. Na spěch powolal i Rudolf stawy české na sněm do Prahy, žádaje od nich pomoci peněžité a zřízení hotowosti. Wětší díl stawů protestantských čili pod obojí dal se k sněmu Pražskému najíti (do Čáslawě obrátili se nejwíce jen ti, jejichž statkowé leželi w moci Matiáše); ale w nesnázi, we které se nyní nalézali rádcowé císařowi, žádali napřed wyslyšení swých stížností proti posawadním útiskům w náboženstwí. Žádosti jejich složil w 15 punktech Wácslaw z Budowa, pán z jednoty bratrské, na kteréž podepsalo se 200 pánů a 300 rytířů českých, též města králowská wšecka, krom Plzně, Budějowic a Kadaně. Když raddowé císařští žádostem jejich odpírali, šli stawowé wšichni k císaři samému, w čele jejich Joachim Ondřej Šlik, nebezpečenstwí průtahů důtkliwě jemu předkládajíce. Tu swolil Rudolf k swobodnému prowozowání jich

náboženstwí prozatím až do nejprwnějšího sněmu, na kterémž by měl artikul o náboženstwí jednán býti napřed, tak aby stawowé powinni nebyli k ničemu jinému prwé přistupowati, pokud by žádostem jejich w tom ohledu nebylo učiněno zadost. Přípowědí tauto upokojeni, sebrali nyní stawowé rychle wojsko na počet 34000 mužů, s nímž položili se u Prahy. Mezitím wyprawil k nim Matiáš posly, žádaje, aby mu Rudolf postaupil spráwu wšech zemí swých krom hrabstwí Tyrolského, a aby jej ubezpečil nastaupením po něm na trůn. Tomu stawowé odepřewše, wymohli konečně uzawření míru w Libni, kterýmž zaručeno Matiášowi, že po smrti Rudolfa přijat bude za jeho nástupce, a hned postaupeno mu králowstwí uherské, arciknížetstwí rakauské i markrabstwí morawské; Čechy, Slezsko a Lužice zachowány Rudolfowi (1608 25 Čerw.)

Teprw sedm měsíců po odtažení Matiáše z Čech powolal císař sněm, na kterémž wěc o náboženstwí měla dojíti konečného spořádání. Stawowé ewangeličtí žádali o stwrzení konfessí české složené za císaře Maximiliana a o wydání sobě konsistoře a akademie čili university Pražské, aby je sami osazowali a sprawowali, jako před časy. Rádcowé císařowi, nemajíce se již báti tak mocného nepřítele, jako předešlého roku, dali se wšak znowu w odpor proti těmto žádostem. Po mnohém spisowání a odpisowání mezi císařem a stawy zůstáwalo wždy na tom, žeby císař činil proti swé přísaze a proti starodáwným chwalitebným obyčejům, kdyby měl ochranu swau králowskau slíbiti jiným wyznáním krom dwau starodáwních náboženstwí pod jednau a pod obojí. Tím prohlašowal artikul o náboženstwí za odbytý, a žádal,

aby stawowé přistaupili k jednání o jeho žádostech čili proposicích. Tomu když odepřeli, byl sněm po dwau měsících od začetí swého propuštěn. Na to nedbajíce, sešli se stawowé ewangeličtí sami o sobě na radnici Nowoměstské, aby se uradili, jak by se dále o práwo swé měli zasaditi. Tu slíbil císař swolati sněm po některém čase opět, což i učinil. Znowu předložili mu stawowé žádosti swé sepsané; raddowé wšak císařští neustáwali wždy we swém odporu, wymýšlejíce toliko wšelijaké průtahy, jimiž daufali stawy umdliti až do chwíle sobě příhodné. Tu, pozbywše trpěliwosti, uzawřeli stawowé nastaupiti na defensí čili ozbrojení se proti swým nepřátelům, sebrali wojsko, rozepsali daň, a učinili spolek se stawy slezskými, kteří s nimi státi chtěli za jedno k dosažení též swobody náboženstwí. Wůdcowé wojska stawowského byli Jindřich hrabě z Thurnu, rodilý Němec a wšak w zemi usedlý, Linhart Fels a Jan z Bubna. K dalšímu řízení společných záležitostí zwolili z prostředku swého 30 direktorů.

Hrozícím tímto nebezpečenstwím zastrašeni, radili konečně wšichni dwořané i nejwyšší úředníci zemští krom jediného Zdenka z Lobkowic, aby císař k žádostem stawů přiwolil. Tedy podepsal Rudolf list čili majestát na swobodu náboženstwí, jímž ke wšechněm žádostem stawů ewangelických dal wůli swau (1609. 9 Čwce.) Konfessí česká byla stwrzena, konsistoř a akademie stawům ewangelickým wydána, a powoleno, aby k řízení obau, jakož i k dohlížení nad zachowáwáním swobod těchto ustanowili zwláštní dozorce čili defensory. Zwláštní smluwau mezi oběma náboženskýma stranama w zemi, pod jednau totiž a pod obojí, ustanowen byl spůsob, kterým se jedna ke

druhé měla napotom chowati, podobně totiž, jak roku 1485 zjednáno bylo na sněmu Kutnohorském. Smluwau tauto byl jmenowitě ustanowen poměr wrchností k jich poddaným, kteříž by byli jiného náboženstwí, tak aby i oni úplné swobody wíry užíwali. Mezi bratřími a ostatní stranau pod obojí stala se nyní dokonalá jednota netoliko we wyznání wíry, nýbrž i w nejwyšším duchowním úřadě, tak totiž, že konsistoř měli odtud společnau, nad níž administrator býwal wyznání ewangelického, a senior z jednoty.

Způsobem tímto mohlo dosaženo býti trwanliwé upokojení země, kdyby ti, jenž od dáwna usilowali o její zkázu, nebyli hned počali wyhledáwati jiných prostředků k dosažení cíle swého. Poněwadž Rudolf již scházel stářím, hleděla strana španělsko-jesuitská ještě za žiwobytí jeho wylaučiti Matiáše od nastaupení na trůn, a ujistiti se nástupcem, kterýžby byl přízniwější jejím záměrům. Rudolf, na Matiáše hněwiw pro těžké sobě ublížení od něho, dal se snadno nawésti k tomuto obmyslu, i chtělť panstwí po swé smrti došikowati arciknížeti Leopoldowi, tehdáž biskupu Pasowskému, synu Karla štyrského. Leopold sebral k tomu cíli wojsko okolo Pasowa, jehož ustanowení rozličně se wykládalo. Skutečný, ale tajený úmysl s ním byl, wpadnauti do Čech, majestát zrušiti, na půwodech jeho pomstu wzíti, přinutit stawy, aby Leopolda uznali za budaucího krále, a potom táhnauti s wětší silau na útraty Čechů sebranau proti Matiášowi, aby i jiných zemí jemu postaupených zase byl zbawen.

Ku konci roku 1610 wtrhlo wojsko Pasowské do Horních Rakaus, a plenilo zemi, počínajíc sobě tak, jakoby toliko pro newyplacení sobě mzdy chtělo

pomstu wzíti nad zeměmi domu rakauského. Odtud obrátil se Wawřinec Ramé, hlawní wůdce wojska, nenadále do Čech; dobyl Budějowic, Krumlowa, Písku, Tábora i jiných měst wíce, dílem lstí, dílem násilím (1611); konečně přiblížil se až ku Praze, a položil se na Bílé hoře. Zároweň přijel arcikníže Leopold na hrad Pražský, aby k wywedení wlastního zámyslu byl při ruce.

Stawowé ewangeličtí, jak se roznesla powěst o nepřátelském wpádu do králowstwí, sjeli se ihned do Prahy, a sebrali něco wojska k obraně. Na jejich dotazy u císaře, co se s wojskem cizím obmýšlí nařízeno Pasowským na oko, aby se od Prahy a ze země wzdálili; zatím wšak w tom udeřili z nenadání na Malau stranu Pražskau a wedrali se do města. Wojsko stawowské, jehož některý počet přiwedl Jindřich z Thurnu k obraně, bylo po krwawém boji přemoženo, k čemuž přispěla i zrádná pomoc Wlachů Malostranských, kteří stříleli, kamení házeli, wřelau wodu lili na stawowské s oken domů swých. Pasowští za stawowskými přes most se hnali, kdež konečně zastaweny jsau střelbau z děl i z ručnic, proti nim obrácenau. Jen w prwním zmatku wskočil některý oddíl jezdců jejich do starého města. Ti odtrženi od swých, blaudíce sem tam po ulicích Starého i Nowého města až na Wyšehrad, jsau do jednoho zbiti od chudiny Pražské, kteráž jako roku 1547 se zdwihla, a zůřiwěji než tehdy prowodila wůli swau. Hotowi jsauce s Pasowskými, uhodili na některé kláštery we městě, zbili mnichy, olaupili kostely, a wíce swéwole byli by natropili, kdyby se záhy stawowé s wojskem swým nebyli postarali o pokoj.

Císař a arcikníže Leopold, majíce již za to, že je wítězstwí w jejich rukau, žádali nyní na stawích, aby Pasowské wpustili do Starého i Nowého města, a aby s wojskem swým učinili přísahu, že chtí wedlé Pasowských císaři wěrně slaužiti proti každému jeho nepříteli. Ale stawowé, o úmyslech Leopoldowých nemajíce již pochybnosti, rozepsali weřejnau hotowost k ochraně králowstwí, psali o pomoc ku králi Matiášowi, přísahu na sobě žádanau odepřeli, a sami se swé strany žádali, aby wojsko Pasowské nahradilo škody učiněné, a wyšlo ze země. Hotowost ze wšech krajů, kromě těch, kde Pasowští překáželi na cestě, sbírala se we walném počtu ku Praze; král Matiáš poslal 8000 jezdců na pomoc, a slíbil i sám brzy přijeti do země. Takž widěli se Pasowští brzy nebezpečně sklíčeny, i musili se bezděky dáti na zpáteční cestu ze země. Wětší díl jich pobit od wojsk stawowských w rozličných šarwátkách i w znamenitější půtce u wsi Hlubošic. Arcikníže Leopold odjel zároweň s nimi, zanechaw Rudolfa jeho osudu.

Stawowé ewangeličtí, tolikerau zkušeností poučeni, nemínili odtud již poslauchati panowníka, kterýž byl newolnau hříčkau w rukau jejich protiwníků. Hned po odtáhnutí Pasowských wešel Jindřich z Thurnu s wojskem stawowským na Malau stranu, osadil hrad a strážil císaře, aby nemohl, jakž se stawowé obáwali, ujeti ze země. Mezitím přijel Matiáš, a byl s welikau sláwau uweden do Prahy. Stawowé uzawřeli jemu podati korunu, i žádali Rudolfa, aby jim položil sněm, čehož kdyžby neučinil, žeby se sami swolali. Tedy porozuměw císař jejich úmyslu, poděkowal se z wlády, a Matiáš s radostí wšeho lidu welikau korunowán jest na králowstwí. Rudolf podržel

toliko důstojenstwí císařské, a w hoři nad nešťastným losem swým umřel po krátkém čase w 60. roce wěku swého (1612).

§. 73.

Král Matiáš.

Wyzdwižením Matiáše na trůn daufali protestanti dosáhnauti wětšího wplywu na wládu, kterýmž jediné mohla stále ubezpečena býti swoboda jejich náboženstwí. K nejwyšším auřadům zemským dostaly se nyní skutečně některé z předních osob strany pod obojí. Ale schopnosti jejich nepostačowaly k přemožení wplywu schytralých jejich protiwníků, ani k platnému opření se mocným okolnostem času, které nejen w Čechách, ale w celé Ewropě byly nad míru příznivy neobmezené samowládě.

Strana španělsko-jesuitská, proti jejímuž odporu Matiáš zbawil Rudolfa trůnu, dowedla se brzy smířiti s nowým panowníkem, poněwadž jí nezáleželo na osobě, nýbrž na udržení spůsobu wlády, při kterém jí nejlépe lze bylo požíwati tuku národů. Matiáš pak, když již nepotřebowal pomoci protestantů k dosažení králowstwí, dal se snadno přeswědčiti, že protestanti jsau hlawní překážkau pohodlného prowozowání panstwí bez ohledu na zřízení země a starodáwní swobody. Neminul tedy dlauhý čas, a předešlá politika dworu proti straně ewangelické wstaupila do předešlých kolejí.

Aby se našla příčina k zrušení nepohodlného majestátu Rudolfowa, na který i Matiáš musil přísahati při swém korunowání, drážďili náčelníci strany jesuitské defensory a jiné stawy pod obojí nowými wýstupky proti swobodě náboženstwí, hledíce je po-

puditi k nezákonným skutkům, pro kteréž by mohli trestáni býti ztracením swobod nowě stwrzených. Tak počal opat Braumowský, Wolfgang Selender, překážeti protestantům we městě swém Braumowě w prowozowání jich náboženstwí; arcibiskup Jan Lohelius, wyhnal z městečka Hrobu protestantské kazatele; jiní jinak o podobné protržení majestátu se pokaušeli.

Král Matiáš býwal od korunowání swého w Praze často na dlauhý čas wzdálen ze země, nejprwé pro dosažení králowstwí Římského, na kteréž ne bez odporu knížat protestantských w říši zwolen a korunowán we Frankfurtě (1612), později pro nowé nesnáze w Uhřích a Sedmihradech, do kterých i Turci počali se wměšowati. Nemaje již w dosti wysokém wěku žádných dětí, pomýšlel na to, by ještě za žiwobytí swého pojistil nastaupení w mocnářstwí Ferdinandowi štyrskému, bratru téhož Leopolda biskupa Pasowského, kterýž jej za žiwobytí Rudolfa zbawiti chtěl králowstwí. Ferdinand byl miláček a nejwětší naděje strany španělsko-jesuitské, poněwadž hned po nastaupení panstwí w Štyrsku po otci swém Karlowi (1590) protestantské náboženstwí w zemi té wykořenil krutými prostředky a konečným wypowěděním wšech ze země, kdožby se k wíře katolické nechtěli nawrátiti. Jakkoliw z příčiny té protestantům owšem byl protiwný, powedlo se Matiáši nicméně dosáhnauti toho na stawích českých, že jej ještě za žiwobytí jeho korunowali za krále (1616), když přísahal, že chce zachowati majestát a jiné wšecky swobody země. Po odbytí nejwětší této starosti swé odstěhowal se Matiáš s celým dworem a se wšemi poklady do Wídně, zanechaw w Čechách 10 místodržících, z nichž 7 bylo katolíků a jen tři ze strany pod obojí. Před

odjezdem jeho přednesli mu defensorowé stížnosti na rozličné útisky, kteréž se dály protestantům, dostali wšak nemilostiwau odpowěd.

Wšemi těmito kroky w jisté naději konečného wítězstwí swého utwrzeni, wystupowali katolíci wždy zjewněji proti majestátu. Opat Braumowský po dlauhých sporech s měšťany protestantskými kázal kostel od nich w nowě wystawený zawříti, arcibiskup Pražský kostel we Hrobě rozbořiti (1618). Braumowští šli se žalobau na to k místodržícím do Prahy, jsau wšak z rozkazu jejich uwrženi do žaláře jakožto nepokojní a bauřliwí lidé. Skutky těmito popuzeni, powolali defensorowé wíce osob stawu panského, rytířského i z měst na poradu do Prahy, kdež ssedše se w kolleji Karlowě, složili důtkliwau žalobu k císaři, žádajíce, aby Braumowští a Hrobští byli při swobodě majestátem stwrzené zachowáni. Na to dal císař odpowěd listem na místodržitelstwo, že se zawření a rozboření kostelů w Braumowě a we Hrobě stalo z rozkazu jeho, že schůzka stawů, bez jeho králowského swolení držená, jest proti zřízení zemskému, a že původy její proto trestati míní. Odpowěd tuto oznámili stawům čtyři z místodržících, kteří samotni práwě byli w Praze přítomni, zejména Adam ze Šternberka, nejwyšší purkrabí, Děpold z Lobkowic, Wilém Slawata a Jaroslaw z Martinic. Stawowé, znajíce od dáwna nejjizliwější swé nepřátely, přičítali původ odpowědi této místodržícím samým a zwláště Slawatowi a Martinicowi. Jindřich Thurn, Kolon z Felsu, Joachim Šlik a jiní nejpřednější, bywše od nich i osobně osočowáni u císaře, uzawřeli nad nimi pomstu wzíti, i umluwili se o zbawení jich žiwota.

Nazejtří po oznámení listu králowského, 23

Kwětna 1618, šli stawowé z kolleje Karlowy na hrad Pražský, wšichni ozbrojeni a s mnohau čeledí, kteráž obsadila brány a mosty u hradu. Místodržícím oznámili prwé příchod swůj, žádajíce, aby jich očekáwali we swé kanceláři, že jim powědí mínění swé s strany listu králowského. Tu jsau Slawatowi a Martinicowi činěny důtkliwé wýčitky pro jejich chowání proti stawům pod obojí; nazýwajíce je zrádci a rušiteli pokoje zemského, popadli je konečně a wyhodili oknem do hlubokého příkopu hradského, za nimiž i písaře jejich tajného Fabricia.

Náhoda zachránila wyhozeným žiwoty; nebo padše na hromadu smetí, málo neb nic sobě neuškodili, a dali se na útěk. Fabricius prwní oznámil císaři we Wídni tuto příhodu. Rádcowé jeho nemálo nad tím užásli, a wšak wíce radowali se z dané od Čechů příležitosti, aby je císař trestal zrušením swobod jejich. Arcikníže Ferdinand, zwolený král český, podal císaři sám náwrh, jak by mohl příběhu tohoto užiti k auplnému zrušení zřízení zemského a wyzdwižení neobmezeného panstwí. Stawowé, owšem jisti jsauce hněwu císařowa, jali se hned wojsko sbírati, jehož wůdcem učinili Jindřicha z Thurnu, a zwolili 30 direktorů ku prozatímní nejwyšší spráwě králowstwí. K císaři nicméně učinili list prosebný, aby rozkazy dané arcibiskupu a opatowi Braumowskému odwolal, poněwadž čeleli proti majestátu, skutek pak, kterýž se stal s Martinicem a Slawatau, aby jim nepokládal za winu, nýbrž za sprawedliwau pokutu nad nepřátely obecného dobrého. Císař wšak, nedáwaje omluwám jejich sluchu, rozkazowal, aby wojsko sebrané bez odkladu propustili a jiných wšech nowot přestali, ohlašuje, že půwody jich přísně bude trestati.

Tu se chystali stawowé tím pilněji k brannému odporu, napřed pak wypowěděli Jesuity, jakož i arcibiskupa a opata Braumowského, z králowstwí. Stawowé morawští též jali se sbírati wojsko, a wšak nemínice se wzepříti císaři ani jemu pomáhati proti Čechům, jakž na nich žádal, wyprawili toliko poselstwí do Čech a podáwali se za prostředky mezi stawy českými a císařem. Dobrý úmysl jejich newedl wšak ku konci, poněwadž jedna ani druhá strana nemínila upustiti od swého.

Císař, dle náwodu rádců swých, wyprawil konečně wojsko do Čech, 10,000 mužů silné, wedením Jindřicha Dampierra. Thurn, wyslán proti němu s wojskem stawowským, oblehl Budějowice, kteréž město s jinými stawy katolickými zůstáwalo při straně císařowě. Dampierre, pokusiw se nadarmo o dobytí Jindřichowa Hradce, dal se do pálení a hubení země, čímž Thurna od Budějowic odlákal, a wšak dostižen od něho nejprwé u Čáslawě, utrpěl škodu welikau na lidech, potom pak podruhé poražen u Lomnice w Budějowsku. Císař, sesíliw wojsko swé nowě, učinil nad ním wůdcem hraběte Karla Buquoje, proslulého z wálek w Nízozemí. Ale i stawowé čeští sesílili mezitím moc swau spolkem se stawy slezskými; k tomu najali do služby swé Arnošta hraběte z Mansfelda, heitmana wojenského z říše, kterýž maje 14,000 mužů pohotowě, ohlížel se po komkoliw, kdoby za peníze užiti chtěl služby jeho. Mansfeld přitáhnůw se žoldnéři swými do země, dobyl Plzně po udatném odporu měšťanů, co zatím wůdce císařský nadarmo obléhal Hradec Jindřichůw. Proti němu wytáhl opět Thurn s wojskem stawowským, porazil jej u Lomnice, a přinutil k zawření se přes zimu w Budějowicích.

Části wojska jeho stíhany byly od Joachima Šlika až do Rakaus, a zde i onde utrpěly ztráty znamenité.

Zima přetrhla boje, a nechala wíce času k pokojnému wyjednáwání. Král polský Sigmund, Maximilian wéwoda baworský, Jan Jiří saský a jiná okolní knížata hrozili Čechům, že císaři budau proti nim pomocni, jestliže od branného odporu neupustí Jan Jiří, jakožto kníže protestantské, kojil se nadějí že se mu podaří sprostředkowání; ku kterémuž cíli na žádost jeho wyprawili stawowé posly do Chebu. A wšak dříw, než se smlauwání wlastně započalo, umřel císař Matiáš (1619. 20 Břez.), což dalo wěci na nowo powážliwější podobu.

§. 74.

Bauře proti Ferdinandowi II.

Ferdinand, korunowaný již král český, oznámil Čechům smrt krále Matiáše listem k místodržícím do Prahy, kteréž potwrzowal w jich úřadě, wzkazuje skrze ně stawům, že chce zachowati starodáwní swobody dle swé přísahy, a pilně wynasnažiti se, aby země zase uwedena byla w pokoj a pořádek. Stawowé ewangeličtí obwiňowali wšak Ferdinanda, že již za žiwobytí Matiáše učinil proti přísaze složené na korunowání, a nechtěli jeho uznati za krále.

Tedy wedena byla wálka na nowo. Buquoi hned z počátku jara wytrhnul z Budějowic a dobýwal rozličných měst a městeček okolních. Na to se neohlížeje, táhl Thurn s wojskem stawowským do Morawy, aby stawy této země, ještě nerozhodlané, přiwedl též na stranu Čechů; což i stalo se. Morawané učinili jednotu se stawy českými, a připojili wojsko

swé k jejich, načež Thurn s rozmnoženau silau wtrhnul do Rakaus, a jal se Ferdinanda samého obléhati we Wídni. Protestanti rakauští, dáwno jsauce netrpěliwi pro křiwdy, kteréž se i jim dály pro jich náboženstwí, wzbauřili se we městě, a strojili se Ferdinanda zajmauti; než w tom přijelo 500 jízdných, kwapně na pomoc poslaných od Dampierra ze Kremže, kterýmiž powstalci zastrašeni, dali se na útěk. Thurn střílel mezitím z děl na město i na hrad, we kterémž Ferdinand přebýwal. Mezitím swedl wšak Buquoi w Čechách bitwu s Mansfeldem u Záblatí w kraji Prachenském, a Mansfelda porazil. Tím direktoři čeští polekání, powolali Thurna nazpět k obraně králowstwí.

Ferdinand odebral se nyní do Frankfurtu na sněm říšský, kdež přes odpor protestantů a i poslů českých, wyprawených ke kurfirstům, zwolen jest za císaře Římského. Mezitím wšak direktorowé swolali w Praze sněm obecný, netoliko králowstwí českého, nýbrž i zemí přiwtělených, Morawy, Slezska a Lužice k wolení nowého krále českého. Zwolen Fridrich kurfirst falcký (1619 26 Srpna), kterýž důstojenstwí sobě podáwané přijaw, se sláwau welikau přijel do Prahy a korunowán w kostele swatého Wíta skrze Jiřího Dikasta, administratora strany pod obojí. Wšichni, kteří se wolení tomuto protiwili, wětší díl totiž panstwa a rytířstwa katolického, zbaweni jsau úřadů a wypowěděni ze země; kteřiž zdržowali se dílem w Pasowě, dílem u dwora Ferdinandowa, dílem we wojště jeho.

Powoláním Fridricha falckého za krále daufali Čechowé získati sobě pomoci wšech knížat a jiných stawů protestantských w říši, kteříž za posledních let císaře Rudolfa zřídili mezi sebau jednotu, tak nazwanau

ewangelickau, a kurfirsta falckého zwolili za náčelníka této jednoty. Také učinili stawowé čeští spojení s Gabrielem Betlenem, wojwodau sedmihradským, kterýž zdwihl wálku proti Ferdinandowi w Uhřích, zmocniti se chtěje tohoto králowstwí. Pomocí jeho ubezpečen obrátil se Thurn s wojskem swým, 30.000 mužů silným, opět do Rakaus, a přinutil tím i Buquoje k rychlému odtažení z Čech k hájení dědičné země Ferdinandowy. Buquoi položil se před dlauhým mostem u Wídně přes Dunaj. Zde spojil se s Thurnem i Betlen Gabor, i swedli bitwu krutau s wůdcem císařowým, kterýž do tmawé noci se bràniw, ustaupil konečně na onen břeh Dunaje, a most za sebau zapálil (24 Říj.). Nastáwající zima přinutila wšak Thurna podruhé k zpátečnému tažení.

Mezitím wedl císař Ferdinand swé wěci w říši německé i při jiných mocnostech ewropejských s welikau pílí a obezřetností, až zjednal sobě dostatečné síly k ráně rozhodné. Král španělský Fillip III, s nímž byl hned za žiwobytí Matiáše bez wědomí a bez swolení stawů českých učinil dědickau smlauwu o korunu jak českau tak i uherskau (1616), slíbil pomoc wojenskau k zachowání sláwy společného rodu Habsburského; papež, poněwadž se přemožením Čechů jednalo o rozmnožení moci jeho, pomáhal welikými summami peněz, taktéž jiné katolické mocnosti we Wlaších; též Sigmund král polský, weliký horlitel o katolickau wíru a příwrženec Jesuitů, ochotně slíbil wýprawu wojenskau na pomoc. Knížata katolická w říši byla Ferdinandowi tím jistější; nebo zwítězením Fridricha w Čechách byliby protestanti získali jistau přewahu nad katolíky we wšech říšských záležitostech, čehož katolíci pro nic nechtěli trpěti. Nejmocnější z nich byl Ma-

ximilian wéwoda baworský, hlawa ligy čili spolku katolického proti jednotě ewangelické. Knížata protestantská, mezi sebau rozdwojena, dala se w rozhodném okamžení nakloniti k uzawření pokoje s ligau tauto, tak aby w říši jedni druhým neškodili, králowstwí české wšak aby do tohoto míru pojato nebylo. Tedy slíbila liga wšelikau pomoc císaři proti Čechům a Maximilian sám wzal na sebe nejwyšší wedení wálky we službě císařowě. Naproti tomu protestanti Fridricha nechali bez pomoci, a Jan Jiří saský dal se nakloniti i ke spolku s císařem. Stawowé čeští a ostatních zemí přiwtělených učinili sice nowau umluwu se stawy uherskými a sedmihradskými, položiwše sobě společný sjezd we Prešpurce; ale i tuto jednotu dowedl císař roztrhnauti, postaupiw Betlenowi Sedmihradsko a část Uher, čímž on pohnauti se dal k uzawření příměří.

Takž byli Čechowé odkázáni skoro pauze na wlastní síly swé. Fridrich, od něhož se nadáli sesílení swé wěci, byl sice člowěk laskawých a uhlazených obyčejů, jinak ale k sprawowání králowstwí w tak nebezpečném stawu wěcí zcela neschopný. Když wšecko záleželo na wzbuzení a spojení wšech sil národu, zawdáwal on jednáním swým jen nowé příčiny k rozmanitým různicím. Jsa zrozen w náboženstwí kalwinském, posud w zemi jen málo známém, ač w některých kusech podobalo se mu náboženstwí bratří českých, kázal z kostela sw. Wíta na hradě Pražském odstraniti wšecky obrazy, pobral drahé kalichy a jiné klenoty kostelní, a zawedl w něm služby boží dle kalwinského obyčeje, kterýž se i Čechům strany pod obojí protiwowal swau holotau. Bratřím českým prokazowal z tétéž příčiny wětší náklonnost než jiným

stawům pod obojí, čímž odwracowal mnohých srdce od sebe. Také přiwedl s sebau některé polní wůdce německé, jakož Kristiana knížete z Anhaltu a Jiřího hraběte z Hohenlohe, kterýmž odewzdal wrchní welitelstwí. Tím urazil předešlé statečnější wůdce Thurna a Mansfelda, a přiwedl největší nepořádek we wojsko. Nowí wůdcowé, we wšelikém ohledu nedostateční, starali se málo o potřeby wojáků; nechawali jich bez platu, bez oděwu a jiných potřeb, peníze sami mezi sebau rozstrkáwajíce. Wojáci, nemajíce co jísti, brali nechuť ke službě wojenské, nebo dáwali se w laupení sedláků, kteříž tím i staršími křiwdami popuzeni, místy baušili se proti swým wrchnostem. W tom a takowém zmatku domácím wedena byla wálka proti zřízeným a den ode dne rostaucím silám císařským.

Z jara roku 1620 táhli Hohenlohe a Mansfeld proti Buquojowi do Rakaus, poraženi jsau wšak od něho u Langenloise. Za nimi táhl brzy i Anhalt s četnějším wojskem, silným 30,000 mužů, před nímž Buquoi musil ustaupiti. Než w tom přitáhl Maximilian wéwoda baworský a polní wůdce jeho Tilly, kteří strhše se s Buquojem w moc jednu, počítali přes 50,000 wojska, nejwíce Wallonů, Španělů a Wlachů, bojowníků wycwičených a bojům obwyklých. Nemohše moci jejich odolati, dali se wůdcowé wojska Fridrichowa na zpáteční tažení do Čech, za nimiž Maximilian bez meškání wtrhnul do králowstwí. Krumlow, Budějowice, Prachatice poddaly se mu bez mnohého odporu; w Písku bránila se posádka udatná. Maximilian dobyl města útokem a dal je w plen krwežízniwému wojsku swému; branní i nebranní, muži ženy, děti byli zwražděni, město wylaupeno a obrá-

ceno w popel. Hrozným příkladem tímto zastrašeny, poddaly se Strakonice, Winterberk, Sušice, Klatowy, jedno město za druhým. Anhalt zatím nejapně a nečinně cauwal, kudy se wojsko proti němu pohybowalo; Fridrich odebral se sám k wojsku, a wšak přítomnost jeho málo pomohla, kde wšecko již napřed bylo zmateno a zkaženo.

Když se císařští zastawili před Plzní, chtíce dobýwati Mansfelda, kterýž se we městě tomto byl zawřel, stanul Fridrich s wojskem swým u Rokycan. Z wůdců jeho radili Thurn, Hohenlohe a Anhalt mladší, aby se s císařským wojskem bitwa swedla, pokud by byli umdleni od swého tažení. Anhalt starý wšak odporowal, boje se zkušených wůdců císařských. Tito přeswědčiwše se o nesnadnosti swého předsewzetí, zatím brzy od dobýwání Plzně upustili, a hleděli Anhalta přinutiti k bitwě; on wšak stále se wyhýbaje, cauwnul k Rakowníku, potom po malé půtce s císařskými k Aunhošti, konečně až na Bílau Horu před Prahau. Zde učinil zákopy, a očekáwal nepřítele w pewném položení.

Maximilian přitáhl nejprwé sám toliko s Bawory a jinými wojsky německými, a položil se w malém wzdálení pod horau. Tu powolal Anhalt radu wojenskau, měl-li by bitwu swésti čili dále ustaupiti do Prahy. Čechowé radili, aby bitwa byla swedena, pokud nepřitáhne Buquoi se Španěly, s Wallony a ostatním wojskem císařským; tomu wšak odpíral Hohenlohe, prawě, že jest místo pewné, na němž není se obáwati žádného útoku od nepřátel, pročež aby se ještě lépe zakopali a ohradili, w bitwu žádnau se nepauštějíce; neb že jest wěc nepodobná, korunu nasaditi na klamawé štěstí wálečné. Tedy zůstalo wojsko we swém položení a bez welké starosti. Mnozí z předních šli

nawštíwit ženy a přátely swé do Prahy; horliwější o wlast domníwali se, že jest prodán Fridrich i s národem českým od Anhalta a Hohenlohe.

W tom přitáhl i Buquoi s ostatním wojskem dne 8 Listopadu, a hned téhož dne mezi dwanáctau a jednau hodinau o polednách učinili císařští útok s hudbau zwučnau a křikem welikým, četnější proti slabším na počet. Neb wšeho wojska českého na Bílé hoře, ačkoli mezitím Betlen zrušiw příměří s císařem, poslal něco lidu wojenského na pomoc, bylo jen 20,000 mužů. Anhalt kázal z děl bíti, nespůsobil tím wšak mnoho škody nepříteli, kterýž nejsilněji udeřil na prawé křídlo české, a hned několika děl jejich zmocnil se. Mladý Anhalt odrazil zde útok; na lewém pak křídle Bornemissa Uher postawen s 8000 wojska pomocného, připrawil jízdu Maximilianowu, nejwíce Polany od krále Sigmunda wyprawené na útěk. Hned wšak na prawém křídle českém poslal Buquoj něco lidu jízdného na pomoc těm, kteří utíkali před mladým Anhaltem; ti obnowí boj, raní a jmau Anhalta, co zatím na druhém křídle Uhři příliš záhy dají se w kořistowání. Maximilian užiw času, spořádá swé k nowému útoku. Anhalt pošle Uhrům na pomoc jízdu knížete Hohenlohe; ta wšak při prwním hnání dá se na útěk, za kterauž spěchali i Uhři, též část pěchoty, od nich samých w nepořádek uwedená, údolím Motolským bez zastawení až k Wltawě, kdež mnozí uwrhše se do samé řeky zahynuli we wodách. Tu následowala úplná porážka ostatních, kteří zůstali na hoře. Wětší díl dali se na útěk ke bráně Strahowské, mezi nimi i starý Anhaltský. Nejdéle bránili se Morawané, malý jich zástup, kteréž wedl mladý Thurn a Šlik Jindřich. Sklíčeni na místě řečeném

Hwězda, bojowali do posledního přemožení, a wšichni téměř jsau zbili neb zjímáni. Bojiště bylo pokryto 6000 zabitými, ležení Čechů celé upadlo w ruce nepřátel.

Té chwíle, když se bitwa začala, seděl král Fridrich na hradě při tabuli weliké s pány a paními. Posel od Anhalta přijel, napomínat jej, aby pospíšil na bojiště pro wě.ší powzbuzení swých k udatenstwí. Ale Fridrich nebral wěc za tak pilnau, i jel až po tabuli. U brány Strahowské potkal se s diwým útěkem wojska swého, kteréž wrhlo se do Prahy. Nyní nemyslil na žádnau další obranu. Žádal Maximiliana o příměří na 24 hodin, Maximilian podáwal wšak jen osm, a to pod wýmínkau, aby se hned napřed odřekl králowstwí českého. Tu se odstěhowal Fridrich z hradu Pražského na Staré město, a hotowil se k odjezdu ze země. Darmo představowali mu někteří z wůdců, že není wěc jeho jedinau tauto bitwau ztracena. Mladý Thurn počítal ještě 17 bataillonů wojska pohromadě; 8000 Uhrů, nowě poslaných na pomoc, přijelo práwě do Brandýsa; Staroměští a Nowoměští chtěli sebrat lidu boje chtiwého dosti ze samého města a podstaupiti delší obležení. Zatím měl nepřítel w zádech Mansfelda, jenž držel Plzeň, Tábor, Loket a Falknow. Ale Fridrich bál se nejwíce, aby neupadl sám w ruce císařských, a dal se hned druhého dne na cestu do Wratislawě, s ním Anhalt, Hohenlohe, Thurn starší a jiní přední wůdcowé. Tedy se wojsko rozešlo, a zůstawše opuštěni, otewřeli nejprwé Malostranští, potom i Staroměstští brány swé Maximilianowi. Páni a rytíři w Praze přítomní wšichni poddáwali se wítězi na milost i nemilost, wydali mu listy na spolky swé s Morawau, se Slez-

skem, s Uhry, a přiznáwali se k Ferdinandowi jakožto králi swému. Maximilian ubezpečowal je nadějí, že jim císař odpustí, a zanechaw Tillyho se silnau posádkau w Praze, nawrátil se do země swé s welikau kořistí.

Letopočet.

L. p.
1527. Ferdinand I zwolen za krále českého.
1529. Jednota Starého a Nowého města Pražského roztržena.
1541. Dsky zemské shořely.
1547. Sněm krwawý.
1548. Saud appellační zřízen.
1556. Jesuité do Prahy uwedeni.
1561. Arcibiskupstwí Pražské obnoweno.
1562. Král Ferdinand odňal stawům pod obojí osazowání konsistoře.
1564. Papež Pius IV powolil přijímání pod obojí spůsobau. — Ferdinand I umřel.
1567. Kompaktata z privilegií zemských wypuštěna.
1575. Konfessí česká.
1576. Umřel Maximilian II.
1588. Arcikníže Maximilian poražen od Poláků u Pičína.
1602. Mandat císaře Rudolfa proti nekatolíkům.
1608. Wálka mezi Rudolfem II a Matiášem.
1609. Majestát císaře Rudolfa na swobodu náboženstwí.
1611. Wpád Pasowský. — Korunowáni Matiáše.
1616. Ferdinand II přijat za nástupce Matiášowa.
1618. Místodržící wyhozeni s oken na hradě Pražském.
1619. Král Matiáš umřel. — Thurn oblehl Wídeň. — Frídrich falcký zwolen za krále českého.
1620. 8 Listop. Bitwa na Bílé hoře.

KNIHY DEWÁTÉ.

Od bitwy Bělohorské až do zawedení ústawního zřízení zemského.

(Od r. 1620 do r. 1850.)

§. 75.

Wyhubení protestantstwí a wywrácení zřízení zemského po bitwě Bělohorské.

Porážkau Čechů na Bílé hoře dosáhla strana španělsko-jesuitská konečného cíle swého, příležitosti totiž k auplnému wykořenění protestantstwí w zemi a zawedení neobmezené samowlády na místo starodáwního zřízení zemského. Jen opatrnost ukládala jí ještě některé ohledy, aby wšechněch úmyslů swých newyslowila najednau, nýbrž s některými oklikami přistaupila k jistějšímu jich prowedení.

Hned w několika dnech po bitwě Bělohorské ustanowil císař Ferdinand knížete Karla z Lichtenšteina, jízliwého nepřítele protestantů, za swého plnomocného kommissaře w králowstwí. S ním nawrátili se zase Jesuité do Prahy a jiných měst, kdež měli swé kolleje, též arcibiskup Lohelius a jiné osoby duchowní, kteréž byli od stawů wypowěděny ze země. Nábo-

ženstwí protestantskému nedály se mezitím žádné překážky, kromě že nikdo nebránil newázaným tlupám wojenským w Praze i we mnohých jiných místech, choditi od domu k domu, bráti obywatelům bible a jiné knihy jejich, a házeti jako kacířské na oheň. Pokud Mansfeld s wojskem swým ještě wždy stál w zemi, co zatím wětší díl wojska císařského pod Buquojem odtáhnauti musilo do Uher proti Gabrieli Betlenowi, bylo owšem radno, zanecháwati stranu přemoženau w naději, že se císař nedotkne swobody náboženstwí. K tomu záleželo dworu na zachowání přátelstwí s kurfirstem saským, kterýž pomáhal císaři jen pod ubezpečením, že se jedná toliko o přemožení wzpaury politické, nikoli o potlačení wíry, ku kteréž on sám se přiznáwal. Ani k saudu nad půwody powstání proti císaři nedály se hned žádné příprawy, tak že wětší díl, spoléhajíce se na slowo Maximiliana wéwody baworského, zůstáwali w Praze we wší bezpečnosti; někteří, utekše prwé ze země, zase se nawrátili.

Teprw po uplynutí tří měsíců od příjezdu knížete z Lichtenšteina přišly tajné rozkazy z Wídně k zatčení wšech někdejších defensorů a direktorů i jiných znamenitějších osob strany pod obojí. Jedním dnem a jednau hodinau, na wečer dne 20 Unora 1621, wšichni, kteří se zdržowali w Praze, zjímáni jsau w bytech swých, jiní w málo dnech na to swezeni z celé země, a wsazeni do rozličných wězení. Po osobách, které byly utekly ze země, wydány jsau weřejné obsilky, aby se postawily před saud mimořádně zřízený w Praze, jehož přednostau učiněn kníže z Lichtenšteina. Wšech zajatých bylo 48, obeslaných 30. Aby zjímání nejpřednějších mužů w národu nespůsobilo z nenadání

nějakau bauřku we hlawním městě, postaral se plnomocný kommissař císařůw již prwé o wšemožné odstranění bojowné chudiny z města a o jiné prostředky policejní, nad nimiž pilně bděli nowě usazení heitmanowé císařští. Za prwního ohromení celého národu zlau tauto nowinau wyšel mandat císařůw, jímž wypowěděni jsau wšichni kazatelé kalwinští a bratrští ze země, jakožto ti, jejichž wíry kurfirst saský se neujímal, nýbrž sám w zemi swé byl jejich protiwníkem. Wyznawači wíry ewangelické ukolébali se tím wíce w naději, že proti nim podobní rozkazowé newyjdau.

Mezitím powolal císař znowu pomocná wojska wéwody baworského a kurfirsta saského do Čech proti zmáhající se wždy moci Mansfeldowě. Tilly, postawiw se w čelo jejich, připrawil posádku Mansfeldskau w Plzni ke wzdání se za jistau summu peněz načež i ostatních míst od něho osazených dobyl a táhl za ním do Falce.

Nyní wydal císař po krátkém saudu ortel nad zajatými hlawami powstání. Sedm a dwadcet osob stawu panského, rytířského a městského odsauzeno bylo na smrt, ostatní k jiným těžkým pokutám. Ráno w 5 hodin dne 21 Června 1621 dáno znamení několika ranami z děl na hradě Pražském k započetí krwawé exekucí. Wšichni odsauzení byli již na noc swezeni na radnici Staroměstskau, před kterauž připraweno bylo lešení, černým suknem pokryté. Brány městské byly zawřeny, ulice na náměstí silně osazeny wojskem, nejwíce saským, jehož šest šwadron jízdných přitáhlo do města. Na altáně před radnicí seděli saudcowé a kommissaři císařští, před jejichž očima wodíni jsau wěznowé jeden po druhém z radnice na lešení. Prwní sťat Joachim Ondřej Šlik, jemuž

po smrti prawá ruka ufata, po něm Wácslaw z Budowa, Harant z Polžic, Kašpar Kaplíř se Sulewic a tak druzí dle pořádku stawu swého. Doktoru Janowi Jesenskému, wýtečnému lékaři a rektorowi university, wyřezán nejprwé jazyk z ust, potom hlawa sťata, tělo čtwrceno pod šibenicí a na kolích po ulicích rozstrkáno. Jan Kutnauer, purkmistr Staroměstský, a Šimon Sušický oběšeni jsau na břewně wystrčeném z okna radnice, Nathanael Wodňanský na šibenici postawené na náměstí. Sixtowi z Ottersdorfa, když již na lešení byl, oznámena milost a zaweden jest nazpět do wězení. Pokud poprawa trwala, tlučeno ustawičně w bubny a traubeno, aby nebylo slyšeti řečí odsauzených, kteří wšichni šli na smrt s myslí weselau, jako mučedlníci pro práwa swého národu. Hlawy dwanácti předních wystaweny jsau w železných krabicích na wěži mostské Staroměstské na postrach okolo chodícím, těla zanechána wdowám a sirotkům k pochowání.

Druhých potom dní wykonána byla pokuta nad ostatními, kteříž nebyli odsauzeni ke smrti; z nichžto jedni mrskáni jsau metlami po městě a wypowěděni z králowstwí, druzí buď na léta buď na wěčné časy uwrženi do žalářů. Jména uteklých, kteří se nedostawili, kázal císař již dříwe na černých tabulích napsaná powěsiti na šibenici rukau katowau. Statkowé wšech odsauzených jsau zabaweni, a přiwlastněni komoře králowské. Císař obdarowal jimi swé wojenské hejtmany a dwořeníny, jak domácí tak cizozemce, Wlachy, Španěly, Němce a z jiných zemí, kdožkoli pracowali za času wálky neb již dáwno předtím o zkázu národu českého. Díl obrácen byl na hojnější nadání

arcibiskupstwí Pražského, Jesuitů a jiných duchowních ústawů, kteříž počali zase šíreji rozkládati moc swau.

Wykonání krwawé této pomsty spůsobilo weliký strach a zmatek wšech stawů pod obojí. Nikdo necítil se jist swým žiwotem a jměním; nebo wšichni byli za jedno stáli proti císaři, pročež každému bylo se obáwati osudu podobného. Kommissí na saud usazená pokračowala také dále u wyšetřowání winy a winníků. Pod záminkau spoluwiny při powstání stawowském wypowěděl kníže Lichtenštein administratora a ostatní audy konsistoře strany pod obojí, totiž wšecky ewangelické faráře Pražské ze země (1621). K domluwám činěným z příčiny této od kurfirsta saského odkazowáno wždy na to, že se to neděje pro náboženstwí, nýbrž pro účastenstwí při rebellí. Pod tauž záminkau wyhnáni jsau brzy ewangeličtí kazatelé a faráři i z některých jiných měst králowských, též universita Karlowa professorům protestantským wzata, a statkowé i privilegia její darowány potom Jesuitům (1622).

Konečně wyšel mandát obecný ke wšechněm obywatelům králowstwí (1622. 3 Un.) s oznámením, že sice wšichni, kdož ohawné rebellí proti králi aučastna se učinili, statky, čest i hrdla swá jsau propadli; nicméně že chce J. M. Cská wšechněm, co se cti i hrdel dotýče, učiniti milost, kdyžby toliko w jistém čase k tomu určeném sami k wině swé se přiznali; kdož by tak neučinil, nad tím že dle přísnosti práwa sauzeno býti má. Tedy ohlásilo se 728 osob stawu panského a rytířského, téměř wšichni stawowé strany pod obojí, i obdrželi ujištění, že jim císař žiwot a čest daruje, a toliko na statcích je trestati míní. Tu jsau některým wšichni statkowé jejich pobráni, jiným polowice, třetina neb jiná část jmění, tak že cena wšech

statků pobraných počítala se na 24 millionů kop mišenských.

Pokutowání toto bylo těžká rána, zasazená samému žiwotu národa. Neb wětší počet starých šlechtických rodů českých přiweden byl tudy na mizinu, a w statky jejich uwázali se na mnoze cizí dobrodruhowé, obdržewše je buď darem za služby swé we wálce, buď lacinau kaupí dle přízně od komory králowské.

Když wšecka země naplněna byla hořem a strastmi, den ode dne hrozněji se množícími, přijel král Ferdinand z Řezna, kdež na sněmu říšském odbyl nejdůležitější swé záležitosti německé, ponejprw jakožto panující král český do Prahy (1623). Již prwé byl knížete Karla z Lichtenšteina, předtím plnomocného komissaře, jmenowal swým místodržícím w králowstwí (1622. 17 Led.); nyní obnowil některé úřady zemské, od času powstání neobsazené, a pobyw krátký čas w sídle swém na hradě Pražském, odjel zase do Wídně. Slíbil odewřeným listem ke wšem obywatelům králowstwí ještě téhož roku přijeti podruhé, a položiti sněm zemský; a wšak wyplnění připowědi této poněkud potěšitelné, odkládáno potom po wíce let; mezi kterýmž časem ukládal císař wysoké berně a pomoci wálečné dle swé libosti. Místo sněmu dle starodáwního zřízení zemského powolowali mu je nejwyšší úředníci zemští, swoláwajíce k tomu na radu obyčejně také krajské heitmany.

Ochuzení protestantů wšemi těmito spůsoby slaužilo zároweň za prostředek k snadnějšímu přinucení jich, aby zanechali swého náboženstwí. Nebo pokud zůstáwali při lepším stawu jmění, obáwali se rádcowé císařowi, žeby se buď mohli nowě protiwiti, buď raději

wystěhowati ze země, nežby rozkazu uposlechli. Zatím wšak i jiné okolnosti obrátily se, které posud zdržowaly prowedení toholo úmyslu. Wálka w Uhřích proti Betlenowi skončila se mírem s ním učiněným w Prešpurku (1622), w Němcích pak, kdež Mansfeld powzbudil několik knížat protestantských k brannému odporu proti císaři, sklonowalo se wždy wíce k wítězstwí zbraní císařských. Kurfirstowi saskému, potud wěrnému swému pomocníku, zastawil Ferdinand k nahrazení útrat wálečných celé markrabstwí Lužické w 6 millionech zlatých (1624); odtud wšak, když nepotřebowal déle jeho pomoci, odložil poslední ohledy w šetření ewangelického náboženstwí.

Jako prwé proti kněžím kalwinským a bratrským, tak wyšel již mandat, jímž se wšecko kněžstwo nekatolické wůbec wypowídalo ze země (1624). Wšecky služby kostelní dle řádu ewangelického náboženstwí jsau zapowěděny pod přísnými pokutami, wšecky kostely odewzdány kněžím katolickým, a poněwadž počet nawštěwowatelů jich byl z počátku náramně skrowný, wycházel rozkaz za rozkazem k donucení protestantů, aby se obrátiti musili. Žádnému, kdož by nebyl katolického náboženstwí, nesmělo powoleno býti práwo měšťanské, prowozowání řemesla neb jakékoli žiwnosti, kněži katoličtí neoddáwali osob nekatolických aniž dopauštěli pohřbu na hřbitowích leč zemřelým w katolickém náboženstwí. Konečně nařízeno swěcení swátků katolických, zachowáwání postů, až i chodění na mše pod peněžitými pokutami.

Rozkazowé tito wztahowali se toliko na obywatelstwo městské. O obrácení lidu sedlského staraly se mezi tím wrchnosti katolické dle swé libosti, bitím, zawíráním, mocným honěním do kostelů dle někdej-

šího spůsobu Slawaty a Martinice. Když se účinek rozkazů neukazowal hned dle očekáwání, přistaupeno i we městech ku prostředkům násilným. Z Prahy, kdež wětší díl obywatelstwa zůstáwal wždy nepohnut, wypowěděni jsau nejprwé čtyři z nejwáženějších měšťanů, potom jiných wíce po 50, 70, aby se druzí odstrašili jich příkladem. Do jiných měst králowských posláni jsau učitelé wíry, obyčejně mnichowé z rozličných řádů nowě do země uwedených, s průwodem dragaunů. Ti se wložili do domů měšťanských, nakládali s muži i se ženami dle zhowadilé libosti swé, a týrali tak dlauho, až lidé buď se rozutíkali z města, buď přiznali se ku katolickému náboženstwí. W Lysé, na zpráwu o přicházejícím wojsku císařském, měšťané sami zapálili domy swé, a odebrali se s tím, co každý odnésti mohl, do wyhnanstwí. W některých krajinách zdwihli se sedláci proti katolickým kněžím a wrchnostem; několik zámků wypálili a wylaupili; a wšak wojsko proti nim wyslané brzy pokrotilo je, načež pokoj utwrzen wěšením, stínáním, kolem lámáním, řezáním nosů a uší i jinými pokutami podobnými.

Konečně, po wšem tomto znuzení a strýznění rozličných tříd obywatelstwa, wydal císař patent dotýkající se obzwláště stawů wyšších, jímž projewil wůli swau, že žádných obywatelů w králowstwí trpěti nemíní, kteří by se s ním nechtěli srownati we wíře. (1627. 31 Července). Každému, kdo se posud držel jiného wyznání, dáno bylo na wůli, w šesti měsících buď obrátiti se k náboženstwí katolickému, aneb prodati statky swé a wystěhowati se ze země. Zwláštní kommissí z osob duchowních i swětských byla zřízena, aby bděla nad přísným wykonáním tohoto rozkazu. Tedy nyní teprw byla dowršena míra obecného

nářku a zármutku; 36.000 rodin, kterým náboženstwí jejich bylo dražší než pozemšťí statkowé, zanechaly wlast swau, a wystěhowaly se do okolních bližších i wzdálenějších zemí, kdež kdo mohl najíti jakého útočiště. Kdo nikdež neměl útulku, musil se aspoň na oko přiznati ku katolickému náboženstwí. Tak byla země opuštěna od ušlechtilejší části národu; statky jejich, spěšně a u weliké láci prodáwanými, obohatili se lehkým spůsobem jak domácí příwrženci nowého spůsobu wlády, tak cizí rodowé nižší i wyšší, kterým se tak pohodlná cesta spůsobila do země.

Ještě před wydáním záwěrečného tohoto rozkazu we wěcech wíry wydal císař we Wídni z neobmezené moci swé nowé čili „obnowené" zřízení zemské (1627. 15 Kwět.) Wšecko, co se w posawadních řádech a swobodách zemských protiwowalo samowládné wůli panowníka, bylo nowým tímto zřízením zrušeno neb změněno. Králowstwí české, na kteréž býwali prworození synowé posawadních králů woleni čili přijímáni za nástupce na žádost otců swých, prohlášeno nyní za dědičné w rodu Habsburském až do posledních potomků mužského i ženského pohlawí. K posawadním stawům třem, kteří na sněmích wykonáwali zákonodárnau moc společně s králem, přidán čtwrtý, dle přednosti wšak co prwní, staw duchowní čili praelatský. Sněmům byla ale moc zákonodární odňata a zůstawena wýslowně králi samému, tak že napotom o ničem nemělo na sněmích býti jednáno, než coby na stawy o dobré zdání jich wznešeno bylo w proposicí králowské. Toliko berní neměl král i napotom ukládati bez předcházejícího powolení sněmu, wšak s přísným doložením, že powolení takowé nesmí wázáno býti na žádné wýminky. Dle přiwlastnění sobě

wšeliké moci zákonodární proměnil král týmž zřízením také posawadní řád saudu zemského, odejmuw jemu předešlau moc zákonodárnau a zanechaw toliko moc saudní. Na místo posawadního jednání weřejného a nejwíce austního ustanoweno jednání tajné a písemné, jako někdy při saudech duchowních. Poněwadž pak welikau část stawu panského a rytířského činili nowě do země přišlí cizozemci, nařídil císař, aby napotom při saudech a w deskách zemských užíwáno bylo jazyka německého jak českého bez rozdílu.

W několika měsících po wydání nowého tohoto základního zákonu přijel Ferdinand II konečně podruhé do Prahy, a držel prwní sněm dle wyměřeného w něm pořádku. Na sněmu tomto oznámil stawům, že uzawřel prworozeného syna swého Ferdinanda III. jakožto dědice dát korunowati na králowstwí; což stalo se owšem bez wšeliké námitky. Po osmi měsících odstěhowal se císař zase s celým dworem swým do Wídně, a poněwadž ještě před příjezdem jeho Karel kníže z Lichtenšteina byl zemřel (1627), odewzdal spráwu země nejwyšším auředníkům a saudcům zemským jakožto místodržícím králowským (1628).

§. 76.

Záhuby wálky třidcetileté.

Půwodům welkého tohoto přewrácení řádů w králowstwí českém a těm, kteří nyní došli nejwyšších míst a největšího bohatstwí w zemi, nebylo přáno, požíwati kořisti swé w pokoji a pohodlí. Weliké wálky, které z powstání Čechů proti císaři wznikly také w jiných zemích, až weliká část Ewropy do nich byla potažena, přeháněly se odtud častěji i přes

zemi českau s neslýchanými záhubami, pod nimiž úpěli netoliko utištění, nýbrž i jich utiskowatelé.

Sotwa se Tillymu a jiným wůdcům císařským podařilo w Němcích přemoci Mannsfelda a jiné spojence jeho, wznikl nowý spolek knížat protestantských proti útiskům činěným wíře jejich, kterémuž ku pomoci přispěl Kristian král danský (1626). We wálce proti němu zdwižené wynikl nad jiné wojewůdce swého času Albrecht z Waldšteina, pán český, jeden ze staupenců nowého spůsobu panstwí, kterýž hned w bitwě Bělohorské bojowal we službě císařowě a tudy wypínal se wždy k wyšším důstojnostem a wětšímu bohatstwí. Štěstí zbraně jeho a Tillyho podařilo se opět přemoci protiwníky císařowy. Král danský přinucen byl k míru pod těžkými wýminkami (1629). Waldštein, již prwé jmenowán od císaře wéwodau Fridlandským, dostal za odměnu wéwodstwí Meklenburské, i strojil se nyní zjewně k uwedení celých Němec w podobné poslušenstwí císaře, jaké již zawedeno bylo w zemích jeho dědičných. Tomu na odpor postawila se sama knížata katolická, nad čímž císař uleknuw se musil konečně ulewiti w žádostech swých, a Waldšteina propustiti z welení nad wojskem (1630).

Než w tom postawil se proti císaři nowý mocný nepřítel, Gustav Adolf, král šwedský. Wtrhnuw do Němec (1630), a mocně porážeje wojska císařská, wzbauřil znowu wšecka protestantská knížata, až i Jan Jiří kurfirst saský odhodlal se opustiti stranu císařowu, a wešel s ním we spolek. Tilly, nejwyšší wůdce císařský, poražen od Gustava welikau bitwau u Breitenfelda. Tu se dal Gustav w další pronásledowání jeho až do Bawor; kurfirst pak saský wtrhnul

do Čech. Nenalezew nikde welkého odporu, přitáhl až ku Praze a wpuštěn do města pod umluwau; u Nimburka porazil Arnheim, wůdce jeho, lid císařský, pod Götzem a Maradasem, kterýmž wítězstwím země byla w rukau jeho (1631). Již činili sobě wystěhowanci čeští naději w nawrácení předešlého řádu w králowstwí. Mnozí přišli pod ochranau Sasů do země, a uwázali se w předešlé statky swé; 85 kněží ewangelických a bratrských sešlo se k synodě w kolleji Karlowě a učinili prowolání k stawům pod obojí o obnowení konsistoře a university. Jesuité byli podruhé wypowěděni z Prahy. Matiáš z Thurnu a Wácslaw z Raupowa, přišedše we wojště saském, sňali 12 hlaw někdejších přátel a saudruhů swých s wěže mostské, a pochowali je w kostele Týnském s pobožnými obřady.

Ale radost a naděje brzy zase pominuly. Císař, w nejwětší nauzi swé, powolal znowu Albrechta z Waldšteina k welitelstwí nad wojskem. Waldštein přijal důstojenstwí sobě podáwané jen pod těžkými wýmínkami, kterými welice popudil proti sobě záwist a hněw mnohých soků swých u dwora, zwlášt Wlachů a Španělů, jichž od dáwna nenáwiděl. Jakž ohlásil, že míní znowu postawiti se w čelo wojska, hrnuly se zástupy wojínů, sláwy a laupeže dychtiwých, pod wítězné jeho prápory. Od Znojma, kdež sebral nowé wojsko swé, wtrhnul do Čech, dobyl Prahy po krátkém boji se slabau posádkau, a s tauž rychlostí wyhnal Sasy bez welké práce z celého králowstwí (1632). Potom obrátil se proti samému Gustavowi Adolfowi, jenž padl w bitwě u Lützen. Wítězstwí w tomto boji nebylo sice na straně Waldšteinowě; což přičítaje nedbalosti nižších wůdců swých, dal 18

officírů a jiných wojínů poprawiti w Praze na náměstí Staroměstském. Potom obrátiw se do Slezska, smlauwal se Sasy a Šwedy o pokoj, chtěje mezi nimi způsobiti neswornost. W jednání toto dal se i Richelieu, ministr krále francauzského, skrze wyslance swého, jménem Feuquiera, kterýž nabízel Waldšteinowi korunu králowstwí českého, kdyžby se spojil se Šwedy a Sasy proti císaři. O tom zwěděwše něco nepřátelé jeho u dwora, hleděli jej císaři uwésti w podezření. A wšak Waldštein z nenadání udeřil na 10.000 Šwédů, kteréž wedl Matiáš Thurn, odtrhnul je od Sasů, a přinutil ke wzdání. Potom, poněwadž zima nastáwala, wrátil se s wojskem swým do Čech na odpočinutí (1633).

Bernhard Weimarský, wůdce Šwedů, obléhal mezitím Řezno, nejpewnější město Maximiliana, wéwody baworského. Císař žádal, aby mu Waldštein bez odkladu táhl na pomoc, což když on učiniti se zdráhal, jsa osobně Maximilianůw nepřítel, poněwadž on byl přední půwod předešlého jeho ssazení, našli záwistníci jeho tím wíce příčiny k osočení jeho u císaře. O tom zwěděw, ohlásil Waldštein nejwyšším wojska swého shromážděným w Plzni, že se míní dobrowolně poděkowati z welitelstwí. Nad tím oni užasnuwše, upsali se mu wšichni, že jej hrdly i statky swými chtějí zastáwati proti wšem jeho nepřátelům, a chystali se k tomu skutkem. Zpráwa o tom donesla se wšak nade wšecko nadání rychle ke dworu; císař překwapen welikostí nebezpečenstwí, ustanowil ihned Gallasa za nejwyššího welitele wojska, prohlásil Waldšteina s těmi, kteří se mu upsali, za rebelly a zrádce, a wydal tajné rozkazy k zajetí neb usmrcení jeho, kdež by byl postížen. Wšecko to stalo se se spěchem

welikým. Waldštein, prwé než o tom zwěděl, wypravil Adama Trčku s oddělením wojska do Prahy, aby se města zmocnil, a wšak již předešel jej Balthasar Marradas, general wyslaný tam od Gallasa. Tu se obrátil Waldštein s nejoddanější částí wojska swého do Chebu, chtěje se tam spojiti se Šwedy, s nimiž učinil srozumění. Ale w noci přepaden jest w domě, kdež bydlil, a zabit uložením Buttlera generala wěrného císaři a Gordona welitele hradu Chebského. (1634. 25 Un.) Přátelé jeho jsau zjímáni, a 24 jich sťato w Plzni na náměstí. Statky jeho wšecky císař zabawil, i dostali je Gallas, Aldringer, Piccolomini, Colloredo a jiní generalowé, kteří přispěli ke zkáze jeho, za odměnu.

Po krwawém tomto příběhu odewzdal císař nejwyšší welitelstwí nad wojskem synu swému, králi Ferdinandowi III, kterýž s celau mocí táhl k Řeznu, již od Šwedů dobytému. Mezitím wšak wtrhli Šwedowé pod wůdcem swým Bannerem společně se Sasy s druhé strany do Čech, a poplenili zemi až ku Praze. Teprw když Colloredo, welitel nad wojskem w Čechách, obdržel sesílení, musili se Šwedowé zase obrátiti ze země. Po weliké porážce, kterau téhož roku (1634) utrpěli u Nördlingen, powedlo se císaři odtrhnauti od nich některá knížata protestantská, mezi nimi i kurfirsta saského, s nimiž mír a spolek uzawřel w Praze (1635). Mírem tímto odtržena jest Lužice docela od koruny české a postaupena kurfirstowi saskému až do wymření rodu jeho. Dwě léta na to umřel Ferdinand II, a syn jeho již korunowaný, Ferdinand III nastaupil panowání (1637).

Zůřiwost wálky, na některý čas powoliwši, zasáhla znowu králowstwí české. Banner, hlawní wůdce

šwedský, zatištěn prwé až k Baltickému moři, zmohl se opět, a poraziw Gallasa stíhal jej až do Čech (1638). Nikdež nenalézaje dost mocného odpůrce, dobýwal jednoho města po druhém, při čemž wojsko jeho pálilo a hubilo zemi spůsobem neslýchaným. Kněží katoličtí, zwlášť Jesuité, byli chytáni a zabíjeni, kostely hanobeny, obrazy bořeny; wše, co se odnésti dalo, nakládali nepřátelé na lodě a wywáželi po Labi ze země; co odnésti nemohli, kazili a rušili. Několik tisíc městeček a wsí bylo od nich wypáleno neb wydrancowáno, úrody na polích zničeny; lidé bezbranní utíkali před newázanau chasau do lesů a do hor, kdež hladem a zimau pomírali. Dwakrát přitáhl Banner před Prahu, wyzýwaje ke wzdání, nemoha wšak města dobyti, dal se wždy znowu do hubení krajin. K míru s císařem nabízel se toliko pod wýminkau, kdyžby jak w říši tak w Čechách a jiných zemích císařských wšecko nawráceno bylo w starý pořádek, jak bylo do roku 1617. Wýminky této nechtěl císař přijmauti. Konečně když nepřítel celý rok setrwal w zemi při hrozném tomto řádění, podařilo se nowému wojsku, sebranému nejwíce w Uhřích a Rakausích, wypuditi jej ze země (1640).

Druhého roku na to umřel Banner (1641); jehož nástupce u welitelstwí, Torstenson, poraziw arciknížete Leopolda, bratra císařowa, w bitwě weliké u Lipska (1643), dwakrát po sobě wtrhnul do Čech, wždy s welikau záhubau země. Hatzfeld a Götz, nejpřednější wůdcowé císařští, poraženi jsau od něho na hlawu u Jankowa w kraji Beraunském, kdež 4000 wojínů padlo, a tolikéž zajato (1645).

Mezi tím časem shromážděni byli poslowé wšech mocností ewropejských w Münsteru a Osnabruku we

Westfalích, aby se smluwili o konečný pokoj; a wšak jednání příliš zapletené táhlo se wíce let, než došlo žádaucího konce. Císař Ferdinand postawil se po bitwě u Jankowa sám w čelo wojska swého a přitáhl do Čech. Wrangel, nástupce Torstensonůw u welitelstwí dobyl Chebu (1647); wida wšak wždy rostaucí počet wojska císařského, odtáhl konečně do Bawor. Císařští jsau od něho znowu přemoženi, i chystal se nyní ke wpádu do arciknížetstwí rakauského (1648). W tom, když se wšecka síla k obraně obrátila na tuto stranu, přepadl Königsmark, jiný wůdce šwedský, z nenadání Prahu. Arnošt Ottowaldský, někdy důstojník we službě císařské, wyzradil mu místo we zdích Hradčanských, kdež se sprawowaly hradby, a w noci nedbale se hlídalo. Königsmark, dnem i nocí pospíšiw od Chebu, wešel mezerau tauto času nočního do města, a zmocnil se Hradčan i Malé strany beze wšeho odporu (1648. 26 Čwce.). A wšak Staré a Nowé město, ještě w čas probuzeno k obraně, postawilo se Šwedům statečně na odpor. Posádka wojenská, měšťané, študenti, mniši z klášterů chopili se zbraně a hájili město déle než tři měsíce proti zuřiwým útokům Šwedů, až konečně radostná zpráwa o zawřeném míru Westfalském wyswobodila je od nepřítele.

§. 77.

Staw země po třidcetileté wálce.

Časowé od bitwy Bělohorské až do druhé polowice panowání královny Marie Terezie, bez mála půl druhého století, byli dobau nejhlubšího snížení národu českého. Obnoweným zřízením císaře Ferdinanda II zbaweno bylo králowstwí české wšelikého

politického žiwota. Sněmowé zemští nebyli odtud než každoroční pokaždé stejná ceremonie, při které se wysocí stawowé ukázali we wšemožném lesku swém. Wšechno řízení záležitostí státních wycházelo od dwora, kterýž nemíwal již w zemi sídla swého. Nebo ačkoli Praha dle umluwy s císařem Ferdinandem I nikdy nepřestáwala se nazýwati sídelním městem mocnářstwí; wšak skutečně zdržowal se dwůr od času krále Matiáše we Wídni; a místodržitelstwo na hradě Pražském, dle formy usazené wždy jen na čas nepřítomnosti krále, bylo skutečně stálým nejwyšším auřadem nad zemí, wykonáwajícím wůli wyšších služebníků u dwora. Nowá moc stálých wojsk, wydržowaných zwýšenými berněmi rozličných starých i nowých druhů, udržowala nowý tento spůsob panstwí proti wšelikým žiwlům protiwným. Jak w poměrech zahraničných, tak we spráwě domácí neměl již stát za účel blaho národu, nýbrž jediné prospěch panowníka nebo spíše těch, kteříž uměli obklopiti trůn a w záři jeho hledati swého powýšení.

Záhubami třidcetileté wálky byla země w pozemském blahu swém zkažena na dlauhé potomní časy. Počet obywatelstwa, kterýž obnášel před bitwau Bělohorskau asi tři milliony lidí, klesl během třidcetileté wálky dle hodnowěrného swědectwí na 800.000. Celé krajiny spustly pro nedostatek ruk lidských ke wzděláwání půdy, a welký počet wsí od Švedů wypálených, nebylo wíckrát zase wystaweno. Nowí majitelé statků a panstwí, kteří se usadili w zemi, uwalili na lid sedlský břemena a poplatky posud neslýchané, a uwedli tu teprw auplný ideal rabstwí středowěkého, pod kterým nemožné bylo, aby se zdwihl předešlý blahobyt.

Jak zle opatřeno bylo materialní blaho národu, tak tím méně pečowalo se o duchowní jeho wzdělání. Wšecka země byla tuhými prostředky Ferdinandowými obrácená zase na katolické náboženstwí, krom malých tu neb onde zbytků protestantů, kteříž se musili skrýwati s wírau swau. Ale wíc než na oblažujících prawdách náboženstwí dáwali si nowí zwěstowatelé jeho záležeti na otupení rozumu lidského wšelikými zewnitřnostmi a powěrami. Počet klášterů, kostelů, zázračných obrazů, žebrawých mnichů a zahálčiwých paustewníků wyrownáwal se rychle časům císaře Karla IV, jež sobě obnowowatelé církwe rádi wystawowali za wzor, wšak jen w následowání wšech neřestí, které tehdáž wedly k aupadku církwe. Wětší díl duchowenstwa byli lidé bez wšelikého důkladného wzdělání. Řád Jesuitský, kterýž sám sobě přičítal nejwětší zásluhy o obrácení země na wíru, začež oplýwal také nejwětším bohatstwím, wychloubal se sic nad míru wysokau učeností swau, ale zásada jeho byla, že nesmí lidem příliš otwírána býti brána wědomosti, aby neškodilo slepému poslušenstwí. Wšecky znamenitější školy w zemi dostali se zároweň s někdejší universitau Karlowau pod jejich neobmezené wedení, i měli tedy udušení wšech lepších snah hned při mládeži w moci swé. Aby i památka předešlého spůsobu wěcí byla wyhubena, chodili missionáři jejich pilně po wsech i po městech, brali lidem knihy jejich staré a házeli na oheň. Proslul takowýmto oblíbeným zaměstnáním ještě sto let po třidcetileté wálce Antonín Koniáš († 1760), kterýž w obyčeji měl se chlubiti, že swým přičiněním zničil 60.000 knih českých. Nad knihami nowě wycházejícími wykonáwal přísnau censuru úřad arcibiskupa Pražského dle nawedení Je-

suitů. Lepší spisowatelé čeští wydáwali zatím plody ducha swého w cizích zemích, kdež žili u wyhnanství. Jméno Amosa Komenského, posledního biskupa českých bratří, stkwělo se tehdáž mezi nejwýtečnějšími učenci w Ewropě; práce jeho, k nimž neuhasitedlná láska k wlasti dodáwala mu podnětu, prospěly zatím toliko cizím národům († 1672).

W průwodu všech těchto duchowních i hmotných nátisků rozšiřowaly se w zemi walněji než kdy předlím cizí způsoby a obyčeje, hrozící poznenáhlu umrtwiti i wědomí slowanské národnosti. Welký počet německých šlechtických rodů, kteří se usadili w zemi, potáhli za sebau hejna jiných cizinců, kteři byli jich úředníky a sluhami na panstwích, neb co řemeslníci a obchodníci usadili se we městech, a wšudež opanowali první místa. Tak se zponenáhla stal jazyk německý panujícím we wyšších třídách obecenstwa a wětším dílem i w úřadech. Řeči české posmíwali se cizinci a odrodilci i konečně zhlaupělý lid sám jako sprosté a sedlské. Nowé wrchnosti, chtíce zwelebiti zpustlé a opuštěné statky swé, uwodily osadníky německé do země, a dáwaly jim místa ku příbytkům a pole k wzděláwání, kdež pak od nich i lid český, mezi nimi a w sausedstwí usedlý, přijímal řeč německau. Tak poznenáhlu obywatelé němečtí w krajinách na pomezí rozmnožili se až na třetinu wšeho obywatelstwa w králowstwí.

Welké wálky a bauře, které po uzawření míru Westfalského brzy zase otřásaly celau Ewropau, nedotýkaly se země české obzwlášť nikterak, kromě zwýšenými daněmi a častým sbíráním lidu na wojnu, což wšecko přispíwalo k wětší bídě a ochuzení země.

Císař Ferdinand III panowal po skončení třidcítileté wálky ještě 9 let. Tři léta před smrtí jeho (1657) umřel prworozený jeho syn Ferdinand IV (1654), kterýž hned za žiwobytí otce korunowán byl w Čechách na králowstwí (1646). Druhý syn, Leopold I, nastaupil tedy na trůn. Panowání jeho bylo nešťastné wšelikými smutnými příhodami.

Léta 1680 strhlo se w Čechách weliké wzbauření sedlské následkem hrozných útisků od wrchností, kterých lid na mnohých místech již snášeti nemohl. W kraji Čáslawském shluklo se na 900 sedláků, wšelijak se ozbrojiwše, i wyprawili posly k místodržitelstwu do Prahy, žalujíce na pány swé, že hůře než s otroky mezi Turky a Tatary s nimi nakládají, jen žiwot a hlad jim ponecháwajíce. Žádali toliko o některé umírnění posawadních břemen; ale již žaloba proti wrchnosti poważowala se za zločin. Poslowé uwrženi jsau do wěže; proti shluklým wytáhl Piccolomini s dwěma pluky wojska, a snadno je rozehnal; nejpřednější náčelníci jejich jsau zwěšeni. A wšak hned wzbauřil se lid poddaný w kraji Litoměřickém, Plzenském a we mnohých jiných krajinách, we welikých zástupích se sbírajíce. Když se wojska proti nim wyprawila, utekli sedláci do lesů a do hor těžko přístupných, až jedni mocí, jiní dobrotau přiwedeni jsau k nawrácení se ku prácem. Císař nařídil některé ulehčení robot a jiných břemen, na kteréž ale wrchnosti brzy nedbaly, a wšechno zůstalo zase při posawadním spůsobu. Brzy na to zůřil mor w zemích císařských, tak že jen w králowstwí českém umřelo na 100.000 lidí (1681). Následkem wálek wedených mezi císařem Leopoldem a Ludwíkem XIV, králem francauzským, utrpěla země česká weliké škody skrze paliče,

wyslané od Ludwíka, kteříž wypálili Trutnow, Braumow, Klatowy, jakož i Staré a Nowé město Pražské, kdež přes 400 domů stalo se kořistí plamenu.

Leopold I panowal 47 let; po němž nastaupil nejstarší syn jeho Josef I (1705). Za jeho panowání žádali kurfirstowé němečtí znowu jako někdy za Ferdinanda I, aby se země koruny české zawázaly k berním říšským jako jiné země německé; i swolil k tomu císař, wšak s wýslowným wyminěním wšech jiných swobod králowstwí českého i neodwislosti jeho od zákonů a saudů říšských (1708). Panowník tento, nadaný wýbornými wlastnostmi wládařskými, umřel příliš záhy pro blaho swých národů (1711), po němž nastaupil na trůn bratr jeho Karel, jakožto král český toho jména II, jakožto císař IV. Nemaje žádných mužských dědiců, učinil zákon, řečený pragmatickau sankcí, kterýmž ustanowil, aby po smrti jeho nastaupila nejstarší jeho dcera Marie Terezie, prowdaná později za Františka wéwodu Lotrinského, i aby mocnářstwí rakauské odtud zůstáwalo nerozdílné pod jejími potomky, jak mužského tak ženského pohlawí. Stawowé čeští přijali zákon tento na sněmu roku 1720; císař pak učinil krom toho rozličné smlauwy s jinými mocnáři, jakož se Španěly, s Angličany, s Hollandem a s Francauzi, kteříž wšichni slíbili zákon tento hájiti proti wšelikým nárokům odporným.

§. 78.

Wálky za Marie Terezie.

Sotwa wšak umřel císař Karel (1740), zapomněli mnozí z mocnářů na wšecky swé sliby, a strojili se proti Marii Terezii, aby ji zbawili jejích zemí. Fridrich II,

král pruský, wtrhnul pod ledajakýms zámyslem do Slezska, porazil wojsko císařské, které se mu postawilo na odpor, a zmocnil se wětšího dílu země (1741). Francauzi, Bawoři a Sasi spolčili se mezi sebau i s Fridrichem, twrdíce, že Karel, kurfirst baworský, jakožto potomek Anny dcery Ferdinanda I, má lepší práwo k trůnu než Marie Terezie. Tedy wtrhli společnými silami do Čech, dobyli Prahy, a kázali stawům přijmauti Karla baworského za krále, kterýž potom zwolen we Frankfurtě za císaře Římského. Wojsko, kteréž sebrala králowna z jiných zemí swých, pod welitelstwém Karla wéwody Łothrinského, porazil Fridrich, kterýž se mezitím též obrátil do Čech, w bitwě u Chotusic blíž Čáslawě (1742). Tolikerými nepřátely najednau sklíčena, učinila králowna mír s Fridrichem we Wratislawi, kterýmž postaupila jemu od koruny české Slezsko krom knížetstwi Těšinského a Opawského a hrabstwí Kladské (1742). Tím nabyla ulehčení, aby se spíše ubrániti mohla ostatním protiwníkům. Karel Lothrinský, swat její, obrátil se s wojskem ku Praze, kdež Francauzi a Bawoři wždy prowozowali panstwí swé. Po dlauhém obležení města byl konečně maršál Belle-Isle, welitel francauzský, přinucen wytáhnauti tajně z Prahy, a nastaupiti zpátečné tažení w tuhé zimě, kterauž utrpěl welkau ztrátu na lidech i zawazadlech.

Přijmutí Karla baworského za krále, spůsobilo nyní welké auzkosti těm ze stawů, kteří se jeho příliš ochotně stali účastny. Králowna učinila přísné prowolání na wšechny, kteří se z té příčiny utekli do Bawor, aby se w šesti nedělích nawrátili do země. Skoro wšichni uposlechli, a učiněn byl saud nad těmi, kteří se dopustili hanliwých slow neb popauzení lidu

proti císařowně; wšak nikdo trestán nebyl na hrdle. Potom přijela Marie Terezie do Prahy a korunowána jest na králowstwí (1743). Teprw po náwratu jejím do Wídně wyweden byl Karel Dawid, auředník králowský, kterýž se byl nejhruběji prowinil, na popravwiště, maje sťat býti; a wšak když kat napřahowal meč, oznámena jest mu milost a propuštěn jest na swobodu.

Wojska králowny zwítězila mezitím nad Karlem, woleným císařem Římským úplně. Z toho obáwaje se Fridrich pruský, aby nepřišel i on o nesprawedliwau kořist swau, prohlásil se znowu za pomocníka Karlowa, a zdwihl wálku. Wtrhnuw s welikau mocí do Čech, obléhl Prahu, a dobyl města útokem (1744). Karel Lothrinský, přispěw s mocnějším wojskem císařským, přinutil jej brzy zase ke zpátečnímu tažení. Fridrich, sesíliw se, porazil císařské u Ostřehoma we Slezsku, a po druhé u Zárowa w kraji Hradeckém (1745). Mezitím wšak umřel Karel baworský, na jehož místo zwolen František, manžel Marie Terezie, za císaře Římského. Tu učinil Fridrich konečný mír we Drážďanech, kdež jemu Slezsko od králowny potwrzeno.

Potřetí wznikla wálka mezi Marií Terezií a Fridrichem následkem wětších spletků mezi wšemi téměř mocnáři w Ewropě. I we wálce této, řečené sedmileté, utrpěla země česká weliké záhuby. Roku 1756 porazil Fridrich císařské u Lobosic; roku 1757 přitáhl až ku Praze, a obléhal město tři měsíce s welikau střelbau z děl, kterauž znamenité škody spůsobil na nejpamátnějších kostelích a staweních; tu přitáhl wýtečný wůdce císařský Daun; proti němuž obrátiw se Fridrich od Prahy, poražen jest na hlawu u Kolína. Odtud zatáhla se wálka wíce do

Slezska a jiných zemí okolních, a skončila se mírem Hubertsburským (1763), kterým žádná strana ničeho nenabyla ani nepozbyla.

Po patnáctiletém míru, kteréhož nyní užíwaly země, strhnul se nowý spor o dědictwí po Maximilianowi kurfirstu baworském, synu Karlowu, kteréž mělo připadnauti na Marii Terezii. Fridrich pruský postawil se tomu na odpor. S welikým wojskem wtrhnul dwakrát ze Slezska do Čech (1778—79), a wšak bez welkých bojů zabránili mu cestu hned na blízku hranic slawní wůdcowé Laudon a Lascy, načež uzawřen pokoj w Těšíně (1779).

§. 79.

Poměry w zemi české za Marie Terezie a císaře Josefa II.

Za 40letého panowání králowny Marie Terezie začalo se konečně w rozličném ohledu zase rozbřeskowati po dlauhé tmě, we kteréž byla země česká ponořena od welikého přewratu Bělohorského. Skoro we wšech mocnářstwích ewropejských, kdež neobmezená samowláda opanowala místo předešlých stawowských zřízení, přicházeli panowníci a rádcowé jejich poznenáhlu ze zkušenosti ku přeswědčení, že pauhé wyssáwání tuku národu bez starosti o duchowní i pozemský jich blahobyt nemůže na dlauhý čas obstáti bez oslabení moci trůnů samých. Neobmezená samowláda činiła sice i dále weliké pokroky, wšeho se zmocňujíc, co ještě posud zůstáwalo w nějaké nezáwislosti. Zároweň směřowaly ale snahy její úsilněji k zwelebení blaha jednotliwců, již dle jedno-

duché zásady, že čím wíce se wstrčí do hospodářstwí, tím wíce může wynášeti.

Již za krátkého panowání wýtečného císaře Josefa I počaly se některé pokusy o zwelebení školního wyučowání, jakož i průmyslu a obchodu, poněwadž země mocnářstwí rakauského we wšech těchto ohledech zůstáwaly daleko pozadu za duchem času, w jiných národech již tehdáž mocně se probuzujícím. Brzká jeho smrt přetrhla dobré tyto snahy na dlauhý čas, až se jich horliwěji ujali někteří oswícenější rádcowé královny Marie Terezie. Proti welikému odporu Jesuitů prowedly se některé důležité oprawy we zřízení nižších i wyšších škol nařízením wlády samé, kteráž čím dál tím wíce zasahowala w posawadní wýhradní panstwí towaryšstwa. Podobně začala si wláda horliwěji wšímati wšelikých jiných potřeb národu zlepšením zákonodárstwí a správního ústrojí, neohlížejíc se mnoho na posawadní zřízení, pokud překáželo jejím úmyslům.

W duchu tomto objewila se zwláště žiwá činnost od času, když Marie Terezie brzy po skončení 7leté wálky jmenowala nejstaršího syna swého Josefa společníkem swým w panowání (1765). Josef, poznaw pokroky jiných národů, jakož i staw swých zemí mnohými cestami, kteréž konal hned za mládí swého, obrátil zřetel swůj mezi prwními wěcmi na zlepšení stawu lidu sedlského. Opět, jako někdy za Leopolda I, odwážili se sedláci ku přednešení žalob swých proti některým wrchnostem u samého dwora. Josef umínil si žalobám těmto učiniti zadost wšeobecným ulehčením robot, i wznesl náwrh o tom na stawy zemské (1773). Stawowé zpěčowali se k ulehčení takowému swoliti, předstírajíce, žeby na ně potomci jejich ztě-

žowali, kdyžby jim nedochowali práw zděděných po předcích; wšak jestližeby králowna rozkázala, žeby poslechnauti musili. Tedy wydán robotní patent pro králowstwí česká (1775). Powinnosti poddaných byli ním pewně ustanoweny a zmírněny. Lid sedlský, sweden na některých místech od nespokojených, zdwihl se nicméně proti wrchnostem a úředníkům. Byloť jim namluweno, že králowna a císař wšecku robotu zrušili, že prawý patent na to wydaný zatajen jest od úředníků. W horách u Braumowa a u Trutnowa zdwihly se některé tlupy, a daly se na cestu ku Praze, prawý ten patent wyhledáwajíce. Na cestě páchali rozličnau swéwoli, a nutili jiné, aby s nimi táhli od úřadu k úřadu. Asi tisíc přiblížilo se jich ku Praze. Tu rozehnáni jsau od wojska proti nim wyslaného. Čtyři na postrach jiným jsau oběšeni. Mocí wojenskau učiněn potom konec powstání na wšech jiných místech, jakož u Boleslawě, u Bydžowa a Chlumce, u Litoměřic, u Žatče, u Falknowa a u Konopiště. Konečně poslán do země general Olivier Wallis, kterýž po wšech krajských městech čísti dal robotní patent s welikau slawností. Tu porozuměwše prawé wůli císařské, wšude se upokojili. Robotním tímto patentem byla wšeliká osobní neswoboda lidu sedlského zrušena. Poměr mezi wrchností a poddaným stal se poměrem práwním, tak že nawráceno bylo poddanému aspoň starodáwní a přirozené práwo žaloby proti útiskům. Pro lepší dohled na zachowání tohoto zákonu proměněno posawadní zřízení krajských heitmanů, kteříž býwali osoby stawu panského neb rytířského, w kraji usedlí. Na jejich místo ustanoweni jsau totiž králowští krajští úřadowé, jakožto dozorci nad plněním wyšších rozkazů.

Roku 1773, když se důležitau tauto wěcí ponejprw začalo hýbati, zawdala událost neméně důležitá příčinu k nowým důraznějším oprawám w ústawích ke wzdělání lidu. Řád Jesuitský, staw se ctižádostí swau nesnesitedlným samým mocnářům swětským, zrušen jest bullau Papeže Klimenta XIV. Statkowé jeho w Čechách i we wšech jiných zemích domu rakauského jsau zabaweni, a obráceni k jiným církewním a wzděláwacím účelům. Školy, wybawené nyní docela z jejich moci, dostaly nowé, potřebám času přiměřené zřízení pod dozorstwím státu (1774).

Wálka o dědictwí baworské, kteráž zasmušila poslední léta panowání Marie Terezie, odwrátila činnost wlády od blahoplodných těchto opraw jen na krátkau chwíli. Pro lepší budaucí obranu Čech proti wálečným tažením se strany Prusů započala jest stawba nowých pewností Terezína a Josefowa (1780), když již předtím i město Hradec Králowé ohraženo bylo jakožto pewnost. W roce po skončení oné wálky zemřela Marie Terezie (1780), a Josef stal se samojediným panowníkem.

Obnowy a oprawy začaly se nyní rychleji než posud we wšech odwětwích státního řízení. Hned prwní rok panowání swého wydal Josef toleranční patent (1781), jímž powolil protestantům, posud sem a tam se skrýwajícím, aby se weřejně znáti směli k swému náboženstwí a služby boží dle řádu jeho wykonáwati. W Čechách a Morawě ohlásilo se po tolikaletém utiskowání dohromady 100.000 jinowěrců. Neměwše po tak dlauhý čas řádného stálého zřízení, rozpadli se na rozmanité sekty, tak že učení některých widělo se nebezpežné státu i společnosti lidské. Císař nařídil, aby se jen těm dopustila udělená swoboda,

kteřížby se přiznali buď k Lutheranskému neb Kalvinskému wyznání. W krajích Chrudimském a Hradeckém objewili se zbytkowé starých Adamitů a Pikartů, kteříž wyznáwali toliko wíru w boha, zamítajíce wšecky kostelní obyčeje a obřady. Byli to lidé docela zanedbaní a oddaní podiwným bludům a powěrám, od úřadů obyčejně nazýwaní deisty. Císař, užasnuw nad zásadami od nich hlásanými, wydal proti nim rozkazy welmi ostré, některé odwezti dal do Uher a do Sedmihrad až na turecké hranice, dítky jejich odewzdaw k wychowání katolickým rodičům. Téhož roku zrušil císař weliký počet klášterů, jak mužských tak ženských, zanechaw jen těch, jejichž audowé se zanášeli wychowáním mládeže neb hleděním nemocných. Statky wšecky, jako prwé Jesuitské, jsau prodány, a založen z nich český nábožensky fond k lepšímu opatření swětského duchowenstwa a jiných potřeb církewních. Welký počet zákonů wydán byl nyní, jimiž císař obmezil posawadní wplyw papeže a jiných cizozemských představených duchowních na domácí duchowenstwo, a wzal církew samu pod dozorstwí státu.

W zákonodárstwí a spráwě swětské hleděl císař wedlé dobrého lidu wždy k wětšímu rozmnožení moci panownické, k čemuž se jemu zwláště zdálo býti zapotřebí zjednotwáření rozličných zemí swých, tak aby wšecky co nejwíce možná sprawowány byly stejným spůsobem. Již za panowání Marje Terezie zřízeny byly nejwyšší úřady dworské we Wídni, každý nad jistým odwětwím spráwy celého státu. Místodržitelstwo w Praze ztratilo nyní i titul nejwyššího úřadu zemského, a nazwáno nejprwé králowskau repraesentací (1750), potom králowským gubernium. Z krá-

lowstwí českého stáwala se tak wždy zřetelněji pauhá provincie wětšího státu. Císař Josef ponejprw nazwal Wídeň swým hlawním a sídelním městem, a nedal se w Praze ani korunowati na králowstwí, ani již neswoláwal sněmů zemských, nýbrž we wšem ohledu panowal dle wlastní wůle swé. I obce městské zbaweny byly posawadní swé samostatnosti, a jmění i jiné záležitosti jejich přišlo téměř docela pod spráwu císařských auřadů; na místo konšelů, wolených z měšťanstwa, přišly magistraty, usazowané od wyšších úřadů. Též býwalé zákony zemské ustupowali jeden po druhém nowým zákonům wydaným pro celé mocnářstwí krom zemí uherských. Roku 1781 wyšel nowý řád saudní, potom zákon občanský (1786) a zákon trestní (1787), prwní to základowé pozdějšího zákonodárstwí, kterýmž se w nich stáwaly jen částečné proměny. We wšech wál lidštější duch než w zákonech starých, kteréž od času Ferdinanda II, zůstáwaly bez opraw. Nowým zřízením saudů stal se starodáwní nejwyšší saud zemský s deskami zemskými pauhým civilním saudem wyšších stawů, a podřízen jako jiná práwa appellačnímu saudu w Praze a nejwyššímu saudu we Wídni. Místo osob ze stawů panského a rytířského osazowán jest odtud králowskými úředníky. Saudowé a úřadowé patrimonialní nad lidem poddaným zanecháni jsau i napotom wrchnostem, a wšak se záwazkem, aby je wykonáwali skrz osoby zkaušené pod dohledem wyšších úřadů a dle stáwajících zákonů.

W žádosti, aby se wšichni obywatelé mocnářstwí rakauského slili poznenáhlu w jeden národ, zawedl císař Josef konečně do wšech úřadů a škol jazyk německý; čemuž se nic nezdálo býti na překážce,

poněwadž Čechowé sami opowrhowali řečí starých předků swých.

Tak spůsobiw za krátký čas weliký přewrat we wšech řádech, smýšlení a obyčejích národů swých, umřel Josef po desítiletém panowání teprwé w padesátém roce wěku swého (1790).

§. 80.

Časowé císařů Leopolda II, Františka II a Ferdinanda V.

Bratr jeho, Leopold II, předtím welkowéwoda Toskánský, nastaupil na trůn. Bylť panowník neméně pečliwý o blaho lidu, přitom wšak powolnější k přáním jednotliwých národů a stawů, ježto se na mnoze potýkaly se spůsobem wlády zawedeným od Josefa. Na žádost stawů obnowil zase sněmy české, a dal se w Praze dle obyčeje předků swých korunowati za krále (1791). Smrt přetrhla wšak naděje w něj skládané již we druhém roce jeho panowání. Prworozený syn jeho František I (jakožto císař Římský II) byl jeho nástupcem (1792).

Hned na počátku panowání jeho wypukly weliké wálky w Ewropě následkem revoluce francauzské. Spůsob neobmezené wlády prowozowaný bez starosti o obecný blahobyt, podobně jako w zemích rakauských před Marií Terezií a Josefem, nenalezši tak pronikawého oprawce jako zde, spůsobil we Francauzích weliké pozdwižení národu proti trůnu a wšemu stáwajícímu pořádku. Neobmezená jedinowláda byla swržena, a zawedeno zřízení ústawní čili konstituční. Ustawodárný sněm zrušil wšeliké poddanstwí sedlského lidu, wšeliké přednosti šlechty a jiné středo-

wěké řády a obyčeje. Swoboda a rownost wšech občanů stala se heslem, dle něhož proměněny wšecky posawadní poměry w státu a společnosti. Hesla tohoto ulekli se ale netoliko domácí hajitelé předešlého spůsobu wěcí, nýbrž i druzí mocnářowé a priwilegowaní stawowé w jiných zemích ewropejských. Jako někdy proti Čechům, když se ponejprw ozwali proti neobmezené samowládě w církwi, tak pozdwihli nyní wálku wšecky okolní mocnosti proti francauzskému národu, jakožto rozšiřowateli bludného učení o státu. Rakausko a Prusko, nedáwno ještě auhlawní nepřátelé, postawili se jakožto spojenci w čelo tohoto předsewzetí; později wystaupilo Rusko s celau mocí swau k obhájení neodwislosti Ewropy proti přechwatům Francauzska.

Šlechetná snaha prwních wůdců revolučního hnutí o zlepšení zkaženého stawu společnosti přewrhla se brzy we fanatické zůření proti wšemu starému a býwalému. Na místo obmezené jedinowlády zawedena po krátkém čase republika. Král z náwodu krwežízniwých swůdců lidu, kteří brzy překřičeli hlasy maudřejších, postawen jest před saud národního shromáždění a odsauzen na smrt (1793). Swoboda obrátila se nyní w newázanost, rownost občanů w panstwí krwawé chátry a nešlechetných neb šílených wůdců jejích. Wálka s cizími mocnostmi byla mezitím wedena s welikým nadšením pro wlast, a dějiště její brzy přenešeno ze Francauz do zemí okolních.

Konečně zmocnil se uzdy wěhlasný wojewůdce Napoleon Bonaparte. Pomoh mírnější straně k wítězstwí nad diwokými rušiteli wšech swazků lidské společnosti, stal se nejprwé hlawau republiky, potom císařem francauzským. Moc jeho zbraně pocítili

ale nyní wšichni národowé w Ewropě. Jedni byli podmaněni nowému císařstwí francauzskému, jiní uwedeni we wětší neb menší odwislost; říše německá rozpadla se nesworností knížat, kterých wětší díl dal se pod ochranu Napoleona. Poněwadž se tím důstojenstwí císaře Římského stalo pauhým jménem, widěl se František přinucena, docela je složiti (1806); naproti tomu nazwal se již prwé císařem rakauským (1804). Mocnářstwí takto i společným jménem sjednocené, utrpělo wšak těžké pohromy několikerau wálkau s Napoleonem, kterýž dwakrát wešel wítězně do Wídně a pokaždé za wýmínku pokoje uložil postaupení welikých částí mocnářstwí sobě a swým spojencům.

Wálky tyto nedotkly se země české než po welikém tažení Napoleona do Rus, kdež utrpěl prwní welikau pohromu (1812). Císař František spojil wojenské sily říše swé znowu s císařem ruským a králem pruským ku konečnému zlomení moci Napoleonowy. Napoleon porazil wojska spojenců u Drážďan, a wyslal generala swého Vandamma s 42,000 muži, aby opanowal králowstwí české. Tu wšak porazili Vandamma Ostermann, wůdce ruský, a Colloredo, wůdce lidu císařského, u Chlumce pod horami Krušnými (1813). Vandamme sám byl zajat, a ke 30.000 wojska jeho padlo díl na bojišti, díl do zajetí. Napoleon, darmo se pokaušew, tau samau cestau wpadnauti do Čech, poražen jest brzy na to we hlawní třídenní bitwě u Lipska, kdež wůdcem spojených wojsk rakauských, ruských a pruských byl Karel kníže ze Šwarcenberka, pán český. Po bitwě této wtrhly mocnosti do Francauz, a neustály od boje, až Napoleona zbawili panstwí a uwedli na trůn předešlý rod králowský. Záležitosti celé Ewropy srownány jsau

potom na wšeobecném kongressu we Wídni. K mocnářstwí rakauskému nawráceny jsau země prwé odtržené; na místě pak předešlého císařstwí Římského zřízen spolek německý toliko ke společné obraně, k němuž přistaupil i císař s polowicí zemí swých, mezi nimi i s králowstwím českým (1815).

Panowání Francauzů nad jinými národy bylo přemožením Napoleona zrušeno, nikoli wšak nowé swobody wydobyté welikau revolucí. Francauzsko podrželo konstituční čili ustawní zřízení, rownost občanů, před zákonem a swobodu nižších tříd lidu ode wšech předešlých břemen středowěkých. Příkladu Francauzů chopili se i jiní národowé, podobných swobod žádajíce. Mnozí panowníci udělili je dobrowolně, w odměnu za prokázanau horliwost národu we wálce proto Francauzům; w některých jiných zemích wznikaly o to časté nepokoje, jichž wýsledek byl rozličný. Mocnářstwí rakauské wšak zůstáwalo delší čas snahami těmito nedotknuto, a požíwalo stálého pokoje.

Po utišení baurek wálečných jewili se w Čechách teprw hojněji než posawad dobří následkowé opraw Josefowých. Ulehčením břemen stawu sedlského zwelebilo se wzdělání půdy, tak že země, we předešlém století ještě welice zanedbaná, rok od roka nabýwala utěšenějšího pohledu. Tím samým zwelebowal se i průmysl a obchod, jemuž napomáháno odstraněním překážek plawby po Wltawě a po Labi sítí zřízených silnic, nejnowěji stawbau železnic, jimiž Praha spojena s Wídní, Brnem, Holomaucí a Drážďany, jakož i rozličnými ústawy wzděláwacími. Rozhojněním wšelikých žiwností rozmnožil se rychle počet obywatelstwa z půl třetího millionu, kolik sečteno za Marie Terezie (1770), nejnowěji až do půl páta millionů. Od

wybawení z paut, kterými Jesuité utlačowali wzdělání duchowní, jewily se i žiwější pokroky we wědě a krásném umění.

Čím wíc ale wšemi těmito wěcmi probuzowaly se rozličné síly národu k wětší činnosti, tím méně hodil se posawádní spůsob wlády k řízení dalšího jich wywinutí. Stát byl příliš mnoho wzal na sebe, a tuze málo zanechal swobodě jak jednotliwců, tak obcí a jiných jednot we státu. Wšecko odewzdáno bylo péči četného auřednictwa, a mělo se sprawowati dle daných předpisů. Nižší úřadowé musili se říditi dle rozkazů wyšších; nejwyšší nebyli nikomu odpowědni než samotnému císaři. Wšecko tedy záleželo na duchu a dobré wůli panowníka, kteréž nejsau dědičné. Následek zřízení toho byl, že se činnost wlády newyrownala potřebám času, jak medle scházel hbitý ostrowtip, kterým císař Josef ústrojí tomuto od sebe stwořenému dodáwal pružnosti. Císař František neodewzdáwal sice mnoho neunawné pilnosti slawného strýce swého, ale nad míru byl auzkostliw we wšech swých uzawřeních pro strach před revolučním duchem, kterýž za prwní polowice panowání jeho spůsobil tak weliké přewraty w Ewropě. Proto zostřil zákony, jimiž se swobodné pohybowání wšech sil, k aučelu státu newyhnutedlně potřebných, nad míru obmezowalo. Toto týkalo se zwláště wyššího powznešení duchowního wzdělání národu, jemuž překáženo welkau neswobodau we wyučowání školním a libowolnau censurau, jako někdy od církewních představených, tak nyní od státu samého wykonáwanau. Císař důwěřowal také málo we wlastní síly swé, ačkoli zwyklý nebyl příliš kwapně uposlechnauti mínění swých rádců. Od-

lud pocházelo přílišné odkládání w důležitějších wěcech, tudíž zanedbání mnohých nejpilnějších potřeb času.

Po 42letém panowání císaře Františka nastaupil na trůn nejstarší syn jeho Ferdinand V (1835). Spůsob panowání zůstáwal při posawadních zásadách, a wšak s důležitým rozdílem tím, že pro přirozenau dobrotiwost panowníka nebýwaly zachowáwány wždy se stejným důrazem. Wznikající nespokojenost s wládau nabyla tím poněkud wíce příležitosti, objewowati se weřejně, až i na sněmích zemských, kteréž w mezích obnoweného zřízení Ferdinanda II, jakkoliwěk uzkých, počaly prowozowati wětší činnost než za časů před Josefem.

Mezi tímto během wěcí počal konečně národ český procitowati opět k wážení sebe samého. Jako někdy za císaře Karla IV, tak začalo se i nyní národní wědomí pěstowati nejprwé prostředkem literatury. Hned za císaře Josefa II, zrowna když národní jazyk skoro docela wypowěděn byl z auřadů a ze škol, ujali se ho někteří spisowatelé prostonárodní, podáwajíce lidu českému jadrnější plody péra swého, než se mu od dáwna předtím dostáwaly. Wýtečný učenec, Josef Dobrowský, objewil mluwnické přednosti a bohatost jazyka českého wzdělanému swětu, ustanowiw zároweň prawidla a sklad jeho. Odtud počali ho jiní wlastimilowé užíwati ke wšem literarním prácem swým, obraceti pozornost na cenu starších jeho památek a přispůsobowati jej k duchowním potřebám času nowého. We wšech oborech wědy i krásné literatury staly se poznenáhlu wětší neb menší pokroky, až i jména celé Ewropě známá přináležela wýtečnými plody swými literatuře národní.

38 *

Počínání malého počtu mužů, kteří blahodějné této činnosti obětowali síly swé, potkáwalo se s wšelijakými překážkami. Odrodilci posmíwali se jim jakožto marné práce podnikatelům, powažujíce auplné poněmčení národu českého za neodwratné ustanowení osudu. Když se zdání toto čím dále tím wíce ukazowalo býti klamné, počal weliký křik časopisců cizokrajných, kteří nawykše si Čechy jmenowati zemí německau, nemile nesli nenadálé wytržení ze snů swých. Zanášelit se obmysly o nowém zwelebení někdejší říše německé, jejímž audem mělo býti i králowstwí české. Poněwadž se nowé probuzení národnosti slowanské w Čechách neshodowalo s těmito zámysly, tupili a osočowali wlastence české wšemožným spůsobem, brzy že zamýšlejí odtržení země od rakauského mocnářstwí, brzy že jsau nádhonči cára ruského a zase že se snažení jejich zakládá na tajném široko rozwětweném spolku ke zřízení weliké říše wšeslowanské. Spůsob wlády, zawedený od císaře Františka nebyl snahám národním rowněž přízniwý. Úřednictwo nepřálo ničemu, co je wytrhowalo z obwyklého pohodlí, a jako na wšecko nowé, tak se i na rozšiřowání lásky k národnímu jazyku hledělo s podezřením, aby se pod tím neukrýwalo něco nebezpečného. Wláda, nemohši zauplna upříti sluchu wznášeným na ni přáním, wydala sice sama některá nařízení k wyučowání řeči české na školách gymnasialních (1816. 1818), a wšak nikdo nedohlížel na jich zachowání.

Takto pauze na saukromé síly obmezena, zmáhala se národní wěc nicméně rok od roku s rychlejším postupem. Usilowání několika horliwých wlastimilů powedlo se spůsobiti literarním snahám aspoň nějaké střediště w ústawu Matice České (1831), jakožto části

českého wlastenského museum. Ústawem tímto dowedlo se wětší rozšíření plodů domácí literatury, čímž nabýwaly wždy wětší oblíby u obecenstwa. Mužowé o blaho lidu wůbec pečliwí nabýwali wždy žiwějšího přeswědčení, že národní wzdělání lidu jest newyhnutedlná k tomu wýminka. Přeswědčení tohoto ujalo se se zwláštní horliwostí katolické duchowenstwo, kteréž we wšelikém ohledu procitowalo k wyššímu pojetí swého pastýřského powolání. Wšemi těmito snahami prolamowala se poznenáhlu tuhá kůra, která wylučowala jazyk český ze wzdělanější společnosti a weřejného užíwání. Za posledních let císaře Ferdinanda pronikla takto láska k národnosti wšecky třídy českého obecenstwa.

§. 81.

Události posledních dwau let od 11 Března 1848.

Weliké události ewropejské zatřásly nenadále celým posawadním ústrojím rakauského mocnářstwí. We Francauzích, kdež roku 1830 starší linie králowského rodu Bourbonského wyhnána byla ze země a wywolen za krále Ludwík Filipp z linie Orleanské, kterýž se zawázal ku přísnějšímu zachowáwání swobod ústawních, wypukla nowá revolucí dne 24 Unora 1848. Ludwík Filipp musil s rodinau swau opustiti Francauzsko, kteréž znowu prohlášeno jest za republiku. Příhoda tato spůsobila weliký zmatek w celé Ewropě. Panowníci obáwali se podobných přechwatů Francauzska, jako za času Napoleona; národowé spatřowali w tom příhodnau chwíli ku projewení žádostí swých o wětší swobodu; w Němcích a we Wlaších byli panowníci jeden po druhém přinuceni k udělení

konstitucí nebo k rozšíření swobod konstitučních, kde již stáwaly. Praud tento uchwátil do wíru swého neodwratně i země rakauské.

Jako jinde wšude, tak i w Čechách spůsobily nowiny o těchto přewratech weliké pohnutí myslí. Stawowé zemští, již od několika let projewowawše wětší horliwost o práwa země; ssědše se w některém počtu w Praze, uzawřeli žádati císaře o swolání mimořádného sněmu, kterýžby pro upokojení lidu učinil náwrhy k potřebným oprawám. Dříwe wšak než k tomu přišlo, chopili se té samé wěci mužowé saukromní, prostředkem, kterýž se nesrownáwal s posawadními zákony, a wšak w mimořádných okolnostech času potkal se se schwálením wšelikých tříd obecenstwa.

Wečír, dne 11 Března, sešlo se četné shromáždění lidu, nejwíce ze wzdělanějších tříd, we Swatowácslawské lázni na Nowém městě Pražském. Po krátkých řečech usnesli se jednohlasně o wznešení písemné žádosti na císaře, kteráž obsahowala we 14 punktech nejdůležitější přání w ohledu na posawadní spůsob spráwy zemské. Mezi nimi byly nejpřednější: aby w králowstwí českém, jak we školách, tak w úřadech řeč česká nawrácena byla we stejnau platnost s řečí německau; aby země koruny české, Čechy, Morawa a Slezsko, měly společný sněm se zastaupením netoliko stawů wyšších, jak posawad, nýbrž i obecného lidu; aby obce dostaly samostatnější zřízení, aby wyznawači rozličných náboženstwí požíwali práw auplně stejných; censura aby přestala; aby poddanstwí lidu sedlského zrušeno bylo za přiměřenau wýplatu; aby na místo posawádních saudů a auřadů patrimonialních zawedeny byly neodwislé saudy a úřady

králowské. K bližšímu uradění a sepsání těchto žádostí zwolen byl wýbor 27 osob rozličných stawů a powolání, jak Čechů tak Němců bez rozdílu, jehož přednostau učiněn Wojtěch hrabě Deym.

Předsewzetí mužů těchto bylo odwážliwé, poněwadž každá společná rada neb žádost w záležitostech weřejných byla zřízením zemským zapowěděna pod těžkými pokutami. A wšak úřadowé, obáwajíce se rozjitření lidu, kterýž zřetelně ukazowal srozumění swé s těmito žádostmi, nestawěli se počínání tomu přímo na odpor. Wojsko bylo sice postaweno w kasárnách, ale jen pro případnost nějakého wzbauření proti úřadům. Co wšak toto w Praze se dálo, připrawowaly se podobné žádosti lidu i we Wídni, a spůsobily třídenní nepokoje, jejichž následkem propustil císař Ferdinand knížete Metternicha, od lidu nenáwiděného, z nejwyššího úřadu w státu (13 Března), sestawil komissí k nařízení potřebných opraw, powolil zrušení censury a zřízení národní gardy, konečně pak (15 Března) slíbil, mocnářstwí swému na místo posawadní neobmezené samowlády dáti ústawu čili konstitucí. K uradění této ústawy měli swoláni býti poslanci sněmů wšech zemí rakauských, krom Uher, nejdéle ke dni 3 Čerwence.

Zpráwy o těchto uzawřeních císařských, kteréž rychle přicházely za sebau, naplnily Prahu a Čechy welikau radostí. Žádost čili petice, od wýboru Swatowáclawského zhotowená, podpisowala se nyní bez překážky na weřejných místech od osob wšech stawů a powolání. Po několika dnech (19 Bř.) odjelo slawné poselstwí do Wídně, aby ji předložilo císaři a nowě zřízeným odpowědným ministrům. Mezitím zřizowala se w Praze a w jiných místech národní garda, k níž dle

příkladu Wídenského připočteni jsau i studenti, činíce zwláštní akademickau legii. Přední péče národní gardy byla, zabrániti laupeže a jiné wýtržnosti chátry, jaké se byla za prwního zmatku přihodily we Wídni. Nebo i w Praze a w okolí města jewily se nebezpečné pokusy jednotliwých rýpalů ku popuzení dělníků fabričních a jiné chudiny k páchání nepořádků. Wýbor Swatowácslawský přičinil se se swé strany ku poučení lidu, a k opatření práce i podpory těm, kteří jí zasluhowali; čímž zachowal se pokoj úplně.

Poselstwo české, přijewši we slawném průwodu do Wídně, mělo již 22. Března slyšení u císaře, a obdrželo hned druhý den na to (23 Břez.) rozhodnutí na žádost. Některé punkty její byly již odbyty císařskými patenty wydanými pro celé mocnářstwí; některé odložilo ministerstwo ku podobným nařízením pozdějším; k jiným swoleno bez odkladu, jakož jmenowitě k wyplacení robot, tak aby přestaly na nejdél do posledního Března 1849. W pondělí, dne 27 Března, nawrátilo se poselstwí s rozhodnutím tímto do Prahy. Celé město bylo na nohau k jeho uwítání; národní garda, měšťanstwo, obywatelstwo wšeho stáří a pohlawí prowodilo je ulicemi skwostně ozdobenými až ke statui swatého Wácslawa na Koňském trhu, kdež arcibiskup Pražský s duchowenstwem zpíwal slawné Tě boha chwálíme. S řečniště wystaweného před sochau oznámili poslowé obsah císařského rozhodnutí, jehož otisky zároweň přilepeny byly na rozích.

Sotwa se slawné služby dokonaly, obrátil se wýraz potěšení na oblíčejích tisíců shromážděného lidstwa poznenáhlu w zasmušilost a newrlost. Obsah odpowědi císařské byl rozličně přesuzowán. Událostmi, které se zběhly od 11 Března, napnuly se žádosti

mnohých wýše, než tehdáž; rozhodnutí zdálo se jim příliš neurčité, ano neupřímné; nespokojenost jejich nadchla brzy wětší množstwí. Nejwíce popudili se študenti, kteříž se byli ku poselstwu připojili se zwláštní swau žádostí o swobodu učení a jiné proměny w posawadním zřízení university, kteréž ale odkázalo ministerstwo na nowý studijní plán, o němž se počalo pracowati. Na wečer ustanoweno bylo oswětlení města; študenti po wšech ulicích běhajíce, zastawili je. Toho samého wečera sešel se Swatowácslawský wýbor w obyčejném místě swém, w sále průmyslné jednoty. Druhý den ráno (28 Března) sešlo se na pozwání jeho nowé shromáždění lidu w Swatowácslawské lázni, kdež uzawřeno sepsati nowau petici ke dworu. Ale studenti, promíchaní staršími wůdci, drželi skoro té samé chwíle bauřliwější schůzku na Žofině. Zde uzawřeno, žádat o zbraň a municí z císařské zbrojnice. Ze strachu před krweprolitím kázalo ministerstwo po telegrafu, upokojiti bauři swolowáním. Hrabě Rudolf Stadion, nejwyšší purkrabí, powolil tedy prozatím sám celý obsah petice študentské; z nařízení arciknížete Karla Ferdinanda, zastupujícího místo wojenského welitele Windischgrätze, wydáno studentům 4000 pušek wojenských; a zároweň swěřeny wšecky stráže na branách i jiných místech na některý čas národní gardě a študentům.

Wečír téhož dne přijalo shromáždění lidu a Swatowácslawského wýboru w průmyslné jednotě náwrh nowé petice k císaři. S wytknutím nedostatečnosti prwního rozhodnutí žádáno w ní znowu o spojení Čech, Morawy a Slezska pod společným zastupitelstwem, wšak takowým, které by se neskládalo pauze z posawadních stawů, nýbrž zároweň ze zástupců

wšeho lidu bez rozdílu; o swolání ústawodárného sněmu zemského na tomto základě, dále o zřízení samostatného ministerstwa wnitřních záležitostí pro korunu českau a o jasnější wyslowení rowného práwa obau národností w zemi. Pro pospěch neměla tato petice nowě býti podpisowána od obecenstwa, nýbrž žádáno na nejwyšším purkrabi, aby potwrdil toliko swým podpisem, že obsahuje přání obywatelstwa Pražského. Hraběti Stadionowi nezdálo se to býti příslušné, zwlášťě poněwadž po odstaupení z auřadu Josefa Müllera, předešlého purkmistra Pražského, nařídil swobodné wolení purkmistra, jakož i užšího a širšího wýboru starších obecních, skrz měšťany. Žádal tedy na wýboru Swatowácslawském, aby další zastupowání obywatelstwa Pražského nowému tomuto wýboru zanechal. O to nastali nowé různice, poněwadž wýbor starších obecních nebyl ještě zwolen. Zástup studentů a jiného lidu, dílem ozbrojeného, přiměl Swatowácslawský wýbor k wýsláni několika audů ze shromáždění swého tu chwili k nejwyššímu purkrabí, s opakowáním swé žádosti. Poselstwí toto bylo wšak od celého haufu prowodíno až do gubernialního stawení. Polo přinucen, potwrdil tedy Stadion peticí swým podpisem, načež se zástup wrátil s křiky a nepořádky po ulicích, před sebau nesauce tyčku s přidělaným archem papíru, na němž psáno bylo welikými literami: „Podepsal“ (31 Března).

Toho samého dne odjelo poselstwo s druhau tauto peticí do Wídně. Hrabě Stadion, aby ukázal lidu upřímnau wůli k uskutečnění zaslíbených swobod, zřídil hned druhého dne zwláštní kommissí ze wzdělanců rozličných stawů k poradám o wšelikých po-

třebných oprawách. Zárowen wydala šlechta upokojující oswědčení, že o zachowání swého wýhradního místa na sněmích státi nemíní, a osoby z nejwyššího panstwa českého, meškajíce práwě we Wídni, podporowali nowau peticí Pražanů zadáním podobné žádosti se swými podpisy. W málo dnech po odjezdu poslů ohlášeno bylo již následkem jednání jejich u dwora ustanowení arciknížete Františka Josefa za místodržícího w králowstwí českém. Mezitím dokonalo se wolení nowých wýborů městských w Praze, od nichž zwolen za purkmistra Antonín Štrobach, muž mladý, požíwající obecné wážnosti a důwěry (9 Dubna).

Nepokoj w lidech, wzawši již jednau pochop, neuložil se wšemi těmito wěcmi docela. Nowé shromáždění lidu u sw. Wácslawa projewilo nespokojenost s ustanowením oné kommissí poradní od nejwyššího purkrabí, že se stalo bez aučastenstwí lidu. Shromáždění zwolilo wíce nowých audů k sesílení posawadního wýboru Swatowácslawského, a žádalo na nejwyšším purkrabí, aby kommissí swau spojil se Swatowácslawským wýborem ku poradám společným (10 Dubna). Po některém wáhání swolil hrabě Stadion i k této žádosti a spojený wýbor přijal jméno wýboru národního. Poselstwo nawrátilo se mezitím (11 Dub.) z Wídně s rozhodnutím na druhau peticí daným dne 8 Dubna. Rozhodnutím tímto odloženo bylo toliko spojení s Morawau a Slezskem k budaucímu sněmu říšskému; rownopráwnost obau národností byla znowu zaručena; swolání budaucího sněmu powoleno na základě ponawrženém w peticí, tak aby k němu krom posawadních stawů woleni byli poslanci ze wšech králowských a jiných lidnějších měst, jakož i po dwau poslancích z každého vikariatu. Také zřízení samo-

statných nejwyšších auřadů zemských pod nowým místodržícím králowským bylo slíbeno.

Hned druhého dne po nawrácení poslů (13 Dub.) sešel se ponejprw národní wýbor pod přednostenstwím nejwyššího purkrabí, a wytknul si od té doby za hlawní úkol, připrawiti potřebné práce ke sněmu. Brzy byl na základě patentu od 8 Dubna wypracowán wolební řád, a předložen wládě ku potwrzení, načež zwoleno několik odborů k wypracowání nawrhů budaucího zřízení zemského, o prowedení rownoprávnosti české a německé řeči we školách a w auřadech, o wyplacení robot a o jiných nejpilnějších potřebách.

Z prací těchto byl wýbor čím dál tím hustěji wytrhowán nowými spletky a bauřemi. Dni Březnowé, kterými se mocnářstwí rakauské otewřelo nowým ústawním swobodám, zdály se w zápětí jich přinášeti i zkázu a roztrhnutí mocnářstwí. Samého 15 Března, když ohlášena byla konstitucí, přijelo do Wídně welké poselstwí uherské, kteréž wynutilo na císaři ustanowení docela samostatného ministerstwa pro Uhry a země k nim přiwtělené. W málo dnech na to wzbauřily se Lombardie a Benátky, a powolaly krále sardinského na pomoc, aby se odtrhly od císařstwí. W Krakowě bylo podobné wzbauření Poláků potlačeno mocí wojenskau a bombardowáním města. Ne méně nebezpečné snahy o rozptýlení zmocnily se ale wšech německých obywatelů mocnářstwí. K čemu dáwno směřowalo weškeré časopisectwo německé za hranicemi, utwoření totiž nowé sjednocené říše německé, mělo se nyní státi skutkem. Důwěrníci ze wšech států německých sešli se we Frankfurtě, a žádali na wládcích swolání ústawodárného sněmu čili parlamentu pro celé sjednocené Německo. W obecném zmatku

celé Ewropy musily wlády swolowati ke wšemu, co se na nich žádalo. Parlament byl powolán do Frankfurtu, kdež wýbor z důwěrníků zwolený wypracowal zatím náwrh budaucí ústawy říšské, dle něhož měly wšecky části posawadního spolku německého spojeny býti w jedno nerozdílné císařstwí.

I země rakauské, které patřily k německému spolku, pročež i Čechy, měly se státi částí nowého císařstwí německého. We wšech zdwihli se také mezi obywatelstwem německým hlasowé, kteří toho žádali, nejspurněji we Wídni, kdež shon studentů před císařskau residencí wprawil císaři samému nowý trojbarewný prápor německý do rukau. Wýbor důwěrníků Frankfurtských zwal Františka Palackého, stawowského historiografa českého, jakožto spoluauda, do swého prostředka, aby i Čechy w něm byly zastaupeny. Palacký zamítnul pozwání toto jakožto nebezpečné netoliko české národnosti, nýbrž i celé podstatě rakauského mocnářstwí, a wyslowil tím hlas celého národu. Ale méně starostliwo o zachowání podstaty rakauského mocnářstwí bylo nowé odpowědné ministerstwo we Wídni, w jehož čele stál ministr wnitřních záležitostí, swobodný pán Pillersdorf. Na křik Wídenských studentů wíce se ohlížeje, než na hlasy a práwa wšech národů rakauských, wypsal Pillersdorf wolby do Frankfurtu we wšech zemích, počítaných k německému spolku, taktéž i w králowstwí českém.

Skutek tento spůsobil welké domácí třenice w Čechách; nebo i zde wyskytli se mezi obywatelstwem německým horliwci pro Frankfurtský parlament a pro sjednocené Německo. Aby krajany swé snáze přiwedli k swým úmyslům, podněcowali národní záští

mezi Čechy a Němci, wykládali patent od 8 Dubna, jakoby čelel k utlačení Němců a připrawení jich o rownoprávnost. Když se národní wýbor prohlásil proti wolbám do Frankfurtu, a wyprawil poselstwo do Wídně, aby s rozpisů jich sešlo, wystaupili wšichni čelnější audowé němečtí z wýboru, a zřídili zwláštní spolek, řečený konstituční jednota, kterýž hleděl národní wýbor připrawiti o wážnost jeho. Ministerstwo, newzawši na odpor Čechů žádného ohledu, nařídilo wolby do Frankfurtu w celém králowstwí, s podotknutím toliko, že sobě pozůstawuje neswolení k uzawřením Frankfurtského parlamentu, kdyby se s prospěchy mocnářstwí rakauského nesrownáwala. Od wýboru důwěrníků Frankfurtských přišli mezitím poslowé do Prahy, aby národní wýbor připrawili k jinému mínění; což když se jim nepodařilo, wypauštěl průwodce jejich, doktor Schilling, hrubé pohrůžky proti Čechům, že když dobrowolně neposlechnau, budau ostřím meče přinuceni. Nehostinským chowáním tímto popudila se bujnost se strany druhé. Studenti čeští, wniknše do shromáždění konstituční jednoty, kdež poslowé Frankfurtští byli přítomni, uwedli schůzku we zmatek, tak že se rozešla, a jednota napotom neshromážděla se než pokautně (29 Dubna). Hned nazejtří po této příhodě (30 Dubna) sestawil se wýbor důwěrníků slowanských w Praze, který proti přechwatům Frankfurtským rozeslal pozwání ke sjezdu wšech slowanských kmenů w rakauském mocnářstwí ku poradě o společných záležitostech.

Co se shrnowaly tyto bauře, mající půwod we welikých poměrech mezinárodních, byla Praha, jako wšecka wětší města toho času jewištěm wšelijakých bujností druhu sprostšího. Brzy rozléhaly se ulice

kočičími hudbami, kterými mladá chasa pronásledowala osoby sobě nemilé z rozmanitých popudů; brzy obrátila se zůřiwost rozdrážděné chudiny proti Židům nebo i krámům pekařským. Tisk, nejsa posud obmezen žádným zákonem libowal si we snižowání wšeliké wážnosti úřadů, ano i w osobních wyjíždkách na čest jednotliwců. Úřadowé ztratili wšecku moc; we městech pletly se národní gardy do jejich powinností; na wenku dály se krádeže w lesích a honby proti posawadnímu práwu wrchností beze wší přítrže; na některých místech jal se lid o swé ujmě konati sprawedliwost trýzněním a ubíjením zlodějů a pronásledowáním domnělých jejich podpůrců.

W takowém stawu bylo králowstwí české, když na místo posawadního nejwyššího purkrabí Rudolfa Stadiona ustanowen byl hrabě Lew Thun, předtím gubernialní radda w Haliči, muž od dáwna pro blaho wlasti a pozdwižení národnosti české horliwý. Wlastnosti tyto zdály se dostatečně zaručowati dobré dorozumění mezi wládau a národem. A wšak náružiwosti byly již příliš rozpáleny, tak že přímá powaha nowého zeměspráwce, který chtěl konečně zawésti nějaký pořádek, hned zawdala příčinu k třenicím w samém národním wýboru. Hrabě Thun zakazowal diwoké, wšecka prawidla parlamentarní slušnosti urážející křiky, jimiž studenti a jiná chasa na galerii w národním wýboru dáwala na jewo swau pochwalu neb nelibost při řečech rozličných řečníků. Tím spůsobil si zlau wůli netoliko u křiklaunů samých, nýbrž i u některých řečníků, kterým pochwaly takowé lichotily. Wšecko usilowání jeho o zachowání zákonního pořádku bylo nyní od přepiatců wykládáno za zpátečnictwí. Purkmistra Štrobacha přiwedly množící se

wýtržnosti we městě brzy po příjezdu hraběte Thuna k poděkowání se z úřadu (10 Kwětna).

Pramen wšech nepořádků w zemi, jako w celém mocnářstwí rakauském, byla slabost a wiklawost tehdejšího ministerstwa. Chtěje se zachowati studentstwu a demokratickým spolkům Wídenským, jimž se stawowští sněmowé jednotliwých zemí nelíbili, wyšinul se Pillersdorf z cesty wyznačené dne 15 Března, po kteréž se měla ústawa říšská smluwiti s poslanci sněmů wšech jednotliwých zemí, a wypracowal sám ústawu, kteráž ohlášena jest dne 25 Dubna za budaucí základní zákon mocnářstwí. Ústawa tato, která nebrala téměř žádného ohledu na rozdílné potřeby jednotliwých zemí, wykazujíc wšechen podíl při zákonodárstwí dwěma sněmownám, woleným z celé říše, nesrownáwala se dobře s rozhodnutím na druhau peticí Pražskau daným dne 8 Dubna. Když po projití několika neděl ještě wždy nebyl ustanowen čas k ústawodárnému sněmu českému, wznikla z toho nowá nedůwěra k wládě, že nemíní splniti slibů swých. Na mnohé naléhání se strany národního wýboru ubezpečowal hrabě Thun dne 12 Kwětna, že swolání sněmu českého po pilném swém usilowání o to na nejdél we třech dnech očekáwá. Zrowna wšak třetí den na to wypuklo nowé wzbauření we Wídni (15 Kwětna), kdež studenti a národní gardy, podpichowaní od neunawných rýpalů, dílem cizozemských, wtrhli do císařské residencí, a wynutili zrušení ústawy od 25 Dubna na ten spůsob, aby teprw prwní říšský sněm zhotowil budaucí ústawu, sněm tento wšak aby sestáwal jen z jedné sněmowny, a ta aby wolena byla beze wšeho wysazení daně pro woliče i pro poslance.

Na spráwu o této události nedržel hrabě Thun

déle za radné, očekáwati rozhodnutí ministerstwa, a rozepsal wolby ke sněmu českému prozatím na swé odpowídání (17 Kwětna). Brzy wšak přišla opět nowina z Wídně, že císař, nechtěje déle o blaho národů sobě swěřených rozhodowati pod strachowládau hrsti buřičů, opustil času wečerního swe sídelní město, a odjel do Lince, potom do Innsbruku. Zpráwy tyto spůsobily w Čechách welké pohnutí mysli. Národní wýbor, obec Pražská a jiné wážné korporací wyprawily za císařským dworem (19 Kwětna) slawné poselstwí s oswědčením swé wěrné oddanosti k císařskému rodu. Zdrawě saudící spatřowali w odjezdu císaře z Wídně nejjistší ohradu netoliko proti podrýwawým směrům wůbec, nýbrž zwláště také proti přechwatům Frankfurtomanů, jimž buřiči Wídenští slaužili za nástroj. Prospěch národnosti české a císařského domu rakauského byl w tomto ohledu stejný. Tomu rozumějíce i Němci Pražští, ztratili srdce k dalšímu dráždění obywatelstwa českého hlášením se k sjednočenému Německu, a podali prwní ruku k smíření. K wolbě do Frankfurtu, která se dle ministerialního nařízení nicméně i w Praze rozepsala (23 Kwětna), sešly se jen tři hlasy, pročež byla neplatná; podobně propadly wolby tyto wšude na wenku, kromě w pohraničných okresích německých.

Zmatek w mocnářstwí rakauském došel toho času nejwyššího stupně. W Lombardii byla zjewná wálka s powstalým národem a sausedním státem. W Uhřích panowalo nowé maďarské ministerstwo, tak jakoby mezi korunau uherskau a ostatním mocnářstwím nebylo nižádného swazku. Proti němu zdwihli se Chorwati a Srbowé pod bánem Jelačičem a patriarchau Rajačičem k obraně práw swé národnosti, kte-

rau Maďaři šlapali nohama. Ministerstwo Wídenské bylo brzy po odjezdu císaře nowým wzbauřením studentů a dělníků (26 Kw.) zcela osedláno od tak nazwaného wýboru akademické legie, národních gard a měšťanů Wídenských čili, jak se potom nazwal, wýborem bezpečnosti. Wážnost ministerstwa takowého přirozeně klesla we wšech zemích, a zwláště w Čechách, kteréž měly příčinu býti na pozoru proti rozkazům jeho, wydáwaným pod wplywem Frankfurtomanů. K odstranění škodliwých následků z této nedůwěry usnesl se hrabě Thun s wojenským welitelem knížetem Windischgrätzem a ostatními přednostami nejwyšších úřadů w zemi o sestawení tak nazwané prozatímní místodržitelské raddy ze sedmi nejčelnějších audů národního wýboru, kteříž byli: Palacký, Rieger, Borroš, hrabě Albert Nostic, Brauner, hrabě Wilém Wurmbrand a Štrobach (29 Kw.) Rieger a Albert Nostic wyprawеni byli hned toho dne do Innsbruku k císařskému dworu, aby wyjednali potwrzení tohoto kroku, jakož i konečné ustanowení dne ke sněmu českému. Ministerstwo Pillersdorfowo cítilo se usazením této raddy welice uraženo; spatřowaloť w ní dle wdechnutí Auly Wídenské provisorní wládu a pokus o odtržení králowstwí českého od mocnářstwí. Proti wolbám do sněmu zemského dalo hraběti Thunowi rowněž na jewo swau nelibost; žádalo, aby odloženy byly až po sněmu říšském, ku kterémuž rozepsalo wolby stejným časem; a když hrabě Thun pro uwarowání zmatků odložil wolby tyto k říšskému sněmu až do odbytí woleb zemských, wyzýwalo jej ministerstwo k složení swého úřadu.

W takowém stawu byly wěci, když přišel čas ustanowený ke slowanskému sjezdu w Praze, ku

kterémuž sešli se četní poslanci a důwěrníci ze wšech končin rakauského mocnářstwí, ano i z jiných některých zemí, kteřížto wšak poslední zwáni byli toliko co hosté, bez aučinného hlasu w poradách. W pátek, dne 2 Čerwna byl sjezd slawně zahájen u weřejném shromáždění w sále na ostrowě Žofíně. Na to započalo se jednání w každodenních schůzkách oddělených tří odborů, kteříž byli: odbor český, z Čech, Morawy a Slowenska, odbor polsko-rusínský a odbor chorwatsko-srbský. Sjezd tento poslaužil welice ku poznání společných potřeb a stížností wšech kmenů slowanských a tím samým k obžiwení wzájemného přátelstwí. Za prostředky k dosažení společných přání oblíbeny jsau: manifest k národům ewropejským pro poučení jich o prawém stawu wěcí národů slowanských; žádost k císaři, w nížby předložili wšichni kmenowé swé společné i zwláštní stížnosti a přání, konečně umluwa ke wzájemné pomoci wšemi prostředky konstitučními ke skutečnému dosažení rownoprávnosti s jinými národy. Dříwe wšak, než přišlo k dokonání těchto wěcí, kteréž se mělo státi w záwěrečné weřejné schůzce, ustanowené již ke dni 14 Čerwna, strhla se diwoká bauře, která nejen slowanský sjezd, nýbrž wšechno weřejné žiwobytí w Praze neočekáwaným spůsobem přetrhla.

Co se důwěrníci a wůdcowé národu snažili na základech již nabytých hájiti a utwrditi práwa země a konstituční swobodu, podrýwali zatím dílo jejich přepiatci a potměšilí swůdcowé lidu wěčným rozšiřowáním nespokojenosti. Mládeži, od nich podněcowané, zachtělo se podobné sláwy, jakau se honosili študenti Widenští po dnech 15 a 26 Května. Nejapné pořekadlo, že swoboda je nad národnost,

mělo zastíniti ohledy opatrnosti, ježto ukládal milowníkům wlasti nebezpečný staw mocnářstwí a zwláště poměr k Němcům a Maďarům, kteří, wždy hlásajíce swobodu a rownost, užíwali pěkných těchto hesel k uwedení Slowanů pod jařmo swé. Nebezpečné toto snažení o spůsobení nowých nepokojů počalo se jewiti brzy před otewřením slowanského sjezdu nowými schůzkami we Swatowácslawské lázni, kteréž čelely netoliko proti wážnosti úřadů, nýbrž i proti národnímu wýboru. We schůzce takowé dne 27 Kwětna wystaupili řečníci, kteří již napřed wzbuzowali nedůwěru proti nastáwajícímu sněmu českému, že složení jeho není dost demokratické. Nawrhowali, aby se učinila nowá petice, aby předešlí stawowé priwilegowaní byli z něho wylaučeni. Shromáždění nezdálo se ještě k tomu býti dost spracowáno; pročež náwrh tento zatím zůstal náwrhem; naproti tomu přijalo se ponawržení, aby nowý purkmistr Pstross přiweden byl ke složení swého úřadu; čemuž on se i poddal, a na místo jeho zwolen Wácslaw Waňka, advokat (30 Kwětna). Národní wýbor dospěl mezitím w přípravných prácech swých k náwrhu budaucí ústawy (7 Čerw.). Ačkoli zastupitelstwo zemské dle náwrhu tohoto mělo sestáwati jen z poslanců swobodně wolených, spůsobila přepiatá strana, která se den ode dne zmáhala, nicméně weliký křik w časopisech proti tomu, že zastupitelstwo toto mělo záležeti ze dwau sněmowen. Wítanau příčinu ke dráždění lidu zawdal mezitím kníže Windischgrätz neprozřetelným wzbuzowáním žárliwosti mezi wojskem a civilem zbytečnými paradami, při kterých sobě dáwal wolati sláwu od wojínů. Rýpalowé, jimž se wšecko hodilo k jejich záměrům, ukazowali na to hned jako na patrné známky nastáwa-

jící reakcí. Tím wíce pobauřily se mysli, když welitel wojenský, znamenaje nebezpečné známky nowých nepořádků, činil rozličné přípravy k jich potlačení. Studenti, sešedše se 10 Čerwna w kolleji Karlowě, žádali knížete Windischgrätze o wzdálení děl, kteráž byla postawena na Wyšehradě a w kasárnách na Josefském plácku, a o wydání wíce ručnic a ostré municí, jakož i několika děl měšťanům a studentům. Listy na rozích s podpisy několika osob, potud málo známých, oznamowaly tuto žádost obecenstwu.

W pondělí swatodušní ráno, dne 12 Čerwna, ohlásil zeměspráwce rowněž přilepením na rozích, že na žádost wýboru obecního děla z kasáren na Josefském plácku jsau odwezena, wšak na Wyšehradě že zůstati musejí, jakožto w nowě dostawené citadelle. Napomínal přitom ku pokoji a k odložení wšeliké nedůwěry, jakoby se kdo pokusiti chtěl o zrušení swobod ústawných. Podněcowatelé nedůwěry spůsobili wšak mezitím slawnau mši na Koňském trhu čili Swatowácslawském náměstí, ustanowenau, jak se prawilo, ke sbratření rozličných tříd obecenstwa. Mělať tato demonstrací slaužiti, jak se zdá, ku poznání sil hotowých ke wzpauře; nicméně skončila se pokojně, a obecenstwo rozešlo se po mši, asi o polednách, na wšecky strany, každý ke swému domowu. Zástup wšak studentů a jiných rozcházejících se, dílem ozbrojených, který šel okolo generálního kommanda, prowozowal na cestě rozličné rozpustilosti. Před samým domem setkal se s oddílem wojska, který jemu zbraňowal w cestě, poněwadž již od několika dní rozhlašowalo se, že chtí studenti udělati kočičinu knížeti Windischgrätzowi. Když se tito nechtěli obrátiti, přišlo k šarwátce. Několik mrtwých zůstalo na místě; rána z

ručnice, která padla oknem do pokoje knížete Windischgrätze, zabila manželku jeho, rodilau kněžnu Šwarcenberkowau. Zpráwa, že se před generalním kommandem střílí, spůsobila w celém městě pobauření weliké. We čtwrthodině byly wšecky ulice přepaženy barikadami, za nimiž studenti a jiný mladý lid strojili se k brannému odporu proti domnělému útoku zrádné reakcí. Hrabě Thun, na prwní zaslechnutí o tom co se děje, spěchal mezi lid, aby se pokusil o zastawení bauře; studenti jej wšak na cestě zajali, a drželi uwězněného w Klementinum. Marné byly pokusy některých jiných dobromyslných mužů o zjednání nějakého prostředku; národní garda, wolaná do zbraně k hájeni obecného pokoje, dala se nalezti w počtu příliš malém, dílem ze strachu před nenadálým nebezpečenstwím, dílem newědauc we wšeobecném zmatku co činiti, neb na kterau stranu se obrátiti.

Tedy přišlo k boji w ulicích. Kníže Windischgrätz, po některém wyjednáwání, udeřil po třetí hodině odpolední na barikady na Příkopě a w Aleji jakož i w blízkých částech Starého města, a dobyl jich w několika hodinách střelbau z děl i z pušek; čímž sobě pojistil spójení přes železný most s Malau stranau a tamějšími zásobárnami wojenskými. W postawení tomto zůstal toho i druhého a třetího dne bez dalších pokusů o dobytí ostatních částí města. Mezitím studenti, silněji se ohradiwše na Starém městě, a zwláště w Klementinum, poslechli hlasů rozumějších, a propustili přednostu zemského ze zatčení. Staw wěcí byl wšak takowý, že tím ke zjednání míru ničeho již se nedocílilo. Ministerstwo Wídenské, na zpráwu o událostech Pražských, poslalo polního zbrojmistra Mensdorfa a dworního raddu Klecanského co kommis-

saře do Čech, aby se pokusili o mírné narownání. I jejich přičinění bylo wšak marné, nejwíce pro to, že se strany wzbauřeného lidu scházelo wšeliké zřízené wedení; co jedni umluwili, nebylo od jiných zachowáno.

Kníže Windischgrätz, sesíliw moc swau téměř wšemi posádkami z celého králowstwí powolanými ku Praze, odtáhl w noci od 14 na 15 Června z wětšího města na Malau stranu a Hradčany, a započal odtud střílení z děl předewším na Klementinum. Wyjednáwání o pokoj znowu započaté podobalo se ještě jednau ke šťastnému konci; když wšak wýminky městu podáwané w určité lhůtě nebyly naplněny, kázal Windischgrätz na wečer dne 16 Června znowu stříleti na město. Smolný wěnec zapálil mlýny blíž mostské wěže Staroměstské, hájené od studentů a chasy mlynářské. Nad záhubau hrozící městu konečně se ustrnuwše, opustili hajitelé barikad od dalšího odporu, a město wzdalo se druhého dne (17 Června) bez wýminek. Kníže Windischgrätz prohlásil nyní staw obležení s náhlým práwem proti wšelikým pokusům ke wzpauře, a zřídil wojenský saud na hradě Pražském, kterýž měl wyšetřowati půwod této události, hledaný w domnělém „široko rozwětweném spiknutí." Saud tento wedl se s libowolným zatýkáním a osočowáním mnohých zaslaužilých mužů, kteří prosluli buď w událostech od Března, buď již předtím požíwali dobrého jména w národu. Tím a powěstmi od zlomyslných beze wšeho základu rozšiřowanými, jakoby účel spiknutí onoho byl směřowal k hanebnému wraždění Němců we hlawním městě a ku potlačení jich národnosti w zemi, stala se ze slepého uličního boje wěc dotýkající se cti celého národu českého, a

zňala se nenáwist mezi oběma kmeny, která další čas rušila wšeliké společné snahy o dobré země.

Přirozený následek weliké bauře Swatodušní bylo přetržení sjezdu slowanského, prwé než dokonal práce swé, jakož i zmaření ústawodárného sněmu českého. Swolání sněmu tohoto, již wymožené w Insbruku od císaře, se swolením ministerstwa, zůstalo pro bauři mezitím wypuklau, neohlášeno; a národní wýbor, měwši za úlohu připrawené práce k němu, rozpuštěn jest nařízením přednosty zemského.

Zasazení se o žádosti a přání národu, we shromážděních těchto dostatečně objasněné, zůstalo úkolem poslanců českých, wolených k obecnému sněmu říšskému. Wolby k němu dály se w málo dnech po přemožení Prahy od Windischgrätze. Obywatelstwo české oblíbilo sobě wětším dílem osoby již známé z národního wýboru neb we smyslu jeho; obywatelstwo německé, popuzeno ještě lžiwými powěstmi jemu strkanými, wolilo dílem osoby, záštím proti Čechům co nejwíce se wyznačující. Tedy náleželi poslanci z království českého ke dwěma nejrozdílnějším stranám sněmu říšského, dle zwláštních prospěchů jedné a druhé národnosti. Poslancowé čeští, zaujawše wětší část prawice sněmowní, měli za hlawní ředidlo wšeho jednání krom hájení swobod ústawních rownopráwnost wšech národů rakauských, zachowání celitosti a samostatnosti říše proti záměrům Frankfurtským a maďarským, samostatnost pak králowstwí českého w ohledu na spráwu swých wlastních zemských záležitostí. Poslancowé němečtí naproti tomu, majíce sídla swá na lewici, přidružili se wětším dílem ke snahám přepiaté strany we sněmu, která bažila po překocení wšech stáwajících řádů, přiwtělení jedné polowice mocnář-

stwí k nowě obmyšlené říši německé, zanechání druhé Maďarům, a podmanění tudy wšeho Slowanstwa rakauského dwěma panujícím národům.

Dříw ještě než se sněm sešel, musil Pillersdorf wystaupiti z ministerstwa z naléhání toho samého wýboru bezpečnosti, dle jehož přání byl sprawowal wšeliké kroky swé. Nowé ministerstwo, w němž wynikali hlawně Doblhoff a Bach, ministrowé wnitřních záležitostí a sprawedlnosti, zachowalo se dle přání Frankfurtomanské strany Wídenské, když hraběte Thuna, přednostu zemského w Čechách, jí od dáwna protiwného, propustilo nenadále z auřadu (23 Čerwence). Brzy wšak seznalo to samé ministerstwo nemožnost, říditi se dle wšelikých chautek této strany, neměloli se mocnářstwí rakauské státi reydištěm auplné anarchie, a konečně rozwaliti se w sutiny. Politika poslanců českých stala se we hlawních základech swých brzy i politikau ministerstwa, kteréž tím nabylo wětší síly jak k wystaupení proti newázanosti we hlawním městě tak k uchopení se rázných prostředků proti odtržení Uher od mocnářstwí.

Práce říšského sněmu pohybowaly se při tomto stawu wěcí dosti zdlauhawě. Nejdůležitější skutek jeho bylo zrušení wšelikého poddanstwí lidu sedlského a wšeliké patrimonialní jurisdikcí, nařízené zákonem od císaře stwrzeným dne 7 Září. Po odbytí předmětu tohoto měl sněm přistaupiti k poradám o budaucí ústawě říše, a předně o náwrhu základních práw, již zhotoweném. Nežli wšak k tomu přišlo, pohnuly stranu Frankfurtomanskau we Wídni události uherské k nowému násilnému skutku we hlawním městě, jímž chtěla konečně proraziti se swými zámysly.

Jelačič bán, chopiw se zbraně k obhájení práw

slowanské národnosti w Uhřích, blížil se k samému hlawnímu městu uherskému, a uwedl tím stranu maďaromanskau we strach o wynucené její swobody. Sněm uherský wyprawil z prostředka swého posly ke sněmu říšskému we Wídni, chtěje žádati od něho pomoci proti swému nepříteli, jakožto prý nástroji reakcí k utlačení společné swobody. Strana Frankfurtomanská we sněmu, w čele jejím Löhner, poslanec Žatecký, usilowala proti wyměření jednacího řádu sněmowního, wšemožně, aby poselstwí toto bylo připuštěno k slyšení před sněmem; poslancowé čeští, z prostředka jejich nad jiné Rieger, poslanec Železnobrodský, postawili se wšak we srownání s wětšinau sněmu proti tomuto nebezpečnému pokusu, a poslowé uherští nebyli slyšani (19 Září). Málo dní na to wyprawil ministr wálky, hrabě Latour něco wojska z Wídně na pomoc Jelačičowi, jehož boj uznán byl konečně za stejně důležitý pro zachowání mocnářstwí wůbec jako pro obhájení národnosti slowanské. Odchodu wojska protiwila se chátra Wídenská, a spůsobila brwawý boj občanů s občany we hlawním městě (6 Říj.) Ministr Latour byl obklopen w domě swém, hanebně zmučen, konečně oběšen na lucerně uprostřed náměstí. Bach, ministr sprawedlnosti, uchránil se před podobným osudem jen ukrytím neb rychlým útěkem. Pohrůžky zjewné slyšány byly proti některým poslancům českým, jmenowitě Riegrowi a Štrobachowi, tehdáž předsedowi sněmu. Sněm říšský, obklopen ozbrojenau luzau, zbawen byl swobody we swém wyjednáwání; pročež poslancowé čeští skoro wšichni, jakož i wětší díl mírněji smýšlejících z jiných zemí, odjeli z Wídně, a zanechali město dalšímu jeho osudu.

Mocnářstwí rakauské, nowě přiwedené na kraj

záhuby, mohlo zachráněno býti jen mocí zbraně, obrácenau proti welikému tomuto wzbauření. Na zpráwu o tom, co se stalo, obrátil se Jelačič bez meškání s celým wojskem swým před Wídeň. S druhé strany přitáhl Windischgrätz, co plnomocný welitel, z Čech, kdež zatím z nařízení ministerstwa staw obležení byl zrušen a užíwání swobod ústawních zase nawráceno. Po krátkém obležení dobyli Jelačič a Windischgrätz hlawního města říše mocným útokem, načež obrátili se společně do Uher ku překažení odbojných obmyslů strany maďaronské. Poslanci čeští, držíce společné porady w Praze, pečowali mezitím u dwora, jenž se utekl do Olomauce, o obnowení ústawodárného sněmu we předešlém jeho spůsobu. Na jejich radu swolán byl ke dni 22 Listopadu do města Kroměříže na Morawě. Ministerstwo bylo zárowеň obnoweno, w jehož čele stáli kníže Felix Šwarzenberk, co ministr wěcí zahraničných a hrabě František Stadion, ministr záležitostí wnitřních. Císař Ferdinand, pohnut nedostatečným stawem zdrawí swého, složil w málo dnech na to (2 Pros.) důstojenstwí císařské, a postaupil koruny swé synu bratra swého arciknížete Františka Karla, Františkowi Josefowi.

Ze společného usnešení stran obmezil sněm Kroměříšský činnost swau wšemožně jen na zhotowení budaucí ústawy říše; a wšak již prwní počátek jednání o základních práwích (1849. 4 Led.) spůsobil spor mezi ministerstwem a wětšinau sněmu, k níž náleželi i poslanci čeští, od kteréžto doby počalo ministerstwo obmýšleti samo o sobě cesty k budaucímu zřízení mocnářstwí. Patentem císařským ode dne 4 Března 1849 byl sněm říšský nenadále rozpuštěn a ohlášena oktrojowaná ústawa pro celé mocnářstwí, wztahující

se jak na ostatní země tak stejným spůsobem i na země koruny uherské, během tehož roku mocné nawrácené k poslušnosti. We srownalosti s ústawau tauto říšskau ohlášena dne 30 Prosince nowá ústawa zemská pro králowstwí české.

Letopočet.

L. P.

1621. 21 Čw. Weliká exekucí na Staroměstském náměstí. — Konsistoř pod obojí zrušena.

1622. Konfiskací proti protestantům. — Universita Karlowa odewzdána Jesuitům.

1624. Lužice zastawena kurfirstowi saskému. — Kněží protestantští wypowěděni ze země; zápowěd služeb božích protestantských.

1627. Protestanti wypowěděni ze země. — 15 Kw. Obnowené zřízení zemské.

1631. Wpád saský do Čech.

1632. Sasowé ze země wypuzeni od Waldšteina.

1634. Waldštein zabit w Chebu.

1638. Wpád Bannerůw.

1643. Wpád Torstensonůw.

1645. Bitwa u Jankowa.

1648. Obležení Prahy od Šwedů.

1680. Weliké wzbauření sedlské.

1708. Josef I zawázal korunu českau k berním říšským.

1720. Stawowé čeští přijali pragmatickau sankcí.

1741. Wpád Baworů a Francauzů. Karel kurfirst baworský prohlášen za českého krále.

1742. Bitwa u Chotusic. Slezsko postaupeno Prusům.

1744. Praha obležena od Fridricha pruského.

1745. Bitwa u Zárowa.

1750. Posawadní místodržitelstwo w Praze nazwáno králowskau repraesentací, později guberniem.

1756. Bitwa u Lowosic.
1757. Druhé obležení Prahy od Fridricha.
1765. Marie Terezie přijala syna swého Josefa II za spolupanowníka.
1773. Řád Jesuitský zrušen.
1774. Nowé zřízení škol (německý jazyk zaweden).
1775. Robotní patent.
1778. Wálka s Fridrichem II o dědictwí baworské.
1780. Pewnosti Josefow a Terezín založeny.
1781. Toleranční patent. Josefa II řád saudní.
1786. Josefa II zákon občanský.
1787. Josefa II zákon trestní.
1804. František II nazwal se císařem rakauským.
1813. Vandamme poražen a zajat u Chlumce.
1831. Založení Matice české.
1848. 11 Března. Shromáždění we Swatowácslawské lázni. — 15 Bř. Císař Ferdinand slíbil dáti ústawu rakauskému mocnářstwí. — 28 Bř. Bauře w Praze, pro nespokojenost s odpowědí na prwní petici Pražskau. — 8 Dub. Rozhodnutí na druhau petici Pražskau. — 13 Dub. Prwní sezení Národního Wýboru. — 2 Čw. Zahájení sjezdu slowanského w Praze. — 12 Čw. Bauře Swatodušní w Praze. — 6 Říj. Bauře německo-maďarská we Wídni.
1849. 4 Bř. Oktrojowaná ústawa říšská. — 30. Pros. Ústawa králowstwí českého.

Popis
knížat a králů země české i manželek jejich.

Čech, wojewoda 451?
Samo od r. 627--662.
Krok } 7 . .
Libuše }

Rod Přemyslůw.

Přemysl; manželka jeho Libuše.
Nezamysl }
Mnata }
Wojen }
Unislaw } 7 . . 8 . .
Křesomysl }
Neklan }
Hostiwit }
Bořiwoj I asi 871—894. Ludmila (ze Pšowa)
Spytihněw I asi 895—912.
Wratislaw I asi 912—926. Drahomíra ze Stodor.
Wácslaw I 928—935.
Boleslaw I 936—967.
Boleslaw II 967—999; Emma Burgundská.
Boleslaw III 999—1002; potom 1003. (Wladiwoj 1002--1003).
Jaromír 1003; potom 1004—1012. Čechy pod polským králem Boleslawem Chrabrým 1003—1004.
Oldřich 1012—1037. Božena, dcera Kresinowa.
Břetislaw I 1037—1055. Jitka Swinibrodská.
Spytihněw II 1055--1061 Ida Witinská.
Wratislaw II král 1061—1092. Adelaida uherská. — Swatawa polská.
Kunrad I 1092. Hilburga.
Břetislaw II 1092—1100. Luitgarda baworská.
Bořiwoj II 1100—1107. 1117—1120. Gerbirga Rakauská.
Swatopluk 1107—1109.
Wladislaw I 1109—1117. 1120—1125. Richsa, hraběnka z Berku.
Soběslaw 1125—1140. Adelaida uherská.
Wladislaw II (I) král 1140—1173. Gertruda rakauská. Jitka durynská.

Fridrich 1173. 1178—1189. Alžběta uherská.
Soběslaw II 1173—1178. Alžběta polská.
Kunrad Otto 1189—1191. Helicha Wittelsbašská.
Wácslaw II 1191—1192.
Přemysl Otakar I 1192—1193.
Jindřich Břetislaw 1193—1197.
Wladislaw III 1197.
Přemysl Otakar I král, po druhé 1197—1230. Adelaida mišenská. Konstancie uherská.
Wácslaw I 1230—1253. Kunigunda Hohenstaufská.
Přemysl Otakar II 1253—1278. Markéta rakauská a Kunigunda.
(Časowé Otíka Brandenburského 1278—1282.)
Wácslaw II 1282—1305. Guta Habsburská a Alžběta polská.
Wácslaw III 1305—1306. Viola Tešínská.

Z rodu Habsburského.

Rudolf I 1306—1307. Alžběta polská, wdowa Wácslawa II.

Z Korutan.

Jindřich 1307—1310. Anna, dcera Wácslawa II.

Rod Lucemburský.

Jan 1310—1346. Alžběta, dcera Wácslawa II (Elška). Beatrix Bourbonská.
Karel I (IV) 1346—1378. Blanka Valoiská. Anna Falcská. Anna Swídnická. Alžběta Pomořská.
Wácslaw IV 1378—1419. Johanna bawarská. Žofie bawarská.
(Husitská wálka 1419—1436.)
Sigmund 1436—1437. Marie uherská. Barbora Cilská.

Z rodu Habsburského.

Albrecht 1437—1439. Alžběta, dcera Sigmundowa.
(Čechy bez wlády 1439—1453.)
Ladislaw (Posthumus) 1453—1457.

Z Poděbrad.

Jiří 1458—1471. Kunigunda ze Šternberka. Johanna z Rožmitála

Rod Jagajlůw.

Wladislaw II 1471—1516. Anna francauzská.
Ludwík 1516—1526. Marie Habsburská.

Rod Habsburský.

Ferdinand I 1526—1564. Anna, dcera Wladislawa II.
Maximilian II 1564—1576. Marie, dcera císaře Karla V.
Rudolf II 1526—1612, neženatý.
Matiáš 1612—1619, neženatý.
Fridrich falcký 1619—1620.
Ferdnand II 1620—1637. Marie Anna baworská; Eleonora Mantuanská.
Ferdinand III 1637—1565. Marie Anna španělská; Maria Leopoldina Tyrolská; Eleonora Mantuanská. (Ferdinand IV umřel před smrtí otce swého 1654).
Leopold I 1657—1705. Markéta Terezie Spanělská; Claudia Felicitas Tyrolská; Eleonora Magdalena Neuburská.
Josef I 1705—1711. Wilhelmina Amalia Hannowerská.
Karel II (VI) 1711—1740. Alžběta Kristina Brunšwická.
Marie Terezie 1740—1780. Manžel František Lotrinský, Římský císař.

Rod Lotrinský.

Josef II 1780—1790. Alžběta Marie Parmenská. Marie Josefa baworská.
Leopold II 1790—1792. Marie Ludowika španělská.
František I 1792—1835. Alžběta Wirtemberská; Marie Terezie sicilská; Marie Ludowika Beatrix de Este; Karolina Augusta baworská.
Ferdinand V 1835—1848, Marie Anna Karolina sardinská.
František Josef I od r. 1848.— 1916
1848 – 1916
Karel I. 1916 - 1918
Převrat:
T. G. Masaryk

